

พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย
จังหวัดเลย: ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่

พระมหาปิยพงษ์ วังคีรี

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

เมษายน 2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยพะเยา

พิธีกรรมเสด็จเวียง ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย: ขั้นตอน
ความเชื่อ และการดำรงอยู่

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
เมษายน 2562
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยพะเยา

HED WIAK RITUAL AT BAN NONG LUANG, TAMBON KHOK NGAM, AMPHOE DAN SAI,
CHANGWAT LOEI: PROCEDURE, BELIEF AND EXISTENCE

A Thesis Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of Requirements
for the Master of Art in Thai
April 2019
Copyright of University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พิธีกรรมเห็ดเวียง ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย: ขั้นตอน
ความเชื่อ และการดำรงอยู่

ของ พระมหาปิยพงษ์ วังศิริ

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชนก นัยจรรย์)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร.วรัญญา ยิ่งยงค์กิติ)

..... คณบดีคณะศิลปศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวีระ)

เรื่อง:	พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย: ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่
ผู้วิจัย:	พระมหา ปิยพงษ์ วังศิริ, วิทยานิพนธ์: ศศ.ม. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2561
อาจารย์ที่ปรึกษา:	รองศาสตราจารย์ ดร. เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ดร.วรัญญา ยิ่งยง ศักดิ์
คำสำคัญ	พิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยได้ศึกษาด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา กล่าวคือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อสังเกตขั้นตอนและกระบวนการ การจัดพิธีกรรม ตลอดจนสัมภาษณ์วิทยากรที่ตรงกับคุณสมบัติที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และการดำรงอยู่แล้วนำเสนอผลการศึกษาระบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อเรื่องเคราะห์ การสะเดาะเคราะห์เหมือนกับชาวอีสานทั่วไป โดยมีการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “พิธีกรรมเฮ็ดเวียก” โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน (เรือน) และพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน ซึ่งพิธีกรรมเฮ็ดเวียกทั้ง 3 ประเภทมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 องค์ประกอบคือ บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรม สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม วันเวลาในการประกอบพิธีกรรม และเครื่องประกอบในพิธีกรรม โดยมีขั้นตอนของพิธีกรรมคือ ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านมี 3 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการ และขั้นตอนหลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนและเฮ็ดเวียกคนมี 2 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการและขั้นตอนการดำเนินการ ด้านความเชื่อพบว่าชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียกอยู่ 2 ลักษณะ คือความเชื่อต่อการจัดพิธีกรรมทั้ง 3 ประเภท ที่เชื่อว่าการจัดพิธีกรรม เฮ็ดเวียกหมู่บ้านจะทำให้หมู่บ้านมีความร่มเย็นเป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาล การจัดพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนเชื่อว่า จะทำให้คนที่อาศัยอยู่ในเรือนมีความสุขสวัสดิ์ การจัดพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนเชื่อว่า จะทำให้บุคคลนั้น มีกำลังกายกำลังใจที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง และความเชื่อต่อองค์ประกอบของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกที่เชื่อว่างค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบข้างต้นเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เคราะห์ร้ายทั้งหลายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ที่เรือน และบุคคล บรรเทาเบาบางและหมดไปได้ จากนั้นก็จะบันดาลให้เกิดความสุข ความเจริญขึ้น จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวงยังดำรงอยู่ได้คือ พิธีกรรม เฮ็ดเวียกมีบทบาท และหน้าที่สำคัญต่อหมู่บ้านและชาวบ้าน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีการถ่ายทอดความเชื่อ และชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อ ความศรัทธา ต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียก จึงทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกดำรงอยู่กับชาวบ้านหนองหลวงได้ต่อไป

Title: HED WIAK RITUAL AT BAN NONG LUANG, TAMBON KHOK NGAM, AMPHOE DAN SAI,
CHANGWAT LOEI: PROCEDURE, BELIEF AND EXISTENCE

Author: Phramaha Piyapong Wangkeeree, Thesis: M.A. (Thai), University of Phayao, 2018

Advisor: Associate Professor Premvit Vivattanaseth , Ph.D. Co–advisor Warunya Yingyongsak , Ph.D.

Keyword Hed Wiak Ritual at Ban Nong luang

ABSTRACT

This article aims to study the components, the procedure, the belief and the existence of Hed Wiek Ritual at Ban Nong Luang, Khok Ngern,Dansai, Loei. Folklore is applied to use in collecting data, collected by field work observation and deep interview with the selective informants. The data are analyzed, based on the concept of ritual procedure, belief and existence in performing Hed Wiek and presented in descriptive content. The results reveal that Hed Wiek or the local ceremony in removing bad luck at Nong Luang Village is a common rite performed in all area in the northeast region and can be divided into three types; Hed Wiek for the village, Hed Wiek for their houses and Hed Wiek for the individuals. There are four essential participations for Hed Wiek ritual; the participants, the place for performing the ritual, the date and the offerings. There are three steps in performing the rite; the first step is the preparation, the second is performing step and the last is activity after the ritual. For Hed Wiek for the houses, there are two processes; the preparation and the ritual performing step.In terms of belief, the villagers have strong faith in the three ritual performings: Hed Wiek for the village can create happy living and punctual rain for their farms, Hed Wiek for the houses protect bad evils for all family members of the house, and Hed Wiek for the individuals brings good fortune, good health to them. For belief in the four offering components of the rites, it can be seen that all offering components are the main stream in reducing bad luck and increasing good luck for the participants. According to the study, it is found that the existence of the rites stems from the important role of the rituals influencing on villagers' mind, the handing down of the rituals and the strong belief in the rites' effects themselves. With these factors, all kinds of Hed Wiek are still with the villagers.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย: ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่” เล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้อย่างสมบูรณ์ในครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้รับคำแนะนำเป็นอย่างดีในเนื้อหาทุกบทจากอาจารย์ที่ปรึกษาได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร.วรัญญา ยิ่งยงค์ดี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งอาจารย์ทั้งสองท่านคือผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย อีกทั้งเอาใจใส่ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ช่วยแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในเนื้อหาด้วยดีเสมอมา และอีกสองท่านคือรองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชนก นัยจรรย์ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการช่วยตรวจสอบและแก้ไข ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานวิจัยเล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงขอเจริญพรขอบคุณอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณนายจวน วังศิริ บิดา และนางบุญเรือน วังศิริ มารดา ที่ช่วยให้กำลังใจในการศึกษาการดำเนินชีวิต คอยห่วงใย และช่วยเหลือมาโดยตลอด ขอขอบคุณญาติพี่น้องตลอดถึงชาวบ้านหนองหลวงทุกคนที่มีส่วนร่วมกับผู้วิจัยขณะเก็บข้อมูลโดยเฉพาะวิทยากรที่ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาในงานวิจัย และยังมีบุคคลอีกท่านหนึ่งคือนายธานินทร์ ศรีบุรินทร์ นายชายที่คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกตลอดที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงสำเร็จเป็นรูปเล่มขึ้นมาได้

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบถวายเพื่อเป็นพุทธบูชา แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ และขอมอบเป็นเครื่องบูชาแด่บิดา มารดา ที่ได้อบรมสั่งสอนให้กำลังกายและกำลังใจมาโดยตลอด ตลอดจนครู อาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย ที่สำคัญขอมอบข้อมูลทางคติชนวิทยาในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้แต่ชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่ทุกท่านมีส่วนช่วยในการทำวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง

ปิยพงษ์ วังศิริ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ	7
แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม	13
พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์	17
แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง.....	47
ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเลย	56
ข้อมูลทั่วไปของอำเภอด่านซ้าย	63
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	69
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	81

พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	81
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	88
การเก็บรวบรวมข้อมูล	89
การวิเคราะห์ข้อมูล	90
การเสนอผลการศึกษา.....	91
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	92
องค์ประกอบ ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง.....	92
ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียก.....	170
ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อองค์ประกอบของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก	174
การดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง.....	185
บทที่ 5 บทสรุป.....	189
สรุปผลการวิจัย	189
อภิปรายผลการวิจัย.....	195
ข้อเสนอแนะ.....	199
บรรณานุกรม.....	201
ภาคผนวก.....	207
ประวัติผู้วิจัย.....	221

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1	แสดงดวงตราสัญลักษณ์ของจังหวัดเลย 56
2	แสดงธงประจำจังหวัดเลย 57
3	แสดงต้นสนสามใบต้นไม้อประจำจังหวัดเลย 57
4	แสดงแผนที่ของจังหวัดเลย 61
5	แสดงแผนที่ของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย 66
6	แสดงพื้นที่วิจัย 84
7	แสดงพญาบุญคุณ (พานมงคล) ที่จัดไว้สำหรับบูชาพระรัตนตรัย.....95
8	แสดงโขนบูชา (กรวยบูชา).....96
9	แสดงโขนบูชา (กรวยบูชา) 96
10	แสดงกระทงจอกแก้ว 97
11	แสดงต้นหมากเบ็ง หรือต้นหมากเบญจ 97
12	แสดงเทียนเวียนหัว.....98
13	แสดงเทียนใต้ (เทียนสำหรับใช้จุดในพิธี) 98
14	แสดงขันใส่น้ำเพื่อทำน้มนต์ 99
15	แสดงไม้พรมน้มนต์.....99
16	แสดงโขนหมากแจก หรือบั้งแจก สำหรับใส่ในถาดภัตตาหารถวายแด่พระสงฆ์ 4 รูปแรก..... 100
17	แสดงตุ้มใส่น้ำเพื่อทำน้มนต์ และไม้ไขว้ตีนกา (ไม้มงคล)..... 100
18	แสดงฝ้ายอ้อมบ้านสำหรับนำไปล้อมรอบหัวหมู่บ้านหลังจากเสร็จพิธีกรรม.....101
19	แสดงฝ้ายชะตาบ้าน 101
20	แสดงต้นเสดกะลัด (เศวตฉัตร) 102
21	แสดงเครื่องประกอบสี่ทิศ..... 102
22	แสดงจอกแก้ว..... 103
23	แสดงฮ้านจอกแก้ว (แทนบูชา) 103
24	แสดงจอกส้มจอกหวาน..... 104
25	แสดงแกงส้มแกงหวาน 104

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
26 แสดงห้องเมียงและคำหมาก.....	105
27 แสดงข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว	105
28 แสดงกล้วยดิบและกล้วยที่หั่นแล้ว	106
29 แสดงเทียนเล่มเล็ก	106
30 แสดงช่อ ชุง (ธง)	107
31 แสดงข้าวตอก หรือข้าวตอกแตก	107
32 แสดงรูปปั้นเทวดา และสัตว์ประเภทต่าง ๆ	108
33 แสดงกระทงเก้าห้อง	109
34 แสดงกระทงเวียนในทิศทักษิณ (ใต้)	110
35 แสดงกระทงเวียนนอกทิศทักษิณ (ใต้)	111
36 แสดงคุุทรายแฉ่.....	111
37 แสดงคุุณ้ำมนต์	112
38 แสดงชาวบ้านผู้ชายและชาวบ้านผู้หญิงกำลังช่วยกันจัดเตรียมเครื่องบูชา และเครื่องเซ่นไหว้.....	114
39 แสดงชาวบ้านช่วยกันจัดเตรียมสถานที่และเครื่องประกอบพิธีในวันหนึ่ง	115
40 แสดงผู้ใหญ่บ้านหนองหลวงจุดธูปเทียนบูชาเทวดาที่ฮ้านจอกแก้ว.....	118
41 แสดงขณะที่ประธานสงฆ์และมัคทายกประกอบพิธีกรรมทำน้ำมนต์	118
42 แสดงชาวบ้านผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่กำลังช่วยกันทำกระทงแต่ละประเภท....	120
43 แสดงการย้อมสีช่อและสีชุง	120
44 แสดงชาวบ้านผู้หญิงช่วยกันจัดเตรียมจอกส้ม จอกหวาน แกงส้ม แกงหวาน	121
45 แสดงพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในคืนวันที่สอง	121
46 แสดงการปักช่อปักธุงรอบกระทงแต่ละประเภท	122
47 แสดงการนับเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ใส่ลงในกระทง	123
48 แสดงคุุทรายแฉ่และคุุณ้ำมนต์ ของชาวบ้านแต่ละครอบครัว.....	124
49 แสดงการทำน้ำมนต์สำหรับชาวบ้านนำไปอาบ.....	125
50 แสดงมัคทายกกำลังจุดฝ้ายต่อชะตาบ้าน.....	126

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
51 แสดงพระสงฆ์สวดสังกระทงสะเดาะเคราะห์.....	127
52 แสดงกระทงที่ผ่านพิธีกรรมเห็ดเวียงหมูป้านแล้วถูกนำไปทิ้งนอกหมูป้าน	128
53 แสดงการล้อมด้ายสายสิญจน์รอบทั้งหมูป้าน	128
54 แสดงการหว่านทรายและแห่ (กรวด) รอบเรือนที่อยู่อาศัยของตนเอง	129
55 แสดงกระทงหน้าวัว.....	131
56 แสดงกระทงเทวดานพเคราะห์.....	134
57 แสดงชั้นคายหรือชั้นครู	134
58 แสดงเครื่องอัฐบริวาร	135
59 แสดงพาเข้า	135
60 แสดงฝ้ายเห็ดเวียง ฝ้ายผูกแขน และฝ้ายอ้อมเสียน.....	136
61 แสดงเสื้อผ้าของผู้รับการเห็ดเวียงเสียน	136
62 แสดงเครื่องประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียงเสียน	137
63 แสดงผู้รับการเห็ดเวียงเสียนกำลังทำกระทงประเภทต่าง ๆ	138
64 แสดงการจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียงเสียน	139
65 แสดงอาจารย์ธรรมบอกล่าวต่อสิ่งที่เคารพนับถือ	140
66 แสดงอาจารย์ธรรมกล่าวปาวเทวดา.....	141
67 แสดงการยอขันดอกไม้หรือบูชาดอกไม้.....	144
68 แสดงการทำน้ำมนต์.....	146
69 แสดงการจ้ำดิง	147
70 แสดงการสูตรถอดสูตรถอน	148
71 แสดงการโยนกระทงหน้าวัวทิ้งนอกเรือน	149
72 แสดงผู้รับการเห็ดเวียงจุดธูปเทียนที่อยู่ภายในกระทงพระอาทิตย์	153
73 แสดงอาจารย์ธรรมสวดบทเห็ดเวียงเสียนให้แก่ผู้รับการเห็ดเวียง	156
74 แสดงอาจารย์ธรรมประพรมน้ำมนต์ให้แก่ผู้รับการเห็ดเวียงเสียน.....	157
75 แสดงอาจารย์ธรรมผูกแขนให้แก่ผู้รับการเห็ดเวียงเสียน.....	158
76 แสดงกระทงเทวดานพเคราะห์ที่อยู่บนหลักไม้.....	159

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
77 แสดงการจัดเตรียมกระทรวงเสียดเวียกสงกราหุ	163
78 แสดงขณะที่อาจารย์ธรรมกำลังประกอบพิธีสวดเสียดเวียกสงกราหุ	169
79 นายบ่อ วังคีรี	208
80 นางเตย วังคีรี	208
81 นางมี จันทะวงค์	209
82 นางกอง วังคีรี	209
83 นายสุที วันทองสุข	210
84 นายแก้ว วังคีรี	210
85 นางวาด สายโสภา	211
86 นางถนอม จันทะวงค์	211
87 นางสุกี วังคีรี	212
88 นางคำ วังคีรี	212
89 นายอำนวย วังคีรี	213
90 นายสุนีย์ พิมพ์สารี	213
91 นายสุเทพ วังคีรี	214
92 นางสมจิต สารมะโน	214
93 นางบุญเลิศ พิมพ์สารี	215
94 นายต่วน จันทะวงค์	215
95 นางคำเพียน วังคีรี	216
96 นายประเสริฐ วังคีรี	216
97 นางจำปี มณีศรี	217
98 นายกองสิน วังคีรี	217
99 นายอุดม สารมะโน	218
100 นายบุญเตรียม สารมะโน	218
101 นายจวน วังคีรี	219
102 นางบุญเรือน วังคีรี	219

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
103 นางคำเพียร วังศิริ.....	220
104 นายธานินทร์ ศรีบูรินทร์.....	220

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของแต่ละกลุ่มชน ถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่เกิดมาจากความคิดของคนในสังคม และความไม่รู้เป็นประการสำคัญ ดังที่ เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2543, หน้า 256) กล่าวว่า คนที่อยู่ในสังคมเป็นเวลานาน ย่อมจะมีความคิดหรือความเชื่อส่วนใหญ่เป็นไปในทำนองเดียวกัน ในสมัยโบราณ คนเรายังไม่มีความเจริญทางด้านวัตถุเพียงพอ จึงมีความเชื่อในสิ่งที่ไม่มีตัวตนอันอยู่เหนือความเข้าใจของตน หรือสิ่งที่ไม่อาจหาเหตุผลมาพิสูจน์ได้ โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์หลาย ๆ อย่างที่ทำให้เกิดความไม่เข้าใจและความกลัว ส่วนมากก็จะยกให้เป็นเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา หรือภูตผีปิศาจ เป็นต้น เมื่อคนในสังคมเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดภัยอันตราย ก็จะอาศัยความเชื่อเหล่านี้มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้กำลังใจแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง

ดังนั้น เมื่อมนุษย์เชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติว่าเป็นสิ่งลึกลับ มีอำนาจปกป้องคุ้มครองมนุษย์ให้พ้นจากอันตรายสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ได้ หรือดลบันดาลความเป็นไปในทางไม่ดี ก่อให้เกิดความเดือดร้อน หรือทำให้ได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ มนุษย์จึงคิดหาวิธีการต่าง ๆ มาจัดปัดเป่าอันตรายต่าง ๆ และเช่นสรวงสังเวชบูชา เพื่อดลบันดาลให้ได้รับสิ่งที่ดีตามความปรารถนา (ธิดา โมสิกรัตน์, 2555, หน้า 10) ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จึงทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติในลักษณะของการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น พิธีกรรมบวงสรวงเทพเจ้า พิธีเช่นสังเวช พิธีเลี้ยงผี ฯลฯ เมื่อได้ทำพิธีกรรมแล้ว เชื่อว่าจะส่งผลบันดาลความสุขมาให้ ชีวิตก็จะมีความสุข มีความปลอดภัยทั้งทางกายและจิตใจ ดังที่ สุเมธ เมธาวิทยากุล (2547, หน้า 1) กล่าวว่า การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ประกอบขึ้นนั้น เป็นการกระทำที่สมมุติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอนมีระเบียบวิธี เพื่อเป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป ดังนั้น จึงเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา รุ่นต่อรุ่นจากบรรพบุรุษที่ได้สร้างศรัทธาให้เกิดแก่คนรุ่นหลัง สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เนื่องจากเป็นที่รวมของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีที่แบ่งแยกออกไปเป็นพิธีกรรม ความเชื่อและประเพณี ตามลักษณะของภูมิภาค เช่น ความเชื่อพิธีกรรมและประเพณีของคนในชุมชนภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ซึ่งได้

กลายเป็นประเพณีไทย หมายความว่ารวมถึงพิธีกรรมและความเชื่อด้วย (ปกรณัม ต้นสกุล, 2552, หน้า 14) ซึ่งความเชื่อประการหนึ่งของคนในสังคมไทย ที่ยังพบเห็นในปัจจุบัน คือความเชื่อเรื่อง โชคชะตาราศี เเคราะห์ดี เเคราะห์ร้าย ว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิต เช่น เมื่อเกิดความไม่สบาย ภายไม่สบายใจขึ้น หรือประสบพบเจอกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ก็เชื่อว่ามีเคราะห์ โชคชะตาไม่ดี ทำให้ผู้ที่เชื่อเช่นนี้เกิดความไม่ประมาทในชีวิต ปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมกับเหตุการณ์ และหาทางผ่อนหนักให้เป็นเบา ในเคราะห์ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะของพิธีกรรม ที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามภาษาของแต่ละท้องถิ่น

พิธีกรรม “เฮ็ดเวียก” หรือในภาษาไทยกลางเรียกว่า “พิธีสะเดาะเคราะห์” เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวบ้านในแถบจังหวัดเลย ซึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของไทย โดยชาวอีสานมีความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเคราะห์มาตั้งแต่อดีต ดังที่ กรานต์จนพร คำป้อม (2547, หน้า 2) ได้กล่าวถึงเคราะห์และวิธีการสะเดาะเคราะห์ไว้ว่า สมัยอดีตพื้นฐานความเป็นอยู่ของชาวอีสานต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ จากความเป็นอยู่นั้น ทำให้ต้องเรียนรู้และตั้งข้อสังเกตกับปรากฏการณ์ ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เช่น พ้าผ่าเรือน ต้นไม้ล้มทับบ้าน ภูเข้าบ้าน ตัวแลนเข้าบ้าน หุงข้าว หนึ่งข้าวเป็นสีแดง ฯลฯ เหตุการณ์เหล่านี้ชาวอีสานเชื่อว่าเป็นเหตุไม่เป็นมงคล รวมทั้งเมื่อมีความเจ็บป่วยไม่สบาย หรือรักษาไม่หาย ประสบอุบัติเหตุ ก็เชื่อว่ามีเคราะห์ ดังนั้น จึงได้จัดให้มีพิธีกรรมแก้ไขกลางร้าย แต่งเครื่องเคราะห์ เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น จึงได้จัดพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ โดยเชื่อว่าเมื่อทำพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว จะสามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลาย อันหมายถึงความหายนะ และความเจ็บปวดป่วยไข้ ทุกข์ร้อน ให้ออกจากชีวิตได้ การสะเดาะเคราะห์จึงเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มิให้อยู่ในความประมาท นอกจากจะกระทำเพื่อเป็นการแก้ไขความเดือดร้อนให้หายไปได้แล้ว ยังกระทำเพื่อเป็นการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตนในภายภาคหน้าอีกด้วย (จำเนียร พันทวี, 2540, หน้า 4) อย่างไรก็ตามพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ดังกล่าว ชาวอีสานกลุ่มหนึ่งได้เรียกพิธีกรรมนี้ว่า พิธีกรรมเฮ็ดเวียก โดยจัดทำขึ้นเพื่อสนองความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้าน ซึ่งคำว่า “เฮ็ดเวียก” เป็นภาษาพูดของชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย หมายถึงการกระทำพิธีกรรม เพื่อช่วยกำจัดความชั่วร้ายหรือเหตุการณ์ไม่ดีที่จะเกิดขึ้นกับบุคคล ที่อยู่อาศัย หมู่บ้าน โดยพิธีดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อที่ยึดถือสืบต่อกันมานาน เชื่อกันว่าผู้ใดมีเคราะห์ร้ายหรือมีความวิตกกังวลเกิดขึ้น เพราะมีสิ่งที่ไม่ดีมาทำให้เจ็บป่วย จะต้องทำพิธีเฮ็ดเวียก เพื่อขจัดปัดเป่า เมื่อผ่านพิธีนี้แล้วชีวิตก็จะมีความสุข สิ่งชั่วร้ายทั้งหลายไม่สามารถเข้ามากรำกรายได้

บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นหมู่บ้านที่มีการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกกันอย่างแพร่หลาย โดยได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความเชื่อในเรื่องภูต ผี เทวดา โดยเฉพาะในเรื่องของเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย และสิ่งเหนือธรรมชาติที่ตนมองไม่เห็น ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ถือว่ามีความสำคัญต่อความเชื่อและการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เป็นพิธีที่เสริมกำลังใจให้สามารถดำรงชีวิตได้เป็นปกติสุข หนึ่งพิธีกรรมเฮ็ดเวียกนี้มีการประกอบพิธีกรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือมีการประกอบพิธีกรรมตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังที่ อุดม สารมะโน (ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 20 มีนาคม 2560) ผู้เชี่ยวชาญในด้านของพิธีกรรมของจังหวัดเลย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกว่า ถ้าประกอบพิธีขึ้นที่กลางหมู่บ้านซึ่งกระทำเป็นประจำทุกปี ละ 1 ครั้ง รวมระยะเวลา 3 วัน โดยชาวบ้านทุกคนจะร่วมกันจัดขึ้นเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ในหมู่บ้าน เรียกว่า “เฮ็ดเวียก หมู่บ้าน” ถ้าประกอบพิธีขึ้นที่เรือนหรือที่อยู่อาศัย เนื่องจากถูกอสูรยิง (ฟ้าผ่าบริเวณบ้าน) ฟ้าผ่าเฮียน (ฟ้าผ่าเรือน) สัตว์ร้ายเข้าบ้าน นิ่งข้าวเป็นเลือด (สีแดง) เป็นต้น เรียกว่า “เฮ็ดเวียกเฮียน” ทั้งนี้กระทำได้ตลอดทั้งปี และถ้าประกอบพิธีในกรณีที่บุคคลเจ็บป่วย ไม่สบาย ประสบอุบัติเหตุ ถูกทำนายทายทัก ฯลฯ เรียกว่า “เฮ็ดเวียกคน”

อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบันบ้านเมืองจะเจริญขึ้นอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เช่นเดียวกับประชาชนในพื้นที่อื่นของประเทศ ซึ่งความเจริญดังกล่าวอาจจะส่งผลต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียก จนทำให้ต้องปรับเปลี่ยนบางอย่างและบางอย่างก็คงไว้ดังเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ถึงกระนั้นความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของหมู่บ้านหนองหลวงยังปรากฏเด่นชัด มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ในแต่ละสัปดาห์จะมีชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านเป็นจำนวนมากที่มากทำพิธีเฮ็ดเวียก ทั้งนี้ในพิธีกรรมจะมีขั้นตอน ตลอดจนถึงวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเคราะห์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร และในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีบางอย่างที่แสดงถึงสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ บางอย่างที่ดำรงอยู่และบางอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

จะเห็นได้ว่า เนื่องจากพิธีกรรมเฮ็ดเวียก เป็นพิธีกรรมที่มีความใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงผู้วิจัยเองเป็นคนในพื้นที่ดังกล่าว ที่เคยเห็นและเคยเข้าร่วมพิธีกรรมเฮ็ดเวียกตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก และจากการสังเกตพบว่า การที่จะ

ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกในแต่ละครั้งนั้น มีองค์ประกอบและขั้นตอนในการปฏิบัติ รวมถึงการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในพิธี ซึ่งต้องใช้ความละเอียด เพราะอาจจะมีทั้งเหมือนและต่างกันไปในการประกอบพิธีแต่ละครั้ง ตามเคราะห์หรือตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงองค์ประกอบ ขั้นตอน ความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ตลอดจนจนศึกษาถึงการดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ทราบถึงรายละเอียดด้านต่าง ๆ ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมให้คงอยู่และสืบทอดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
3. เพื่อวิเคราะห์การดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
พื้นที่การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้คือ บ้านหนองหลวง หมู่ 4 ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยในครั้งนี้จะศึกษาถึง
  - 2.1 องค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
  - 2.2 ความเชื่อและการดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
3. ขอบเขตด้านประชากร
ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของวิทยากร ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องพิธีกรรมเฮ็ดเวียกอย่างแท้จริง อีกทั้งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

3.1 อายุ 50 ปีขึ้นไป กับทั้งเป็นชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาและปัจจุบันอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

3.2 เคยเข้าร่วมพิธีกรรมเฮ็ดเวียกในหมู่บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง หรือ

3.3 เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกในหมู่บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง

4. ขอบเขตด้านเวลา

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้จะกระทำในช่วง เดือนมีนาคม 2560 ถึงเดือนมกราคม 2561

ข้อตกลงเบื้องต้น

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จะมีการเรียกชื่อผู้ประกอบพิธีที่เป็นฆราวาสแตกต่างกัน กล่าวคือในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน เรียกว่ามัคนายก พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนและพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน เรียกว่าอาจารย์ธรรม แต่โดยบทบาทและสถานภาพจะมีหน้าที่เช่นเดียวกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

พิธีกรรมเฮ็ดเวียก หมายถึง การประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ด้วยการใช้คาถาอาคมเพื่อทำให้เหตุการณ์หรือสิ่งที่ไม่ดี ๆ ที่เกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดขึ้น ลดความรุนแรง หลุดพ้นออกไปจากชีวิต เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป และรับสิ่งที่ดีเข้ามา ซึ่งแบ่งออกเป็นเฮ็ดเวียกคน เฮ็ดเวียกเฮียน(เรือน) และเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าเมื่อทำพิธีแล้วจะทำให้ผู้กระทำพิธีมีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข

เคราะห์ หมายถึง สิ่งที่น่าผลมาให้โดยไม่ได้คาดหมาย เช่นเคราะห์ดี เคราะห์ร้าย มักนิยมใช้ในทางที่ไม่ดี เช่น มีเคราะห์ พาดเคราะห์ เป็นต้น

องค์ประกอบในพิธีกรรม หมายถึง ส่วนประกอบที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ซึ่งแบ่งออกเป็น บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรม สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม เวลาในการประกอบพิธีกรรม วัสดุอุปกรณ์เครื่องประกอบในพิธีกรรม

ขั้นตอนในพิธีกรรม หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกตามลำดับก่อนหลังของการประกอบพิธีกรรม จนถึงพิธีกรรมเสร็จสิ้น

การดำรงอยู่ หมายถึง ปัจจัยหรือสิ่งที่ส่งผลต่อความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ที่ทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกนั้นยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ชาวบ้านหนองหลวง หมายถึง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกในเรื่องต่อไปนี้
  - 1.1 องค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
  - 1.2 ความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
  - 1.3 การดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
2. เป็นแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมพื้นบ้านของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
3. เพื่อปลูกจิตสำนึกสำหรับเยาวชนชาวอีสานรุ่นหลังให้เห็นความสำคัญของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ที่ได้ปฏิบัติสืบกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์พิธีกรรม และคติความเชื่อที่ปรากฏในวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยแบ่งเอกสารที่เกี่ยวข้องออกเป็น 7 กลุ่มดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
2. แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม
3. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์
4. แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง
5. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเลย
6. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอด่านซ้าย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความหมายและการเกิดขึ้นของความเชื่อ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, หน้า 390) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เชื่อ” (ก.) มั่นใจ ไว้ใจ เห็นตามด้วย “ความเชื่อ” จึงหมายถึง ความมั่นใจ ความไว้ใจ ซึ่งอาการเหล่านี้จะทำให้มนุษย์เกิดการยอมรับ นับถือ และยึดมั่น โดยเกิดขึ้นด้วยความรู้สึกรหรือการไตร่ตรองด้วยเหตุผลเป็นความคิดที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความเชื่อความเข้าใจต่อสิ่งนั้น ซึ่งความเชื่อจะมีบทบาทสำคัญต่อเจตคติของบุคคลและเป็นตัวกำหนดแนวทางหรือรูปแบบพฤติกรรมของบุคคล (เฉลิมพลตันสกุล, 2543, หน้า 49-50)

ธวัช ปุณโณทก (2529, หน้า 350) ได้นิยามความหมายของความเชื่อว่า ความเชื่อคือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว สิ่งเหล่านี้เรียกว่าความเชื่อ

เดียน คำดี (2541, หน้า 12-13) ให้ความหมายของความเชื่อ ว่าเป็นเจตสิกเกิดขึ้นกับจิตอยู่คู่กับจิตอย่างอิงอาศัยกัน กล่าวคือความเชื่อในฐานะเจตสิก เป็นพลังสัญชาตญาณที่สามารถผลักดันจิตให้กระทำการต่าง ๆ ออกไป ถ้ากระทำในทางที่ถูกความเชื่อนั้นก็สัมปยุตด้วยปัญญา ถ้ากระทำในทางที่ผิด ความเชื่อนั้นก็ปัญญาวิปยุตหรือศรัทธาบอด ความเชื่อจึงเป็นเจตสิกพื้นฐานหรืออารมณ์เบื้องต้นของมนุษย์ ที่จะโน้มเอียงไปสู่การยอมรับและการกระทำที่เป็นการรักดี บูชาและมอภัตว์ การกระทำทางจิตเรียกว่าเจตนาหรือมโนกรรม และเจตนาที่มีความเชื่อเป็นแรงขับเคลื่อน อาจเป็นกิจกรรมในที่สุด กลายเป็นประเพณีและพิธีกรรมซึ่งไม่อาจอธิบายได้ด้วยเหตุผล ความเชื่อในทางศาสนาแสดงลักษณะออกเป็นความเลื่อมใส (ศรัทธา) เชื่อมั่นไว้วางใจและรักดี จิตใจที่สัมพันธ์กับศรัทธาหรือความเชื่อเป็นจิตใจที่มีความอบอุ่น เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความหวัง มีความกล้าหาญบากบั่น อดทน และเป็นชีวิตที่มีพลัง

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2543, หน้า 257) กล่าวถึงความหมายของความเชื่อว่าเป็นความเชื่อหมายถึงการยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะมีก็ได้

ชนิษฐา จิตชินะกุล (2545, หน้า 33-35) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง การที่มนุษย์ยอมรับนับถือ หรือการเกิดยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตนั้น อาจมีเหตุผลที่เพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ได้ และเมื่อมนุษย์เกิดการยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว ก็จะมีการแสดงออก ไม่ว่าจะทางการหรือทางใจ ซึ่งการยอมรับนับถือนี้ เรียกว่าความเชื่อตนเอง ซึ่งสาเหตุของการเกิดขึ้นของความเชื่อมาจากการค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องที่ไม่รู้ และเมื่อมีสิ่งนั้นมาสอดคล้องกับความรูสึกดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ก็จะตกลงใจเชื่อในทันที นอกจากนี้ความเชื่อของมนุษย์มีสาเหตุมาจากสิ่งอื่น ๆ เช่น เกิดจากความกลัว หรือความไม่รู้ของมนุษย์ที่ไม่สามารถหาเหตุผลหรือคำอธิบายใด ๆ มาอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ เช่น ทำไมฝนจึงตกฟ้าจึงผ่า เป็นต้น จึงทำให้มนุษย์เกิดความกลัว และเชื่อว่าเป็นสิ่งลึกลับที่จะต้องมีการกระทำขึ้น มนุษย์จึงสมมติให้มีเทพประจำสิ่งต่าง ๆ เช่น พระพาย พระเพลิง ฯลฯ แล้วได้ทำพิธีบูชา เช่นสรวงเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และอีกประการหนึ่งนั้น ความเชื่อเกิดจากการที่มนุษย์มีพัฒนาการขึ้นแล้ว ต้องการให้สังคมเกิดความสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมนุษย์จึงต้องตั้งความเชื่อขึ้นมา โดยแฝงเหตุผลต่าง ๆ ไว้

ประชิด สกุงณะพัฒน์ (2546, หน้า 42) ได้ให้นิยามความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาและมีเหตุผลต่อพฤติกรรมการแสดงออก

ของบุคคล หรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพ
สิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

ปกรณ์ ตันสกุล (2552, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของความเชื่อว่า ความเชื่อหมายถึง
สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ได้ให้การยอมรับนับถือ ทั้งที่มีให้เห็นปรากฏเป็นตัวเป็นตนมีอยู่จริง หรือไม่
ปรากฏเป็นตัวตน และการยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่
มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นเลยก็ได้

ลักขณา ศกุนะสิงห์ (2556, หน้า 2) กล่าวว่า ในสมัยโบราณวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญ
เมื่อปรากฏการณ์สิ่งใดที่มนุษย์คิดว่า เป็นสิ่งประหลาดหรือมหัศจรรย์ผิดธรรมดาที่เคยเห็นเคย
เป็น และมนุษย์ยังไม่รู้ไม่เข้าใจ หรือยังไม่สามารถหาเหตุผลอธิบายได้ แม้แต่เรื่องปรากฏการณ์
ตามธรรมชาติ เช่น พายุ ร่องฟ้าผ่า เป็นต้น มนุษย์ก็เข้าใจเอาเองว่าสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือ
มนุษย์เป็นผู้บันดาลให้เกิดต่าง ๆ นานา ด้วยความกลัวจึงเกิดเป็นความเชื่อต่าง ๆ ขึ้น

จากการทบทวนแนวคิดและความหมายที่เกี่ยวกับความเชื่อสามารถสรุปได้ว่า ความ
เชื่อ คือการยอมรับนับถือในสิ่งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้โดยไม่จำเป็นว่าสิ่งนั้นจะพิสูจน์ได้
หรือไม่ หรือจะมีเหตุผลที่เพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ตาม ซึ่งในทรรศนะของผู้วิจัยเห็นว่า
ความเชื่อหมายถึง การยอมรับนับถือในสิ่งที่ตนเองศรัทธาที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งสิ่ง
นั้นจะเป็นสิ่งที่ให้คุณหรือสิ่งที่ให้โทษก็ตาม เปรียบเสมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจทำให้
รู้สึกเกิดความอบอุ่น ปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความหวัง มีความกล้า
หาญ บากบั่น อดทน ที่จะต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนิน
ชีวิตของชาวบ้าน และเป็นพื้นฐานหรืออารมณ์เบื้องต้นของมนุษย์ที่จะโน้มเอียงไปสู่การยอมรับ
และการกระทำที่เป็นการรักดี บูชาจนนำไปสู่พิธีกรรมต่าง ๆ โดยเชื่อว่าถ้าหากปฏิบัติตามก็จะ
ได้รับผลดี แต่ถ้าหากมีการล่วงละเมิดไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดผลร้ายทั้งร่างกายและจิตใจ
อย่างไรก็ตามแม้ในปัจจุบันบ้านเมืองจะมีความเจริญขึ้นอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์
ความเชื่อบางอย่างก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม แต่ความเชื่อบางประการก็ยังมี
อิทธิพลไม่น้อยต่อสังคมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน

ประเภทของความเชื่อ

มนุษย์ทุกคนมีความเชื่อและความศรัทธาในแต่ละลัทธิ ศาสนา ที่สืบทอดมาจาก
บรรพบุรุษ ตามเผ่าพันธุ์ที่สืบเชื้อสายต่อกันมา แต่ละกลุ่มแต่ละเผ่าพันธุ์ก็มักจะเชื่อว่าสิ่งที่
ตนเองศรัทธานั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นผู้วิเศษ เป็นเทพเจ้าที่เก่งกาจ เป็นผู้มีอำนาจ ความเชื่อ
ของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผล
ต่อวิถีชีวิตมนุษย์ ทั้งให้คุณประโยชน์และให้โทษ แล้วมนุษย์ไม่สามารถค้นหาสาเหตุมาอธิบาย

ได้ ทำให้เกิดความหวาดกลัว สำหรับบริบทของสังคมไทยในทุกภาคส่วน มีความเชื่อที่หลากหลาย อันเป็นที่มาของความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ มีธรรมเนียมและรูปแบบการปฏิบัติที่แปลกแตกต่างกันไป นักมานุษยวิทยาและนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อได้พยายามรวบรวมและแยกประเภทของความเชื่อ ดังที่

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2529, หน้า 1-60) ได้แยกประเภทของความเชื่อของชาวอีสานที่ได้เชื่อถือสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ดังนี้

1. ความเชื่อในฤกษ์ยาม
2. ความเชื่อเทวดา ผีสง นางไม้
3. ความเชื่อในพระภูมิเมือง หรือที่เรียกว่า มเหศักดิ์เมือง
4. ความเชื่อผีวิญญาณบรรพบุรุษ อันได้แก่วิญญาณของ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว

5. ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์
6. ความเชื่อเรื่องลางจอมปลวกหมูลี
7. ความเชื่อเรื่องลางไก่ป่า อีแร้งจับหลังคาเรือน
8. ความเชื่อเรื่องลางนกแสก งูเห่า งูสิง
9. ความเชื่อเรื่องบาปเคราะห์ นิ่งข้าว หุงข้าวเป็นลีแดง
10. ความเชื่อเรื่องลางนกเค้าร้อง กูหูก กูหูก
11. ความเชื่อเรื่องลางสัตว์ป่าวิ่งเข้าบ้านมาตายตรงหน้า
12. ความเชื่อประเพณีเชื่อผีฟ้าผีแถน
13. ความเชื่อเรื่องประเพณีค้ำโพธิ์ ค้ำไฮ (ไทร)
14. ความเชื่อเรื่องประเพณีสูตรธาตุ ชะตา
15. ความเชื่อเรื่องประเพณีสูตรขวัญก่อง
16. ความเชื่อในพิธีตัดกรรมตัดเวร
17. ความเชื่อในการแต่งบูชาพระเคราะห์ปี
18. ความเชื่อในประเพณีผูกเสี่ยว
19. ความเชื่อในประเพณีสืต 12 คลอง 14

มณี พยอมยงค์ (2529, หน้า 72-73) ได้กล่าวถึงประเภทของความเชื่อว่า ความเชื่อ นั้นหากเป็นความมกมายไม่ใช้วิจารณ์ญาณ คือ เชื่อตามการบอกเล่าของบรรพบุรุษ ไม่มีการศึกษาวิเคราะห์หาเหตุผล ความเชื่อแบบนั้นก่อให้เกิดผลเสียหาย โดยเฉพาะต่อการพัฒนาทางสังคมอย่างยิ่ง เพราะคนที่เชื่ออย่างนั้นจะต่อต้านกับเหตุผลของคนสมัยใหม่ ที่ได้ศึกษา

ค้นคว้าเปรียบเทียบเหตุผลแล้ว ความไม่เจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง ก็มาจากศรัทธาความเชื่อ ประชาชนส่วนหนึ่งเหมือนกัน ซึ่งความเชื่ออาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ความเชื่อที่มุ่งายไ้เหตุผล คือ ยังไม่ทราบเจตนา
2. ความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่ เพื่อบรรณสั่งสอนให้คนประพฤติดี อยู่ร่วมกับสังคมอย่างถูกต้องและเกิดสุขกับตนเอง

เดืออน คำดี (2541, หน้า 14-15) กล่าวว่า ชีวิตของมนุษย์จะขาดความเชื่อไม่ได้ และความเชื่ออาจแบ่งออกเป็น 10 กลุ่ม ดังนี้

1. ความเชื่อในวิญญาณหลังความตายที่แสดงออกมาในลักษณะเป็นผีสิงเทวดา เรียกว่า เชื่อในอุทิสमानกาย
2. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง คงกระพันชาตรี เป็นต้น เรียกว่าเชื่อในทางไสยศาสตร์
3. ความเชื่อในเรื่องคาถาอาคมและเวทมนต์ เรียกว่าเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ
4. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามยามดี ลางสังหรณ์ นิमित เรียกว่าเชื่อในประเพณี
5. ความเชื่อในเรื่องความฝัน เรียกว่าเชื่อในสุบินนิमित
6. ความเชื่อในสิ่งแวมดล้อมและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ
7. ความเชื่อในเรื่องยากกลางบ้าน
8. ความเชื่อในเรื่องขวัญ
9. ความเชื่อในลักษณะของคนและสัตว์
10. ความเชื่อในเรื่องศาสนา ว่าด้วยกรรม นรก สวรรค์ ภพชาติ เป็นต้น

ขนิษฐา จิตชินะกุล (2545, หน้า 38-51) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 7 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตั้งชื่อ การตาย การดูแลบุคคลิก ลักษณะ และกิริยาอาการต่าง ๆ
2. ความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดา เป็นการนับถือผีสิงเทวดาของมนุษย์ ได้มีส่วนช่วยเหลือเสริมสร้างกำลังใจ และความมั่นใจให้แก่มนุษย์เป็นอย่างมาก
3. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่เร้นลับยากแก่การพิสูจน์
4. ความเชื่อเรื่องโชคกลาง เป็นความเชื่อที่ปรากฏให้เห็นเพื่อบอกเหตุล่วงหน้า ซึ่งมีทั้งบอกเหตุร้ายและเหตุดี

5. ความเชื่อเรื่องความฝันและการทำนาย ด้วยมนุษย์เชื่อว่าความฝันเป็นอาการทางจิตที่มีแรงบันดาลใจมาจากสิ่งลึกลับ มหัศจรรย์และยังเชื่อว่าความฝันสามารถที่จะเป็นลางหรือบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ฝันได้ว่าจะร้ายดีประการใด

6. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการทำนายทายทักดูฤกษ์วันดีวันร้าย ดูโชคชะตาราศีจากวัน เดือน ปี

7. ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ในอดีตการแพทย์ยังไม่เจริญคนโบราณจึงมีวิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โดยการเก็บยาสมุนไพร สัตว์ แล้วนำมาเข้ากับส่วนผสมใช้เป็นยารักษาโรคต่าง ๆ โดยวิธีการและเคล็ดลับที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเมื่อรักษาหายก็จะจดจำเล่ากันสืบต่อมา

ประชิด สกุงนะพัฒน์ (2546, หน้า 42-43) กล่าวว่า ประเภทของความเชื่อ แบ่งได้หลายแบบตามวิธีการพิจารณา ถ้าจำแนกความเชื่อตามหลักเหตุผล จะแบ่งได้ 2 ประเภทคือ

1. ความเชื่อที่มีเหตุผล
2. ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล ถ้าพิจารณาความเชื่อจากจำนวนบุคคล จะแบ่งความเชื่อออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ความเชื่อส่วนบุคคล

2.2 ความเชื่อของกลุ่มชน

ลักษณะสิงห์ (2556, หน้า 5-6) ได้แบ่งความเชื่อออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล และความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่เพื่ออบรมสั่งสอนให้เป็นคนประพฤติดี จะเกิดผลดีมีความสุขแก่ตน แก่ครอบครัวและสังคม ซึ่งความเชื่อทั้ง 2 ประเภทนั้นแบ่งออกได้เป็น 12 กลุ่ม คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
3. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง
4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ ยาม นิमित ฝัน
5. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
6. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์
7. ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา
8. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ
9. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
10. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด

11. ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพ

12. ความเชื่อเกี่ยวเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย

เมื่อวิเคราะห์ประเภทของความเชื่อที่นักวิชาการได้แบ่งประเภทจากที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยสามารถแบ่งความเชื่อของมนุษย์ สรุปได้เป็น 5 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา เช่น ความเชื่อที่ว่าด้วยกรรม นรก สวรรค์ ภพ ชาติ เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่เร้นลับยากแก่การพิสูจน์ เหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อในเรื่องคาถาอาคม เวทมนต์ ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง คงกระพันชาตรี เป็นต้น

3. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการทำนายทายทักดูฤกษ์ วันดีวันร้าย ดูโชคชะตาราศีจากวัน เดือน ปี ลางสังหรณ์ นิमित เป็นต้น

4. ความเชื่อเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต เป็นความเชื่อที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น ความเชื่อในการครองเรือน การทำมาหาเลี้ยงชีพ เกี่ยวกับยากลางบ้าน จารีตประเพณี เป็นต้น

5. ความเชื่อเกี่ยวกับผีसाงเทวดา เป็นความเชื่อที่ในสิ่งลึกลับมองไม่เห็นตัวตน ถือว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถให้คุณและให้โทษก็ได้ เช่นความเชื่อว่ามีผีดี คือ ผีที่ให้คุณกับมนุษย์ ได้แก่ จำพวกเทวดา ผีเรือน ผีปู่ย่าตายาย ฯลฯ และผีไม่ดีหรือผีร้าย คือ ผีที่ให้โทษกับมนุษย์ ที่ชาวบ้านเรียกว่า ผีปอบ ผีขมด ผีกองกอย ฯลฯ

แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

ความหมายของพิธีกรรม

พิธีกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, หน้า 835) หมายถึง การบูชา แบบอย่างแบบแผนที่ปฏิบัติทางศาสนา การบูชา หมายถึง การแสดงความเคารพบุคคลหรือสิ่งที่นับถือด้วยเครื่องสักการะ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย (2532, หน้า 314) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึง แบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณี ให้กระทำและเพื่อให้มีความขลัง

เริง อรรถวิบูลย์ (2521, หน้า 49) ให้ความหมายของคำว่าพิธีกรรมตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่า หมายถึง การกระทำพิธีของพระสงฆ์ เพื่อให้เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจได้ พิธีกรรมที่เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจที่เกิดจากพระสงฆ์ เช่น พิธีกรรมในการสวดมนต์ต่อนามตามหลักพระพุทธศาสนา

กึ่งแก้ว อรรถาการ (2525, หน้า 5-6) ให้ความหมายของคำว่า พิธีกรรม ว่าเป็นวิธีการ ชนิดหนึ่ง ที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่เราจะได้มาซึ่งสิ่งที่เราต้องการ เป็นการกระทำที่มีแบบแผน และขั้นตอน เพื่อที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา และมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ เน้นเรื่องจิตใจและการใช้สัญลักษณ์

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546, หน้า 60) ได้อธิบายคำว่า พิธีกรรม ว่า พิธีกรรม หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นพิธีการสำหรับกลุ่มชนทั่วไปที่กระทำเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ

สุเมธ เมธาวิทยากุล (2547, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของ พิธีกรรม ว่า พิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่คนเราสมมติขึ้น เป็นขั้นเป็นตอนมีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

บุญมี แทนแก้ว (2547, หน้า 2) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง การบูชา การสักการะ การจัดงานอันเป็นแบบอย่าง หรือตามธรรมเนียมของคนในกลุ่มนั้น หรือสังคมนั้นได้กำหนดจัดขึ้น เพื่อเป็นวิธีการนำไปสู่ผลสำเร็จที่ต้องการ อันเป็นพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่อดีต ซึ่งผู้กระทำพิธีกรรมมักจะมีความเชื่อมั่นว่าสามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ตนปรารถนามาก บ้าง น้อยบ้าง

กรมศาสนา (2552, หน้า 1) กล่าวถึง พิธีกรรม ว่า พิธีกรรม หมายถึงการกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป หรืออีกนัยหนึ่ง พิธีกรรมหมายถึงพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนเองไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ก็ตามต่างก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตน ตามความเชื่อและความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนา

จากการทบทวนแนวคิดของนักวิชาการที่ได้ให้ความหมายของพิธีกรรม ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า พิธีกรรม หมายถึง วิธีการ รูปแบบ ขั้นตอน ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือเป้าหมายในสิ่งที่คาดหวังไว้ตามความเชื่อของตนหรือกลุ่มชน ซึ่งเมื่อทำแล้วทำให้เกิดความสบายใจมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อ

ประเภทของพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของมนุษย์ที่มีหลากหลายรูปแบบ จึงทำให้นักวิชาการแต่ละท่านได้แบ่งประเภทของพิธีกรรม ดังนี้

กึ่งแก้ว อุตถากร (2525, หน้า 4-30) ได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมเป็น 3 ประเภทสรุปได้ดังนี้

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เช่น พระราชพิธี 12 เดือน และฮีตสิบสองของชาวอีสาน
2. พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เช่น แต่งงาน การตั้งครุฑ คลอกบุดร
3. พิธีกรรมรักษาโรค เช่น รักษาผู้ป่วยที่ถูกเสกของเข้าร่างกาย

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2537, หน้า 7) ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมสร้างความสามัคคี ซึ่งสามารถจัดอยู่ในประเภทเดียวกันกับพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ เช่น การแห่นางแมว ทำบั้งไฟ การแรกรนา ทั้งหมดนี้เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์และมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน

2. พิธีกรรมการเปลี่ยนสถานภาพ โดยเห็นว่าพิธีกรรมประเภทนี้จัดสร้างขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับธรรมชาติและอำนาจเหนือธรรมชาติเกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ ความตายของมนุษย์ อาทิ การสู่ขวัญ การรักษาพยาบาล การแต่งงาน พิธีศพ

ปกรณ์ ต้นสกุล (2552, หน้า 9-10) ได้แบ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. พิธีที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีขอขมา พิธีบายศรี พิธีศพ พิธีเลี้ยงผี พิธีเกี่ยวกับเคราะห์ ฯลฯ

2. พิธีเกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การทำบุญบ้าน พิธีสิบสองเดือน ฯลฯ

นอกจากพิธีกรรมที่จัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ เหล่านี้แล้ว ยังสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อย ๆ อีก 10 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน อาทิ สวดมนต์ บำเพ็ญภาวนา สรรเสริญ กราบไหว้ครูอาจารย์หรือเทพยดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำสำนักหรือโบสถ์ ฯลฯ

2. พิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นครั้งคราว เป็นการกระทำในกรณีที่สถานการณ์ยังไม่อำนวยหรือพิธีกรรมที่กระทำเป็นประจำเป็นปฐมฤกษ์ เช่น พิธีการวางศิลาฤกษ์ พิธีการบวงสรวงพระภูมิเจ้าที่ พิธีการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาสถิตชั่วคราวแล้วเชิญกลับ ฯลฯ

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการชำระล้างบาป เป็นพิธีกรรมที่มีเกิดขึ้นในประเทศจีน และอินเดีย วันกระทำพิธีจะเป็นวันก่อนวันเพ็ญและเดือนแรมในแต่ละเดือน และในช่วงก่อนกระทำพิธีกรรมที่สำคัญ

4. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเลี้ยง ราชบัณฑิต พรหมณ์ หรือนักปราชญ์ ในวาระสำคัญของผู้ประสงค์เป็นเจ้าภาพ

5. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

6. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปิดปฐมฤกษ์ ด้วยการกระทำในฤกษ์งามยามดีสำหรับสถานที่การทำงาน หรือของนั้นอันเป็นการแสดงถึงการเริ่มต้น

7. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเป็นพิธีที่หน่วยงานราชการ หรือประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้กำหนดวัน โดยประชุมกัน เช่น วันพีชมงคล ประเพณีทำขวัญข้าว ฯลฯ

8. พิธีกรรมเฉพาะบุคคล จะเป็นการกระทำในโอกาสอันพึงเกิดความปิติ เช่น การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ โคนจุก แต่งงาน ฯลฯ โดยมากมักถือเอาวันฤกษ์ดีซึ่งถูกโฉลกกับผู้เป็นเจ้าของงานพิธีนั้น ๆ เพื่อเสริมขวัญและกำลังใจ

9. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอ้อนวอนพระเจ้า เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลและสมหวัง เช่น พิธีการบนบานศาลกล่าว พิธีกรรมบูชาเพื่อขอบุตร ฯลฯ

10. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพลีสุกกรรม หรือการบูชาครู หรืองานพิธีประจำปีจะกระทำกันเพียงปีละหนึ่งครั้ง เช่น พิธีตรียัมปวาย พิธีพลีสุกกรรมของพรหมสถาน ฯลฯ โดยพิธีตรียัมปวายเป็นวันที่มหาเทพเสด็จสู่โลกมนุษย์และวันพลีสุกกรรมเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยโบราณ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2555, หน้า 9) ได้กล่าวถึงประเภทของพิธีกรรม ว่าพิธีกรรมมีการแบ่งประเภทตามแนวคิดในการกระทำ เช่น พิธีกรรมตามปฏิทิน หรือพิธีกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นและหมุนเวียนกันเป็นประจำ เป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อบุคคลหรือหมู่คณะ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เป็นพิธีกรรมที่กระทำในช่วงที่ชีวิตเปลี่ยนแปลงสถานภาพ พิธีกรรมรักษาโรค เป็นพิธีที่มีแนวคิดเพื่อแก้ไขความเจ็บป่วยด้วยวิธีการจัดปัดเป่าสิ่งร้ายตามความเชื่อที่เกิดจากการกระทำของวัตถุหรือภูตผีมารังควาร นอกจากนี้พิธีกรรมอาจแบ่งประเภทเป็น พิธีกรรมของบุคคล พิธีกรรมของหมู่คณะหรือชุมชน ซึ่งจะกระทำแตกต่างกันตามฐานะของบุคคลและของหมู่คณะ

จากการทบทวนในเรื่องของประเภทของพิธีกรรมที่นักวิชาการได้แบ่งประเภทนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ประเภทของพิธีกรรมนั้นแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. พิธีกรรมที่ประกอบขึ้นตามกาลเวลา กล่าวคือ เป็นพิธีกรรมที่มีการจัดขึ้นเป็นประจำในทุกรอบเดือนหรือปีที่กลุ่มชน หรือท้องถิ่นนั้น ๆ กำหนดไว้ตามความเชื่อของตน เช่น พิธีกรรมในวันสงกรานต์ พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา พิธีกรรมในพระราชพิธี 12 เดือน และพิธีกรรมในฮีตสิบสองของชาวอีสาน เป็นต้น

2. พิธีกรรมที่ประกอบขึ้นตามโอกาสต่าง ๆ กล่าวคือ เป็นพิธีกรรมที่มีการจัดขึ้นในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากพิธีกรรมที่ประกอบขึ้นตามกาลเวลา เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การเสียชีวิต การแต่งงาน การบวช การเจ็บไข้ได้ป่วย การประสบพบเจอกับสิ่งที่ไม่ดีหรือเป็นลางร้าย พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ ฯลฯ

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับ นับถือ ศรัทธา หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน มีสาเหตุเกิดมาจากความไม่รู้และความกลัวเป็นเป็นประการสำคัญ ซึ่งปัญหาดังกล่าวบางอย่างมนุษย์อาจแก้ไขได้แต่บางอย่างไม่สามารถแก้ไขได้ ในส่วนที่แก้ไขไม่ได้ หรือหาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้มนุษย์จึงเชื่อว่าสิ่งเหนือธรรมชาติมาบันดาลให้เกิดขึ้นและเป็นไป ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงคิดหาวิธีการหรือหาหนทางที่จะทำให้อำนาจกลับเหนือธรรมชาตินั้นพอใจ และช่วยเหลือเพื่อให้พ้นจากเหตุการณ์ที่ไม่ดีต่าง ๆ ทำให้เกิดความสุข ความสบายใจ จนนำไปสู่พิธีกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมาโดยมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน ดังนั้น เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ถึงความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดความเชื่อและพิธีกรรมมาประกอบคำอธิบายในการวิจัยครั้งนี้

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ความหมายของการสะเดาะเคราะห์

คำว่า “สะเดาะเคราะห์” มีองค์ประกอบของคำอยู่ 2 คำ คือคำว่า “สะเดาะ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, หน้า 1192) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทำให้หลุดออกมาด้วยคาถาอาคม ทำให้หมดสิ้นไปหรือเบาบางลง และอีกคำหนึ่งคือคำว่า “เคราะห์” หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์มีทั้งเคราะห์ดี เคราะห์ร้าย (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 184) เป็นสิ่งที่คนเรายึดติดอยู่ในใจ โดยเชื่อถือตามประเพณีว่า เคราะห์มีความสัมพันธ์กับดวงดาว (สวิง บุญเจิม, 2536, หน้า 109) หรือหากพิจารณาจากความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, หน้า 269) ก็จะมีคำว่า คำว่า “เคราะห์” หมายถึง คำที่ใช้เรียกชื่อดวงดาวในทางโหราศาสตร์เป็นดาวเฉพาะ 9 ดวง เรียงตามลำดับมหาทักษา คือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ เสาร์ พฤหัสบดี ราหู ศุกร์ เกตุ ซึ่งถือกันว่ามีเทวดาประจำแต่ละดวง ว่าดาวพระเคราะห์ และเรียกดาวพระเคราะห์ทั้งหมดนั้นว่า ดาวนพเคราะห์ ถือว่าเป็นดาวที่ยึดโชคของคน หรือหมายถึงสิ่งที่นำผลมาให้โดยไม่ได้คาดหมาย เช่น เคราะห์ดี เคราะห์ร้าย มักนิยมใช้ในทางไม่ดี เช่น มีเคราะห์ พาดเคราะห์ ทั้งสองคำมารวมกันคือ “สะเดาะเคราะห์” ก็จะมีความหมายตามที่มีผู้ได้ให้คำนิยามไว้ ดังนี้

สงวน โชติสุขรัตน์ (2515, หน้า 119) กล่าวถึงการสะเดาะเคราะห์ หรือการส่งเคราะห์ ที่ทำกันในดินแดนล้านนาไทยว่า เป็นการทำพิธีทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง หมายถึง การกระทำ

พิธีเช่นสรวง สะเดาะเคราะห์ด้วยการบูชา บัดเป่าให้เคราะห์ร้ายกลายเป็นดีได้ ซึ่งนิยมทำกันเมื่อคนใดคนหนึ่งเจ็บป่วย หรือมีอาเพศเหตุร้ายประการใดประการหนึ่ง

ทองเพชร ชำนิกล้า (2535, หน้า 47) กล่าวว่า การสะเดาะเคราะห์ หมายถึง พิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับโชคลางที่บอกเหตุให้ทราบว่ามีเคราะห์ดีหรือเคราะห์ร้าย เป็นการบูชาสวดอ้อนวอน หรือข่มขู่สิ่งชั่วร้ายที่เข้ามาในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้สิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นพึงพอใจ เกรงกลัว แล้วออกไปจากวิถีชีวิตซึ่งจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545, หน้า 345) ได้ให้ความหมายของคำว่า สะเดาะเคราะห์ สรุปได้ว่าการสะเดาะเคราะห์ หรือชาวล้านนาไทยเรียกว่า ส่งเคราะห์ เป็นการกระทำพิธีทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง หมายถึง การกระทำพิธีเช่นสรวงสะเดาะเคราะห์ด้วยการบูชา เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่คนที่เจ็บป่วย หรือผู้ที่ได้รับเหตุร้ายต่าง ๆ นั้นรอดพ้นจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นนั้นได้ หรือจะช่วยเหลือเหตุร้ายนั้นให้เบาลงได้

ฐานิตย์ สุพรม (2549, หน้า 10-11) ได้ให้ความหมายของคำว่า การสะเดาะเคราะห์ หรือการส่งเคราะห์ สรุปได้ว่า เป็นการทำให้สิ่งที่ไม่ดี สิ่งชั่วร้าย อุบาทว์ทั้งปวงที่มาทำให้เกิดทุกข์ เสื่อมเสีย และสูญเสียให้พ้นไป ไหลออกไป บัดเป่าสิ่งไม่ดีสิ่งชั่วร้ายให้พ้นไปจากชีวิตนั่นเอง และเป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง กระทำโดยการบูชาด้วยเครื่องสักการะแก่สิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้สิ่งร้ายที่ได้พบเจอในอนาคตให้หายไปจากชีวิต และเพื่อให้มีแต่สิ่งที่ดี เป็นสิริมงคลแก่ผู้ถูกทำพิธีต่อไป

จากการทบทวนแนวคิดและความหมายเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์อาจสรุปได้ว่าการสะเดาะเคราะห์ คือ คือวิธีการทางจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ที่กระทำขึ้นเพื่อช่วยผ่อนคลายมิให้เกิดความวิตกกังวล เป็นวิธีการสร้างขวัญกำลังใจ ด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ผนวกกับความเชื่อดั้งเดิม ด้วยการสวดอ้อนวอนและเช่นสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ให้ช่วยขับไล่ขจัด บัดเป่าสิ่งที่เป็นอัปมงคล ให้ออกไปจากวิถีการดำเนินชีวิต และให้พบเจอแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลในชีวิต

ประเภทของการสะเดาะเคราะห์

มนุษย์มีสัญชาตญาณกลัวภัยและความต้องการเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การสะเดาะเคราะห์อันเกิดจากมูลเหตุพื้นฐาน จึงพอแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. การสะเดาะเคราะห์เพื่อส่งเคราะห์ สำหรับผู้ประสบเคราะห์กรรม ทำการสะเดาะเคราะห์เพื่อขจัดบัดเป่าเคราะห์ร้าย และสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้หลุดหายไปจากชีวิต เพื่อจะให้การ

ดำเนินชีวิตดีขึ้น เช่น การแต่งแก้ การเสียเคราะห์ โดยกำหนดรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปให้พ้นจากชีวิตของตน ส่วนใหญ่จะเป็นแบบพิธีการ คือมีผู้นำพิธี

2. การสะเดาะเคราะห์เพื่อรับโชค คือการกระทำพิธีกรรมเพื่อเป็นการบูชารับโชคที่ดีที่จะได้รับ มักเป็นการกระทำกรรมดีเพื่อจะได้รับอานิสงส์จากกรรมดีนั้น และเพื่อกาลข้างหน้าจะได้รับโชคดีบ้าง การกระทำการบวงสรวงบูชารับโชคมักทำตามคำแนะนำของโหร หรือหมอดู ภายหลังจากตรวจดวงชะตาราศี หากพบว่า บุคคลนั้นจะมีเคราะห์ร้าย หมอจะแนะนำวิธีการแก้ไขด้วยการทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การปล่อยนก ปล่อยปลา ตลอดจนการช่วยชีวิตของสัตว์ใหญ่น้อยอื่น ๆ ด้วย เป็นแบบไม่เป็นพิธีการ คือไม่มีผู้นำในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ (จำเนียร พันทวี, 2540, หน้า 122)

สรุปได้ว่า การสะเดาะเคราะห์นั้น มี 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แบบเป็นพิธีการ คือมีผู้นำในการประกอบพิธี เช่น พิธีแต่งแก้เสียเคราะห์เป็นต้น และแบบไม่เป็นพิธีการ คือไม่ต้องมีผู้นำในการประกอบพิธี เช่น การปล่อยสัตว์น้อยใหญ่ประเภทต่าง ๆ มีนก ปลา เต่า เป็นต้น

จุดประสงค์ของการสะเดาะเคราะห์

การสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นตามความเชื่อของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมีจุดประสงค์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังที่

ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์สิทธิ์ (2559, หน้า 15) กล่าวว่า การสะเดาะเคราะห์นั้นกระทำขึ้นมีจุดประสงค์หลักอยู่สองประการคือ ประการที่หนึ่งเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายที่มีอยู่ หรือที่จะบังเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าให้หมดสิ้นไป ประการที่สองเพื่อเสริมพลังบุญบารมีของตนให้กล้าแข็งขึ้น บังเกิดสิริมงคลเสริมส่งดวงชะตาให้รุ่งเรืองดีงามต่อบุญต่อกุศลต่อความสุขให้ยืนยาวตลอดไป

จำเนียร พันทวี (2540, หน้า 4) ได้บอกถึงจุดประสงค์ของการสะเดาะเคราะห์ไว้ว่า การสะเดาะเคราะห์นั้น กระทำขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนมิให้อยู่ในความประมาท เป็นการแก้ไขความเดือดร้อน ให้หายไปได้ อีกทั้งกระทำขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตน ในสภาพหน้าอีกด้วย

วรรณภา จันทรอ่อน (2557, หน้า 124) กล่าวว่า การสะเดาะเคราะห์นั้นกระทำขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อสร้างกำลังใจให้กับผู้ได้รับเคราะห์ สร้างความสามัคคีในชุมชน และเป็นกระบวนการค่านิยมสืบทอดจริยธรรมในสังคม เป็นกระบวนการที่เกิดจากความเชื่อเรื่องเคราะห์ โชค ลาง ผสมผสานกับความศรัทธาในพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี เทวดา นอกจากนี้ยังผนวกกับค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับความกตัญญู การมีสัมมาคารวะ ความเคารพ จากกระบวนการและบทสวดในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ จะสะท้อนถึง

ความเชื่อเหล่านี้ ดังนั้นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จึงทำหน้าที่สร้างค่านิยมและสืบทอดความ
 ดั้งเดิมในชุมชนให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง

วันเพ็ญ กาบทอง (2547, หน้า 19-20) กล่าวว่า การสะเดาะเคราะห์นั้นกระทำขึ้นมี
 จุดประสงค์เพื่อให้ตนพ้นจากภัยพิบัติหรือสิ่งที่ชั่วร้ายต่าง ๆ ที่จะทำให้ตนเองต้องประสบกับ
 เคราะห์ร้ายหรือมีเหตุที่ทำให้ต้องเสียชีวิต จึงมีการสะเดาะเคราะห์เพื่อเป็นการปัดเคราะห์
 และต่อชะตา และในปัจจุบันการสะเดาะเคราะห์มีค่านิยมว่าทำพิธีแล้วจะทำให้ตนเองร่ำรวย
 มีเกียรติยศชื่อเสียงมีความเจริญในหน้าที่การงาน

สุพัตรา สำอางศรี (2556, หน้า 113) กล่าวถึงจุดประสงค์ของพิธีกรรมการสะเดาะ
 เคราะห์ สรุปได้ว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ จัดขึ้นเพื่อป้องกันเคราะห์ไม่ให้เป็นโทษแก่
 มนุษย์ ให้เคราะห์ร้ายกลายเป็นดี ให้อำนาจของเคราะห์ร้ายเบาบางลงจนกระทั่งหมดไปในที่สุด
 เช่น เชื่อว่าเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ถือว่าเป็นเคราะห์ ดวงชะตาตก ต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์มีการบูชา
 เทพเจ้าที่เชื่อว่าเป็นโทษแก่ผู้ป่วย โดยตั้งโรงพิธี มีเครื่องบวงสรวงสังเวยตามความเชื่อและแบบ
 แผนในท้องถิ่นนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปว่า ในการสะเดาะเคราะห์นั้น มีจุดประสงค์หลักเพื่อป้องกันและขับไล่
 สิ่งอัปมงคลชั่วร้ายอันตรายทั้งหลายให้ออกไปจากชีวิต ครอบครัว บ้านเมือง เพื่อเสริมกำลังใจ
 ในการดำเนินชีวิต เพราะว่าผู้ที่มีความทุกข์หรือมีเคราะห์ย่อมทำให้เกิดความวิตกกังวล และ
 การสะเดาะเคราะห์มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ที่ได้รับเคราะห์ดำเนินชีวิตอย่างมีสติอยู่บนความไม่
 ประมาท เพราะเมื่อมีสติไม่ประมาทในชีวิตเคราะห์ร้ายทั้งหลายย่อมบรรเทาเบาบางลงไปได้
 และหมดไปในที่สุด

ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์

ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ ถือเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยซึ่งสืบทอดต่อ
 กันมาแต่สมัยโบราณ ทว่าทุกภาคของไทยต่างก็มีความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ทั้งสิ้น
 เพียงแต่กลุ่มชนแต่ละกลุ่มอาจปรับปรุงเนื้อหาและรายละเอียดให้แตกต่างกันไปตามสภาพถิ่น
 ที่อยู่และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการจัดพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ขึ้นนั้น อันเนื่องมาจากความเชื่อ
 ของคน ที่เชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าว สามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลาย อันหมายถึงความ
 เจ็บปวด ป่วยไข้ ความทุกข์ร้อน หรือความหายนะ ให้ออกจากชีวิตของตนได้ ดังนั้นการสะเดาะ
 เคราะห์จึงมีความสำคัญในวิถีชีวิตชาวบ้านเป็นอย่างมาก (จำเนียร พันทวี, 2540, หน้า 4) เป็น
 วิธีการสร้างกำลังใจให้แก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี และชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อได้รับการสะเดาะ
 เคราะห์แล้วจะเกิดความสบายใจคลายวิตกกังวล และความเจ็บป่วยก็จะบรรเทาลงได้ เป็น
 พิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถป้องกันไม่ให้เกิดการเจ็บป่วย เพราะเชื่อว่าสิ่งทำให้เกิด

เคราะห์ขึ้นนั้น เกิดจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ และเกิดจากการกระทำของผีเป็นส่วนใหญ่ โดยเป็นไปตามพรหมลิขิตของบุคคลนั้น ๆ (ไพรวลัย ชมภูพาน, 2540, หน้า 190-191) ซึ่งความเชื่อนี้ เป็นความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมไทยทุกภาค ที่ได้สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของไทย ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์และความเชื่อในพระเคราะห์ ซึ่งชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีประจำบ้านเรือน ครอบครัว หมู่บ้าน ความเป็นอยู่ในการทำมาหาเลี้ยงชีพบางครอบครัวมักมีการป่วยไข้ หมอชาวบ้านจะแนะนำให้ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ แต่งแก้บูชา ชนิดแก้พระเคราะห์บูชาโชค ทำการบูชาพระเคราะห์ในบ้านเรือน ครอบครัว เพราะเชื่อว่าเมื่อกระทำแล้วจะมีความสุข บรรเทาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ป้องกันอันตรายความเดือดร้อนในการครองเรือน ชะตาอาชีพโชคประจำปี ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะบรรเทาหายไป จะได้โชคลาภทำมาค้าขึ้น เป็นต้น (พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, 2529, หน้า 43) ดังนั้น การสะเดาะเคราะห์จึงเปรียบเสมือนการได้รับการรักษาจากหมอ ที่ช่วยส่งผลในด้านจิตใจ และสามารถช่วยเหลือผู้คนที่มีความทุกข์ใจวิตกกังวล หรือไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่คอยเตือนสติไม่ให้ประมาทในการดำเนินชีวิตอีกด้วย

จากการศึกษาแนวคิดดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ เป็นที่พึงพอใจที่สำคัญของคนไทยมานาน เป็นพิธีกรรมการขับไล่สิ่งอัปมงคลต่าง ๆ หรือปัดรังควานสิ่งชั่วร้ายให้พินาศไป เพราะเชื่อว่าเหตุการณ์ไม่ดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกิดมาจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยตนเองได้ จึงได้เกิดพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ขึ้น โดยเชื่อว่าเมื่อได้ผ่านพิธีกรรมนี้แล้วจะสามารถบรรเทาความเจ็บป่วยให้หายไปได้ สามารถขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้พินาศไป และส่งผลให้อยู่ดีมีสุขปราศจากโรคร้ายต่าง ๆ มีโชคลาภเข้ามาแทนที่

การสะเดาะเคราะห์ของกลุ่มชนต่าง ๆ

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่หลากหลาย และพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมหนึ่ง ที่คนไทยมีความนิยมปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งมีชื่อเรียกและวิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามสำเนียงของแต่ละท้องถิ่น แต่ยังคงมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือเพื่อผ่อนคลายความวิตกกังวล ความทุกข์ หรืออุปสรรคโรคร้ายต่าง ๆ ให้บรรเทาเบาบางลงไป จนหมดหรือพ้นไปจากชีวิต และพบเจอแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลในภายภาคหน้า อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของการสะเดาะเคราะห์ ในแต่ละท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอการสะเดาะเคราะห์กลุ่มชนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ภาคเหนือ

1.1 การบูชาเตียน (บูชาเทียน) การบูชาเตียน หรือการบูชาเทียน เป็นพิธีกรรมที่ชาวแพร่นิยมปฏิบัติกันมา โดยมีความเชื่อว่าถ้าใช้เทียนที่ผ่านการทำพิธีของอาจารย์วัด (มัคทายก) หรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการบูชาเทียนแล้ว จะช่วยให้พ้นเคราะห์ มีโชคดีและมีอายุยืนยาว การบูชาเทียน เป็นการนำเทียนที่ผ่านการทำพิธีแล้วมาจุดบูชา เป็นพิธีที่จัดทำขึ้นด้วยความเชื่อที่จะทำให้รอดพ้นจากเคราะห์ร้ายที่อาจจะเข้ามา และทำให้ได้รับโชคดีอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย มีอายุยืนยาว โดยเทียนที่ใช้ในการบูชาเทียนนี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1.1 เทียนสีบชะตา

1.1.2 เทียนสะเดาะเคราะห์

1.1.3 เทียนฉิมพลีหรือเทียนโชค

การทำเทียนทั้งสามประเภทนี้ ด้ายที่ใช้ทำเป็นไส้เทียน จัดทำเท่าอายุของผู้ที่ประสงค์จะบูชาเทียนหรือบางหมู่บ้านอาจใช้ด้ายเกินอายุ 1 ปี เช่น อายุ 20 ปี ด้ายที่ใช้ทำไส้เทียนจะมี 20 ถึง 21 เส้น โดยเชื่อว่าเทียนเป็นตัวแทนของโชคชะตาของผู้ที่บูชาเทียน การใช้ไส้เทียนเกินอายุจะทำให้อายุยืนยาวขึ้น ส่วนผู้ที่ทำไส้เทียนเท่าอายุ เชื่อว่าอายุเท่าใดต้องทำเท่านั้น ถ้าเกินก็เป็นอายุของคนอื่น จะทำให้การบูชาเทียนไม่เกิดประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล สำหรับขนาดของเทียนนั้นมีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยที่เทียนสีบชะตา และเทียนสะเดาะเคราะห์มีขนาดเท่ากัน ส่วนเทียนฉิมพลีหรือเทียนโชคชะตาจะมีขนาดใหญ่กว่า ซึ่งส่งผลให้เมื่อจุดเทียน จะมีความสว่างโชติช่วง ซึ่งเปรียบเสมือนชีวิตที่จะเจริญก้าวหน้าต่อไปผู้ที่จัดทำการบูชาเทียนให้กับผู้อื่นจะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับคาถาที่จะใช้ในการทำพิธี ซึ่งอาจเป็นพระสงฆ์หรืออาจารย์ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว โดยผู้ที่ประสงค์จะทำพิธีการบูชาเทียนต้องไปติดต่อขอให้ทำพิธีให้โดยต้องบอกให้ชัดเจนว่าจะบูชาเทียนประเภทใด ซึ่งบางคนบูชาเทียนเพียง 1 เล่ม บางคนทำครบทั้ง 3 เล่ม แต่ส่วนใหญ่ชาวแพร่นิยมทำเพียง 2 เล่ม คือเทียนสะเดาะเคราะห์และเทียนโชค เมื่อทราบว่าจะบูชาเทียนชนิดใดแล้ว อาจารย์ผู้ทำพิธีจะสอบถามวัน เดือน ปีเกิดของผู้ที่ต้องการบูชาเทียน เพื่อนำไปเขียนใส่ลงไปไนไส้เทียน ในอดีตนิยมเขียนวัน เดือน ปีเกิดลงในกระดาษสาด้วยตัวหนังสือพื้นเมือง คือภาษาไทยโยนก แล้วนำกระดาษนั้นไปพันรอบไส้เทียนที่จัดเตรียมไว้ นำไปใส่เทียน (การทำเทียนโดยใช้ขี้ผึ้งแท่ง) จะได้เทียนที่ต้องการ ส่วนในปัจจุบันนิยมนำเทียนที่สีแล้วมาเขียนวัน เดือน ปีเกิดลงบนลำเทียน และเทียนที่ใช้บางหมู่บ้านจะเป็นเทียนที่ซื้อมาเป็นกล่องจากตลาด ไม่ต้องใส่เทียน ทั้งนี้เนื่องจากความสะดวกในการจัดทำและราคาของขี้ผึ้งแท่งแพงขึ้น การทำแบบดั้งเดิมต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง การนำเทียนกล่องมาใช้จึงไม่ได้คำนึงถึงจำนวนด้ายที่เป็นไส้เทียนว่าจะเท่าอายุหรือไม่ หลังจาก

ที่อาจารย์ผู้ทำพิธีเขียนวัน เดือน ปีเกิดของคนที่จะบูชาเทียนเรียบร้อยแล้ว จะนำเทียนไปจุดในตอนค่ำหลังพระอาทิตย์ตกดิน โดยนิยมนำไปจุดในวิหารหน้าพระประธาน ขณะที่จุดเทียน อาจารย์สวดคาถาที่ใช้ในการบูชาเทียนแต่ละประเภทไปด้วย จนจบบทแล้วปล่อยให้เทียนดับไปเอง ในการจุดเทียนนี้บางคนเชื่อว่า ถ้าแสงเทียนของตนลุกโชติช่วงสว่างไสว แสดงว่าชีวิตจะรุ่งเรือง แต่ถ้าแสงเทียนริบหรี่ หมายถึงชีวิตที่จะพบปัญหาอุปสรรค ซึ่งสิ่งนี้เป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล แต่ส่วนใหญ่ชาวแพร์ไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว การบูชาเทียนเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านเชื่อว่า เมื่อทำพิธีนี้แล้วจะช่วยป้องกันปัดเป่าโชคร้ายหรือเคราะห์ร้าย ให้ออกห่างจากภยันตรายต่าง ๆ มีโชคลาภและมีอายุยืนยาว ซึ่งเมื่อทำแล้วจะช่วยให้ผู้บูชาเทียนเกิดความสุขสบายใจ ขวัญกำลังใจดีส่งผลต่อสุขภาพจิตและมีความเชื่อมั่นมากขึ้น และการที่พิธีนี้สามารถทำได้ตลอดทั้งปี ไม่จำกัดว่าจะทำพิธีปีละกี่ครั้ง และผู้ทำสามารถเลือกได้ว่าตนเองต้องการบูชาเทียนประเภทใดบ้าง พิธีนี้จึงเป็นพิธีที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้อย่างทันใจ ความนิยมในการจัดทำพิธีจึงมีอยู่แทบทุกหมู่บ้าน มาจนถึงปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร์ โรงเรียนนารีรัตน์, 2539, หน้า 34-36)

1.2 การส่งเคราะห์ทั้งเก้า การส่งเคราะห์ทั้งเก้าเป็นวิธีการทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งของชาวภาคเหนือ เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อเช운สรรวลงสังเวชเสเดาะเคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นให้ผ่อนเบาลง และทำให้รอดพ้นจากภยันตรายต่าง ๆ พิธีการส่งเคราะห์ทำกันในหลายกรณีตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ดังนี้

1.2.1 ส่งเคราะห์ก่อนออกเดินทางจากบ้านเรือนไปยังที่ห่างไกล และต้องไปอาศัยอยู่เป็นเวลานาน เช่น การเดินทางไปศึกษาต่อ การไปค้าขายยังต่างจังหวัด ดังนั้นการส่งเคราะห์ก่อนออกเดินทาง ถือว่าเป็นการป้องกันปัดเป่าเคราะห์ร้ายที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการป้องกันล่วงหน้า

1.2.2 ส่งเคราะห์เมื่อถูกทำนายทายทักว่าเคราะห์ร้าย และมีการแนะนำว่าให้ทำพิธีส่งเคราะห์ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นก่อนแล้ว จึงไปหาหมอดูให้ทำนายทายทัก เช่น เจ็บไข้ได้ป่วยเรื้อรัง หรือโชคร้าย จึงจะไปถามหมอดู งามผี เป็นต้น

1.2.3 ส่งเคราะห์เมื่อฝันร้าย เช่น ฝันว่าไฟไหม้บ้าน จัดงานบวช หรือเกิดมีลางร้ายที่เป็นความเชื่อของชาวบ้าน เช่น ฝันแล้วข้าวเป็นสีแดงคล้ายสีเลือด เป็นต้น

1.2.4 ส่งเคราะห์เมื่อได้รับเคราะห์ร้ายหรือโชคร้ายมาแล้ว ในอดีตจะไม่นิยมทำกัน เนื่องจากถือว่าได้ผ่านเคราะห์ร้ายไปแล้ว แต่ปัจจุบันมีทำกันบ้างในบางหมู่บ้าน ซึ่งช่วยให้เกิดความสบายใจ

เมื่อจะกระทำพิธีการส่งเคราะห์ เจ้าของบ้านที่จะส่งเคราะห์ต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ สะโตง (บางตำราเรียกว่า สะตวง) ทำด้วยกาบกล้วย กว้างยาวประมาณ 1 ศอก แบ่งออกเป็น 9 ห้อง สำหรับใส่สิ่งของ ได้แก่ หมาก พลุ ข้าวสาร ข้าวสุก กล้วย อ้อย เมียง บุหรี่ แกงลัม แกงหวาน ปลาดิบ เนื้อดิบ ปลาร้า ผลไม้ ขนม สิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ต้องจัดเตรียมออกเป็นชั้นเล็ก ๆ จำนวนอย่างละ 9 ชั้น ใส่ลงในห้องทั้ง 9 ของสะโตง แล้วปักจ้อข้าว ซึ่งจัดทำเป็นธงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ จำนวน 9 อัน ลงในสะโตงโดยปักห้องละ 1 อัน ตรงมุมห้อง ก่อนทำพิธีการส่งเคราะห์ ต้องตั้งชั้นยกครูแก่อาจารย์ผู้ประกอบพิธี โดยในชั้นนี้ประกอบด้วย หมากหัวหนึ่ง พลุ 1 กำ ดอกไม้ ธูป เทียน ด้ายสายสิญจน์ ถ้วยใส่ข้าวสาร ผ้าขาว ผ้าแดง และเงินค้ายกครู 36 บาท โดยผ้าขาวผ้าแดงและเงินวางไว้บนถ้วยข้าวสาร นอกจากนี้ยังต้องจัดเตรียมน้ำส้มป่อย มะกรูดเผาใส่ขันไว้ พร้อมกับมัดใบหนาด หนามพุทราหรือใบมะยม สำหรับประพรมน้ำมนต์หลังเสร็จพิธี พิธีส่งเคราะห์ ทำกันบริเวณที่โล่งบนบ้านหรือที่ชาวแพร์เรียกว่า “เต็น” แต่ปัจจุบันบ้านสมัยใหม่ไม่มีเต็น ก็จัดทำบริเวณที่โล่งในบ้านที่มีความเหมาะสม พิธีเริ่มโดยการนำเสื้อผ้าของคนในบ้านทุกคนมาคนละ 1 ผืน พับและวางซ้อนกันไว้บนเสื้อผ้าที่ปูไว้ นำสะโตงที่จัดเตรียมข้าวของเรียบร้อยแล้ววางทับ สะโตงจะอยู่หน้าผู้ส่งเคราะห์ และผู้ประกอบพิธีนั่งอยู่ด้านหลังสุด โดยผู้ส่งเคราะห์จะหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ถือว่าให้เคราะห์ตกไปหรืออาจหันหน้าไปทางด้านใต้ก็ได้ถือว่าให้เคราะห์ล่องไป การนั่งส่งเคราะห์ถือเคล็ดว่าไม่ให้นั่งขวางแผ่นกระดานบ้าน โดยเชื่อว่าการนั่งขวางกระดานบ้านเป็นการขวางเคราะห์ ทำให้เคราะห์ออกไปไม่สะดวก หลังจากนั้นผู้ประกอบพิธีนั่งประนมมือท่องคำสวดส่งเคราะห์ ผู้ส่งเคราะห์ประนมมือฟังคำสวดจนเสร็จพิธี ซึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที ในการนั่งส่งเคราะห์นี้ไม่มีกำหนดว่าสมาชิกในบ้านต้องมานั่งทุกคน ถือว่าเสื้อผ้าที่วางอยู่ใต้สะโตง เป็นตัวแทนของแต่ละคนอยู่แล้ว คนที่มานั่งจึงอาจเป็นคนที่ว่างจากการงานอื่น หลังจากสวดส่งเคราะห์เสร็จแล้ว อาจารย์จะประพรมน้ำส้มป่อย มะกรูดเผา เพื่อไล่เคราะห์เสนียดจัญไรต่าง ๆ ออกจากร่างกาย และบ้านเรือน แล้วนำด้ายสายสิญจน์ในชั้นครูมาผูกข้อมือ จากนั้นอาจารย์หรือเจ้าของบ้านนำสะโตงไปวางทิ้งไว้ยังทางสามแพร่งหรือนอกบ้านทางทิศตะวันตกของบ้าน เป็นเสร็จพิธี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โรงเรียนนารีรัตน์, 2539, หน้า 37-39)

1.3 การส่งเคราะห์พระราหู การส่งเคราะห์พระราหู เป็นพิธีการส่งเคราะห์ใหญ่ ในอดีตผู้ที่ส่งเคราะห์พระราหูส่วนใหญ่เป็นคนในระดับเจ้าหลวงผู้ครองเมืองและเชื้อสาย ถือเป็นพิธีการส่งเคราะห์ใหญ่ของบ้านเมือง ในระดับชาวบ้านถ้าจะจัดทำจะทำร่วมกันทั้งหมู่บ้าน โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการสืบชะตาของหมู่บ้าน ป้องกันปัดเป่าเคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน และหมู่บ้าน สิ่งที่จะต้องจัดเตรียมในการส่งเคราะห์พระราหูมีจำนวนมากถึง 108 ชิ้นต่อสิ่งของ

แต่ละอย่าง ดังนั้นจึงต้องใช้เวลาในการจัดเตรียมมาก ซึ่งถ้าหากจะให้เสร็จเร็วต้องมีคนช่วยกันหลายคน สะโตงที่ใช้ในพิธีนี้ทำจากกาบกล้วย โดยมีความกว้างยาวไม่น้อยกว่า 20 นิ้ว แบ่งออกเป็น 9 ห้องเท่ากับสะโตง ส่งเคราะห์ทั้งเก้าแต่สิ่งของที่ใส่ในสะโตงมีจำนวนมากกว่า (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โรงเรียนนารีนรัตน์, 2539, หน้า 40)

1.4 พิธีสืบชะตา การสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่ล้านนานิยมทำในโอกาสต่าง ๆ เพื่อต่อดวงชะตาให้ยืนยาวสืบไป พิธีสืบชะตาเป็นพิธีใหญ่ต้องอาศัยคนและเครื่องประกอบพิธีมากที่สุดพิธีหนึ่งชาวบ้านอาจจะจัดพิธีนี้โดยเฉพาะหรือจัดร่วมกับพิธีอื่น ๆ ก็ได้และอาจจะจัดขึ้นเพื่อสืบชะตาให้แก่คนที่เป็นทั้งฆราวาส และภิกษุหรืออาจจะสืบชะตาให้แก่หมู่บ้านให้แก่เมืองก็ได้แต่จะต้องจัดขึ้นเพื่อสืบชะตาให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงสิ่งเดียว ทั้งนี้เพราะการสืบชะตาให้แต่ละสิ่งจะมีพิธีกรรมแตกต่างกันออกไป เพราะเนื้อหาและโครงสร้างของพิธีการสืบชะตาแสดงให้เห็นถึงการรวมตัวของศาสนาพุทธ ฮินดู ศาสนาพราหมณ์ และลัทธิผีสงเวทดา ที่สามารถรวมตัวกันได้อย่างสนิทแนบเนียนและอย่างประณีประนอม เครื่องประกอบพิธีและการประกอบพิธีสืบชะตานี้เต็มไปด้วยสิ่งอันเป็นสัญลักษณ์ที่ช่วยให้เราเข้าถึงวิธีการคิดวิธีการเปรียบเทียบของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี การสืบชะตาถือเป็นพิธีสำคัญอย่างยิ่ง ชาวล้านนานิยมทำกันหลายโอกาสเช่น วันเกิด วันได้รับยศศักดิ์ตำแหน่ง ขึ้นบ้านใหม่ ภูฎิใหม่ หรือไปอยู่ที่ใหม่ บางครั้งเกิดเจ็บป่วยหรือหมอลูกทำนาย ทายทักว่าชะตาไม่ดี ควรทำพิธีสะเดาะเคราะห์หรือสืบชะตาต่ออายุแล้วจะทำให้คลาดแคล้วจากโรคภัยและอยู่ด้วยความสวัสดิ โดยม็เครื่องประกอบพิธีที่สำคัญ เช่น ชันตั้ง (ชันครุ) กระจบอกน้ำ กระจบอกทราย บันโดชะตา ลวดเงินลวดทอง หมากพลู ไม้ค้ำ ชั่วโต (สะพาน) ช่อเล็ก ผ้าย กล้ามะพร้าว กล้ากล้วย กล้วยดิบ เสื่อ หมอนหม้อ ตุงเท่าคิง (ธงยาวเท่าตัว) เทียน ด้ายสายสิญจน์ บาตรน้ำมนต์ พานบายศรี ฯลฯ ตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นในดินแดนล้านนา (กรมศาสนา, 2552, หน้า 105)

1.5 การส่งตัวเป็งตัวจน การส่งตัวเป็งตัวจน หรือการส่งตัวฟิ่งตัวจน เป็นพิธีกรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่เชื่อว่าจะช่วยในการบำบัดปารรเทาเคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นกับคนแต่ละคน ตามช่วงอายุต่าง ๆ ตามที่ตำราดิดิทั้งห้า ซึ่งเป็นตำราโบราณพื้นเมืองของภาคเหนือได้ระบุไว้ “ตัวเป็ง” ตามความเชื่อของชาวบ้าน หมายถึง สิ่งที่เราสามารถฟิ่งฟิ่งได้ เป็นสิ่งที่ช่วยเหลือเกื้อกูลเราให้ได้รับแต่ความสุขความเจริญ “ตัวจน” หรือ “ตัวจน” หมายถึง สิ่งที่จะมาผลักดันหรือทำให้เราได้รับเคราะห์ร้าย ทำให้เกิดปัญญาอุปสรรคในชีวิต ตัวเป็งตัวจน ตามความเชื่อของชาวบ้านเป็นสัตว์ต่าง ๆ จำนวน 8 ชนิด ได้แก่ ช้าง วัว รุ้งหรือที่เรียกในภาษากลางว่า เขี้ยว แมว ราชสีห์ เสือ นาค และหนู โดยจัดตัวฟิ่งตัวจน เป็นคู่กันได้สี่คู่ สัตว์ที่จับคู่กันนี้ ถ้าตัวหนึ่งเป็นตัวฟิ่งอีกตัวหนึ่งที่ถูกกันจะเป็นตัวจน เช่น ช้างเป็นตัวฟิ่ง ดังนั้น

ราชสีห์ที่คู่กับข้างจึงเป็นตัวชน โดยอาจารย์ผู้ทำพิธีจะเป็นผู้บอกว่าตัวฟิ่งตัวชนในปีนี้ของแต่ละคนคืออะไร การส่งตัวฟิ่งตัวชนจะทำเมื่อคนในบ้านเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือมีเหตุให้คนในบ้านไม่สบายใจ ตัวผู้ป่วยหรือญาติพี่น้องไปปรึกษาอาจารย์ (ผู้มีความรู้) ให้ช่วยดูตำราว่าช่วงอายุของผู้ป่วยจะมีเหตุร้ายอะไรหรือไม่ อาจารย์ (ผู้มีความรู้) ก็จะถามวัน เดือน ปีเกิด และนับอายุของผู้ป่วยเทียบกับตารางในตำรา อาจอยู่ในช่วงชะตา ซึ่งจะแบ่งชะตาขาด 1 ชั้น ขาด 2 ชั้น และขาด 3 ชั้น ถ้าขาด 3 ชั้น ถือว่าเป็นชะตาชีวิตที่ตกต่ำมาก อาจก่อให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิต อาจารย์ จะแนะนำให้ทำพิธีตัวฟิ่งตัวชน เป็นการต่อชะตาชีวิต โดยจะบอกให้ว่าตัวฟิ่งตัวชนเป็นสัตว์อะไร ให้ผู้ที่ทำพิธีไปจัดเตรียมอุปกรณ์ตามที่กำหนด ผู้ที่ทำพิธีนี้ต้องจัดเตรียมสะโตงประกอบพิธี 2 อัน คือสะโตงตัวฟิ่งและสะโตงตัวชน โดยเป็นสะโตงขนาดเล็กกว้างยาวประมาณ 6 -7 นิ้ว ไม่แบ่งเป็นห้อง สิ่งที่ต้องจัดเตรียมใส่กระถาง ได้แก่ แกงลัม แกงหวาน หมาก พลู ก้อย อ้อย เนื้อ ปลา ข้าวตอก ดอกไม้ ฐูป ข้าวสุก จั๊บสีต่าง ๆ และรูปปั้นสัตว์ที่เป็นตัวฟิ่งตัวชน จำนวน ดังนี้

1. ช้าง จั๊บขาวและจั๊บเหลือง พร้อมอุปกรณ์อื่น ๆ อย่างละ 21 ชั้น รูปปั้นช้าง 1 ตัว และรูปปั้นคน 1 คนเมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศเหนือ
2. ราชสีห์ จัดอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละ 15 ชั้น รูปปั้นราชสีห์ 1 ตัว รูปปั้นคน 1 คนเมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศใต้
3. วัว จัดอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละ 26 ชั้น รูปปั้นวัว 1 ตัว รูปปั้นคน 1 คน เมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
4. เสือ จัดอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละ 10 ชั้น รูปปั้นเสือ 1 ตัว รูปปั้นคน 1 คนเมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
5. รุ้ง (เหยี่ยว) จัดอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละ 6 ชั้น รูปปั้นนก 1 ตัว รูปปั้นคน 1 คนเมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศตะวันออก
6. นาค จัดอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละ 10 ชั้น ตุ้งคำตัวหนึ่ง ยาวประมาณ 1 คืบ รูปปั้นงู 1 ตัว รูปปั้นคน 1 คน เมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศตะวันตก
7. แมว จัดอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละ 8 ชั้น รูปปั้นแมว 1 ตัว รูปปั้นคน 1 คนเมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
8. หนู จัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละ 12 ชั้น รูปปั้นหนู 1 ตัว รูปปั้นคน 1 คนเมื่อเสร็จพิธีนำสะโตงไปไว้ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

การจัดทำพิธีให้นำสะโตงตัวฟิ่งตัวชนวางไว้บนเสื่อผ้าของผู้เข้าพิธี และวางคู่กัน โดยอยู่หน้าผู้ทำพิธีที่นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก อาจารย์นั่งอยู่หลังสุด และกล่าวคำสวดส่ง

ตัวพื้งตัวชนจนจบ แล้วประพรมน้ำส้มป่อย มะกรูดเผา นำด้ายมงคลมาผูกแขนให้กับผู้เข้าพิธี แล้วนำสะโตงไปทิ้งตามทิศ ที่กำหนดเป็นเสร็จพิธี ความคิด ความเชื่อ ของผู้เข้าพิธีส่งตัวพื้ง ตัวชนก็เช่นเดียวกับผู้เข้าพิธีการส่งเคราะห์แบบอื่น ๆ คือต้องการให้หมดเคราะห์ ได้ต่อชะตาชีวิต ที่เชื่อว่าขาดให้ยืนยาวต่อไป ตลอดจนหายจากโรคภัยไข้เจ็บที่มาเบียดเบียน การประกอบพิธีนี้ ถ้ามองดูอย่างผิวเผินดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งที่เหลวไหลไร้สาระ แต่เมื่อศึกษากันอย่างถ่องแท้แล้วจะทำให้ทราบว่าพิธีกรรมพื้นบ้านทุกอย่างที่จัดทำขึ้นมานั้น เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างความหวัง สร้างกำลังใจให้เกิดขึ้นกับผู้เจ็บป่วยหรือทุกข์ใจไม่ให้ท้อแท้สิ้นหวัง ตลอดจนเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า ญาติพี่น้องไม่ได้ทอดทิ้ง ทำให้เห็นชีวิตมีคุณค่าพร้อมที่จะสู้ปัญหาต่อไป (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง, 2553, สือออนไลน์)

1.6 พิธีส่งพระแก้ว สระพระเคราะห์ การส่งพระแก้ว หรือการสระพระเคราะห์ คือพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่กระทำขึ้นเพื่อให้ผู้ที่เดือดร้อนเป็นทุกข์หรือมีเคราะห์ได้พ้นจากเคราะห์ร้ายที่เกาะกุมสมอยู่ ในการสระพระเคราะห์นั้นจะต้องมีเครื่องบูชาประกอบด้วย สะทวงเครื่อง 4 คือ กระจบทำด้วยกาบกล้วยขนาดความกว้างและความยาวด้านละประมาณ 7 นิ้ว 4 กระจบบรรจุข้าว น้ำ แกงส้ม แกงหวาน เนื้อดิบ ปลาดิบ พริก เกลือ หมาก พลุ เมียง บุหรี่ ข้าวต้มขนม กล้วย อ้อย ชงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก ชงตะขบขนาดย่อม ข้าวเปลือก ข้าวสาร ดอกไม้ธูปเทียนบรรจุในกรวย เงิน 1 เฟื้อง ลงในกระทงทั้ง 4 ดังกล่าว แล้วนำไปทำพิธีส่งในทิศทั้ง 4 ส่วนขึ้นตั้งอาจารย์ หรือเครื่องค่านับครุนั้นประกอบด้วย เบี้ยพันสาม หมากพันสาม ข้าวเปลือกหมื่น (10 ลิตร) ข้าวสารพัน (1ลิตร) ผ้าขาวผ้าแดง (ยาว 1 เมตร) กว้างตามสมควร ปักเทียน 4 คู่ หมากพลุ 4 กรวย เมียง และบุหรี่ 4 กรวย ดอกไม้ธูปเทียน 4 กรวย เงิน 5 บาทเฟื้อง (61 บาท) และหลังจากนั้นอาจารย์จะกล่าวโองการเป็นลำดับไป เมื่ออ่านโองการเสร็จแล้ว อาจารย์ผู้ประกอบพิธีจะรับเอาเครื่องค่านับครุแล้วจึงผูกข้อมือเจ้าภาพ เป็นเสร็จพิธีส่งพระแก้ว สระพระเคราะห์ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542ก, หน้า 6555-6557)

จากแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ของชาวเหนือหรือล้านนาไทยที่ได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ชาวล้านนามีความเชื่อเกี่ยวกับเคราะห์มาแต่โบราณและยังมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะมีบางสิ่งบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา แต่ในความเป็นพิธีกรรมยังคงเหมือนเดิม เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับเคราะห์ และการนับถือผีบางเทวดา อันเป็นที่พึงทวงใจให้แก่ผู้ที่ได้ประกอบพิธี ที่ได้รับความเดือดร้อน ความวิตกกังวล หรือคิดว่ามีเคราะห์ อันเกิดจากปัจจัยหลายประการ ส่งผลให้เกิดความศรัทธาความเชื่อมั่น ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไป ซึ่งการสะเดาะเคราะห์ในล้านนาไทยมีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามประเภทของเคราะห์ที่เกิด เช่น ถ้าเกิดความ

ไม่ค่อยสบายใจ วิดกกังวล ก็จะทำให้การสะเดาะเคราะห์ด้วยการบูชาเตียน ถ้าจะเดินทางจากบ้านไปไกลเป็นเวลานาน ฝันร้ายหรือถูกทำนายทายทักว่ามีเคราะห์ ก็จะทำพิธีส่งเคราะห์ ถ้าอายุถึงช่วงเวลาตามที่ตำราดีทั้งห้าของชาวล้านนากำหนดไว้ ก็จะต้องทำพิธีส่งตัวเบ๊งตัวจน เป็นต้น

2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย หรือที่เรียกว่า ภาคอีสาน ซึ่งชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องเคราะห์อย่างเหนียวแน่น จึงได้มีการจัดทำพิธีสะเดาะเคราะห์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ขึ้นจากการที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของชาวอีสาน และกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานไม่ปรากฏคำว่า “พิธีกรรมเฮ็ดเวียก” ในวรรณกรรมดังกล่าว แต่ปรากฏและที่พบมีดังนี้

2.1 การแต่งแก้เสียเคราะห์ การแต่งแก้เสียเคราะห์ ของชาวไทพวนบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องเคราะห์ มีการประกอบพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ทั้งที่บ้าน และที่วัด การแต่งแก้เสียเคราะห์ของชาวไทพวนบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เริ่มประกอบพิธีกรรมมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยายสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน มูลเหตุที่มีการแต่งแก้เสียเคราะห์เนื่องมาจากมีเหตุการณ์ไม่ปกติขึ้นภายในชุมชน คนในชุมชนมีเคราะห์ ด้วยเหตุนี้จึงมีการประกอบพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

2.2.1 พิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์เมื่อมีเหตุไม่ดีเกิดกับบุคคล เป็นพิธีกรรมซึ่งประกอบขึ้นให้แก่ผู้ที่เข้ารับการเสียเคราะห์ เช่น ผู้ที่ได้รับการทำนายโชคชะตาราศี และมีความเชื่อว่าตนนั้นอยู่ในระหว่างช่วงชะตาที่จะมีเคราะห์ หรือสิ่งอัปมงคลเกิดขึ้นในชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระยะเวลาอันใกล้ จึงเข้าประกอบพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์เพื่อป้องกันเคราะห์ที่อาจจะเกิดขึ้น ผู้รับการแต่งแก้เสียเคราะห์เป็นผู้ที่ประสบเคราะห์ร้าย มีกลางร้ายบอกเหตุทำให้ไม่สบายใจ ถูกทักว่าจะมีเคราะห์ เจ็บไข้ การงานไม่ดี มีเรื่องชู้สาว โดนไล่ออกจากงาน วิกฤตการณ์ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นเหตุไม่ดีกับชีวิตเมื่อเกิดกับตนเอง คนในครอบครัว หรือคนข้างเคียงจึงเข้ารับการเสียเคราะห์เพื่อให้เกิดความสบายใจ รู้สึกมีกำลังใจ เพราะเชื่อว่าเมื่อได้รับการเสียเคราะห์แล้วจะทำให้การดำเนินชีวิตดีขึ้น

2.2.2 พิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ต่ออายุ เป็นพิธีกรรมซึ่งประกอบขึ้นให้แก่ผู้ถูกทำนายโชคชะตา ว่าดวงชะตาขาด มีเคราะห์ร้ายแรง อาจจะมีชีวิตได้ จึงทำให้บุคคลที่ถูกทำนายเข้ารับการแต่งแก้เสียเคราะห์ต่ออายุ เพื่อป้องกันเคราะห์ร้าย หรือเหตุร้ายที่

อาจจะเกิดขึ้น เพราะเชื่อว่าเมื่อเข้ารับการแต่งแก้เสียเคราะห์ต่ออายุแล้วจะทำให้แคล้วคลาดปลอดภัย

2.2.3 พิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์เพื่อรับโชคเป็นพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ที่ประกอบขึ้น เพื่อรับโชคเป็นพิธีที่จัดขึ้นร่วมกันในระดับหมู่บ้านของชาวไทพวนบ้านผือ อำเภอบ้านผือ รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ด้วย จึงถือว่าเป็นพิธีกรรมที่จะต้องเตรียมการและกำหนดการทำพิธีร่วมกัน (วรรณภา จันทรอ่อน, 2557, หน้า 126-127)

2.2.4 พิธีกรรมส่งราหู ประกอบพิธีกรรมนี้ขึ้น จากความเชื่อของชาวบ้านที่ว่า ราหูจะมากินมนุษย์ บดบังโลกมนุษย์ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ราหูอมจันทร์ จึงมีการส่งราหูรวมไปถึงถ้ามีปรากฏการณ์ดาว 7 ดวงเรียงกัน หรือว่าโลกกับดวงอาทิตย์ตรงกัน ชาวบ้านก็จะจัดพิธีส่งราหูเช่นเดียวกัน ราหูเป็นเทพฝ่ายมารหรือที่เรียกว่า เทวบุตรมาร มีผิวสีดำมีฤทธิ์มากตามตำนานเล่าว่าเมื่อคนอายุครบ 12 ปีจะมีราหูมาเสวยอายุหรือแทรกครึ่งหนึ่ง คนที่ราหูเสวยอายุนั้นจะมีความทุกข์ร้อนกลุ่มใจ ไข้ป่วย เกิดอุบัติเหตุเจ็บหรือตายก็มี ดังนั้นโบราณท่านจึงมีธรรมเนียมส่งราหู เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข มักนิยมทำกันในวันเสาร์ (จำเนียร พันทวี, 2540, หน้า 134)

อมาวสี เกียรธาวร (2532, หน้า 12-15) กล่าวถึงพิธีแต่งเสียเคราะห์ แต่งแก้ หรือแต่งบูชา สรุปได้ว่า พิธีแต่งเสียเคราะห์ แต่งเคราะห์ แต่งแก้ หรือแต่งบูชา การกระทำพิธีมักทำปีละ 1 ครั้งเป็นประจำทุกปี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือนและผู้ที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ในกรณีเมื่อมีคนเจ็บป่วยไม่สบาย มีความวิตกกังวล ถูกทำนายทายหรือไม่มีโชคลาภ ก็มักจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ทั้งนี้กระทำได้ตลอดทั้งปี พิธีดังกล่าวนี้มักนิยมทำกันในวันอังคาร เพราะถือว่าเป็นวันแข็ง สามารถปราบผี ไส้ผีได้ ส่วนช่วงเวลาที่นิยมทำพิธีจะทำเฉพาะช่วงเย็นประมาณตั้งแต่เวลา 16.00 – 20.00 น. โดยจะมีผู้นำทำพิธี 1 คน ชาวบ้านเรียกกันว่า หมอธรรม หรือหมอแต่ง ซึ่งจะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินประมาณ 12-24 บาท ส่วนเครื่องประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ดังกล่าวจะทำด้วยกาบกล้วยทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม แบ่งกันเป็นห้อง (ช่อง) ได้ 9 ห้อง แต่ละห้องจะใส่ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว หมาก พลุ ยาใส่ลงบนใบละหุ่ง หรือใบฝรั่งที่ห่อเป็นรูปกรวย ปักหลักธง 9 อัน เทียน ชันน้ำ กาบกล้วยทำเป็นรูปคน 2 คน ซึ่งอาจจะตัดผม ตัดเล็บ เจ้าของใส่ไปด้วย เศษผ้าทำเป็นที่นอน หมอน เสื้อ หวด หนึ่งข้าวที่ไม่ใช้แล้ว ด้ายสำหรับให้หมอผูกแขนเมื่อทำพิธีเสร็จ ปลา 1 คู่ กบ 1 คู่ หอย 1 คู่ ปู 1 คู่ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมดในการทำพิธี ผู้ทำพิธีทั้งหมดจะนั่งพนมมือต่อหน้าเครื่องทำพิธีนั่งหันหน้าไปทางทิศเหนือ จากนั้นหมอจะเริ่มพิธีโดยการจุดเทียนทำน้ำมนต์ในขันน้ำที่เตรียมไว้พร้อมกับว่าคาถาไปด้วย หลังจากทำน้ำมนต์เสร็จหมอมองจะว่าคาถาต่อไปตลอดประมาณครึ่ง

ชั่วโหม่ง หลังจากหมอบว่าคาถาเสร็จแล้ว จะพรมน้ำมนต์และเอาข้าวเหนียวสุกปั้นขนาดเท่าไข่ไก่ ๗ วน ๆ จากตัวผู้ทำพิธีให้หายเคราะห์โศก ให้มีโชค หลังจากนั้นหมอบจะผูกแขนให้ผู้ทำพิธีและ ญาติ เป็นเสร็จพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วผู้ทำพิธีจะนำเครื่องแต่งสะเดาะเคราะห์หรือเครื่องบูชาโศก นั้นไปวางตรงทางสามหรือสี่แยก เมื่อวางแล้วให้เดินกลับมาเลยห้ามหันกลับไปมองอีก ส่วน หอย ปู ปลา กบ ก็จะไปปล่อยลงน้ำ

2.2 การเสียเช้ญ และเสียลาง กรมศาสนา (2552, หน้า 237-242) ได้อธิบาย คำว่าเช้ญและลางไว้ว่าเช้ญคือความทุกข์ยาก ความลำบาก ความไม่สบายกายไม่สบายใจไม่ ถึงกับต้องเสียชีวิต แต่มันเป็นความทุกข์ทรมานจากไม่สมหวัง การป่วยไม่หาย การเป็นแผลไม่ หายอะไรทำนองนั้นผู้จะได้รับเช้ญนั้นจะเห็นลางในกลางคืนดังคำของนักปราชญ์โบราณอีสาน ว่า “เช้ญเมื่อค่ำ” หรือเรียกรวมกันว่า “เคราะห์เมื่อวัน เช้ญเมื่อค่านั่นเอง” ส่วนคำว่า “ลาง” คือสิ่งบอกเหตุที่จะให้เจ้าตัวรู้ว่าเคราะห์หรือเช้ญจะเกิดแต่ตน ลางนี้จะบอกให้เห็นทั้งเวลาตื่น คือเห็นด้วยตาตนเอง และเวลาหลับคือบอกเหตุทางความฝัน ลางนี้มีทั้งดีและไม่ดี และพึงให้ เข้าใจว่าคนที่พบลางนั้นชื่อว่าเทวดาฟ้าดินท่านรักบอกเหตุให้ทราบและหาทางแก้ไข ดังนั้นผู้มี สติไม่ประมาทจึงไม่ตายลางนี้ภาษาพระท่านว่า “นิमित” จะเกิดเมื่อบอกเหตุหนักเบา เช่น เกิด ภายในตัว เช่น เกาหัวไม่มี ตาเขม่น เนื้อตัวเขม่น ฝันเห็นเครื่องบินลงบ้าน เป็นต้น และเกิดจาก สิ่งภายนอก เช่น สุนัขจิ้งจอก อีเก้ง งูเข้าบ้าน รุ่งลงกินน้ำในโถง ข้าวที่หุงหรือนึ่งกลายเป็นสีแดง สุนัขคนอื่นมาขึ้นบนบ้าน นกเค่าบินเข้าบ้าน ไก่ป่าเข้าหมู่บ้าน อีกาโฉบหัว หรือความผิดปกติ เกิด อื่น ๆ เป็นต้น ลางนี้ถ้าเห็นให้รีบแก้ยาให้ข้ามคืนจะไม่มีอะไร แต่ถ้าปล่อยให้ข้ามคืน จะเป็น เคราะห์เป็นเช้ญและจะต้องแก้ด้วยการเสียเคราะห์ เสียเช้ญจึงจะพ้นเคราะห์นั้น โดยมีพิธีการ คือ ให้จัดเครื่องสักการะเพื่อบูชาพระเคราะห์ให้หายเคราะห์ เทียนฮอบหัว (เทียนวัดรอบศัรษะ) 1 เล่ม เทียนยาวศอก 1 เล่ม เทียนค่าคิง (เทียนยาวจากเอวถึงคอ) 1 เล่ม เทียนยาวคืบ 5 คู่ เทียนยาวค่าใจมือ (จากปลายนิ้วกลางถึงกลางฝ่ามือ) 1 เล่มจิบหมากเท่าอายุ ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวตอกแตก ดอกไม้ น้ำส้มป่อย เศวตฉัตร ทุงช่อ ทุงชัยโหงวลีแจแก้่าห้อง ยาวแจละ ศอก 1 โหง ฐูปแข็ง 1 ฐูป ฐูปคน 1 ฐูป หลักในโหงยาวหนึ่งศอก 9 หลัก ห้อยฝ้ายแดง 2 หลัก ฝ้ายดำ 2 หลัก ฝ้ายขาว 2 หลัก ฝ้ายเหลือง 2 หลัก ดอกฝ้าย 1 หลัก ด้ายสายสิญจน์อ้อมโหง ยาวหนึ่งวา 1 เส้น เอาผม 1 เส้น ตัดเล็บเท้า เล็บมือด้วยนิ้วละ 1 ชิ้น เลื้อผ้าคนป่วยที่เคยใช้ด้วย เอาขนผ้าหรือเส้นด้ายบางเส้นก็ได้ทุกอย่างเอาของคนป่วยเอาเข้าไปใส่ในโหง นิยมทำที่บ้านคน ป่วย ทำให้ได้ครั้งละหลายคน แต่ต้องเอาเครื่องบูชาดังกล่าวจากทุกคน ให้ทำตอมเข้าอย่าให้ เลยเที่ยง ทำได้ทุกวันเว้นวันจุม วันเดือนดับ และวันเก้ากองแต่ที่นิยมเลือกทำ คือวันพฤหัสบดี วันศุกร์ และวันเสาร์ การเสียเช้ญให้เตรียมของดังนี้ เทียนเวียน ฮอบหัว 1 เล่ม เทียนชันห้ายาว

จากกลางฝ่ามือถึงปลายนิ้วกลาง 5 คู่ โทงหน้าจั่ว (สามเหลี่ยม) ยาวด้านละเท่าคืบคนเป็นเช้ญ
 นั้น 4 โทง จอกใบขนุนหรือใบฝรั่ง 8 อัน จีบหมากพลูพัน (เมียงหมาก) เท่าอายุ ข้าวดำ ข้าวแดง
 ข้าวเหลือง แกงส้ม แกงหวานใส่ในโทง หลักยาวหนึ่งศอก 8 หลัก ปักไว้โทงละ 2 หลัก ทุงติด
 หลักละ 1 ทุง (ธง) ด้ายสายสิญจน์อ้อมแล้ววาคำเสียเช้ญ

2.3 การสวดอุบาทร ตัวอุบาทร นั้นหมายถึง สิ่งที่แสดงออกเป็นกลาง เช่น ชั่งลง
 กินน้ำในโองภายในบ้าน ไก่ป่าบินเข้าบ้าน งูเลื้อยเข้าบ้าน นกตกลงมาตายต่อหน้า งูตกลงมา
 ห้อยป่า หมากจิ้งจอกเท่า นึ่งข้าวขาวกลายเป็นสีแดง หม้อนึ่งร้อง ควายนอนขี้สีก (ปลัก) ใต้ถุน
 บ้าน หมูจะขึ้นบ้าน กาโฉบหัว ฯลฯ เหล่านี้ก็คืออุบาทร คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกลางไมตรี โบราณ
 มักจะพูดกับบุคคลที่พบกับสิ่งเหล่านี้ว่านั่นแหละอุบาทรกินหัวมัน ดังนั้น คำว่า "อุบาทร" ก็คือ
 สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกลางไมตรีนั่นเองการสวดอุบาทร นั้นนิยมกันตามพิธีพุทธ คือนิมนต์พระมาสวด
 ปริตรมงคลธรรมคา แต่เมื่อจบแล้วให้พระท่านอ่านหนังสือ "อุบาทร" ถ้าไม่มีให้สวดไชยน้อย
 ไชยใหญ่ หรือสวดยันทุนนิมิตัง ฯลฯ 3 รอบ หรือ 7 รอบ แล้วแต่อุบาทรนั้นน้อยใหญ่ขนาด
 ไหน ให้ทำน้ามนต์ และประพรมน้ามนต์ด้วยบทชยันโต ฯลฯ เพื่อเป็นสิริมงคลซ้ำอีกคืนัก เวลา
 ทำให้แต่งกายด้วยชั้น 5 ชั้น 8 (ดอกไม้ขาว 5 คู่ เทียน 5 เล่ม ดอกไม้ขาว 8 คู่ เทียน 8 คู่) ใส่
 ภาชนะ ไม่ให้ใช้โต๊ะหมู่อย่างที่ทำกันในสมัยปัจจุบัน (จำเนียร พันทวี, 2540, หน้า 133)

2.4 การตัดกรรม ตัดเวร พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2529, หน้า 41-43) ได้
 อธิบายพิธีกรรมการตัดกรรม ตัดเวร ไว้ในหนังสือคติความเชื่อของชาวอีสาน ว่า การเจ็บไข้ได้
 ป่วยของชาวอีสาน ล้มหมอนนอนเสื่อมานานยังกินได้นอนหลับ ชนิดอัมพาตง่อยเปลี้ยเสียแขน
 ขา ป่วยไข้ปีสองปีรับประทานหยูกยาไม่หาย บางคนสามวันสี่วันร้าย ญาติพี่น้องประชุมกัน
 เห็นชอบให้ไปทำพิธีตัดกรรม-ตัดเวรที่วัด ซึ่งกรรมเวรในชาติก่อนหรือชาตินี้ตามสนอง จึงป่วย
 ไข้รับความทนทุกข์ลำบาก เกิดมาใช้กรรมใช้เวรเสวยเวทนา ผู้มีความรู้จึงจัดแจงแต่งเครื่องตัด
 กรรม-ตัดเวร มีหม้อแกง 4 หม้อ เครื่องหมายธาตุ 4 มีคาวหวาน ห่อพริก ห่อเกลือ ห่อปลาร้า
 ปลาเค็ม บุหรี่ตัว หมากคา เงินสตางค์ ห่ออันละนิดใส่ลงในหม้อทั้งสี่หม้อเหมือนกัน หมด ด้าย
 สายสิญจน์ 4 เส้นยาว 2 วา มีค่น้อย 4 ดวง ชันห้า ชันแปด หมาก พลุ บุหรี่ถวายพระ พอถึง
 ตอนเย็นนำไปที่วัดพร้อมเชิญคนป่วยไปด้วย คนป่วยใส่ล้อหรือนั่งเก้าอี้ห้ามไปที่ต้นโพธิ์ นิมนต์
 พระสงฆ์หนึ่งทิศตะวันตกต้นโพธิ์ ให้คนป่วยนั่งหรือนอนอยู่ตรงกลาง ตั้งหม้อในทิศทั้ง 4 ด้วย
 สายสิญจน์ผูกปากหม้อ พระสงฆ์ทั้ง 4 รูปจับด้ายสายสิญจน์ ไหว้พระรับศีลอาราธนาพระสงฆ์
 สวดตัดกรรมตัดเวร สวดตามกำลังวัน

น หิ เวเรน เวราณี ฯลฯ เอส ฌโม สนนตโน

กมฺมสุสโกมฺหิ ฯลฯ ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิติ

บทสวดท้ายสวดตามกำลังวัน ถึงบทว่า ตสฺส ทายกทายิกา หรือใคร ๆ ดับเทียน พระสงฆ์แต่ละรูปใช้มีดน้อยตัดด้ายสายสิญจน์ที่ปากหม้อทันที จึงทำพิธีเสกด้ายผูกข้อมือ ถวายจตุปัจจัยอนุโมทนาเสร็จจึงนำหม้อและด้ายสายสิญจน์ที่เหลือ ผึ่งที่โคนต้นโพธิ์ในทิศทั้ง 4 เป็นเสร็จพิธี อันนี้เป็นพิธีกรรมการตัดกรรม ตัดเวรให้คนป่วยของชาวอีสาน ส่วนมากมักสบาย ขึ้นพอลูกเดินไปมาได้

2.5 การสูตรธาตุชะตา หรือการสวดขวัญ พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2529, หน้า 36-39) ได้อธิบายพิธีสูตรธาตุชะตาไว้ในหนังสือคติความเชื่อของชาวอีสาน ว่า การล้มหมอนนอนเสื่อของบุคคลผู้ป่วยใช้ นิยมนิมนต์พระสงฆ์ 4 รูป สูตรธาตุ-ชะตา (สูตร สวด) ซึ่งผู้มีความรู้แนะนำคนป่วยชนิดชะตาขาด ธาตุสูญ ซึ่งหมอโหราศาสตร์ตรวจดูพรหม ชะตาชะตาของคนป่วยแล้ว ควรสูตรธาตุชะตา ผู้มีความรู้จัดทำให้เป็นการถูกต้อง คือใช้ภาชนะ สองอัน ภาชนะอันหนึ่งใช้ดินเหนียวทำเป็นรูปเจดีย์เล็ก ๆ สูงแค่ศอกคนป่วย รอบเจดีย์บน ภาชนะนั้นปั้นรูปเจดีย์เล็ก ๆ อีก 9 ลูกรอบเจดีย์ใหญ่ ผ่าไม้ไผ่ยาวแค่ศอกเท่าอายุคนป่วย กรรไกรตัดกระดาษทำเป็นธงสามเหลี่ยมติดปลายไม้ไผ่นั้น ปักเสียบที่ยอดเจดีย์บนภาชนะนั้น ทำธงเหล็กอีกเท่าอายุปักเคียงคู่กัน ธงกระดาษและธงเหล็กที่เหลือมัดไว้เป็นมัด ภาชนะอันที่ สองนั้นเอามัดธงกระดาษและมัดธงเหล็กนั้นเอาตั้งไว้บนภาชนะ ตัดกระบอกไม้ไผ่ยาวเท่านิ้วชี้มี รูลวมนิ้วชี้ผู้ป่วย 5 อัน อันหนึ่งเอาถ่านไฟใส่ให้เต็ม อันที่สองยัดนุ่นให้เต็ม อันที่สามใส่ดินให้ เต็ม อันที่สี่ใส่น้ำให้เต็มเป็นเครื่องหมายธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม มัดติดกับเสาธงกระดาษและ ธงเหล็กบนภาชนะ กระบอกไม้ไผ่อันที่ 5 ใช้ดวงข้าวสารเท่าอายุผู้ป่วย ใส่ชั้นหรือกะละมังไว้ แล้วเย็บกระตอกกล้วยเท่ากำมือผู้ป่วย 5 อัน ใส่ข้าวตอกกระตอกหนึ่ง ใส่ดอกบานไม่รู้โรย กระตอกหนึ่ง ใส่ข้าวเปลือกกระตอกหนึ่ง ใส่ถั่วงากระตอกหนึ่ง ใส่เหมียงหมากกระตอกหนึ่ง วางบน ภาชนะรอบเสาธง เทียนยาวรอบหัวเทียนสูงแค่หัว วัดจากสะดือผู้ป่วยถึงลูกกระเดือก เทียน เล่มบาท 1 คู่ ชั้น 5-8 ปัจจัยเท่าอายุ พอถึงตอนเย็นแบกไปที่วัดถวายเจ้าอาวาส พระสงฆ์ 4 รูป จะนำไปสวดในพระอุโบสถสวดเสียงทนายอยู่ 3 วัน 3 คืนหลังทำวัตรสวดมนต์เย็นแล้ว ผู้ป่วยชะตาขาดธาตุสูญ ดวงข้าวสารในกระบอกไม้ไผ่เท่าอายุ ชะตาผู้ป่วยยังไม่ขาดธาตุยังไม่ สูญ ข้าวสารที่ดวงเท่าอายุนั้นเพิ่มขึ้น ผู้ป่วยต้องหายแน่ ถ้าข้าวสารในกระบอกขาดไปจัดแจง สวดตามกำลังวัน ดวงขลุ่ยขาดอย่างเดิม ผู้ป่วยไปไม่รอดแน่ คืนที่สองสวดอีก ดวงข้าวสารแล้ว มีข้าวสารเพิ่มขึ้น เหนือกระบอกโดยลำดับ ผู้ป่วยจะหายวันหายคืนแต่เช้าไปหน่อยเมื่อสวดครบ 3 คืนแล้วเอาภาชนะเครื่องสูตรธาตุไปบูชาโพธิ์รุกขเจดีย์ ถือแต่ภาชนะกลับบ้าน นิมนต์พระผู้ สวดนำด้ายไปผูกข้อมือให้ผู้ป่วย อนุโมทนา ยถา สัพพี เป็นเสร็จพิธี ชาวอีสานนิยมทำกันมา เรื่องชะตาขาดธาตุสูญ อาศัยพระพุทธรูปศาลนาเข้าช่วยเหลือผู้ป่วย ชาวบ้านจะพึงใคร นอกจาก

พระสงฆ์เท่านั้นเป็นที่พึ่ง ชีวิตยังไม่ถึงคราวที่จะจากไปจึงหายจากโรคภัย ศาสนาพระพุทธเจ้า ได้ยั่งยืนมา มิได้เสื่อมจึงได้เจริญมาโดยลำดับ

2.6 พิธีรำผีฟ้า หรือผีแถน การรำผีฟ้า หรือผีแถน เป็นการรักษาโรคอย่างหนึ่งของชาวอีสาน โดยมีความเชื่อว่าโรคที่เกิดจากการกระทำของภูตผี หรือโรคที่ไม่ทราบสาเหตุ ญาติพี่น้องจะหาหมอธรรม มาทำพิธีตั้งขันห้าขันแปด และมีหมอลำมาเป่า เจ้าพิธีจะรำแบบ หมอลำเนื้อความในทำนองขับไล่ผี และเชิญพระยาแถนมาช่วยปกป้องคุ้มครองแก่คนไข้ เจ้าพิธีจะ อยู่ในลักษณะภวังค์เหมือนคนทรงสามารถถามไถ่อาการคนไข้หรือสาเหตุการเจ็บป่วยได้ เช่น ผิดผี หรือชะตาถึงเคราะห์จะต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ หรือเช่นผี เสียดผี ฯลฯ ซึ่งรวมอยู่ในพิธี รำผีแถนนี้ด้วย ลักษณะการรักษาโรคด้วยวิธีรำผีฟ้าผีแถนนี้ เป็นความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ของสังคมอีสาน ซึ่งไม่อาจจะอธิบายตามแนววิทยาศาสตร์ได้ แต่ผู้เจ็บป่วยก็มักจะหายจาก โรคภัยไข้เจ็บนั้นหลังทำพิธี (ธวัช ปุณโณทก, 2529, หน้า 375)

2.7 พิธีปู่ดชา ของชาวย้อย อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดนครพนม ปู่ดชา คำว่า ปู่ดชา เป็นภาษาพูดของชาวย้อย ตรงกับคำว่า บูชา ในภาษาไทยกลาง หมายถึง การเคารพ บุคคลหรือสิ่งที่มีพลังด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น ชาวย้อยใช้คำว่า ปู่ดชาพูด ในชีวิตประจำวัน 2 กรณี ถ้าเป็นกรณีบูชาพระก็พูดว่า ปู่ดชาพระ แต่ถ้าเป็นกรณีบูชาเทวดา เพื่อสะเดาะเคราะห์ ก็จะพูดสั้น ๆ ว่า ปู่ดชา ชาวย้อยก็เชื่อเรื่องเคราะห์เรื่องกรรมเหมือนกับชาว ไทยเผ่าอื่น ๆ แต่ความหมายของคำว่าเคราะห์ ตามความเข้าใจของชาวย้อยนั้น หมายถึง สิ่งที่น่า ผลร้ายมาให้โดยไม่ได้คาดหมาย เช่น ประสบอุบัติเหตุ สมาชิกในครอบครัวถึงแก่กรรมอย่าง กะทันหัน บ้านถูกไฟไหม้ หรือถูกโจรปล้น เป็นต้น ชาวบ้านที่ได้รับผลร้ายโดยไม่ได้คาดหมายเช่นนี้ ก็พูดกันว่า มีเคราะห์ ต้องทำพิธีปู่ดชาเทวดาให้มารับเอาเคราะห์เชิญไปเสีย จะได้เกิดความ สบายใจไร้กังวล ในกรณีที่บางคนถูกหมอดูทายทักว่ากำลังมีเคราะห์หรือจะมีเคราะห์ ถ้าไม่รีบ ทำพิธีถอดถอนเสียแต่โดยเร็ว ก็จะได้รับผลร้ายมาสู่ตนนั้น คนเหล่านี้ก็ต้องทำพิธีปู่ดชาเทวดา ให้มารับเอาเคราะห์เชิญจากตนไปเช่นเดียวกัน ชาวย้อยจะทำพิธีปู่ดชาตามคติในวันข้างแรม ถ้า จัดทำพิธีในวันเดือนดับ คือ แรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำก็ยิ่งดีเพราะถือเคล็ดว่าเคราะห์เชิญเวร กรรมจะดับไปพร้อมวันเดือนดับ ถ้าไม่สามารถทำพิธีปู่ดชาในวันเดือนดับได้ หมอลำหรือเจ้า พิธี (ผู้เชี่ยวชาญพิธีกรรม) จะเป็นผู้กำหนดวันเวลาที่เหมาะสมให้เอง พิธีปู่ดชาของชาวย้อยมี ขั้นตอน คือหาหม้อหอยาม คือการไปหาหมอลำเพื่อหาหม้อ (วัน) งามยาม (เวลา) ดี พร้อมกับเชิญ หมอลำไปทำพิธีปู่ดชาให้หมอลำจะเลือกหม้อที่เป็นธงชัย หรืออธิบดี ในปีนั้นเป็นวันทำพิธี โดย ทำพิธีในวันข้างแรมตอนบ่าย ตามยาม (เวลา) ที่หมอลำเห็นว่าดีแล้ว ญาติพี่น้องในครอบครัว ของผู้ที่ปู่ดชาจะช่วยกันทำเครื่องปู่ดชา ได้แก่ โทง (กระทง) ทำด้วยกาบกล้วย ดอกไม้ ธูป

เทียน และเครื่องสังเวทเวทดา ผู้ที่จะทำโหงต้องเป็นผู้ชายอายุโสในครัวเรือน หรือในหมู่บ้านที่ ได้รับการเรียนรู้เรื่องนี้เป็นอย่างดีแล้ว เทียนที่จะใช้ในพิธีต้องเป็นเทียนที่สี (คลึงด้วยฝ่ามือ) ให้ เป็นเล่มจากฝั่งแท้ (ไม่ใช่เทียนไข) ผู้ที่จะสีเทียนต้องเป็นหญิงผู้อายุโสในครัวเรือนหรือในหมู่บ้าน เดียวกัน ส่วนดอกไม้และเครื่องสังเวทเวทดานั้นญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ในครอบครัวก็จะช่วยกัน หาได้ โหงบู๊ตซา ทำด้วยกาบกล้วยน้ำว้า หรือกล้วยตานี ทำเป็นรูปกระบะสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ 1 ศอก ใช้กาบกล้วยแบ่งข้างในโหงออกเป็น 9 ห้องเท่า ๆ กัน แล้วประดับด้วย เสตตะสีด (เขวตฉัตร) ทุงซ้อ ทุงไชย และทำหลักไม้ไผ่สูง 1 ศอก จำนวน 9 หลัก แต่ละหลักปัก (บากให้เป็นร่อง) 9 บั๊ก ห้อยฝ้ายแดง 2 หลัก ฝ้ายดำ 2 หลัก ฝ้ายเหลือง 2 หลัก ฝ้ายขาว 2 หลัก และฝ้ายหมากไม้ (ฝ้ายสีแดงและดำพันเข้าด้วยกัน) อีก 1 หลัก แล้วนำหลักไม้เหล่านี้มา ปักในโหง นอกจากเครื่องประดับเหล่านี้แล้ว ก็ต้องทำรูปแร่ กา หมู หมา หมี และรูปคนผู้ชาย 1 รูปใส่ไว้ในโหงและเตรียมด้ายสายสิญจน์ไว้ด้วย สีเทียนบู๊ตซา เป็นเทียนที่ทำขึ้นสำหรับผู้ที่ จะทำพิธีบู๊ตซาโดยเฉพาะ ประกอบด้วยเทียนเวียนหัว (ความยาวเท่ากับเส้นรอบวงรอบศีรษะ) 1 เล่ม เทียนค่าคิง (ความยาวจากต้นคอถึงสะดือ) 1 เล่ม เทียนค่าคืบ (ความยาว 1 คืบ) 5 คู่ เทียนค่าใจมือ (ความยาวจากปลายนิ้วกลางถึงในกลางฝ่ามือ) 1 เล่ม เครื่องบู๊ตซาประกอบด้วย อาหารคาวหวานใส่กะโฉ (กระทงใบตอง) ใบหมากสีดา (ใบฝรั่ง) แล้วนำลงใส่โหง 9 ห้อง อาหารหวานคาว ได้แก่ เมี่ยงเท่าอายุหมากเท่าอายุ ข้าวดำ ข้าวแดง แกงลัม แกงหวาน เข้าดัม (ข้าวดัม) เข้านม (ขนม) ชื่นแห้ง (เนื้อแห้ง) ปลาตาย (ปลาแห้งหรือปลาที่สุกแล้ว) เข้าตอก (ข้าวตอก) ดอกไม้ กล้วย อ้อย พ้าวหาบ (มะพร้าวลูกเล็ก ๆ เสียบปลายไม้ยาวประมาณ 1 ฝ่า มือ ข้างละ 1 ลูก) ตานหาม (ลูกตาลเล็ก ๆ 1 ลูก เสียบด้วยไม้ยาวประมาณ 1 ฝ่ามือ ให้ปลาย ทะลุทั้ง 2 ข้าง) ข้าวเปลือก ข้าวสาร ตั้งขันน้ำส้มป่อย นำน้ำที่ใช้ต้มใส่ลงในขันขนาดย่อม ๆ แล้วใส่ขันผักส้มป่อยที่ปิ้งไฟจนเกรียมแล้ว 7 ขันลงไป ในน้ำ เพื่อให้หมอสวดใช้ทำพิธีบู๊ตซา ตั้งขัน คายบู๊ตซา คือตั้งขันบูชาครูที่จะมาทำพิธีบู๊ตซา หลังจากนั้นหมอสวดก็จะทำพิธีไปตามลำดับ ขั้นตอน และสวดคำบู๊ตซาไปเรื่อย ๆ พอสวดจบหมอสวดใช้พราหรือดาบตัดด้ายสายสิญจน์ให้ขาด จากโหง (กระทง) แล้วให้คนในบ้าน (ปกติจะเป็นผู้ชาย) ยกโหงไปลอยที่แม่น้ำโขง ถ้าบ้านใดอยู่ ไกลแม่น้ำโขงก็ให้นำโหงไปทิ้งที่ชายทุ่ง หรือชายป่าด้านตะวันตกของหมู่บ้านนั้น แล้วเดิน กลับมาบ้านโดยไม่ต้องหันหลัง เมื่อกลับมาถึงบ้านแล้ว หมอสวดก็จะใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกแขน ให้แก่ผู้ บู๊ตซา พร้อมอำนวยการอวยพรให้ตามประเพณี เป็นอันเสร็จพิธีบู๊ตซาของชาวย้อ (มูลนิธิ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542ข, หน้า 2441-2443)

2.8 พิธีแก - กรี๊วะ แก-กรี๊วะ แก-กรี๊วะเป็นคำภาษาเขมร แก แปลว่า แก้ว หรือ ทำให้หาย กรี๊วะ แปลว่า เคราะห์ เหตุที่เกิดกับบุคคล แก-กรี๊วะ หมายถึง การสะเดาะเคราะห์

ชาวเขมร-ส่วยเชื่อในเรื่องดวงชะตาราศี เมื่อหมอดูว่าดวงชะตาราศีปีใดตกที่นั้ร่ายจะมีเคราะห์ ก็จะต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ คือทำนพลีบูชาพระเคราะห์นั้น เชื่อว่าจะปัดเป่าเคราะห์ร้ายได้ หรือบรรเทาเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดีได้ บุคคลที่ตกที่นั้ร่าย หรือเคราะห์ร้าย เคราะห์หรือเคราะห์ร้ายที่หมอดูดวงชะตาราศีระบุนั้น หมายถึง

1. ความเจ็บป่วยเรื้อรังหรือป่วยหนัก ตำราเขมรเรียกว่า ถกั๊ด คือความเจ็บป่วยอันเกิดจากผีทำ เช่น ผีบ้าน ผีพราย ผีป่า กระสือ กระหัง เป็นต้น ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ผิดครุ (เข้าะกรู) ถูกคุณไสยเครื่องรางของขลัง เช่นงา เขี้ยวสัตว์ แหวน หิน สำริดแตกร้าว มีบ่อน้ำให้โทษ จอมปลวกให้โทษ เป็นต้น จักมีอาการกระสับกระส่าย วิดกกังวล นอนไม่ใคร่หลับ หลับก็ละเมอเพ้อพก ปวดศีรษะและเครียดเป็นประจำ

2. ปัญหาในครอบครัว เช่น ญาติพี่น้องและทะเลาะวิวาทกัน ผัวเมียมีปากเสียงกันบ่อย ๆ ชุ่่นข้องหมองใจกัน พ่อแม่พูดอะไรลูกหลานไม่เชื่อฟัง ไม่มีความปรองดองกันทำให้เกิดความวิตกกังวล กินไม่ได้นอนไม่หลับ

3. เกิดคดีความ ไม่ว่าจะป็นโจทก์หรือจำเลย

4. ตกที่นั้ร่าย อาจจะพ้นจากหน้าที่การงานต้องเลื่อมยศเลื่อมศักดิ์ ต้องพ้นจากตำแหน่งเจ้าของชะตาวิตกกังวล

5. การเสี่ยงภัย การเดินทางไกล เช่น ไปเป็นทหาร ไปหางานทำ

6. ความกลัวและความวิตกกังวลต่าง ๆ เช่น กลัวของรักจักสูญหาย กลัวถูกหลอกหลวงต้มตุ๋น กลัวสูญเสียดินแดน กลัวจะเกิดคดีความ กลัวจะเกิดเลือดตกยางออก กลัวจะถูกคนพาลหาเรื่อง ดวงชะตาไม่ดีและเคราะห์ร้ายดังกล่าวนี้ ต้องสะเดาะเคราะห์ (แก-กรั๊วะ) เพื่อให้เคราะห์ร้ายกลายเป็นดี ผู้ที่หมอดูว่า ดวงชะตาราศีดีหรือดวงดี หรือตกที่นั้ร่ายจะมีโชคลาภ สุขสบาย มีการสะเดาะเคราะห์ (แก-กรั๊วะ) เหมือนกันเป็นการบูชาขอบคุณพระเจ้าเรียกว่า เลอกเรียแซ็ย (เสริมราศีหรือเสริมดวงชะตา)

จะทำพิธีแก-กรั๊วะ (สะเดาะเคราะห์) ต้องจัดเครื่องพิธีที่สำคัญคือ เปแฉง (กระทงเก้าห้อง) และการจัดเป ประกอบไปด้วย

1. กระทงสามเหลี่ยม ให้ป็นรูปภูตผีปีศาจต่าง ๆ ตามลักษณะและจำนวนตามที่ระบุไว้ในตำราว่า ผู้แก-กรั๊วะตกที่นั้ร่ายอะไร ถูกผีแบบไหนกระทำ ต้องป็นรูปอะไรบ้าง

2. ในกระทงเก้าห้องนั้น ห้องกลางป็นรูปคนผู้สะเดาะเคราะห์ และใส่ตัวยผูกแขน ส่วน 8 ห้องที่รายรอบนั้น ป็นป็นรูปเทวดาต่าง ๆ เช่น พระอาทิตย์ซึ่งราชสีห์มี 6 ก็ใส่กระทง 6 กระทงพระจันทร์ซึ่งมีขามมีกำลัง 15 ก็ใส่ 15 กระทง การเรียงที่นั้พระเคราะห์นี้เรียงตามระบบทักษา เมื่อบวกกำลังวันทั้ง 8 พระเคราะห์รวมป็น 108 กระทง จึงมีกระทง 108 อัน

3. เครื่องพิธีอื่น เช่น จวมบูน อังกอ มุยซิง ผ้าขาว ดอกไม้ เงิน มอบให้อาจารย์เจ้าพิธี ข้าวตอกใช้สำหรับช่วงเวลาสวดสาธยายคาถาหรือมนต์

4. พิธีแก-กร๊วะของชาวเขมร - ส่วย ไม่มีการรดน้ำมนต์ไม่มีสุราด้วยเลย

ผู้สะเดาะเคราะห์หนึ่งเหยียดเท้าทั้งสองข้าง ให้ปลายเท้าจรดกระดิ่งที่กระถง 9 ห้องพนมมือ โยงด้ายสายสิญจน์โดยรอบกระถงทั้งสองรอบกระดิ่ง หันมาที่ตัวผู้สะเดาะเคราะห์ เจ้าพิธีนั่งข้างหลัง ผู้สะเดาะเคราะห์สวดสาธยายมนต์พลางขัดข้าวตอกพลาง คือ สวดจบ 1 บทก็ขัดข้าวตอก 1 ครั้ง พร้อมกับพูดว่า ขอให้สรรพทุกข์ สรรพเคราะห์จงออกไปให้หมดสิ้น ถ้าข้าวตอกหนึ่งอกได้ก็ขอให้เคราะห์ร้ายมาคืน ถ้าข้าวตอกไม่ออกเลย ขอให้เคราะห์ร้ายจงปลาสนาการไปสิ้น ขอให้พระเคราะห์จงออกไปพร้อมกับเอาโรคพยาธิออกไปด้วย สวดจบ 1 บท คนนั่งร่วมพิธีก็จะรินน้ำจากขวดลงในกระถง 9 ห้องครั้งหนึ่ง เมื่อสวดไปถึงบทที่ใกล้จบเจ้าพิธีจะเอาผ้าขี้ริ้วจากกระถง 9 ห้องมาเสียบเข้าที่ง่ามนิ้วหัวแม่เท้าของผู้สะเดาะเคราะห์ แล้วกล่าวคำเชิญให้ผู้เคราะห์ร้ายกลับไป ให้เอาโรคภัยไข้เจ็บไปด้วย แล้วขัดข้าวตอกตามไปจากนั้นก็เอาธูปไปปักอยู่ตามกระถง ไปจ่อจุดด้ายสายสิญจน์ใหม่ขาด คนก็ร้องรับว่า ฎัจ (ขาด) แล้วจุดไฟเผาสายสิญจน์ให้ขาด หยิบผ้าขี้ริ้วที่นิ้วเท้าของผู้สะเดาะเคราะห์ใส่กระถงเก้าห้อง เจ้าพิธีจึงสวดคาถาว่า เคราะห์สัมปันนา ละกันต้นเต แล้วหมุนกระดิ่งให้กระถงเก้าห้องหันออกนอกประตู แล้วสวดคาถาต่ออีกไม่ยาวนาน ก็จบพิธีเพียงเท่านี้ จากนั้นก็เอาด้ายผูกข้อมือให้ผู้สะเดาะเคราะห์ รวมทั้งผู้ร่วมพิธีก็ช่วยผูกแขนให้ด้วยส่วนกระถงทั้งหมดก็เอาไปทิ้งตามทิศที่ตำราบอกไว้ (มงกุฎ แก่นเดียว, 2548, หน้า 49-57 อ้างอิงใน วาสนา แก้วหล้า และคณะ, 2553, หน้า 138-142)

2.9 พิธีบ๊องก๊อก บ๊องก๊อก มาจากคำเต็มว่า บ๊องก๊อกประเซ็ด แปลว่าพอกให้สะอาดหรือชำระให้สะอาด เป็นความเชื่อของชาวเขมร-ส่วย ว่าเมื่อมีสิ่งอุบาทว์จัญไรเกิดขึ้นแล้ว หากไม่ทำพิธีชำระล้างออกเสีย ก็จะทำให้เกิดความวิบัติต่าง ๆ มาสู่ตนและวงศ์ญาติ โดยจะเสียชีวิต พลาดพราก เจ็บป่วย หรือตาย แต่ถ้าได้ทำพิธีนี้แล้วก็จะกลับตรงกันข้าม คือจะนำความมีโชค มีลาภ พบความสุขความเจริญ พิธีกรรมนี้เนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์ เพราะมีกล่าวถึงเทพเจ้า 8 องค์ คือ อุบาทว์พระอินทร์ อุบาทว์พระเพลิง อุบาทว์พระยม อุบาทว์พระนารายณ์ อุบาทว์พระพิรุณ อุบาทว์พระพาย อุบาทว์พระโลม และอุบาทว์พระไพศรพน ว่าเทพเจ้าเหล่านี้ทรงสื่อสารถึงมนุษย์โลกโดยบันดาลให้มีปรากฏการณ์ต่าง ๆ เตือนให้มนุษย์รู้ การเตือนนี้มีกติกากว่า เมื่อมนุษย์รู้แล้วต้องทำพิธีปลุกขาศเทพเจ้า และทำพิธีชำระอุบาทว์ของตนออก จึงจะได้รับโชคดีมีสุข ถ้ามนุษย์ไม่รู้ ไม่เข้าใจสิ่งที่สื่อสารนั้น และไม่ปฏิบัติตามปลุกขาศเทพ ก็จะทำให้เกิดโทษร้ายต่าง ๆ การ “บ๊องก๊อก” นี้ ต่างกับการสะเดาะเคราะห์ตรงพื้นฐานที่ว่า การสะเดาะ

เคราะห์เชื่อว่ามนุษย์มีชีวิตความเป็นไปตามการโคจรของดวงดาว เมื่อดาวเคราะห์ร้ายโคจรมาสู่ราศีเกิดของผู้ใด ผู้นั้นต้องทำพิธีสวดมนต์สะเดาะเคราะห์ จึงจะบรรเทาหรือพ้นเคราะห์ร้ายนั้น ๆ โดยสังเกตจากการนับวันเดือนปีเกิดของคน แล้วบอกว่าเมื่ออายุได้เท่านั้นเท่านี้ก็ต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์และไม่มีกรรมรตน์มนต์ (ในพิธีของชาวเขมร-ส่วย) แต่การ “บ้องก๊อก” นี้มีการรตน์มนต์ และมีได้คำนวณตามอายุ แต่สังเกตเอาจากปรากฏการณ์ที่ผิดปกติจากธรรมชาติธรรมดา เช่น ข้าวสารงอก เบ็ดปักไข่ คนคลอตกเป็นสัตว์ หรือสัตว์คลอตกเป็นคน อีแร้งเกาะหลังคาเรือน อย่างนี้เป็นต้น ทำร้านคล้ายแคร่สองร้านคู่กัน ร้านหนึ่งสูงเท่าตาคอน อีกร้านหนึ่งสูงแค่อกคน ร้านอันที่สูงกว่าสำหรับอาจารย์ผู้สวดมนต์นั่ง ร้านที่ต่ำกว่าสำหรับผู้เข้าพิธีนั่ง มีกะออม 4 ใบใส่น้ำเต็ม ใส่ฝักส้มป่อยและแป้งหอม น้ำหอมลงไปด้วย ใช้แหวนทองคำ 4 วงผูกคอกกะออมใบละวง บายศรีปากชาม 1 คู่วางซ้ายขวา โดยมีพานที่ใส่ผ้าขาว 5 ศอก 1 ผืน กรวย 5 เทียน 5 เงิน 20 บาทวางตรงกลาง และมีข้าวสาร 1 ชันวางคู่เคียงพานนั้น กะออมน้ำนั้นวางบนร้านสูง แต่แยกใบละมุม มีชลาเถียร 8 อัน วางที่เชิงกะออมใบละคู่ มีขนมและผลไม้ 4 จานวางที่เชิงกะออมใบละจาน มี “เป” คือ กระทงกบกล้วยชนิด 9 ห่อง 4 ใบ ปั้นแป้งทำรูปคนวางที่ห่องกลาง มีอาหารคาวหวานใส่ร่วมด้วย ด้านห่องกระทงทั้ง 8 นั้นปั้นรูปเทพเจ้าทั้ง 8 กระทงเก้าห่องนี้มี 4 ใบ วางที่เชิงกะออมอันละใบ มีไม้ไผ่เหลาทำรูปฉัตร 8 ชั้น 4 อัน ปักที่พื้นดินตรงมุมแคร่สูงทั้ง 4 มุม และมี “เป เรียง” คือกบกล้วยดัดสั้น ๆ ขนาด 1 คืบ เอาไม้ไผ่เสียบให้ปักตั้งกับดินได้ กบกล้วยเป็นร้านหงายใส่ข้าวเปลือก ข้าวสาร ถั่ว งา ดอกไม้ จุดธูปปัก 4 มุม มุมละอัน บางทีก็ทำกระทงแบบสี่เหลี่ยมแทนก็มี มีสุรา 1 ขวดวางใกล้พาน และมีด้ายสายสิญจน์ 9 เส้นโยงจากคนไขมาที่คอกกะออมพันโยงไปหากันทุกใบ และปลายสุดมาอยู่ที่มืออาจารย์ จุดเทียนตั้งบนปากกะออมทุกใบ แล้วจึงโอมอ่านทิพยมนต์ “บ้องก๊อก” ระเบียบพิธีกรรมนี้เป็นแบบทั่วไป ทั้งนี้เพราะยังมีแบบที่ต้องทำเฉพาะกรณีออกไปอีก เมื่อสวดจบแล้วก็รตน์มนต์ให้แก่คนที่มีจัญไรนั้น ๆ แล้วนำน้ำมนต์ไปประพรมสวดระงับอีกที่ที่จุดเกิดเหตุ เช่น ที่จุดฟ้าผ่า ที่จุดรุ่งลง เป็นต้น และมีการละทิ้ง เช่น หม้อที่เห็ดงอกต้องเอาไปทิ้ง หรือเกวียนที่วิ่งเองต้องเอาไปถวายเป็นวัด ดังนี้ เป็นต้น (มงกุฎ แก่นเดี่ยว, 2548, หน้า 49-57 อ้างอิงใน วาสนา แก้วหล้า และคณะ, 2553, หน้า 142-149)

จากแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในแต่ละท้องถิ่นของชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยหรือชาวอีสาน สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตของชาวอีสานมักสัมพันธ์กับเรื่องของโชคลาง โดยเชื่อว่าถ้าใครก็ตามจะประสบโชคลางที่พึงพอใจ จะมีลาให้ เห็น ถ้าโชคดีก็จะพบสิ่งที่ดีต่อจิตใจ ถ้าโชคร้ายจิตใจก็จะหดหู่หรือเรียกว่าลางร้าย เมื่อประสบพบเจอกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ก็เกิดความกลัวต่อสิ่งเหล่านั้นว่าจะมาทำให้เกิดอันตรายแก่

บ้านเมือง ที่อยู่อาศัย ตลอดจนตนเอง ในเมื่อเป็นเช่นนี้ชาวอีสานจึงคิดหาวิธีการเพื่อให้เกิดความสบายใจ ด้วยการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันเหตุร้ายต่าง ๆ ที่จะตามมา หรือแม้แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านไปแล้วเชื่อว่าอาจจะกลับมาใหม่ได้ จึงจำเป็นต้องทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งในภาคอีสานพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ ตามเหตุการณ์ที่เกิด เช่น ทำพิธีแต่งแก้เสียเคราะห์ เมื่อเกิดความไม่สบายใจ และถูกทำนายทายทัก ทำพิธีเสียเซ็งเสียกลาง เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นกลาง เช่น เกาหัวไม่มี ตาเขม่น ผันร้ายเป็นต้น ทำพิธีสวดอุบทาว์ เมื่อประสบกับสิ่งที่เป็นกลางไม่ดี เช่น โกป่าบินเข้าบ้าน งูเลื้อยเข้าบ้าน เป็นต้น ทำพิธีตัดกรรม-ตัดเวร และสูตรธาตุ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบาย กินไม่ได้ นอนไม่หลับ สามวันดีสี่วันร้าย เป็นต้น โดยในพิธีกรรมเหล่านี้ใช้เครื่องประกอบพิธีที่สำคัญอยู่ 2 ประเภทคือ เครื่องเช่นไหว้ เช่น อาหารหวานคาว หมากพลู ยาสูบ ธง ด้ายสายสิญจน์ เป็นต้น และเครื่องบูชา ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น และพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวอีสานทั้งสิ้น ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน

3. ภาคใต้ หรือชาวใต้ของไทยมีความเชื่อในเรื่องเคราะห์เช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ แต่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีความแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ เนื่องจากภาคใต้ส่วนใหญ่มีพื้นที่ติดทะเล ดังนั้นการสะเดาะเคราะห์ของชาวใต้ส่วนใหญ่จึงมักเกี่ยวข้องกับทะเล ดังนี้

3.1 พิธีลอยเรือ พิธีลอยเรือ เป็นพิธีที่สำคัญของชาวเลอุรักลาไวย์ในจังหวัดสตูลหรือชาวเลในเขตจังหวัดกระบี่และจังหวัดใกล้เคียง จัดขึ้นเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้ชาวเลอุรักลาไวย์ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต และยังเป็นการเล่นทายด้วย หากเรือลอยออกไปโดยสะดวกก็เป็นนิมิตหมายว่า การทำมาหากินในช่วงฤดูกาลนั้น จะเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายไร้อุปสรรคและมีความสงบสุขในชีวิต โดยพิธีจะเริ่มในตอนบ่ายของวันแรก เมื่อชาวเลอุรักลาไวย์ทั้งหมดบ้าน จะพากันไปทำบุญเช่นไหว้ศาลเจ้าโต๊ะฮีรี ซึ่งนับถือกันว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษ และจะนำอาหารและสิ่งของอื่น ๆ เช่น ข้าวเหนียวเหลือง ข้าวตอก ขนมเทียน ขนมเจาะหู เทียนขี้ผึ้ง ไปถวายให้วิญญาณบรรพบุรุษของตัวเองและโต๊ะฮีรี โดยมีโต๊ะหมอมเป็นผู้นำในการทำพิธีและเสี่ยงทายน้ำตาเทียน เมื่อโต๊ะหมอทำพิธีเสร็จ ชาวเลทั้งหมดบ้านก็จะหว่านข้าวตอกไปทั่วศาลโต๊ะฮีรี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ถือว่าเป็นที่เสร็จสิ้นของพิธีในวันแรก ในวันที่สองจะมีการทำพิธีแห่เรือไม้ระกำ โดยในพิธีจะมีการแบ่งเป็น 2 ฝ่าย โดยฝ่ายแรกคือเรือแห่ไม้ระกำ ซึ่งบนเรือจะมีผู้หญิงวัยกลางคน อีกฝ่ายคือ เรือไล่ไม้ระกำ ซึ่งบนเรือจะมีผู้ชายวัยรุ่น โดยลักษณะพิธีคือ เรือแห่ไม้ระกำจะแล่นออกมาจากบริเวณอ่าวแม่หม้าย เมื่อเรือไล่ไม้ระกำเห็น หัวเรือแห่ไม้ระกำ ก็จะแล่นเรือออกไปหาที่กลางอ่าวแม่หม้าย และเรือทั้ง 2 ลำ ก็แล่นรอบอ่าว 3 รอบเพื่อเป็นการแห่ไม้ระกำเมื่อเสร็จแล้วก็กลับเข้า

ฝั่ง และอีกหนึ่งพิธีกรรมที่สำคัญคือ การตัดไม้เสาเอก โดยชาวเลอีกลุ่มก็จะเข้าไปตัดไม้เสาเอกในป่า เมื่อได้ไม้เสาเอกแล้ว ก็จะแห่ไม้เสาเอกออกมาปักไว้หน้าหมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่สองในช่วงเช้า และในช่วงบ่าย ช่างฝีมือชาวเลก็จะนำไม้ระกำไปสร้างเป็นเรือเพื่อใช้ในพิธี เมื่อเวลามาถึงตอนเย็นชาวเลก็ทำการแห่เรือที่ทําเสร็จแล้ว มายังบริเวณที่ปักเสาเอกไว้ โต๊ะหมอกก็จะเริ่มทำพิธีบวงสรวงเรือและทำนายว่าในปีหน้าจะมีเหตุการณ์ดีหรือร้ายอย่างไรบ้าง เสร็จแล้วนักดนตรีก็บรรเลงดนตรีรำมะนา ผู้หญิงก็จะรำรอบเรือเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองตลอดทั้งคืน ในเช้ามีดของวันใหม่โต๊ะหมอกก็จะทำพิธีลอยเรือซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญที่สุด โดยนำเรือออกไปปล่อยกลางทะเล เพื่อไม่ให้เรือลอยกลับเข้ามาที่เกาะซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ในตอนบ่ายชาวเลก็จะเข้าไปตัดไม้ในป่าเพื่อนำมาใช้ในพิธีปักเสาไม้กางเขนซึ่งเป็นพิธีปิดความชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาในเกาะ โดยที่ชาวเลจะนำเอาเสาไม้กางเขน 7 ต้น มาปักไว้หลังไม้เสาเอก แล้วนำใบกะพ้อ มาผูกที่ปลายไม้ทั้ง 2 ด้านเปรียบเสมือนมือของคน เมื่อตกค้ำชาวบ้านก็จะเอาน้ำใส่ตุ่มมาวางบริเวณเสาไม้กางเขน โต๊ะหมอกก็จะประกอบพิธีทำน้ำสะเดาะเคราะห์ด้วยเทียนขี้ผึ้ง และก็จะนำน้ำสะเดาะเคราะห์มาประพรมกันในตอนเช้า ส่วนเสาไม้กางเขน 7 ต้นนั้น ชาวเลก็เอาไปปักทั่วชายหาด เพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาในเกาะ เป็นอันเสร็จพิธีลอยเรือ (เอกรัฐ ศรีสว่าง, 2552, หน้า 27-29) และชาวเลมีวิถีชีวิตผูกพันกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งปวง นอกจากนี้ชาวเลแต่ละกลุ่มจะมีผีบรรพบุรุษประจำกลุ่มที่ยึดถือร่วมกันแล้วยังมีผีบรรพบุรุษประจำชุมชนด้วย ซึ่งพวกเขาเชื่อว่าวิญญาณผีบรรพบุรุษเหล่านั้นจะสิงสู่อยู่ในตัวสัตว์ สถานที่ หรือสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ของผีบรรพบุรุษแต่ละคน นอกจากพิธีลอยเรือแล้ว ชาวเลยังมีวิธีการสะเดาะเคราะห์ เมื่อเจ็บไข้ไม่สบาย เกิดลมมรสุมผิดปกติฤดูกาลหรือทำมาหากินผิดเคือง ลูกหลานญาติพี่น้องประสบเคราะห์ร้ายต่าง ๆ หรือเกิดอาเพศขึ้นในชุมชน ซึ่งทำให้พวกเขาารู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต พวกเขาก็จะให้คำตบในทำนองเดียวกันว่า สิ่งเหล่านี้ เกิดจากการลงโทษของผีบรรพบุรุษตนใดตนหนึ่ง จะต้องแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์คือ การสะเดาะเคราะห์ เช่น หากสมาชิกในชุมชนมีอาการป่วยที่ไม่สามารถจะรักษาแก้ไขกันเองได้ ก็จะไปหาโต๊ะหมอกหรือเชิญโต๊ะหมอมารักษาให้ ซึ่งโต๊ะหมอกจะดูเทียบว่าถูกผีบรรพบุรุษตนใดลงโทษ แล้วทำน้ำมนต์ใส่หม้อดินเผาหรือโองเล็ก ๆ ให้ดื่ม หรือชำระร่างกายเป็นการไล่เคราะห์คือผีร้ายออกจากตัว หรือบางครั้งก็ให้กินยาสมุนไพร ซึ่งโต๊ะหมอกจะให้โต๊ะหมอยาประจำชุมชนจัดยาให้ สำหรับโต๊ะหมอยาประจำกลุ่มชาวเล จะใช้เศษผ้าควั่นเป็นเกลียวทำเป็นตะกรุดแล้วเชิญวิญญาณผีบรรพบุรุษมาช่วยเสกให้เพื่อใช้เป็นเครื่องรางของขลังในการสะเดาะเคราะห์ร้าย และโต๊ะหมอกจะเป็นผู้ผูกให้ โดยผู้ชายจะผูกโคนแขนข้างขวา ส่วนผู้หญิงจะผูกโคนแขนข้างซ้ายผูกไว้ 7 วันจึงตัดทิ้งได้ (อาภรณ์ อุกฤษณ์, 2532, หน้า 101-103)

3.2 พิธีลอยเคราะห์ ชาวภาคใต้มีโลกทัศน์ว่า คนทุกคนมีช่วงเวลาที่ดาวพระเคราะห์มาเสวยอายุ ดาวพระเคราะห์บางดวงเมื่อมาเสวยอายุใครก็จะให้โทษกับผู้นั้น ผู้อยู่ในเคราะห์มักเจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีเหตุการณ์ร้ายเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตทำให้การดำเนินชีวิตมีปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและญาติพี่น้อง ดังนั้นจึงนิยมทำพิธีลอยเคราะห์เพื่อให้ตนพ้นจากเคราะห์กรรมนั้น ๆ เพื่อช่วยรักษาคุณภาพของชีวิต

เมื่อมีบางสิ่งบางอย่างส่อเค้าว่า บุคคลกำลังจะประสบปัญหายุ่งยาก หรือเจ็บป่วย หรือสูญเสียอะไรบางอย่างที่ตนเห็นว่าสำคัญ ชาวบ้านหรือตัวบุคคลและญาติมิตรจะไปปรึกษาหมอดูให้ตรวจดวงชะตาราศี เมื่อหมอดูตรวจพบว่ากำลังมีเคราะห์ เช่น ราหูเข้า ราหูแทรก ก็จะแนะนำให้เจ้าตัวทำพิธีบูชาพระเคราะห์เสีย การบูชาพระเคราะห์ต้องทำตามกำลังวันคือ พระอาทิตย์ 6 พระจันทร์ 15 พระอังคาร 8 พระพุธ 7 พระพฤหัสบดี 19 พระศุกร์ 21 พระเสาร์ 10 และพระราหู 12 การบูชาพระเคราะห์ มีเครื่องบูชาคือ ดอกไม้ ธูป เทียน และสิ่งต่าง ๆ ตามที่หมอดูจะกำหนด เมื่อทำพิธีบูชาพระเคราะห์เสร็จแล้ว ผู้ตกอยู่ในเคราะห์ก็ทำพิธีลอยเคราะห์ การทำพิธีลอยเคราะห์ ชาวบ้านจะใช้ต้นกล้วย หรือของที่ลายน้ำได้มาทำเป็นแพหรือเรือขนาดเล็ก แล้วนำหม ขี้โคลน ของผู้ตกอยู่ในเคราะห์มาผสมดินต่างตัวคน ใส่ไว้ในแพหรือเรือนั้น ดอกไม้ ธูป เทียน ก็ปักไว้ในแพ เงินเหรียญและเสบียงอาหารก็ใส่ลงไปในแพด้วย เวลาจะลอยแพนั้นไปในน้ำ ให้ผู้ตกอยู่ในเคราะห์พูดว่า “เคราะห์ดีเอาไว้ เคราะห์ร้ายเอาไป” แล้วปล่อยแพหรือเรือนั้นไปตามกระแสน้ำ แพลอยไปที่ใดจะไม่มีใครกล้าเก็บหรือแตะต้อง เพราะถ้าทำเช่นนั้นเชื่อว่า ผู้เก็บจะเป็นผู้เคราะห์ร้ายแทน ชาวบ้านทั่วไปถ้าพบเห็นเรือแพลอยเคราะห์มาติดอยู่ริมตลิ่งหรือบริเวณเรือกสวนไร่นาของตน ก็จะใช้ไม้เขี่ยให้ลอยตามน้ำไป จะไม่ยอมให้แพลอยเคราะห์ติดอยู่ตามบริเวณพื้นที่ของตนโดยเด็ดขาด (ชวน เพ็ชรแก้ว, 2544, หน้า 166-169 อ้างอิงใน วันเพ็ญ กาบทอง, 2547, หน้า 40-41)

3.3 พิธีอาบน้ำพระพุทธรณ์สะเดาะเคราะห์ พิธีสะเดาะเคราะห์ด้วยการอาบน้ำพระพุทธรณ์ จัดทำขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนที่ตกอยู่ในเคราะห์ร้าย ทั้งแก่ตนเองหรือครอบครัว ให้เคราะห์ร้ายหายเป็นดี หรือคนที่ได้รับความเดือดร้อนในกรณีต่าง ๆ สามารถแก้เคล็ดด้วยการอาบน้ำพระพุทธรณ์สะเดาะเคราะห์ การทำน้ำพระพุทธรณ์สะเดาะเคราะห์ พระสงฆ์ผู้ทำพิธีเป็นผู้กำหนดวัน ฤกษ์ยาม ส่วนใหญ่ใช้วันเสาร์ หรือวันอังคาร สถานที่ที่จะใช้ในอุโบสถหรือในกุฏิ สิ่งของที่จะต้องเตรียมเพื่อใส่ลงไปในหมอน้ำพระพุทธรณ์ก็คือ ดอกบัวขาว และดอกบัวหลวง 5 ดอก ลูกมะกรูด 7 ลูก ส้มป่อย 7 ผัก ใบเงิน ใบทอง หญ้าแพรก และหญ้าเซ็ดมอน และเครื่องบูชาอาหารคาวหวาน ขึ้นอยู่กับเจ้าของเคราะห์ผู้จะทำพิธีว่าเกิดวันใด ก็จะจัดอาหารคาวหวานตามจำนวนกำลังวัน เช่น คนเกิดวันอาทิตย์ กำลังวัน 6 อาหารที่ใช้

ประกอบพิธี มีขนมแห้ง 2 ห่อ ขนมสด 2 ห่อ ข้าวสุก 1 ห่อ แกง 1 ห่อ รวม 6 ห่อ และน้ำ 1 แก้ว เป็นต้น ส่วนวันอื่น ๆ ก็จัดตามกำลังวัน ได้แก่วันจันทร์ 15 ห่อ วันอังคาร 8 ห่อ วันพุธ 17 ห่อ วันพฤหัสบดี 19 ห่อ วันศุกร์ 21 ห่อ และวันเสาร์ 10 ห่อ ในส่วนขั้นตอนการประกอบพิธี พระสงฆ์ผู้ทำพิธีจะกำหนดฤกษ์ยามแล้วโยงสายสิญจน์จากพระประธานมาพันรอบหม้อน้ำมนต์ แล้วปลุกเสก เมื่อทำพิธีปลุกเสกเสร็จแล้ว ก็จะนำน้ำพระพุทธรูปมนต์ไปผสมกับน้ำในโองเพื่ออาบชำระล้างเคราะห์ให้หมดไป เป็นอันเสร็จพิธี โดยมีความเชื่อว่า น้ำพระพุทธรูปมนต์เป็นน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้จิตใจสบาย และสามารถขับไล่เสนียดจัญไรทำให้เกิดสิริมงคล ทำให้เคราะห์ร้ายหายเป็นดี สามารถขับไล่ผีต่าง ๆ ให้หนีไปได้และปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2539, หน้า 58-61)

3.4 รับเทียมตา รับเทียมตาหรือรับเทวดา เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวไทยพุทธในภาคใต้ ทำกันในเดือน 6 หลังวันสงกรานต์ ถ้าเป็นข้างขึ้นจะต้องเป็นวันดี ข้างแรมจะเป็นวันคู่ เพราะชาวบ้านเชื่อกันว่าในวันแรมคู่ ขึ้นคืนจะมีแต่เฉพาะเทวดาเท่านั้นที่จะมารับของบวงสรวงได้ ด้วยความเชื่อของสังคมเกษตรสมัยก่อนที่เชื่อว่าชะคดีหรือร้ายขึ้นอยู่กับเทวดาจะคลบบันดาล จึงจัดพิธีเพื่อแสดงความกตัญญูกับเทวดาองค์เก่าและเอาใจเทวดาองค์ใหม่ให้คุ้มครองพวกตนให้มีความสุขในปีต่อไปโดยเชื่อว่า สิ่งที่ไม่ดีลงไปในแพพิธี เพื่อให้เทวดาใช้เป็นเสบียงในระหว่างการเดินทางไปสวรรค์ที่ขาดไม่ได้คือผู้ไปร่วมพิธีจะตัดเล็บ เส้นผม และใช้เศษผ้าที่ใช้แล้วของตนเองหรือรวมกันเพื่อลอยไปกับแพด้วย ห่อเล็บ เส้นผมจะต้องนำมา “วาดเคราะห์” (การสะเดาะเคราะห์) ด้วยการเวียนรอบศีรษะ 3 รอบ พร้อมกล่าวว่า เคราะห์ดีเอาไว้ เคราะห์ร้ายพาไป นอกจากนี้ยังมีการใส่เงินตามแต่ศรัทธาลงไปในแพด้วย วันทำพิธีชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารที่จะถวายพระ และสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีไปยังสถานที่ทำพิธีพร้อมกัน แล้วถวายภัตตาหารเช้าแก่พระสงฆ์ หลังจากนั้น ผู้พิธีจะไปพร้อมกันที่ลำน้ำนำแพที่ใส่สิ่งของที่เตรียมไว้มาวางหน้าพระเพื่อสวดสมโภช หลังจากนั้นจะทำพิธีตักบาตรถวายเพล เสร็จแล้วสวดชะยันโต แล้วร่วมกันกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพชนผู้ล่วงลับ ตอนที่พระสวดใกล้จะจบ ชาวบ้านจะร่วมกันทำพิธีส่งแพลงน้ำพร้อมกับมีการสาดน้ำกันเหมือนกับการเล่นสงกรานต์ (ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้, 2547, หน้า 48-49) พิธีกรรมรับเทียมตานี้ เป็นการเสริมสร้างขวัญกำลังใจในด้านอาชีพเกษตรกรรม เพื่อให้พืชผลทางการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ และเพื่อความปลอดภัย ความสุขและความสามัคคีในชุมชน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าในรอบหนึ่งปีจะมีเทวดามาช่วยดูแลรักษาร่างกายของมนุษย์ให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ นอกจากนั้นยังช่วยปัดเป่าเคราะห์ร้ายและสิ่งชั่วร้ายนานา ในชุมชนให้หมดไปชาวบ้านจะได้กลับมาใช้ชีวิตอยู่อย่างปกติสุขอีกครั้ง (ประสิทธิ์ รัตนมณี, 2554, หน้า 53)

3.5 พิธีบูชาพระเคราะห์ การบูชาเทวดานพเคราะห์ ซึ่งเป็นลัทธิที่นิยมทำกันอยู่นี้ ความประสงค์อันยิ่งใหญ่คือความปรารถนาให้เทพดาผู้มีมหิทธิฤทธิ์อำนาจช่วยเหลือป้องกัน และปลดปล่อยทุกข์ภัยพิบัติยังความเกษมสวัสดิ์ให้บังเกิดมีเป็นธรรมดาของมนุษย์ผู้มีจิตใจสูง เมื่อได้ประสบทุกข์เข็ญเข้าแล้วก็พยายามหลีกเลี่ยง หรือแก้ไขทุกข์ภัยด้วยอุบายพิธีต่าง ๆ จึงได้ ประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าด้วยวราภิมสอันวิจิตรบรรจงนานาประการโดยวิธีทำให้ท่านชอบ และหวังผลตอบแทน คือ ความสุขสำราญนิราศภัย (กรมศาสนา, 2552, หน้า 166) อย่างไรก็ตาม ชาวใต้ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง มีพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หรือพิธีบูชาพระเคราะห์ จัดขึ้นเพื่อป้องกันเคราะห์ไม่ให้เป็นโทษแก่มนุษย์ ให้เคราะห์ร้ายกลายเป็นดี ให้อำนาจของเคราะห์ร้ายเบาบางลงจนกระทั่งหมดไปในที่สุด เช่น เชื่อว่าเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ถือว่าเป็นเคราะห์ ดวงชะตาตก ต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ มีการบูชาเทพเจ้าที่เชื่อว่าให้โทษแก่ผู้ป่วย โดยตั้งโรงพิธี มีเครื่องบวงสรวงสังเวยตามแบบแผนที่พราหมณ์ผู้ทำพิธี กำหนด แล้วพราหมณ์จะกล่าวคำสวดอัญเชิญเทพเจ้ามารับเครื่องบวงสรวงในพิธี ในเครื่องประกอบพิธีมีดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู แต่จะอย่างตามกำลังของพระเคราะห์นั้นนอกจากนี้ก็มี ข้าวสาร แป้งดิบ ใบมะกรูด เทียนชัยหนึ่งเล่ม ชนน้ำมนต์ บัตรพลี ตามจำนวนกำลังของพระเคราะห์ ในหนังสือบุคชาเรื่อง “บูชาพระเคราะห์” ได้ระบุถึงเทพเจ้าที่ทำให้เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

พระอาทิตย์ มีกำลัง 6 ดลบันดาลให้ปวดศีรษะ ตัวร้อน

พระจันทร์ มีกำลัง 15 ดลบันดาลให้เจ็บหน้าอก เจ็บท้อง อาเจียน ร้อนใน

พระอังคาร มีกำลัง 8 ดลบันดาลให้มือเย็น เท้าเย็น เจ็บปวดไปทั่วร่างกาย

พระพฤหัสบดี มีกำลัง 19 บันดาลให้เกิดโรคหอบไอ

พระราหู มีกำลัง 12 บันดาลให้ร่างกายของคนเข็ดเมื่อย ปวดหน้าปวดหลัง

พระศุกร์ มีกำลัง 21 บันดาลให้เกิดเป็นผีห่วย ผีไร่ ผีนา ทำให้เจ็บไข้ต่าง ๆ

พระเสาร์ มีกำลัง 10 บันดาลให้เกิดญาติต่าง ๆ เทียบหลอกหลอนให้คนกลัว

ขั้นตอนแรกต้องทำบัตรพลีเท่าจำนวนพระเคราะห์ พราหมณ์ผู้เคร่งครัดในพิธีจะทำบัตรพลีให้ลักษณะแตกต่างกันไป เช่น พระอาทิตย์มีลักษณะเป็นวงกลม พระจันทร์มีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ส่วนใหญ่แล้วใช้เหมือนกัน ในบัตรพลีก็ใส่ดอกไม้ หมากพลู วางบัตรพลีลงบนภาชนะอื่นเช่น ถาดหรือแผงขนาดใหญ่ ตัดเล็บ ซายผ้าห่ม ของผู้ป่วยใส่ลงไป ข้าวสาร เตรียมหม้อน้ำมนต์โดยใส่ใบมะกรูด จุดธูปสามดอก จุดเทียนชัยแล้ววางไว้ข้างหน้าพราหมณ์ ถัดออกไปก็เป็นถาดบัตรพลีและผู้ป่วย เริ่มพิธีพราหมณ์จะทำน้ำมนต์ สวดบทขับผีต่าง ๆ ผีบ้าน ผีไร่ เป็นต้น เมื่อเสกน้ำมนต์เสร็จแล้ว ก็เริ่มพิธีสะเดาะเคราะห์ ช่วงสุดท้ายผู้ทำ

พิธีอาจจะสาธยายมนต์บางบทเป็นภาษาบาลี เช่น บทว่าด้วยการขับโรครภัยไข้เจ็บต่าง ๆ แล้ว จึงทำน้ำมนต์รดที่ตัวของผู้ป่วยเก่าครั้ง โดยเสกคาถาพร้อมกันไปด้วยแล้วดักน้ำมนต์ให้ผู้ป่วยกิน เป็นอันเสร็จพิธี (สุพัตรา สำอางศรี, 2556, หน้า 113-114)

จากการศึกษาทบทวนเรื่องของ การสะเดาะเคราะห์ภาคใต้ ทำให้ทราบว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในดินแดนภาคใต้ของไทย เป็นพิธีที่ทำให้ชาวบ้านเกิดขวัญและกำลังใจ ได้ทำบุญร่วมกันและสะเดาะเคราะห์ให้แก่ตนเอง ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน ชุมชนมากขึ้น และชาวใต้มีวิถีชีวิตผูกพันกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งปวงไม่แตกต่างจากภาคอื่น มีวิธีการสะเดาะเคราะห์ที่หลากหลาย เช่น พิธีลอยเรือ จัดขึ้นเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้ชาวบ้านปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต และยังเป็น การเสี่ยงทายด้วย หากเรือลอยออกไปโดยสะดวกก็เป็นนิมิตหมายว่า การทำมาหากินในช่วง ฤดูกาลนั้น จะเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายไร้อุปสรรคและมีความสุขในชีวิต พิธีลอยเคราะห์ จัดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ร้ายเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตทำให้การดำเนินชีวิตมีปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและญาติพี่น้อง พิธีอาบน้ำพระพุทธรณ์สะเดาะเคราะห์ เพื่อชำระล้างเคราะห์ให้หมดไป โดยมีความเชื่อว่า น้ำพระพุทธรณ์ เป็นน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้จิตใจสบาย และสามารถขับไล่เสนียดจัญไรทำให้เกิดสิริมงคล ทำให้เคราะห์ร้ายหายเป็นดี สามารถขับไล่ผีต่าง ๆ ให้หนีไปได้และปราศจากโรครภัยไข้เจ็บ พิธีรับ เทียมดา เป็นพิธีกรรมที่เสริมสร้างขวัญกำลังใจในด้านอาชีพเกษตรกรรม และความสุขและ ความสามัคคีในชุมชน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าในรอบหนึ่งปีจะมีเทวดามาช่วยดูแลรักษาร่างกาย ของมนุษย์ให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ นอกจากนั้นยังช่วยปัดเป่าเคราะห์ร้ายและสิ่ง ชั่วร้ายนานา ในชุมชนให้หมดไป พิธีบูชาพระเคราะห์ จัดขึ้นเพื่อป้องกันเคราะห์ไม่ให้ เป็นโทษแก่มนุษย์ ให้เคราะห์ร้ายกลายเป็นดี ให้อำนาจของเคราะห์ร้ายเบาบางลงจนกระทั่ง หมดไปในที่สุด เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมที่ชาวใต้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจาก บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน

4. ภาคกลาง

4.1 พิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ ณิชชา สกุลงาม (2555, หน้า 65-67) ได้กล่าวถึงพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ของชาวมอญ ที่อาศัยอยู่ในอำเภอสังขละบุรี จังหวัด กาญจนบุรี สรุปได้ว่า พิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ ถือเป็นงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนา อย่างหนึ่งของชาวมอญ จัดขึ้นเพื่อสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาและให้มีความปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะซื้อของมาทำขนม ทำร่มกระดาษ ธงตะขาบ ดอกไม้ ธูป เทียน จัดเตรียมไว้ ส่วนคณะกรรมการวัดและชาวบ้านจะช่วยกันสร้าง

เรือโดยใช้ไม้ไผ่สานเป็นเรือขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 8-10 เมตร กว้าง 2 เมตร ด้านล่างทำเป็นวงล้อเหล็กเคลื่อนที่ได้ เมื่อสร้างเสร็จจะตั้งไว้บริเวณกลางลานวัด เข้ามีดของวันขึ้น 15 ค่ำ ชาวบ้านทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะเอาของได้แก่ ข้าวสุก ข้าวตอก ขนม กั้ววย อ้อย พลุ เงิน พร้อมทั้งร่มกระดาษ ธงตะขาบที่ตกแต่งลวดลายสีล้นสวยงาม นำไปวางไว้ที่เรือ และรูปเทียนจำนวนเท่ากับอายุหรือตามวันเกิด นำไปวางไว้เป็นการสะเดาะเคราะห์ต่อดวงชะตา เวลาประมาณ 06.00 น. พระสงฆ์จะลงมาสวดที่เรือให้ศีลให้พร เวลาประมาณ 07.00 น. ผู้สูงอายุเดินถือเครื่องสังฆทานไปวัดเพื่อถวายพระ หลังจากนั้นจะทำพิธีใส่บาตรน้ำตาล ผู้สูงอายุจะจำศีลที่วัด 1 คืน เวลาประมาณ 14.00 น. ชาวบ้านจะมาวัดเพื่อทำพิธีใส่บาตรดอกไม้รูปเทียน จากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีสวดและเผาเทียนที่ชาวบ้านนำมาสะเดาะเคราะห์ พอถึงวันแรม 1 ค่ำ เวลาประมาณ 07.00 น. ชาวบ้านจะช่วยกันลากเรือสะเดาะเคราะห์ไปยังริมแม่น้ำ เพื่อลากขึ้นแพที่เตรียมไว้ จากนั้นปล่อยเรือลงกลางน้ำเป็นอันเสร็จพิธี

เจริญ ตันมหาพราน (2538, หน้า 47-49) ได้กล่าวถึงพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ในบริเวณเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า การประกอบพิธีครั้งแรก โดยผู้มีฐานะใน ลำเพ็ง แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ ประกอบกับผู้ทำเรือสะเดาะเคราะห์ได้ล้มหายตายจากไปตามกาลเวลา จึงเหลือเพียงแห่งเดียวคือทายาทของพระอภัยวานิช ที่ยังปฏิบัติสืบต่อจากบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด สมัยก่อนเมื่อใกล้ถึงวันงานพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ ราว 1 เดือน บุตรหลานของพระอภัยวานิช จะหาซื้อไม้ไผ่ กระดาษและอุปกรณ์ต่าง ๆ มาทำเรือไว้ เพื่อที่จะประกอบเป็นเรือจำลอง กระดาษประดับประดาอย่างประณีตสวยงาม ตัวเรือยาว 3.50 เมตร กว้าง 1.20 เมตร โดยทำเป็นเรือสองชั้น ในแต่ละปีจะตั้งชื่อเรือไม่ซ้ำกัน ขึ้นอยู่กับชินแสจะเป็นผู้กำหนด วันขึ้น 8 ค่ำเดือน 6 (เดือนพฤษภาคม) ของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูฝน จะถือเป็นวันประกอบพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ ในวันทำพิธีเจ้าภาพจะจัดอาหารหวานคาว คือผัดหมี่ ขนมจีนน้ำยา ข้าวเหนียว ถั่วดำ มะม่วงอร่องสุก ทำการเซ่นไหว้บนฝั่งก่อนที่จะนำเรือลงน้ำ ส่วนในเรือจะใส่อาหารหวานคาวดังกล่าวด้วย นอกจากนั้นใส่พวกเครื่องครัว เช่น กะปิ หอม กระเทียม น้ำตาล น้ำปลา ข้าวสาร และถ่าน เพื่อให้เป็นเสบียงอาหาร เหมือนเรือจริงที่จะออกเดินทางไปทะเล การทำพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์นี้ ชาวบ้านต่างสกุลจะมาร่วมก็ได้ ดังนั้นในวันทำพิธีจึงมีผู้มาร่วมทำบุญด้วยจำนวนมาก โดยใช้ตุ๊กตาตัวเล็ก ๆ สมมติให้เป็นตัวผู้ร่วมทำบุญเอง แล้วฝากไปกับเรือให้ลอยไป อันหมายถึงฝากความทุกข์โศกให้หายไกลไป แต่ผู้มาทำบุญรายใดที่ไม่ชอบตุ๊กตาจะใช้เงินใส่ลงไปเรือแทนก็ได้ พอถึงเวลาเที่ยงตรงของวันขึ้น 8 ค่ำเดือน 6 จะนำเรือสะเดาะเคราะห์ไปวางบนแพ ซึ่งประกอบจากหยวกกั้ววยตานีประมาณ 20 ต้น ระหว่างที่จะทำการปล่อยเรือสะเดาะเคราะห์ จะมีเสียงล่อแก้ว ตีมูญเอาฤกษ์เอาชัย

เวลาเดียวกันจะช่วยกันจุดประทัดให้ผีชั่วร้ายแตกตื่น และมีการชดข้าวสารกับเกลือลงไปในเรื่อง เพื่อขับไล่สิ่งเสียดจัญไรให้ลงเรือไปด้วย ต่อจากนั้นก็ให้เรือจ้างติดเครื่องลำหนึ่งจึงเตรียมไว้ ลากจูงเรือสะเดาะเคราะห์ โดยมีพวกชายฉกรรจ์ลอยคอในน้ำพุงเรือสะเดาะเคราะห์ไปส่ง จนกว่าจะถึงปากคลองผดุงเกษม (คลองขุดใหม่) ที่ถูกสมมุติเป็นปากอ่าว ทั้งเรือและคนพากัน กลับมาที่เดิม ส่วนเรือสะเดาะเคราะห์ยังลอยตามกระแสน้ำไปอีก แต่จะไกลเพียงใดขึ้นอยู่กับ เหตุการณ์ข้างหน้า บางครั้งไปได้สักระยะหนึ่ง ก็ถูกคนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ว่ายนํ้าเก็บ สิ่งของบนเรือไปใช้ จากนั้นทำลายเรือให้จมลงในน้ำ บางปีมีคนเห็นว่ามีเรือกระดาศบรรทุก ตุกตามากมายลอยไปถึงปากอ่าวไทยเลยทีเดียว

4.2 พิธีบูชาพระเคราะห์และการสวดสะเดาะพระเคราะห์ วันเพ็ญ กาบทอง (2547, หน้า 150-152) กล่าวว่าพิธีบูชาพระเคราะห์และการสวดสะเดาะพระเคราะห์ ที่วัด โบสถ์ อำเภอโศการาม จังหวัดราชบุรี ผู้ที่มาประกอบพิธีส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในจังหวัดราชบุรี กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ฯลฯ ผู้รับการสะเดาะเคราะห์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความเชื่อ ในเรื่องไสยศาสตร์และยึดมั่นในพุทธศาสนาผสมผสานกัน ซึ่งสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธี จะต้องใช้เครื่องใช้ในการบูชาพระเคราะห์และในการสวดสะเดาะพระเคราะห์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการบูชาเทวดานพเคราะห์ จะต้องจัดกระทงสำหรับใส่ของบูชาเพื่อใช้ในพิธี ตัวกระทงจะทำจากไม้ประกอบเป็นรูปทรงต่าง ๆ รวมทั้งต้องจำแนกสีของพระเคราะห์ต่าง ๆ ตามกำลังวัน สำหรับสิ่งของที่ใส่ในกระทงจะเหมือนกันทุกอย่าง แตกต่างเฉพาะเรื่องของสีธง สีดอกไม้ จำนวนของธง จำนวนของดอกไม้ และจำนวนสิ่งของที่จัดในกระทง ซึ่งทุกอย่าง จะต้องจัดจำนวนเท่ากับกำลังวันของพระเคราะห์แต่ละดวง อาหารที่ใช้ในการบูชาที่ต้องใส่ลงในกระทงคือ ข้าวย้อมสีตามสีประจำพระเคราะห์ และเครื่องย่า และอีกขั้นตอนหนึ่งคือ ขั้นตอน การสะเดาะพระเคราะห์ใหญ่ ในการสวดสะเดาะพระเคราะห์ใหญ่ ผู้รับการประกอบพิธีต้องถือ ด้ายอายุของตนเองไว้ในมือขณะฟังสวด ส่วนสิ่งของอื่น ๆ ที่ทางวัดเตรียมไว้ในพิธี ได้แก่ ด้าย ความยาวรอบศีรษะและความยาวเท่าลำตัว โดยผู้ช่วยในการประกอบพิธีจะเป็นผู้นำไปวางไว้ในพิธี กระทงใหญ่ซึ่งจัดของบูชาเหมือนกับการบูชาพระนพเคราะห์ และกระทงรวมที่จัดของ บูชาคล้ายกระทงใหญ่

4.3 พิธีเสียบบาล พิธีเสียบบาล ชาวบ้านในภาคกลางมักเรียกว่า “พิธีเสียบ กระบะกระบาล” เป็นพิธีที่ใช้กับผู้ที่เจ็บป่วยทุกวัย คำว่า “กระบะกระบาล” เป็นภาษา ชาวบ้าน ถ้าจะวิเคราะห์คำแล้ว จะได้ความหมายดังนี้คือ “กระบะ” ได้แก่สิ่งของที่ทำขึ้นเป็น รูปสี่เหลี่ยม ตัวอย่างเช่น การทำแพไม้รวกไม้ไผ่เขาจะมัดให้เป็นลูกบวบหลาย ๆ ลูก นำมาผูก ตรึงติดกับคาน เรียกว่า ตอนแพหนึ่งตอนมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมลอยอยู่ในน้ำ คำว่า “ตอน”

นี้ ชาวบ้านเรียกว่า “กระเบาะ” กระเบาะในพิธีนี้ทำด้วยกาบกล้วย เป็นกระเบาะรูปสี่เหลี่ยม มีขอบปากสูงประมาณ 2 - 3 นิ้ว ก้นกระเบาะใช้กาบกล้วยกรุตามแบบ ส่วนคำว่า “กระบาล” แปลว่า “ตรงกลาง” ตรงกลางในที่นี้คือทาง 3 แพร่ง ตามปกติทาง 3 แพร่งมักจะอยู่บริเวณกลางหมู่บ้านเมื่อรวมความหมายของคำว่า กระเบาะกระบาล เข้าด้วยกันแล้วได้ความว่า “นำกระเบาะไปไว้ทางสามแพร่ง” คำว่า ทาง 3 แพร่ง คือชุมทางที่มาพบกัน 3 ทาง ในชนบททางเดินไม่ใช่ถนนอย่างเดี๋ยวนี้ เป็นทางแคบแคบรอยเท้าเข้าไปได้เท่านั้น ถ้าจะเปรียบเทียบแล้วเหมือนเส้นที่ลากขึ้นแบบคดโค้งไปมานั่นเอง บริเวณที่เส้นทาง 3 เส้นมาพบกันเรียกว่า ทางสามแพร่ง เมื่อเกิดเจ็บป่วยกันขึ้นคราใด ชาวบ้านเชื่อว่าผีเป็นต้นเหตุ ของการเจ็บไข้ได้ป่วย จึงหาวิธีรักษาหรือแก้กันที่ต้นเหตุ ฉะนั้นจึงใช้พิธีเสียกระบาล เพื่อผีตายโหงที่ชอบมาทักทาย ความเจ็บป่วยจะได้ออกไป เป็นพิธีการสะเดาะเคราะห์เสียเคราะห์ เป็นลักษณะการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ที่ชาวบ้านสร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นเมื่อจิตใจสลายขึ้น ก็ทำให้ความเจ็บไข้ได้ป่วยทุเลาลงได้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2556, สื่อออนไลน์) สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีก็มีตุ๊กตาเสียกบาล เป็นตุ๊กตาปั้นด้วยดินเผา ใช้สะเดาะเคราะห์เมื่อเจ็บไข้ มีหลายรูปแบบ เช่น ตุ๊กตาคอนอุ้มไก่ ตุ๊กตาดินเผาหุ่นนักดนตรีตีโทน ตุ๊กตาดินเผาเจ้าพราหมณ์ ตุ๊กตาปั้นเป็นรูปสัตว์ม้า ช้าง เป็นต้น เป็นตุ๊กตาที่ทำขึ้นอย่างหยาบ ๆ เพื่อสะเดาะเคราะห์ หรือทำขึ้นเพื่อรับเคราะห์แทนตนเอง นิยมปั้นด้วยดินใส่ลงในกระถางเครื่องสังเวศดอกไม้ธูปเทียนเอาไปตั้งตรงทางสามแพร่ง เวลาโพล่พลัด กล่าวคำสังเวศเสร็จก็ขอให้ตุ๊กตาที่เตรียมไปรับเคราะห์แทนตัว แล้วเอาไม้เคาะหัวตุ๊กตาให้หักเอาโยนไว้ใกล้เครื่องสังเวศ พิธีเสียกบาลที่สามโคกปทุมธานี เป็นการเสียกระเบาะไม่ใช่เสียกบาลหรือเสียหัว หรือหัวขาดหัวหายแต่อย่างไร “กระเบาะ” นั้นหมายถึง กระเบาะสะเดาะเคราะห์ ทำด้วยกาบกล้วยเป็นสี่เหลี่ยม แล้วสานกระถางใบกล้วยใส่เครื่องเช่นโห้วมีพริกแห้ง หอม กระเทียม ข้าวสาร เกลือ และตุ๊กตาปั้นด้วยดินเหนียวแทนตัวผู้ป่วย ส่งไปให้ผีเมื่อจัดเตรียมเครื่องเช่นโห้วและตุ๊กตาแทนตัวเรียบร้อยแล้ว ใส่ลงในกระเบาะก็จะนำมาทำพิธีเสียกบาลต่อหน้าผู้ป่วย โดยยกกระเบาะเวียนร่อนตรงหน้าผู้ป่วยสามครั้งแล้วกล่าวคำเช่นโห้วว่า “ผีตายโหงตายท่าถูกฆ่า ถูกฟัน ถูกแทงตาย ให้มากินเครื่องสังเวศเหล่านี้ ขอให้ลูกหลานหายวันหายคืน ให้อยู่เย็นเป็นสุข” เสร็จพิธี ก็นำไปลอยน้ำหรือนำไปวางไว้ตรงทางสามแพร่ง สามแยก จุดรูป 3 ดอก เทียน 1 แท่ง พร้อมกับกล่าวคำเช่นโห้วซ้ำอีกครั้ง และต่อท้ายคำเช่นโห้วเพิ่มเติมว่า “ลูกขอฝากพระภูมิเจ้าที่แม่ธรณี แม่คงคา” เป็นอันเสร็จพิธี (วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย, 2554, หน้า 4-5)

จากการศึกษาทบทวนเรื่องของการสะเดาะเคราะห์ภาคกลาง ทำให้ทราบว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในภาคกลาง เป็นการทำบุญตลอดจนบูชาและอุทิศส่วนกุศลให้พระ

ภูมิเจ้าที่ เจ้ากรรมนายเวร บรรพบุรุษ เทวดาเพื่อขอความคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขและประสบความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน เป็นการขับไล่สิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ที่ผ่านมาให้หมดสิ้นไปด้วยการสะเดาะเคราะห์ เช่น พิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ ถือเป็นงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่งของชาวมอญในภาคกลาง จัดขึ้นเพื่อสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา ให้มีความปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง และเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีเสียบบาล จะใช้ตุ๊กตาปั้นด้วยดินเพื่อรับเคราะห์แทนตนเอง เป็นลักษณะการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่ชาวบ้านสร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นเมื่อจิตใจสบายขึ้น ก็ทำให้ความเจ็บไข้ได้ป่วยทุเลาลงได้ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านในภาคกลางมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน

จากข้อมูลเรื่องการสะเดาะเคราะห์ของกลุ่มชนต่าง ๆ สรุปได้ว่า การสะเดาะเคราะห์ในแต่ละภาคของไทย มีหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ มีเครื่องบูชา เครื่องสังเวย มีการทำบุญใช้บทสวดหรือคาถาในการทำพิธี มีบางอย่างที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตนเอง มีการปฏิบัติที่สื่อถึงความหมายว่าเป็นการทำให้เคราะห์หมดไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจมีความเหมือนและแตกต่างกันบ้างหรือมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป มีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น แต่พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นั้นมีจุดประสงค์เดียวกันคือ เพื่อให้เกิดความสุขความเจริญ ความปลอดภัยในวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมหรือท้องถิ่นนั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

การเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เป็นไปตามวัฏจักรของวิถีธรรมชาติ วัฒนธรรมความเชื่อ ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีจากการเปลี่ยนแปลงได้พ้น ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมความเชื่อนั้นจะได้รับการสืบทอดต่อกันมาอย่างมั่นคงเพียงใดก็ตาม กาลเวลาและเงื่อนไขปัจจัยหลายอย่างก็สามารถทำให้รูปแบบและรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ แตกต่างไปจากเดิมไม่มากนัก หากแต่แก่นหรือรากฐานของวัฒนธรรมความเชื่อยังมีการคงอยู่ จึงควรทำความเข้าใจยอมรับในการเข้าถึงกฎของการเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ สำหรับวัฒนธรรมความเชื่อด้านพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่มีการปฏิบัติถ่ายทอดสืบทอดกันมายาวนาน จนเป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อที่จะถ่ายทอดองค์

ความรู้ไปสู่คน รุ่นใหม่ ด้วยใจที่เป็นกลางและเล็งเห็นความสำคัญที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่ โดยใน ส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำหลักการเรื่อง การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง มานำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำรงอยู่ ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่ ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของท้องถิ่น ย่อมแสดงให้เห็นว่าประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีความ สำคัญต่อชีวิตของคนในสังคมไทยมาอย่างช้านาน มีความสัมพันธ์กับสภาพท้องถิ่น และมี บทบาทหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างใน สังคมนั้น ซึ่งปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการดำรง อยู่ของประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อนั้นเกิดจากปัจจัยหลายประการ ดังนี้

1.1. ความสอดคล้อง หรือเข้ากับความประเพณีที่มีอยู่เดิม เช่น พระพุทธศาสนา แพร่หลายในประเทศไทยมากกว่าศาสนาพราหมณ์ ซึ่งอาจนับได้ว่าเพราะเราไม่นิยมแบ่งคน ออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ เหมือนระบบวรรณะในศาสนาพราหมณ์

1.2. อิทธิพลของศาสนา คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นพระพุทธศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อคนไทยมาก เช่น ความกตัญญูกตเวที การมีสัมมาคารวะ ความสุภาพเรียบร้อย ความโอบอ้อมอารี ฯลฯ

1.3. การเห็นคุณประโยชน์ หากประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าทำแล้วได้ประโยชน์ จะ ทำให้รักษาและปฏิบัติตามวัฒนธรรมนั้น ๆ เช่น ในเทศกาลตรุษสงกรานต์ก็มีการสรงน้ำพระ รดน้ำและขอพรผู้ใหญ่

1.4. กลุ่มผลประโยชน์ เป็นกลุ่มที่ต้องการรักษาวัฒนธรรมของตน เช่น กลุ่ม อนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มดนตรี ฯลฯ จึงพยายามส่งเสริมและคัดค้านการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ ทำลายวัฒนธรรมที่ตนเห็นว่าดี และจะสนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้วัฒนธรรมที่ ตนส่งเสริมนั้นดีขึ้น

1.5. ตัวแทนของวัฒนธรรม ตัวแทนใด ๆ ก็ตามที่มีอิทธิพลหรือมีอำนาจจะเป็น เครื่องช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมได้มากยิ่งขึ้น เช่น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้แต่งกายแบบยุโรป ทำให้ประชาชนนิยมเลียนแบบ แต่งกายตามแบบยุโรปด้วย เป็นต้น

1.6. สภาพเศรษฐกิจ หากสภาวะทางเศรษฐกิจรุ่งเรืองไม่ขาดแคลน คนจะมีจิตใจ สบาย ความปกติสุขจะเกิดขึ้น คนจะอยู่อย่างสงบสุขหรือพยายามอยู่ให้ดีขึ้น โดยสิ่งใดดีมักจะ รับไว้ วัฒนธรรมจึงดำรงอยู่ได้ และอาจมีวัฒนธรรมที่ใหม่และดีขึ้น

1.7 สภาพทางการเมือง ประเทศใดมีสภาวะทางการเมืองมั่นคง ประเทศนั้นจะมีแต่ความปกติสุข สถาบันต่าง ๆ ก็สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง (สุกัญญา จันทะสุน, 2538, หน้า 35-36)

ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ (2557, หน้า 323-324) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนชาวไทยเขมรว่า มีหลายปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญหนุนเสริมให้ยังคงดำรงอยู่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การปลูกฝังความเชื่อสู่กลุ่มชนรุ่นต่อ ๆ ไป การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวไทยเขมร ได้สอดแทรกกุศโลบายด้านจิตวิทยาเข้าไปในพิธีกรรมเพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมและความเชื่อไปสู่กลุ่มชนในชุมชน กุศโลบายเหล่านี้ได้ถูกสอดแทรกเข้าไปในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวชุมชนปฏิบัติ ผ่านการสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงกลุ่มชนรุ่นปัจจุบัน

2. มีพลวัต พิธีกรรมตามความเชื่อของชาวไทยเขมรได้มีการปรับปรุง ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันของชุมชน ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การปรับปรุง ปรับเปลี่ยนที่ยังคงรักษาแก่นของตามความเชื่อ โดยจะเปลี่ยนเพียงรูปแบบแต่ยังคงสาระสำคัญของความเชื่อไว้

3. การถ่ายทอด สืบทอดความเชื่อ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดที่ผ่านกระบวนการบอกเล่าจากผู้อาวุโสในชุมชนที่สืบทอดมาอย่างสมาชิกรุ่นต่อ ๆ ไปในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้พิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ ยังสามารถดำรงอยู่ในชุมชน

4. ผู้ควบคุมให้กลุ่มชนปฏิบัติตามความเชื่อ ความเชื่อเป็นนามธรรมไม่มีใครสามารถจับต้องได้ กลุ่มชนจะเชื่อในสิ่งใดได้นั้นจะต้องมีกลุ่มคนปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง และจะต้องมีกลุ่มคนที่คอยควบคุมให้กลุ่มชนปฏิบัติตามความเชื่อเหล่านั้น

5. ความศรัทธาต่อความเชื่อ ความเชื่อเป็นนามธรรม ถ้าเกิดไม่มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ให้ความศรัทธาต่อความเชื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ความเชื่อก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในชุมชน

6. สนองความต้องการของกลุ่มชน พิธีกรรมตามความเชื่อที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นในชุมชนชาวไทยเขมร จะเป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจด้านต่าง ๆ และเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความประสงค์ของชาวชุมชนที่ต้องการใช้พิธีกรรมเหล่านี้มาช่วยประคับประคองกลุ่มชนให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของสิ่งเร้นลับ

พัชรินทร์ สมหอม (2554, หน้า 202-203) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรม ของคนมอญ นครชุมน์ ที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยทางสังคมภายในชุมชน ที่มีการสร้างความหมายที่มีคุณค่า บนพื้นฐานทางความเชื่อของคนมอญนครชุมชนที่มีต่อประเพณี ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ด้วยสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสืบทอดประเพณี ด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมขององค์กรภายในชุมชนนครชุมชนที่ตระหนักถึงคุณค่าประเพณีที่จะต้องถ่ายทอดและบอกต่อจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นการขับเคลื่อนด้วยพลังของคนในชุมชน ผนวกกับสถาบันทางสังคม อันได้แก่ กลุ่มสังคมวัด และโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมสนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การเกิดขึ้นของกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมมอญนครชุมชน และเว็บไซต์ของหมู่บ้านนครชุมชนที่ได้เผยแพร่ข้อมูลประเพณีให้ชุมชนภายนอกได้รับรู้ แรงผลักดันของวัดที่เปิดพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ของชุมชนในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องของวัฒนธรรมประเพณี ในส่วนของโรงเรียนมีส่วนได้เกื้อกูลการดำรงอยู่ของประเพณี จัดการเรียนการสอนหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้ความหมายของประเพณีได้แพร่กระจายไปยังคนรุ่นใหม่ผ่านระบบการศึกษาภาครัฐ โดยวิทยากรคือคนในชุมชนที่เข้าใจความหมายของประเพณีที่ปฏิบัติอยู่ของชุมชน ตลอดจนการสร้างเสริมกำลังใจและสร้างศรัทธาความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าและความหมายของประเพณีที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะประโยชน์ทางด้านจิตใจ ที่ช่วยให้ผ่อนคลายจากความกังวลในการดำเนินชีวิต เพราะเมื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณีแล้วจะช่วยให้ได้รับพรอันศักดิ์สิทธิ์ทำให้จิตใจมุ่งมั่นคงไม่วิตกกังวลในการอยู่ร่วมกันในสังคม

2. ปัจจัยทางสังคมภายนอกชุมชน ชุมชนมอญที่มีการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลุ่มน้ำแม่กลองร่วมกัน การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การเกิดขึ้นของกลุ่มมอญสยาม การจัดกิจกรรมที่แสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งเหล่านี้คือความร่วมมือของชุมชนมอญที่อยู่โดยรอบที่มีส่วนในการดำรงอยู่ของประเพณี

3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประเพณีได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการประกอบอาหารภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพชุมชน การหาอยู่หากินตามธรรมชาติได้ถูกปรับเปลี่ยน โดยการใช้เงินหาซื้อวัตถุดิบ แม้จะมีค่าใช้จ่ายมากขึ้น แต่การมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอนจากการทำนาแบบใหม่ปีละหลายครั้ง ลูกหลานมีอาชีพที่มั่นคง อีกทั้งทำให้บางครอบครัวเกิดอาชีพทำขนมขายเพิ่มขึ้น ย่อมมีส่วนให้ประเพณียังคงดำเนินต่อไปได้

ทิพวรรณ คำมา (2546, หน้า 170-171) ได้กล่าวถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ความเชื่อเรื่องผีของปกากะญอคริสต์ดำรงอยู่ มีดังนี้

1. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่

1.1 ความเชื่อเดิม เนื่องจากปกากะญอคริสต์เดิมนั้นนับถือผี โดยได้รับการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีจากบรรพบุรุษมานานหลายชั่วอายุคนแล้วจึงทำให้ปกากะญอ

คริสต์มีการขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตร ด้านการจัดการทรัพยากรและด้านการรักษาพยาบาล แต่เนื่องจากความเชื่อดั้งเดิมขัดกับความเชื่อทางศาสนาคริสต์ ดังนั้นการแสดงออกของปกากะญอคริสต์จึงได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแสดงออกถึงผีแตกต่างไปจากเดิมให้เข้ากับศาสนาคริสต์ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และโอกาสด้วย

1.2 การศึกษาดั้งเดิม การศึกษาแบบดั้งเดิมของชุมชน ชาวบ้านได้รับการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการมาตั้งแต่เกิด การศึกษาดั้งเดิมของชาวบ้านได้มาจากการบอกเล่าเป็นนิทาน บทเพลงและสอนโดยการกระทำ ซึ่งเด็กมักจะเลียนแบบพฤติกรรมมาจากพ่อแม่ของตนเองในด้านการเกษตร การรักษาพยาบาล และการจัดการทรัพยากร ทั้งทางตรงและทางอ้อม เด็กก็จะค่อย ๆ ศึกษาและเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ ประกอบกับเด็กบางคนเคยมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวกับเรื่องผีถือเป็นวิธีการศึกษาอีกอย่างด้วย

1.3 เพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง เนื่องจากเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดกับปกากะญอคริสต์ ยังเชื่อและทำพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีอยู่ พร้อมได้ชักชวน แนะนำ ให้ปกากะญอคริสต์ทำตาม ทำให้ความเชื่อเรื่องผียังคงดำรงอยู่

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความยากจน เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ปกากะญอคริสต์เลือกที่จะรักษากับหมอผีก่อน เนื่องจากไม่มีเงินมากพอที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล และยังมีผลต่อความเชื่อเรื่องผีในด้านการทำการเกษตร โดยการขอผีให้ช่วยดูแลและรักษาผลผลิตให้เพื่อให้ผลผลิตออกงอกงามและได้ผลผลิตมาก ๆ การขอผีเป็นการช่วยให้ชาวบ้านมีความสบายใจมากขึ้น เพราะเชื่อว่าผีจะช่วยดูแลและอวยพรผลผลิตของตนเองอีกทางหนึ่ง

3. ปัจจัยทางด้านการเมืองการปกครอง ผู้นำที่เป็นทางการ และผู้ที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น เมื่อผู้นำดังกล่าวยังคงประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องผีอยู่ ทำให้ชาวบ้านซึ่งเป็นลูกบ้านที่รู้และเห็นการกระทำดังกล่าวเขาไปปฏิบัติตาม

พิมพ์นภัส จินดาวงศ์ (2554, หน้า 160) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์เมืองเชียงใหม่ยังคงดำรงอยู่ได้ในสังคมด้วยยังมีบทบาทที่รองรับความต้องการของคนในสังคมถึง 3 ประการด้วยกัน คือ

1. บทบาททางด้านจิตใจ ที่ทำให้เกษตรกรสบายใจและเกิดความเชื่อมั่นในการเพาะปลูกที่มีความเสี่ยงกับสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่แน่นอน ส่วนคนที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ก็ได้รับการตอบสนองทางจิตใจเรื่องที่เป็นปัญหาส่วนตัวที่ตนไม่สามารถคาดการณ์ได้หรือ

ควบคุมได้เช่นกัน ด้วยเชื่อว่าอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของอารักษ์เมืองรวมกับอำนาจของคุณพระศรีรัตนตรัยในศาสนาจะช่วยเหลือให้ปัญหาของตนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น

2. บทบาททางด้านสังคม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์เมืองมีส่วนช่วยสังคมทั้งในแง่การสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้คนในสังคม แ่งของการรักษาความเรียบร้อยในสังคมและในแง่ของการรักษาสภาพแวดล้อมในสังคม

3. บทบาทในการตอบสนองนโยบายของรัฐด้านการสืบสานประเพณีของจังหวัด เพื่อเป็นการให้องค์ความรู้แก่คนในชุมชนและเผยแพร่พิธีกรรมให้เป็นที่รับรู้ต่อคนในวงกว้างขึ้นทั้งในระดับตัวบริบทและบริบท รัฐจึงจัดวิธีการประชาสัมพันธ์และดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับพิธีกรรมให้ได้มากที่สุด รวมไปถึงการให้การศึกษาแก่นักเรียน ทั้งนี้เพื่อจะได้เก็บความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์เมืองเชียงใหม่ให้อยู่ในความทรงจำของบุคคลและในสื่อต่าง ๆ อันเป็นวิธีการสืบสานและแสดงอัตลักษณ์ของจังหวัดที่ติดอกติดใจ

อย่างไรก็ตามการที่ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อดำรงอยู่ได้ก็เพราะมันยังมีหน้าที่ตอบสนองบางสิ่งบางอย่าง แก่ผู้คนในสังคมและในวัฒนธรรมนั้น ๆ อยู่ โดยสิ่งใหม่ที่ก้าวเข้ามายังทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ หรือยังไม่สามารถแทนที่และแทรกเข้าไปในระบบจิตสำนึกเดิมของผู้คนได้ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2537, หน้า 71) ซึ่งจากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การที่ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อดำรงอยู่ได้เพราะสิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ และมีความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อและสังคมทำให้เกิดความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ เป็นประการแรก ประการที่สองประเพณี พิธีกรรมยังมีคุณค่าต่อผู้คนในด้านการรักษาสภาวะทางจิตใจให้เข้มแข็ง มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป ประการที่สาม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อยังมีบทบาทและหน้าที่สำคัญอยู่ในสังคมหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและพลังใจให้แก่ผู้คนในสังคม และประการที่สี่ ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อยังมีการปฏิบัติสืบต่อมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยมีผู้นำและผู้ตาม ซึ่งปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมา จึงทำให้ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่แล้วในแบบดั้งเดิม เมื่อกาลเวลาผ่านไปสิ่งต่าง ๆ ย่อมมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมนั้น ๆ ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกันย่อมมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และเมื่อทราบถึงการดำรงอยู่ก็จะทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้วย ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพสังคมนั้น ๆ ที่มีการเรียนรู้สิ่งใหม่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ดังที่

สนธยา พลศรี (2545, หน้า 139-198) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ว่าเกิดจากสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

1. การสังสมทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่หน่วยต่าง ๆ ของสังคมได้สังสมวัฒนธรรมติดต่อกันเป็นเวลานาน เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ เป็นเหตุให้วิทยาศาสตร์ในทวีปยุโรปเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยี ทำให้สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากมาย
2. ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น การรับและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกัน โอกาสที่จะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมีมากขึ้น เช่น สังคมไทยอยู่ใกล้ชิดกับสังคมจีน การที่ไทยจะยอมรับเอาวัฒนธรรมจากจีนเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็ว
3. การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่นโดยตรง คือ การที่บุคคลในสังคมได้ติดต่อกับบุคคลอีกสังคมหนึ่งทำให้บุคคลนั้นได้เรียนรู้สิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่แล้วนำมาสู่สังคมของตน เช่น คนไทยไปต่างประเทศ หรือคนต่างประเทศมาประเทศไทย ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมขึ้นได้
4. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ถ้าสิ่งเหล่านี้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะทำให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงด้วย
5. ปัจจัยทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ ขนาดของประชากร การเพิ่ม การลดจำนวนประชากร การย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนของเพศชายและเพศหญิง และอัตราส่วนของคนหนุ่มและคนสูงอายุ ซึ่งเพิ่มภาวะทางประชากร จะมีผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงด้านขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ
6. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือการผลิต การบริโภค การจำหน่าย และการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมทั้งระบบและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ มีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ สังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป
7. ปัจจัยทางการเมือง การเกิดสงคราม หรืออิทธิพลของผู้นำในสังคมเช่น คาร์มาร์กซ์ เลนิน มหาตมะคานธี เป็นต้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้

8. ปัจจัยทางศาสนาและอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์และศาสนา อาจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น จรรยาแบบโปรเตสแตนต์ เป็นรากฐานของกำเนิดระบบทุนนิยมในยุโรปตะวันตก เป็นต้น

9. วิถีการดำเนินชีวิตในสังคม การเกิดความวุ่นวายและความยุ่งยากในสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ เช่น เศรษฐกิจตกต่ำ ภัยธรรมชาติ โรคระบาด เป็นต้น

10. ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าวิจัย และประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นในสังคมเสมอ เป็นสาเหตุสำคัญให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและในทุก ๆ ด้านทั้งวัฒนธรรมและพฤติกรรม

11. ปัจจัยทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาเชื่อว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องมาจากความรู้สึกของมนุษย์ในสังคมที่ชอบการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ชอบค้นคว้าสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ชอบหาประสบการณ์ใหม่ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น

12. ความสนใจและความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมจนกลายเป็นประชาคติหรือเสียงส่วนใหญ่ ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ประชาชนนัดประชุมกันเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือให้มีไฟฟ้า ประปา จนรัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือตามที่ต้องการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2555, หน้า 44-46) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีและพิธีกรรมไทย ดังนี้

1. สภาพสังคม ลักษณะของวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตเป็นไปตามลักษณะที่ตั้งตามภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศและพื้นที่ มีการทำเกษตรเป็นซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในประเทศ และมีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อที่หลากหลาย ปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมสมัยใหม่ที่มีการประกอบอาชีพต่าง ๆ หลากหลาย มีการติดต่อกับชาวต่างชาติและเปิดรับความเจริญทางวิทยาการและวัฒนธรรมตะวันตกอย่างกว้างขวาง นำเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตร มีเครื่องจักรกลต่าง ๆ ทำงานแทนแรงงานคน ลดความสัมพันธที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันประเพณีการลงแขกเสื่อมสลาย ประเพณีและพิธีกรรมที่กระทำตามอย่างบรรพบุรุษ กลายเป็นการปฏิบัติที่ล้าสมัย ประเพณีและพิธีกรรมเป็นเพียงข้อมูลความรู้ที่บอกกล่าวและบันทึกไว้เป็นเก่าในสมัยโบราณ ที่นำมาใช้ศึกษาเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเท่านั้น

2. ความเชื่อและศาสนา ประเพณีและพิธีกรรมหลายอย่างมีที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย ซึ่งไม่สามารถอธิบายด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความคิดเชิงเหตุผล เป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่นำความรู้สึกและประสบการณ์มาอธิบายปรากฏการณ์

ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคน จึงยังคงมีประเพณีและพิธีกรรมบูชา บวงสรวงภูตผีวิญญาณและเทพยดาที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาในหมู่บ้านหรือชุมชนท้องถิ่น แม้ว่าจะ รับพระพุทธศาสนาลัทธิมหายานและหินยานตามลำดับ ได้รับคำสอนและข้อกำหนดในการ ประพฤติปฏิบัติของศาสนาแล้วก็ตาม ก็ยังคงมีประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และศาสนาพุทธมหายาน ส่วนคนที่นับถือศาสนาคริสต์หรืออิสลาม ก็ปฏิบัติตามหลักการของ ศาสนาที่ตนนับถือ และมีประเพณีพิธีกรรมที่แตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ ในสังคมไทย ต่อมาวิถี ชีวิตไทยได้ปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะกิจกรรมในชีวิตสมัยใหม่ มีการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ตัวอย่างเช่น ศาสนาพุทธมีหลักคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม การทำดีย่อมได้รับผลดี จึงมี ประเพณีการทำบุญให้ทาน โดยปรารถนาจะได้รับผลตอบแทนจากการทำบุญ ทำให้ชีวิตได้รับ ความสุขสบายในชาติหน้า ปัจจุบันมีการทำบุญตามลักษณะกิจกรรมในชีวิตโดยยังคง จุดมุ่งหมายเช่นเดิม ซึ่งทำด้วยความเชื่อทางศาสนาว่า การเป็นผู้ปฏิบัติดีย่อมได้รับกรรมดีหรือ ความดีงามเป็นการตอบแทน

3. การรับอิทธิพลต่างชาติ คนไทยรับอาระธรรมจากต่างชาติอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ สมัยอยุธยา และทวีความสำคัญมากขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้น มา การติดต่อกับชาวต่างชาติทำให้คนไทยรับประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างและนำมา ผสมผสานกับของไทยได้อย่างกลมกลืน

4. การลดทอน ดัดแปลงแก้ไข ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อมทาง สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ประเพณีและพิธีกรรมใดที่ไม่เป็นประโยชน์หรือไม่สอดคล้องกับ วิถีชีวิตที่ไม่ปฏิบัติซึ่งเสมือนถูกยกเลิกไปโดยปริยาย ตัวอย่างเช่น ประเพณีการไว้ทุกข์ สมัย โบราณได้รับอิทธิพลจากจีน ซึ่งสวมเสื้อผ้าไว้ทุกข์สีขาว ต่อมาได้รับคตินิยมจากตะวันตก เปลี่ยนการแต่งกายเป็นสีดำ เป็นต้น

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการเปลี่ยนแปลงสามารถสรุปได้ว่า การ เปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลัก สองประการคือ ประการแรก เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรม ตะวันตก ความต้องการปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้น วัฒนธรรมใหม่ ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ความเจริญทางเทคโนโลยีที่เข้ามาแทนที่ และประการที่สองปัจจัยภายใน เช่น ความเจริญทางด้านสังคมและชุมชนทำให้มีความ สะดวกสบายในด้านต่าง ๆ มากกว่าในอดีต การศึกษามีส่วนเปลี่ยนแปลงประเพณีเก่า ๆ วัฒนธรรมเก่า ๆ ได้มาก เมื่อคนมีการศึกษาเพิ่มขึ้น ความเชื่อเก่า ๆ ก็จะลดน้อยลงไป สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างถูกสังคมใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย

การมุ่งใจกระเบนสมัยก่อน หรืออะไรก็ตาม ถูกสังคมใหม่ที่มีชนหมู่มากหลากหลายชาติหลากหลายภาษา ค่อย ๆ เปลี่ยนไป ซึ่งเป็นความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม ไม่ได้ศึกษา ทำให้ยากต่อการปฏิบัติและขาดความกล้าในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมนั้น

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเลย

ดวงตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดเลย

ภาพ 1 แสดงดวงตราสัญลักษณ์ของจังหวัดเลย

ที่มา: สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 1

ดวงตราสัญลักษณ์ของจังหวัดเลย เป็นภาพพระธาตุศรีสองรัก ลักษณะอุเทสิกเจดีย์ สร้างเป็นอนุสรณ์การปักปันเขตแดนในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา กับพระเจ้าไชยเชษฐาแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต(เวียงจันทน์) ก่อสร้างเมื่อปีพุทธศักราช 2103 เสร็จเมื่อ ปีพุทธศักราช 2106 ตั้งอยู่วัดพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นวัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนัก ริมแม่น้ำหมัน บ้านห้วยนาญ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย องค์พระธาตุก่ออิฐถือปูน มีฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างด้านละ 10.47 เมตร สูง 19.19 เมตร บนยอดพระธาตุมีแก้วครอบเป็นโคม มีกระดิ่งลูกเล็ก ๆ แขนงอยู่เหนือโคม กรมศิลปากรประกาศให้เป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2478

ความหมายของคำขวัญของจังหวัดเลย

“เมืองแห่งทะเลภูเขา สุดหนาวในสยาม ดอกไม้งามสามฤดู ถิ่นที่อยู่อริยสงฆ์ มั่นคงความสะอาด”

ธงประจำจังหวัดเลย

ภาพ 2 แสดงธงประจำจังหวัดเลย

ที่มา: สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 1

ลักษณะสีเหลืองมีพื้นผ้าสีฟ้า มีตราประจำจังหวัดเลย เป็นรูปพระธาตุศรีสองรักอยู่ในวงกลม บนพื้นผ้าทั้งสองด้าน

ต้นไม้ประจำจังหวัดเลย

ภาพ 3 แสดงต้นสนสามใบต้นไม้ประจำจังหวัดเลย

ที่มา: สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 2

ต้นสนสามใบเป็นต้นไม้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงปลูก ตามคำกราบบังคมทูลของนายเทียม คมกฤษ อธิบดีกรมป่าไม้ เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นอนุสรณ์ในการเสด็จพระราชดำเนินขึ้นยอดภูกระดึง เมื่อเวลาเช้าของวันอาทิตย์ที่ 6 พฤศจิกายน 2498 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานกล้าไม้มงคลให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ในงานวันรณรงค์โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่ครองราชย์ปีที่ 50 เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2537 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ให้เป็นต้นไม้ประจำจังหวัดเลย (สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 1-2)

ความเป็นมาของจังหวัดเลย

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดินแดนที่เป็นที่ตั้งจังหวัดเลยในปัจจุบัน เป็นชุมชนมาแต่โบราณ โดยมีหลักฐานทางโบราณคดี อาทิเช่น เครื่องมือหินซึ่งเป็นโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีขวานหินขัดกำไลหินขัดแถบอำเภอยางชุมน้อย ซึ่งเชื่อกันว่ากลุ่มชนแถบนี้ดำรงชีวิตภายใต้สังคมเกษตรกรรม มีการกำหนดอายุไว้ประมาณ 9,000 ปี 4,000-2,000 ปี ยุคสัมฤทธิ์ พบหลักฐานที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า มีการขุดแร่เหล็กและทองแดงในบริเวณอำเภอยางชุมน้อย และอำเภอเมืองเลย ขึ้นมาใช้

ยุคประวัติศาสตร์ พบหลักฐานใบเสมาในพื้นที่อำเภอยางชุมน้อย อายุประมาณ 1,000-1,200 ปี ซึ่งเป็นยุคทวารวดี และแหล่งโบราณคดีในพื้นที่อำเภอยางชุมน้อย คาดว่ามีอายุใกล้เคียงกัน และในพื้นที่นี้มีชุมชนซึ่งมีความเจริญ จนมีสภาพเป็นเมือง อาทิ เมืองด่านซ้าย เมืองเชียงคาน เมืองท่าลี่ ส่วนเมืองเลย ได้ยกฐานะจากชุมชนบ้านแฮ่ ที่ตั้งอยู่ริมห้วยน้ำหมาน ซึ่งไหลจากภูเขาชื่อภูผาหมาน เป็นเมืองในปี พ.ศ. 2396 โดยตั้งชื่อเมืองตามแม่น้ำใหญ่ว่า “เมืองเลย” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยให้ขึ้นกับเมืองหล่มสักพร้อมทั้งแต่งตั้ง หลวงศรีสงครามเป็นเจ้าเมืองคนแรก (ท้าวคำแสน)

นักสำรวจชาวฝรั่งเศส ชื่อเอเจียน แอมอนิเย ได้เดินทางมาค้นหาศิลาจารึกและมาถึงเมืองเลยเมื่อ 29 กุมภาพันธ์ 2426 บรรยายสภาพเมืองเลยและอ่างบันทึกของมูโฮร์ (MOUHOT) นักสำรวจชาวฝรั่งเศส ซึ่งเดินทางมาถึงเมืองเลย ปี 2404 ว่า “...สภาพบ้านแฮ่ ตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งห้วยน้ำหมาน ประกอบด้วยกระท่อมประมาณ 200 หลัง บนพื้นที่สูงน้ำไม่ท่วมถึง หมู่บ้านตั้งเรียงรายอยู่ใต้ร่มไม้ผล ใกล้กับทุ่งนา แม่น้ำเลยสามารถเดินเรือได้ในฤดูน้ำหลาก...”

“...ประชาชนครึ่งหนึ่งเป็นเกษตรกร และอีกครึ่งหนึ่งเป็นกรรมกรทำงานอุตสาหกรรมผลิตอุปกรณ์การไถนา และมีคหิไต้ เพื่อจำหน่ายไปทั่วจังหวัดข้างเคียง จนถึงจังหวัดที่อยู่เลยโคราชขึ้นไปอีก แต่ว่าไม่มีโรงงาน ไม่มีเครื่องจักรไอน้ำ แล้วก็เป็นที่น่าสนใจ เมื่อเห็นว่าการตั้ง

เตาที่จะตีเหล็กนั้นมียุคเก่าที่สุด คือ จะมีการขุดหลุมกว้าง 1 เมตรครึ่ง ที่ตีดินเขาแล้วช่างเหล็ก จะเอาก้อนแร่ใส่เข้าไปในหลุมนั้น แล้วเผาด้วยถ่านไฟ ที่มีความร้อนสูง เมื่อร้อนได้ที่แล้ว เหล็ก ก็จะไหลลงไปอยู่ในหลุมที่พื้นดิน หลังจากนั้นก็จะนำเอาเหล็กเป็นก้อนออกจากหลุมดังกล่าวไปทำการตีเป็นเครื่องมือที่โรงตีเหล็ก ...”

“...ที่นี้ก็มีหลุมในดินอีก และมีไฟเผา ซึ่งจะมีเต็กคอยสูบลมด้วยท่อลมแปด 2 ท่อ ซึ่งทำด้วยท่อนไม้กลวง โดยเอาปลายด้านหนึ่งฝังลงในดิน ภายในท่อสูบลมนี้จะมีลูกสูบ ทำด้วยสำลีจากตัวท่อสูบลมนี้จะมีหลอดไม้ไผ่ 2 หลอด ต่อไปที่เตาเผาเหล็ก เพื่อนำอากาศเข้าไปในเตาเผาซึ่งจะทำให้ไฟลุกกล้าเป็น...”

“...คนเมืองเลยไปคล้องช้างป่าแถบภาคใต้ของจังหวัดในเขตภูหลวงและภูเขียว เวลาออกเดินทางพวกเขาจะทำการบวงสรวงวิญญาณเชือกยาวซึ่งมีดวงคล้องเอาช้างด้วยข้าว เหล้า เบ็ด และไก่เสียก่อน นอกจากนี้ นายพรานจะให้คำแนะนำว่า ห้ามภรรยาทำการตัดผม หรือรับแขกต่างบ้านให้พักค้างคืนในบ้านเด็ดขาด ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามเหล่านี้ จะทำให้ช้างที่คล้องมาได้นั้นหลุดมือไป...”

ปี 2434 (รศ.110) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสังเกตเห็นว่าฝรั่งตั้งท่าจะรุกรานพระราชอาณาเขต จึงได้จัดการปกครองพระราชอาณาเขตเป็นมณฑล และปี 2435 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้จัดระบบการปกครองใหม่ เมืองเลยจึงแยกจากเมืองหล่มสัก ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองโดยให้ขึ้นกับมณฑลลาวพวน ที่ตั้งบัญชาการที่เมืองหนองคาย ก่อนที่จะย้ายมาตั้งที่บ้านหมากแข้งในปี 2436 (รศ.116) และเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลอุดรภายหลัง และยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 มีอำเภอ ดังนี้

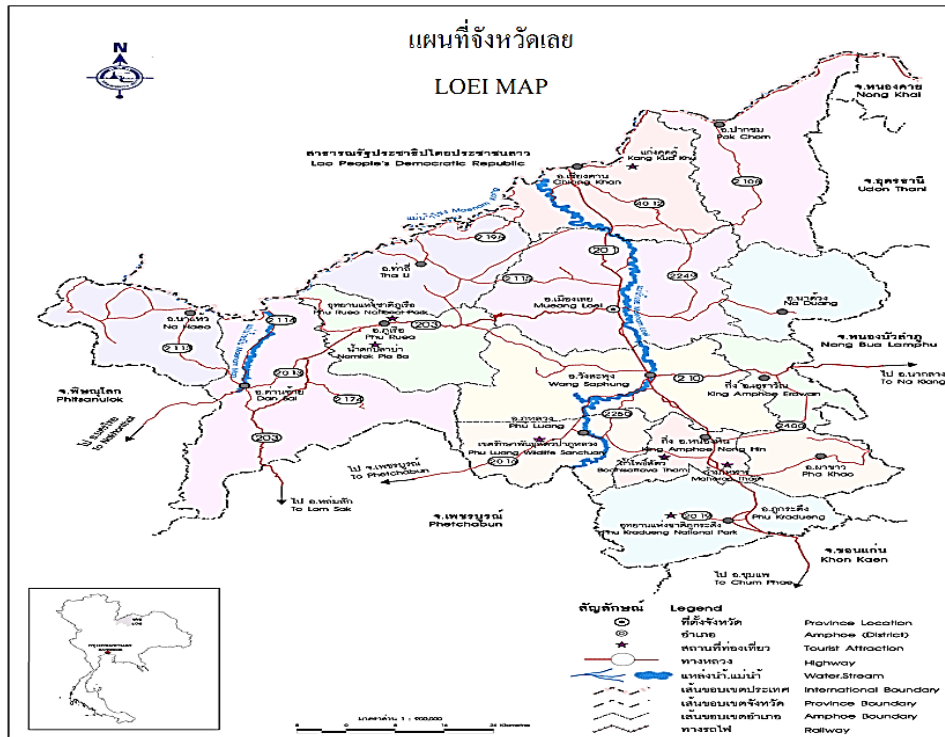
1. อำเภอภูดบอง (อำเภอเมืองเลย ในปัจจุบัน)
2. อำเภอท่าลี่
3. อำเภอด่านซ้าย (โอนมาจากเมืองพิบูลโลก)
4. อำเภอวังสะพุง (โอนมาจากเมืองหล่มสัก)
5. อำเภอเชียงคาน (โอนมาจากเมืองพิชัย) (สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัด

เลย, 2560, หน้า 3-4)

ลักษณะทางกายภาพ

จังหวัดเลยตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 520 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 11,424 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,140,382 ไร่

- ทิศเหนือ ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขื่อกเขาเพชรบูรณ์ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
อำเภอนครไทย อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย
อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี
อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอสวรรณคูหา อำเภอนากลาง และอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู
- ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์
อำเภอภูพาน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น
- จังหวัดเลยมีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ความยาว 197 กิโลเมตร มีแม่น้ำโขง แม่น้ำเหือง และแนวสันเขาเป็นแนวพรมแดนติดต่อกับแขวงไซยะบุรี และแขวงเวียงจันทน์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- แม่น้ำโขงระยะทางยาว 71 กิโลเมตร อยู่ในเขตอำเภอปากชม และอำเภอเชียงคาน
- แม่น้ำเหืองระยะทางยาว 123 กิโลเมตร อยู่ในเขตอำเภอท่าลี่ อำเภอภูเรือ อำเภอด่านซ้าย และอำเภอนาแห้ว แนวสันเขาในอำเภอนาแห้วมีความยาว 3 กิโลเมตร
- อำเภอที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ อำเภอปากชม ติดต่อกับบ้านวังเมืองหมื่น แขวงเวียงจันทน์ (ระยะทางระหว่างแขวงเวียงจันทน์กับอำเภอปากชม ประมาณ 160 กิโลเมตร) ซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน
- อำเภอท่าลี่ ติดต่อกับบ้านเมืองหม้อ เมืองแก่นท้าว แขวงไซยะบุรี (ระยะทางระหว่างแขวงไซยะบุรีกับอำเภอท่าลี่ประมาณ 210 กิโลเมตร) มีแม่น้ำเหืองเป็นเส้นกั้นพรมแดน
- อำเภอเชียงคาน ติดต่อกับเมืองสนะคามแขวงเวียงจันทน์ (ระยะทางระหว่างเมืองสนะคามกับอำเภอเชียงคาน ประมาณ 3 - 5 กิโลเมตร) ซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน
- อำเภอด่านซ้าย ติดต่อกับบ้านนาซ่า เมืองบ่อแต่น แขวงไซยะบุรี ระยะทางระหว่างเมืองบ่อแต่นกับอำเภอด่านซ้ายประมาณ 30 กิโลเมตร
- อำเภอนาแห้ว ติดต่อกับบ้านเหมืองแพร์ เมืองบ่อแต่น แขวงไซยะบุรี มีระยะทางระหว่างเมืองบ่อแต่นกับอำเภอนาแห้ว ประมาณ 40 กิโลเมตร
- อำเภอภูเรือ ติดต่อกับเมืองแก่นท้าว เมืองบ่อแต่น แขวงไซยะบุรี (สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 5-6)

ภาพ 4 แสดงแผนที่ของจังหวัดเลย

ที่มา: สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 6

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดเลย มีภูเขาล้อมรอบตัวเมือง ลักษณะเป็นแอ่งกระทะสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 250 เมตร ณ สถานีอุตุนิยมวิทยา ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะภูมิประเทศออกเป็น 3 เขต ดังนี้ คือ

1. เขตภูเขาสูง ทางด้านทิศตะวันตกทั้งหมด เริ่มตั้งแต่อำเภอภูกระดึงขึ้นไปอำเภอภูหลวง อำเภอภูเรือ อำเภอท่าลี่ และเขตอำเภอด่านซ้าย อำเภอนาแห้ว ทั้งหมดมีความสูงตั้งแต่เฉลี่ย 600 เมตร จากระดับน้ำทะเล

2. เขตที่ราบเชิงเขา ได้แก่ บริเวณตอนใต้และตะวันออกของจังหวัด ได้แก่ อำเภอนาดูน อำเภอปากชม และพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอภูกระดึงและอำเภอภูหลวง เป็นเขตที่ไม่ค่อยมีภูเขาสูงนัก มีที่ราบเชิงเขาพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ มีประชาชนหนาแน่นปานกลาง

3. เขตที่ราบลุ่ม มีพื้นที่น้อยมากในตอนกลางของจังหวัดคือ ลุ่มน้ำเลย ลุ่มน้ำโขง ได้แก่ บริเวณอำเภอวังสะพุง อำเภอเมือง อำเภอเชียงคาน เป็นเขตที่ทำการเกษตรได้ดี มีประชากรหนาแน่นมากกว่าเขตอื่น (สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 7)

สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดเลย อยู่ใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงเดือนมิถุนายน – ตุลาคมจะมีลมมรสุมหรือแนวปะทะโซนร้อน (Inter Tropical Convergence Zone: ITCZ) พาดผ่านทำให้มีฝนตกติดต่อกันหลายวัน และบางครั้งจะมีพายุหมุนเขตร้อน (Tropical Cycloen) เคลื่อนเข้ามาผ่านเป็นครั้งคราวซึ่งจะมีฝนตกหนัก ปริมาณฝน 5 ปี (2554 – พ.ศ. 2558) ฝนตกมากที่สุดในปี 2554 วัดได้ 1,971.2 มิลลิเมตร จำนวน 142 วัน และฝนตกน้อยที่สุดในปี 2558 วัดได้ 895.3 มิลลิเมตร จำนวน 112 วัน

อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 43.5 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2517 และอุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ -1.3 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2517 ช่วง 5 ปี ย้อนหลัง (2554 – 2558) อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 42.4 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2558 อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 3.0 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2556 และในปี 2559 อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 43.0 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2559 และอุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 6.5 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559 (สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 10)

ลักษณะการปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น 14 อำเภอ 89 ตำบล (ไม่รวมตำบลกุดป่องซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง) 918 หมู่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 27 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 71 แห่ง จังหวัดเลยแบ่งการปกครองเป็น 14 อำเภอ คือ

1. อำเภอเมืองเลย
2. อำเภอวังสะพุง   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 22 กิโลเมตร
3. อำเภอท่าลี่   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 46 กิโลเมตร
4. อำเภอเชียงคาน   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 48 กิโลเมตร
5. อำเภอด่านซ้าย   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 82 กิโลเมตร
6. อำเภอภูกระดึง   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 74 กิโลเมตร
7. อำเภอปากชม   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 92 กิโลเมตร
8. อำเภอภูเรือ   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 49 กิโลเมตร
9. อำเภอนาแห้ว   ห่างจากตัวจังหวัดเลย 117 กิโลเมตร

10. อำเภอนาดวง	ห่างจากตัวจังหวัดเลย	37	กิโลเมตร
11. อำเภอภูหลวง	ห่างจากตัวจังหวัดเลย	50	กิโลเมตร
12. อำเภอผาขาว	ห่างจากตัวจังหวัดเลย	63	กิโลเมตร
13. อำเภอเอราวัณ	ห่างจากตัวจังหวัดเลย	42	กิโลเมตร
14. อำเภอหนองหิน	ห่างจากตัวจังหวัดเลย	47	กิโลเมตร

ด้านประชากร

จำนวนประชากรในจังหวัดเลยทั้งหมด 638,773 คน เพศชาย 321,482 คน เพศหญิง 317,291 คน จำนวนบ้าน(หลัง) 211,437 ครุว์เรือน ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2559 (สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย, 2560, หน้า 10)

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอด่านซ้าย

อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นอำเภอแห่งเมืองประวัติศาสตร์ “ดินแดนแห่งสังข์และไมตรี” และเป็นที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรัก ปุชนิยมสถานที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพราะเป็นที่เคารพสักการะ ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนไทยและประชาชนลาวมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยาวนานกว่า 450 ปี และยังเป็นดินแดนที่มีความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมและพิธีกรรม ตลอด 12 เดือน ตั้งแต่เดือนอ้ายมีงานทำบุญเข้ากรรม เดือนยี่มีงานทำบุญคุณลาน เดือนสามมีงานนมัสการปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองและงานทำบุญข้าวจี เดือนสี่มีงานเลี้ยงเฮือน (ตั้งไหเหล้า) เดือนห้ามีงานเลี้ยงเจ้าเมืองกลาง งานบุญตรุษสงกรานต์ แห่ดอกไม้ถวายองค์พระธาตุศรีสองรัก นำธงชัยไปถวายปักไว้ที่วัดโพธิ์ชัยและจัดทำข้าวพันก้อนถวายองค์พระธาตุศรีสองรัก เดือนหกงานนมัสการพระธาตุศรีสองรัก เดือนเจ็ดมีงานเลี้ยงหอยทั้งหอยหลวงและหอยน้อย เดือนแปดงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน ที่วัดโพธิ์ชัย เดือนเก้ามีงานทำบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบงานบุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดมีงานทำบุญออกพรรษาไหลเรือไฟ ณ ลำน้ำหมัน ถวายต้นผึ้งองค์พระธาตุศรีสองรัก และเดือนสิบสอง มีงานทำบุญทอดกฐินและผ้าป่าในการบำรุงพุทธศาสนา อำเภอด่านซ้าย จึงเป็นอำเภอที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะในช่วงเวลาเดือนแปดของทุกปี จะมีการประเพณีวัฒนธรรมที่ล้ำเลิศ คืองานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน ซึ่งถือว่าเป็นงานประเพณีที่สำคัญและเป็นงานประเพณีที่เลื่องลือไปสู่สากล อยู่ในแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยและก้าวไกลสู่สายตาของนักท่องเที่ยวต่างประเทศอย่างมากมายทั่วโลกโดยได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีกับ

ประเทศต่าง ๆ ที่มีการเล่นที่สวมหน้ากาก อาทิเช่น ประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น หรือแม้แต่ประเทศแอฟริกา และอีกหลาย ๆ ประเทศที่มีวัฒนธรรมประเพณีคล้ายคลึงกัน

นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทางธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ อันได้แก่ พระธาตุศรีสองรัก หรือเจดีย์พระธาตุศรีสองรัก สร้างขึ้นประมาณปีพุทธศักราช 2103 เพื่อเป็นสักขีพยานของความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา กับพระไชยเชษฐาธิราช กรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) วัดนรมิตวิปัสสนา ซึ่งพระอุโบสถและเจดีย์ภายในวัดก่อสร้างด้วยศิลาแลงอันสวยงาม มีพระพุทธรูปจาลองเป็นพระประธานและภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถที่สวยงามประดับโดยรอบ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิพิธภัณฑ์ในบริเวณวัดโพธิ์ชัย ซึ่งเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะประเพณีบุญหลวงและการเล่นผีตาโชน น้ำตกแก่งสองคอนและภูแปก ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม สถานที่ที่ทดลองเกษตรที่สูง ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน ห่างจากอำเภอด่านซ้าย ประมาณ 20 กิโลเมตร และสุดท้ายงานปีใหม่ของชาวไทยภูเขา เผ่าม้ง บ้านตูปคือ ตำบลกกสะทอน ปลายเดือนธันวาคมของทุกปี

ข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์อ้างอิงได้ว่าชาวอำเภอด่านซ้ายเป็นชาวไทยที่อพยพมาจากกลุ่มแม่น้ำโขง เข้ามาสู่แคว้นสุวรรณภูมิที่ขอม มอญและละว้าปกครองอยู่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 พ่อขุนบางกลางท่าวและพ่อขุนผาเมืองได้รวบรวมไพร่พลจัดตั้งเมืองด่านซ้ายและเมืองด่านขวาขึ้น โดยที่พ่อขุนบางกลางท่าว เจ้าเมืองบางยาง(อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก)ตั้งเมืองด่านซ้ายเป็นเมืองหัวด่านตะวันออก และพ่อขุนผาเมืองตั้งเมืองด่านขวาขึ้นแล้วได้ไปสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่เมืองราด (อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์) ต่อมาพ่อขุนบางกลางท่าวและพ่อขุนผาเมืองได้ช่องสุ่มผู้คนและอาวุธสู้รบกับขอมจนได้รับชัยชนะยึดแคว้นสยาม แล้วตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (ดินแดนแห่งประเทศไทยปัจจุบัน) พ่อขุนบางกลางท่าวได้เปลี่ยนพระนามเป็น “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีความสำคัญของอำเภอด่านซ้าย ในฐานะเมืองหน้าด่านหรือเมืองกันชนระหว่างอาณาจักรไทยกับกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) ประเทศลาวซึ่งในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แห่งกรุงศรีอยุธยามีการทำศึกสงครามกับพม่าติดพันกันมาโดยตลอดและพม่าได้แผ่อณาเขตครอบครองเข้ามาถึงเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์ (จังหวัดเชียงใหม่)จึงทำให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยากับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) ได้สร้างสัมพันธไมตรี เลิกกระทำสงครามซึ่งกันและกัน ทั้งสองฝ่ายซื่อสัตย์ต่อกันไม่เป็นศัตรูต่อกัน โดยสร้าง พระธาตุเจดีย์ศรีสองรักขึ้นที่เมือง

ด้านซ้าย เมื่อปีพุทธศักราช 2103 ตรงกับปีวอก โทศก จุลศักราช 925 เป็นสักขีพยานในการทำสัญญาสัมพันธไมตรีและเป็นที่ยี่ซึ่งแสดงเขตแดนของสองอาณาจักร

เมืองด่านซ้ายในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานีและสมัยรัตนโกสินทร์ จัดเป็นเมืองหนึ่งในเขตภาคเหนือมาโดยตลอด และในช่วงสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เกิดกรณีพิพาทไทยกับฝรั่งเศส ทำให้ไทยเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส ตามสนธิสัญญา ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2446 เมืองด่านซ้ายตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส จนกระทั่งปี 2449 ฝรั่งเศสได้คืนเมืองด่านซ้ายกลับคืนมาตามสนธิสัญญา ลงวันที่ 23 มีนาคม 2449 ซึ่งเมืองด่านซ้ายยังคงอยู่ในเขตการปกครองมณฑลพิษณุโลก และโอนมาอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดเลยในปี 2450 จนถึงปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่าอำเภอด่านซ้ายเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ประชาชนมีความรักสงบ ซื่อตรงด้วยสัจจะสามัคคีสามานฉันท์ เป็นมิตรไมตรีต่อกัน ตามประวัติศาสตร์ความเป็นมา พร้อมทั้งวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อศรัทธา พิธีกรรมต่าง ๆ เกิดการพัฒนาได้ยั่งยืน นำไปสู่เมืองน่าอยู่ ผู้คนน่ารัก มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากหลักฐานศิลาจารึกในการสร้างพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งมีพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ และภายในเจดีย์พระธาตุศรีสองรักยังบรรจุไว้ด้วยวัตถุมงคล แก้ว แหวน เงิน ทอง และเครื่องรางของขลังจำนวนมาก มีการบูชา คารวะ สักการะ และบนบานขอพรต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก ด้วยความศรัทธา เคารพบูชา เป็นระยะเวลายาวนานจนล่วงถึงปัจจุบัน ประกอบกับมีหอเจ้าประจำเมืองสถานที่พำนักของพระเสี้ยวเมืองพระทรงเมืองอยู่ไม่ห่างไกลจากองค์พระธาตุศรีสองรักซึ่งเชื่อว่าหอเจ้าทั้งเจ้าองค์หลวง (หอหลวง) และหอเจ้าแสนเมือง (หอน้อย) เป็นที่สถิตของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าองค์หลวงและเจ้าแสนเมืองอันเป็นสถานที่ที่ชาวอำเภอด่านซ้ายเคารพนับถือ ทำให้มีพิธีกรรมการบูชาและบวงสรวงมาแต่โบราณกาล อันเป็นประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นและล้ำเลิศ โดยเฉพาะงานประเพณีบุญหลวงซึ่งจะรวมงานบุญประเพณี 2 อย่างรวมกัน คือ งานบุญพระเวส (บุญมหาชาติ) และงานบุญบั้งไฟ พร้อมทั้งมีการละเล่นผีตาโขนไปพร้อมกับงานประเพณีบุญหลวง โดยการละเล่นผีตาโขนของชาวอำเภอด่านซ้ายมีความเชื่อที่ว่า ประการแรกเล่นเพื่อถวายแด่วิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ที่เคยเป็นผู้นำมาสูงสุดในเมืองด่านซ้าย ประการที่สองเล่นเพื่อแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง ประการที่สามเล่นเพื่อแห่บั้งไฟและขอฝน ประการที่สี่เล่นเพื่อความสนุกสนาน และประการสุดท้ายเล่นเพื่อเป็นการขอรับบริจาคสิ่งของไปวัดงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนที่วัดโพธิ์ชัย ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นงานวัฒนธรรมประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในเดือนแปด ภายในเดือนมิถุนายนของทุกปีโดยแต่ละปีจะต้องให้วิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าเมืองไทย เจ้าองค์หลวง ผู้เคยมีอำนาจสูงสุดในเมืองด่านซ้าย

เป็นผู้กำหนดวันจัดงานประเพณีตามความเชื่อศรัทธาและเคารพนับถือของชาวอำเภอด่านซ้าย มาแต่โบราณกาล เป็นการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ยิ่งใหญ่ จะประกอบไปด้วย ขบวนแห่ผีตาโชนและขบวนแห่วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยิ่งใหญ่ตระการตา มิใช่เพียงงานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและการสืบทอดวัฒนธรรมประวัติศาสตร์เท่านั้นแต่งานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโชนได้ช่วยก้าวของการท่องเที่ยวสู่ระดับโลกในระดับสากลมากขึ้น (ที่ว่าการ อำเภอด่านซ้าย, 2560, หน้า 1-2)

คำขวัญอำเภอด่านซ้าย

“ดินแดนแห่งสักจะและไมตรี ประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโชน”

ตำแหน่งที่ตั้ง

อำเภอด่านซ้ายตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ตั้งจังหวัดเลย ห่างจากตัวจังหวัดเลย 82 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำเหืองเป็นเส้นกั้นพรมแดน และอำเภอภูเรือ

ทิศตะวันออก ติดอำเภอภูเรือ อำเภอวังสะพุง และอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

ทิศใต้ ติดอำเภอหล่มเก่า และอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

ภาพ 5 แสดงแผนที่ของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ที่มา: ที่ว่าการอำเภอด่านซ้าย, 2560, หน้า 3

สภาพพื้นที่

อำเภอด่านซ้ายมีเนื้อที่ประมาณ 1,732 ตารางกิโลเมตร สภาพทั่วไปเป็นภูเขาสูง มีที่ราบเป็นบางแห่ง พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีลำน้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำหมัน เกิดจากภูมิลเอด และลำน้ำป่าสัก เกิดจากภูเขววงไหลผ่านตำบลวังยาว และลำน้ำพุง เกิดจากภูเขาตรงแทน ไหลผ่านตำบลโป่ง

ประชากรและอาชีพ

อำเภอด่านซ้าย มีประชากร ณ เดือนธันวาคม 2559 รวมทั้งสิ้น 51,757 คนเป็นชาย จำนวน 26,203 คน เป็นหญิง จำนวน 25,554 คน 14,786 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ชิง ทำนา ได้แก่ ข้าวเหนียว ข้าวไร่ ทำสวน ได้แก่ สวนมะขามหวาน สวนมะม่วง ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงโค และกระบือ

การปกครอง

อำเภอด่านซ้าย แบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 เป็น 10 ตำบล 99 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลด่านซ้าย	มีจำนวน	15	หมู่บ้าน
2. ตำบลอีปุม	มีจำนวน	13	หมู่บ้าน
3. ตำบลโป่ง	มีจำนวน	11	หมู่บ้าน
4. ตำบลกกสะทอน	มีจำนวน	12	หมู่บ้าน
5. ตำบลนาหอ	มีจำนวน	9	หมู่บ้าน
6. ตำบลนาดี	มีจำนวน	9	หมู่บ้าน
7. ตำบลโพนสูง	มีจำนวน	9	หมู่บ้าน
8. ตำบลโคกงาม	มีจำนวน	7	หมู่บ้าน
9. ตำบลวังยาว	มีจำนวน	7	หมู่บ้าน
10. ตำบลปากหมัน	มีจำนวน	7	หมู่บ้าน

เทศบาลตำบล จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลด่านซ้าย และเทศบาลตำบลศรีสองรัก

องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 9 แห่ง ได้แก่

1. องค์การบริหารส่วนตำบลนาดี	จัดตั้งเมื่อวันที่	23	กุมภาพันธ์ 2540
2. องค์การบริหารส่วนตำบลโคกงาม	จัดตั้งเมื่อวันที่	23	กุมภาพันธ์ 2540
3. องค์การบริหารส่วนตำบลโพนสูง	จัดตั้งเมื่อวันที่	23	กุมภาพันธ์ 2540
4. องค์การบริหารส่วนตำบลวังยาว	จัดตั้งเมื่อวันที่	23	กุมภาพันธ์ 2540

5. องค์การบริหารส่วนตำบลโป่ง	จัดตั้งเมื่อวันที่ 23	กุมภาพันธ์ 2540
6. องค์การบริหารส่วนตำบลกสะทอน	จัดตั้งเมื่อวันที่ 23	กุมภาพันธ์ 2540
7. องค์การบริหารส่วนตำบลปิ๋ม	จัดตั้งเมื่อวันที่ 11	สิงหาคม 2542
8. องค์การบริหารส่วนตำบลปากหมัน	จัดตั้งเมื่อวันที่ 11	สิงหาคม 2542
9. องค์การบริหารส่วนตำบลนาหอ	จัดตั้งเมื่อวันที่ 11	สิงหาคม 2542

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ชาวอำเภอด่านซ้ายส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป และยังมี ความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติประกอบเข้ากับความเชื่อเรื่องภูต ผี วิญญาณ การนับ ถือนีบริกรรมหรือวิญญาณผีเจ้านาย และที่สำคัญคือมีความเชื่อความศรัทธาและการยอมรับ ในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระธาตุศรีสองรักว่าสามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้กับผู้คนได้ตาม ประสงค์ โดยเชื่อว่าองค์พระธาตุศรีสองรักเป็นที่สถิตแห่งวิญญาณผีบรรพบุรุษทั้งสองฝ่าย คือ บรรพบุรุษฝ่ายไทยและฝ่ายลาวที่มีส่วนร่วมในการสร้างพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า สามารถที่จะติดต่อกับวิญญาณผีเจ้านายเหล่านั้นได้ โดยติดต่อผ่านทางเจ้าพอกวนและเจ้าแม่ นางเทียมที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรงให้กับวิญญาณผีเจ้านาย โดยมีแสนและนางแตงเป็นผู้ร่วมใน การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีเจ้านาย อีกทั้งชาวด่านซ้ายยังเชื่อว่ายังมีวิญญาณผีเจ้านาย อีกหลายองค์ ที่มาทำหน้าที่เป็นอารักษ์ดูแลรักษาขององค์พระธาตุศรีสองรักควบคู่ไปกับการเป็น อารักษ์ดูแลบ้านเมืองอยู่ที่ด่านซ้ายอีกด้วย จากความเชื่อความศรัทธาดังกล่าวนั้นได้ส่งผลให้ การประกอบประเพณี พิธีกรรม ของชาวด่านซ้ายมีลักษณะและวิธีการเป็นแบบแผนเฉพาะ ท้องถิ่น ดังนี้

1. ประเพณีพิธีกรรมไหว้เจ้าเมืองวัง เป็นประเพณี พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเช่นไหว้ บวงสรวง วิญญาณผีบรรพบุรุษ หรือวิญญาณผีเจ้านายฝ่ายขวา ซึ่งจัดขึ้นในระหว่างวันขึ้น 9-10 ค่ำ เดือน 4 หรือตรงกับประมาณต้นเดือนมีนาคมของแต่ละปี
2. ประเพณีพิธีกรรมไหว้เจ้าเมืองกลาง เป็นประเพณี พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเช่นไหว้ บวงสรวง วิญญาณผีเจ้านายฝ่ายซ้าย ซึ่งจะจัดขึ้นในระหว่างวันที่สองและวันที่สามของ ประเพณีสงกรานต์ คือวันที่ 14-15 เมษายน หรือตรงกับประมาณกลางเดือน 5 ของแต่ละปี
3. ประเพณี พิธีกรรมนมัสการพระธาตุศรีสองรัก เป็นประเพณี พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อ สมโภชและบูชาสักการะองค์พระธาตุศรีสองรักประจำปี ซึ่งชาวด่านซ้ายได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานหลายชั่วคน โดยจะจัดขึ้นในระหว่างวันขึ้น 12-15 ค่ำ เดือน 6 หรือประมาณกลางเดือนพฤษภาคมของแต่ละปี

4. ประเพณีเลี้ยงหอหลวงและหอน้อย เป็นประเพณี พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเซ่นสังเวญ วิญญาณผีบรรพบุรุษ หรือวิญญาณผีเจ้านายฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ซึ่งจะจัดขึ้นในระหว่างวัน ขึ้น 9-10 ค่ำ เดือน 7 หรือตรงกับประมาณต้นเดือนมิถุนายนของแต่ละปี

5. ประเพณี พิธีกรรมบุญหลวง เป็นประเพณีพิธีกรรมที่ชาวตำบลซำได้นำบุญ ประเพณีสำคัญ ๆ ตามฮีตสิบสองของชาวอีสานเข้าไว้ด้วยกันถึงสองประเพณี คือ ประเพณีบุญ พระเวส หรือบุญมหาชาติ และประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้าเป็นประเพณีเดียวกัน รวมเรียกว่า บุญหลวง เพื่อเป็นการตอบสนองความเชื่อทางพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นการประกอบพิธีกรรมขอ ฝนและการสะเดาะเคราะห์บ้านเมือง ซึ่งการกำหนดวันในการประกอบพิธีประเพณีบุญหลวงนี้ ได้กำหนดโดยวิญญาณผีเจ้านายฝ่ายขวา ขณะเช้าทรงเจ้าพ่อกวรในวันเลี้ยงหอน้อย โดยทั่วไป แล้วได้กำหนดให้อยู่ในช่วงประมาณปลายเดือน 7 ถึงต้นเดือน 8 หรือตรงกับประมาณปลาย เดือนมิถุนายน ถึงต้นเดือนกรกฎาคมของแต่ละปี

6. ประเพณีในฮีต 12 บางประเพณีชาวตำบลซำก็ได้นำมาปรับผสมผสานเข้ากับ ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะประเพณีบุญบั้งไฟ และบุญพระเวส ได้มีการปรับรวมเข้ากับประเพณีพิธีกรรมบุญหลวง ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าประเพณี พิธีกรรมของชาวอีสานส่วนประเพณี ตามฮีตสิบสองที่ชาวตำบลซำยังถือปฏิบัติ คือ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญเข้าสาก บุญเข้ากรรม และบุญข้าวประดับดิน (สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร, 2536, หน้า 76-78)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

จิรนนท์ ดีประเสริฐ (2537) ได้ศึกษาการสะเดาะเคราะห์ เลี้ยงทาย แก้มบ ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและความศรัทธาของผู้คน เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของศาลหลักเมืองที่มีต่อชุมชนและการดำเนินชีวิต เพื่อศึกษา กิจกรรมและการประกอบกิจกรรมการในศาลหลักเมือง เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้การสะเดาะเคราะห์ เลี้ยงทาย และแก้มบยังสามารถดำรงอยู่ และเพื่อศึกษาแนวโน้มและทิศทางของการสะเดาะเคราะห์ เลี้ยงทาย แก้มบ ในอนาคต โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า การสะเดาะเคราะห์ เลี้ยงทายและแก้มบ เป็นกิจกรรมที่กระทำกันสืบเนื่องมา และยังคงความนิยมอย่างไม่เสื่อมคลาย ไม่ว่าจะผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคสมัยใดมากน้อยเพียงใดก็ตาม แต่ความเชื่อที่มีต่อการประกอบกิจกรรมเหล่านี้ รวมถึงความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏภายในศาลหลักเมืองแห่งนี้ สร้างความนับถือและศรัทธาที่มีอยู่แล้วให้มากยิ่งขึ้นอีก ความเชื่อของแต่ละปัจเจกบุคคลล้วนมีเหตุผลที่แตกต่างกันไป ความถูก

ผิดไม่สามารถนำมาตัดสินในเรื่องความเชื่อนี้ได้ แม้ในอนาคตข้างหน้าความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะนำมนุษย์ไปสู่จุดสูงสุดแล้วก็ตาม แต่หากความลับซ่อนเร้นซึ่งเป็นผลพวงจากความเจริญนั้นยังทำให้มนุษย์อยู่ในสภาวะกดดันทางใจแล้ว ความร่วมสมัยและการดำรงอยู่ของการสะเดาะเคราะห์ เสี่ยงทาย แก้วบน ภายใต้ความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจลึกลับ นอกเหนือการอธิบายบางอย่าง ก็ยังคงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางช่วยคลี่คลายความไม่สบายใจในผู้คนเหล่านั้น ให้มีความรู้สึกมั่นใจขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

จำเนียร พันทวี (2540) ได้ศึกษาพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมุ่มน กิ่งอำเภอเชิงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา องค์ประกอบขั้นตอนของพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ รวมถึงคุณค่าของการสะเดาะเคราะห์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านหมุ่มน โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านหมุ่มน ที่กระทำติดต่อกันมาและมีชื่อเสียงในเรื่องดังกล่าวมาช้านาน โดยรับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมุ่มนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ แบบพิธีการ โดยปกติคือการสะเดาะเคราะห์แบบมีผู้นำทำพิธี มีอุปกรณ์สิ่งของเครื่องประกอบพิธี และแบบไม่เป็นพิธีการ ได้แก่การสะเดาะเคราะห์ โดยไม่มีผู้นำทำพิธีแต่เป็นการลงมือทำเอง เช่น ปล่อยนง ปล่อยปลา เป็นต้น และประเภทของพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมุ่มนมี 2 ประเภทคือ การสะเดาะเคราะห์เพื่อส่งเคราะห์ และการสะเดาะเคราะห์เพื่อรับโชค ซึ่งทั้ง 2 ประเภทมีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบได้แก่ บุคคล อุปกรณ์ โอกาสในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ สถานที่ และพิธีกรรมในด้านคุณค่าของการสะเดาะเคราะห์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านหมุ่มน เป็นวิธีสร้างขวัญกำลังใจในการมีชีวิตรอดปลอดภัย ดำเนินชีวิตอยู่อย่างปกติสุขได้ ทำให้บุคคลได้สำนึกอยู่ในความไม่ประมาท มีผลประโยชน์ต่อการรักษาโดยช่วยรักษาสภาวะทางด้านจิตใจ ทำให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข

ไพรวลัย ชมภูพาน (2540) ได้ทำการศึกษาพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบขั้นตอนและคติความเชื่อในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองเหล็ก โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองเหล็ก ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบคือ บุคคลที่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และเวลาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองเหล็กสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท คือ พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เพื่อรับโชค พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ พิธีกรรมสวดธาตุ พิธีกรรมตัดเวรตัดกรรม และพิธีกรรมฆ่าชวง ในด้านคติความเชื่อพบว่า

ชาวบ้านหนองเหล็กมีความเชื่อในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นความเชื่อ 3 ประเภทคือ ความเชื่อในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ มีความเชื่อแตกต่างกันไปตามพิธีกรรมแต่ละประเภท ความเชื่อในองค์ประกอบของพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ ซึ่งได้แก่ความเชื่อในเครื่องบูชา เครื่องเช่น ไห้ว และภาชนะในเครื่องบูชาและเครื่องเช่น ไห้ว และความเชื่อในขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามประเภทของพิธีกรรม และมีความหมายแฝงไปด้วยคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เป็นประการสำคัญ

พูนศิลป์ จันทร์สูงเนิน (2540) ได้ศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับโชคลางของชาวบ้านหนองไหล ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรม รวมถึงเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับโชคลางกับคติความเชื่อของชาวบ้าน โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านหนองไหลมีพิธีกรรมสำคัญอยู่ 5 พิธีกรรม คือ พิธีเสี่ยงทาย เสี่ยงข้อง การสะเดาะเคราะห์ พิธีขอฝน พิธีเสี่ยงป้อน และพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมเหล่านี้มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ บุคคล สถานที่ สิ่งของ ช่วงเวลา และเนื้อหาสาระ เฉพาะพิธีกรรมนั้น ๆ และพิธีที่จัดกระทำขึ้นนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ พิธีกรรมที่เป็นโชคลางเกี่ยวข้องกับเฉพาะบุคคลกับพิธีกรรมที่เป็นโชคลางเกี่ยวข้องกับสังคม ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมกับคติความเชื่อของชาวบ้านหนองไหล มีผลต่อความเชื่อที่ทำให้ชาวบ้านเกรงกลัวต่อการทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคอนปุตานั้นจะมีบริเวณเป็นป่าไม้ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ไปในตัว

วันเพ็ญ กาบทอง (2547) ได้ศึกษาพิธีสะเดาะเคราะห์ที่วัดโบสถ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยม พฤติกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของสังคมไทยโดยทั่วไป และที่วัดโบสถ์ และเพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้นำพิธีและผลที่เกิดจากพิธีสะเดาะเคราะห์ที่วัดโบสถ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า วัดโบสถ์ ซึ่งตั้งอยู่ตำบลบ้านเลื่อ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ที่มีคนให้ความศรัทธาเชื่อถือมากที่สุดในพื้นที่ เป็นสิ่งที่แสดงว่าคนในปัจจุบันยังมีความต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ และบำบัดทางจิต โดยใช้ไสยศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ทั้ง ๆ ที่ปัจจุบันมีสถานพยาบาลรักษาโรคเกี่ยวกับจิตโดยตรง ซึ่งพบว่าทั้งในราชสำนักและแต่ละท้องถิ่นของประเทศไทย มีการประกอบพิธีนี้ ควบคู่ไปกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่เรียกชื่อแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น พิธีกรรมจะกระทำคล้ายคลึงกันคือการสวดบูชาดวงดาวและทำบุญทำทาน ในส่วนของ

ผู้นำทำพิธีที่วัดโบสถ์เป็นพระจำนวน 5 รูป ขั้นตอนของพิธีกรรมรวมกับการจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานที่ประกอบพิธี มีผลทำให้เกิดความสบายใจ ความมั่นใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่อไป ซึ่งผลของการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าพิธีสะเดาะเคราะห์ยังดำรงอยู่อย่างมั่นคงในสังคมไทย โดยแทรกอยู่กับพุทธศาสนา ทำหน้าที่และบทบาทในการบำบัดทางจิตใจให้แก่ผู้คนในสังคมได้บางส่วน

กรานต์จนาพร คำป้อม (2547) ได้ศึกษาพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองตุม ตำบลหนองตุม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ขั้นตอนของพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ และความสัมพันธ์ของพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองตุม โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์มี 7 ประเภท ได้แก่ สะเดาะเคราะห์เพื่อรับโชค ต่ออายุ สวดธาตุ ตัดเวรกรรม ซ่าซวง สวดอุบาทว์ และส่งราหู สำหรับองค์ประกอบในพิธีมี 4 อย่าง ได้แก่ บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม วัสดุอุปกรณ์หรือเครื่องพิธี สถานที่และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับครอบครัว เศรษฐกิจ และศาสนา

ฐานิตย์ สุพรม (2549) ได้ศึกษาการจัดทำข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องพิธีส่งเคราะห์ ของชุมชนบ้านผาดั้ง ตำบลขุนควร อำเภอปาง จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในพิธีส่งเคราะห์และเพื่อจัดทำข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องพิธีส่งเคราะห์ โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมส่งเคราะห์ในชุมชนบ้านผาดั้งเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่เรียกว่าพ่อแถน แม่แถน พิธีกรรมส่งเคราะห์นี้มีหน้าที่ขจัดเกลาคคนในชุมชนอันส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในส่วนของข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาประกอบไปด้วยด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน รายละเอียดเกี่ยวกับพิธีส่งเคราะห์ เริ่มจากสาเหตุแห่งการทำพิธี การบอกเชิญอาจารย์ การหาฤกษ์ และสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธี และกิจกรรมหลังการประกอบพิธี

ทองเพชร ชำนิกล้า (2535) ได้ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์กรณีศึกษา: บ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความเชื่อ องค์ประกอบ ขั้นตอน และความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรม โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ ถือเป็นพิธีกรรมที่จะต้องทำทุกครั้งที่ประสบเหตุการณ์ที่ไม่เป็นมงคล หรือประสบกับลาภที่เป็นอัปมงคล เป็นความเชื่อที่รับการถ่ายทอดมาจากบรรพชน ซึ่งพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1.พิธีกรรมสะเดาะ

เคราะห์แบบพราหมณ์ 2.พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน และ 3.พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์หลวง ซึ่งทั้ง 3 ประเภทนั้นเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยในชีวิต เป็นความศรัทธาในพิธีกรรม บทสวดของพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชีวิตและจะทำให้ชีวิตดีขึ้น

ศิริพร อุ้นเรือน (2554) ได้ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมส่งเคราะห์ ในตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมส่งเคราะห์และวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมส่งเคราะห์ โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า การประกอบพิธีกรรมส่งเคราะห์นั้นมีขั้นตอนที่ไม่แตกต่างกันมากนักสิ่งที่สำคัญที่สุดในการประกอบพิธีกรรมส่งเคราะห์คือองค์ประกอบของพิธีกรรมของแต่ละพิธีกรรมซึ่งจะขึ้นอยู่กับผู้ประกอบพิธีกรรม เพราะเป็นบุคคลหลักที่ได้รับการสืบทอดหลักเกณฑ์และรายละเอียดต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมส่งเคราะห์ ให้เป็นไปตามแนวทางที่มีการสืบทอดต่อกันมาอย่างเคร่งครัด และพบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมส่งเคราะห์แบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ บุคคลผู้เข้าร่วมพิธีกรรม วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม วันเวลาในการประกอบพิธีกรรม และสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม ในส่วนของขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมส่งเคราะห์จะประกอบไปด้วย 2 ขั้นตอนหลัก ๆ คือขั้นเตรียมการ และขั้นดำเนินการ จากการศึกษายังพบว่า พิธีกรรมส่งเคราะห์ยังปรากฏความเชื่อออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ความเชื่อเรื่องโชคลาง ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด และความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ พิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้ ชาวตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา ยังคงยึดถือปฏิบัติกันต่อไปด้วยความเชื่อถือและศรัทธา

สุพรรณ บุญยอม (2554) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการต่ออายุในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการต่ออายุด้วยการสะเดาะเคราะห์ตามหลักของพระพุทธศาสนาก็ด้วยการให้ชีวิตแก่ผู้อื่น หรือการรักษาศีล และการเจริญภาวนา ซึ่งวิธีการดังกล่าวผิดกับการสะเดาะเคราะห์ตามแนวคิดของพราหมณ์ที่เห็นว่าเมื่อมีเคราะห์ต้องฆ่าสัตว์เพื่อสะเดาะเคราะห์ตนเอง เป็นต้น สำหรับการสะเดาะเคราะห์กับการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นการกระทำที่มีความสัมพันธ์

เพราะหากมนุษย์ทำการสะเดาะเคราะห์ก็เท่ากับเป็นการต่ออายุ สำหรับพิธีสะเดาะเคราะห์ในจังหวัดสุรินทร์นั้น ปัจจุบันมีการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุอย่างแพร่หลายและยังพบอีกว่าการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์มีรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมที่แตกต่างกัน แต่ก็มีพื้นฐานความเชื่อที่มาจากพระพุทธศาสนาคือเรื่องการสวดพระปริตรเพื่อการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุเหมือนกัน และในปัจจุบันนั้นพบว่าชาวบ้านนิยมเข้าร่วมพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุกับพระภิกษุมากกว่าฆราวาสที่เป็นผู้ประกอบพิธี นอกจากนั้น ในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุยังปรากฏกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น กรรรม กตัญญูกตเวที ความไม่ประมาท และพิธีกรรมนี้ยังมีคุณค่าหลายประการอันได้แก่ คุณค่าต่อตนเอง คือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นเมื่อผ่านพิธีนี้แล้วย่อมได้รับความสุขและความสบายใจ จากการได้ให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา และคุณค่าต่อสังคม คือการทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เป็นต้น

วรรณภา จันทรอ่อน (2557) ได้ศึกษาการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและพลวัตของพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ ของชาวไทพวน บ้านฝือ อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวบทและพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ รวมถึงศึกษาพลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านตัวบทในพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ ของชาวไทพวน บ้านฝือ อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่าชาวไทพวน ชุมชนบ้านฝือ อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี มีความเชื่อเรื่องเคราะห์ และพิธีสะเดาะเคราะห์ ตามแบบชาวอีสานทั่วไป แสดงให้เห็นว่า จากแต่เดิมชาวไทพวนนับถือผีเจ้าและผีบรรพบุรุษ จากนั้นชาวไทพวนได้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาสู่ประเทศไทย และตั้งถิ่นที่ที่บ้านฝือ ซึ่งล้อมรอบด้วยชุมชนชาวอีสาน ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ได้มีการแพร่กระจายเข้าไปในชุมชนไทพวนบ้านฝือ รวมถึงมีการรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชุมชนอีกด้วย การศึกษาการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและพลวัตของพิธีกรรมแต่งแก้เสียเคราะห์ของชาวไทพวน แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบของพิธีกรรมต่าง ๆ ย่อมมีความหมายแฝงอยู่และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่าง ๆ อย่างไรก็ตามพิธีกรรมการแต่งแก้เสียเคราะห์ ยังมีความสำคัญต่อชุมชนไทพวนบ้านฝือ ในฐานะเป็นเครื่องมือควบคุมสังคมให้อยู่เป็นปกติสุข เป็นเครื่องปลอบประโลมใจมิให้วิตกหวั่นไหวกับกลางร้าย เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีให้กำลังใจซึ่งกันและกันในชุมชน และพิธีกรรมนี้จะยังคงมีการสืบทอดและดำรงอยู่คู่ชุมชนไทพวนบ้านฝือต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม

รุ่งรังษิ วิบูลชัย (2538) ได้ศึกษา การดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้าน: กรณีศึกษา หมูบ้านลีดา ตำบลข้าวปุ้น อำเภอภูพาน จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้าน เป็นการศึกษาในเชิงมานุษยวิทยา โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านในหมู่บ้าน คือ ประการที่หนึ่งลักษณะของการเจ็บป่วยของชาวบ้าน เป็นการเจ็บป่วยที่ชาวบ้านเชื่อว่า ต้องรักษากับหมอพื้นบ้าน เท่านั้นจึงจะหาย ได้แก่ ไข้หนักไม่ ก้ำเร็ดและฝีกระทำ ประการที่สองความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเจ็บป่วย และเกณฑ์ของการประเมินอาการเจ็บป่วยที่สอดคล้องกันของหมอพื้นบ้านและชาวบ้าน ประการที่สามคือประสิทธิภาพและความชำนาญในการรักษาความเจ็บป่วยดังกล่าว ส่วนปัจจัยเสริมได้แก่ ปัจจัยด้านระยะทาง เพราะหมอพื้นบ้านอาศัยอยู่ภายในหมู่บ้าน ทำให้สะดวกสบายไม่ต้องเดินทางไกล ปัจจัยด้านรักษาพยาบาล ซึ่งมีราคาถูกลงกว่าการรักษาพยาบาลโดยหมอแผนปัจจุบัน ปัจจัยความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เรียบง่าย ขั้นตอนการรักษาไม่ซับซ้อน ปัจจัยความพึงพอใจในรูปแบบบริการของหมอพื้นบ้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม เข้าใจปัญหาสุขภาพผู้ป่วยทั้งกาย ใจและสังคม ปัจจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของหมอพื้นบ้าน ที่สร้างศรัทธา ความน่าเชื่อถือ ส่งผลให้ชาวบ้านเลือกใช้บริการ ปัจจัยด้านตัวยาสมุนไพรที่มีเพียงพอ และปัจจัยสุดท้ายคือค่านิยมของกลุ่มที่มีความนิยมใช้บริการกับหมอพื้นบ้าน เมื่อบุคคลเจ็บป่วย การใช้บริการกับหมอพื้นบ้านไม่ถือว่าเป็นสิ่งแปลกแยกจากสมาชิกคนอื่นของหมู่บ้าน ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ส่งเสริมให้การแพทย์พื้นบ้านดำรงอยู่ได้ในชุมชนบ้านนาลีดา

ทิพวรรณ คำมา (2546) ได้ศึกษาการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีของกะเหรี่ยงคริสต์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อเรื่องผีของปกากะญอ (กะเหรี่ยง) ที่นับถือคริสต์ และปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีดังกล่าว โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ปกากะญอที่นับถือคริสต์บ้านแม่หลานหลวง ยังมีความเชื่อเรื่องผีเหลืออยู่ในด้านการเกษตร การรักษาพยาบาล และการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และสัตว์ ในส่วนของการคงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เนื่องจากชุมชนได้ใช้ความเชื่อเรื่องผี เป็นกลไกหรือเครื่องมืออย่างหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชน โดยความเชื่อเรื่องผี ถูกใช้เป็นข้อห้ามหรือข้อกำหนดเพื่อไม่ให้คนในชุมชนละเมิด หรือกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งปัจจัยและเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผียังดำรงอยู่ของปกากะญอที่นับถือคริสต์ ประกอบด้วย ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ความเชื่อดั้งเดิมโดยได้รับการถ่ายทอดความเชื่อเดิมเรื่องผีจากบรรพบุรุษมานานหลายชั่ว

อายุคน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความยากจน เมื่อเกิดการเจ็บป่วยชาวปกากะญอเลือกที่จะรักษาพยาบาลกับหมอผีก่อน เนื่องจากไม่มีเงินไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล และปัจจัยทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นเมื่อผู้นำยังคงประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องผี ทำให้ปกากะญอที่นับถือคริสต์ที่เป็นลูกบ้านและเห็นการกระทำแล้วนำไปปฏิบัติตาม ส่วนเงื่อนไขได้แก่การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีจากบรรพบุรุษ หมอผี โดยผ่านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผี

อุมาภรณ์ วงศ์วิสิฐศักดิ์ (2547) ได้ศึกษาประเพณีและพิธีกรรมของชาวคลอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะของประเพณีพิธีกรรมทั่วไป เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะของประเพณีและพิธีกรรมที่ปฏิบัติตามเชื่อสาย และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประเพณีและพิธีกรรม โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ประเพณีพิธีกรรมดำรงอยู่ คือ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผี ความเชื่อเรื่องการบน ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ลักษณะผู้นำ การเล็งเห็นคุณค่าและประโยชน์ ลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความสนุกสนาน มีความเคารพในระบบอาวุโส รวมทั้งเป็นคนใจบุญสุนทาน และการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประเพณี พิธีกรรม ได้แก่ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของคนไทย การมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ค่านิยม และเจตคติ การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม รูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงของขนาดครอบครัว และการขาดผู้รู้จริงเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

น้ามนต์ อยู่อินทร์ (2553) ได้ศึกษาการดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวในสังคมไทยปัจจุบัน กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนโพธิ์ ตำบลชายนาว อำเภอสมนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลความเชื่อและพิธีกรรมที่ดำรงอยู่ในหมู่บ้านดอนโพธิ์ในปัจจุบัน รวมทั้งวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และการดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับข้าวที่พบคือ ความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สำคัญที่สุด นอกจากนี้ยังมี ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ เช่น เจ้าทุ่ง เจ้าที่ แม่ธรณี แม่คงคม เป็นต้น ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม คาถาอาคม เลขมงคล รวมทั้งการบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา และในปัจจุบันพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือพิธีกรรมมาจากอดีต 4 พิธี ได้แก่ พิธีแรกหวาน พิธีทำขวัญข้าว พิธีแรกเกี่ยว พิธีรับขวัญข้าวเข้าบ้าน และพิธีกรรมที่เกิดขึ้น

ใหม่ 6 พิธี ได้แก่ พิธีบอกกล่าวหรือบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนเริ่มต้นทำนา พิธีบอกกล่าวหรือบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนเริ่มหว่านข้าว พิธีเชิญแม่โพสพเข้าร่วมก่อนฉีดยา พิธีบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อประสบปัญหาหรือภัยพิบัติ พิธีบนบานในช่วงการเก็บเกี่ยว พิธีแก้บนหลังการเก็บเกี่ยว ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดและดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวมีอยู่ 5 ประการคือ การดำรงอยู่ของผู้ประกอบพิธีกรรมเพื่อสืบทอดพิธีกรรม การดำรงอยู่ของความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ การมีภัยพิบัติทางธรรมชาติ คัดรูข้าวและโรคข้าว ต้นทุนสูงในการทำนา และทำเลที่ตั้งหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากถนนสายหลัก

พิมพ์นภัส จินดาวงศ์ (2554) ได้ศึกษาการดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ทั้งพิธีบูชาเสาอินทขีล พิธีทำบุญเมืองและสืบชะตาเมืองเชียงใหม่ และพิธีบูชาผีปู่แสะย่าแสะทั้งสามพิธีมีลักษณะการดำรงอยู่โดยมีการผสมผสานความเชื่อพุทธ พราหมณ์ ผี โดยพิธีทำบุญเมืองและสืบชะตาเมืองเชียงใหม่และพิธีบูชาเสาอินทขีล มีการนำความเชื่อทางพุทธศาสนาผสมผสานอย่างเข้มข้น ในขณะที่พิธีบูชาผีปู่แสะย่าแสะนั้นมีความเชื่อดั้งเดิมเป็นจุดเด่นของพิธี นอกจากนี้ยังพบลักษณะการดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีการปรับให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อันได้แก่ การปรับองค์ประกอบบางส่วนในพิธีเพื่อตอบสนองต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด การนำเสนออัตลักษณ์เมืองเชียงใหม่ และนำเสนอความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในจังหวัดเชียงใหม่ผ่านพิธีกรรม ในส่วนของบทบาทของพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันพบว่ายังคงมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ตอบสนองความต้องการทางด้านสังคม และตอบสนองนโยบายของรัฐในการสืบสานประเพณีของจังหวัดเชียงใหม่

พัชรินทร์ สมหอม (2554) ได้ศึกษาประเพณีปะลองเปิงด้าจ๊ก (บุญส่งข้าวแช่): ความหมาย บทบาท และปัจจัยการดำรงอยู่ในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการความเป็นมา เรื่องราวเกี่ยวกับข้าวแช่ และความเชื่อของประเพณีปะลองเปิงด้าจ๊ก (บุญส่งข้าวแช่) และเพื่อศึกษาความหมาย บทบาท และปัจจัยการดำรงอยู่ของประเพณีปะลองเปิงด้าจ๊ก (บุญส่งข้าวแช่) ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและวัฒนธรรมของบ้านนครชุมน์ โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีปะลองเปิงด้าจ๊ก (บุญส่งข้าวแช่) เป็นงานที่มีความสัมพันธ์กับประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในสังคมไทย โดยจัดในห้วงเวลาเดียวกันและถือว่เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงสังคมและ

วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญที่จัดขึ้นในหัวงระยะเวลาเพียง 3 วัน ระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปี บทบาทของประเพณีและความสำคัญต่อสังคมมอญนครชุมน์ มีสองระดับด้วยกันคือ หน้าที่ในการรวมคนและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน ทั้งในระดับครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ในด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมได้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนบ้านนครชุมน์และชุมชนอื่นที่อยู่ร่วมกันในท้องถิ่นนี้ ด้วยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป กับการประกอบอาชีพทำมาหากินของคนในชุมชน วิถีชีวิตที่ทำนาปีละหนึ่งครั้ง เปลี่ยนเป็นชลประทานตลอดทั้งปี สภาพที่อยู่อาศัยปรับเปลี่ยนไปให้เข้ากับยุคสมัย แต่ในขณะที่ประเพณีนี้ยังได้ปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีให้แก่ลูกหลาน จากการส่งช้างแซ่ให้ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีขึ้นในชุมชน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของประเพณีนี้มีสามประการคือ ประการแรกปัจจัยทางสังคมภายในชุมชน ประการที่สองปัจจัยสังคมภายนอกชุมชน และประการที่สามปัจจัยทางเศรษฐกิจ อีกนัยหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ประเพณีนี้ดำรงอยู่ได้ก็คือ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้และการให้คุณค่าของความหมายให้คนภายในชุมชนได้รับรู้และสามารถถ่ายทอดบอกต่อได้

ประเสริฐ รุณรา (2557) ได้ศึกษาเรื่องพิธีสวดนพเคราะห์:พลวัตของพิธีกรรมประดิษฐ์ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและการผลิตซ้ำพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทย วิเคราะห์วิธีการประดิษฐ์พิธีสวดนพเคราะห์รูปแบบต่าง ๆ ในสังคมไทยในปัจจุบัน และศึกษาบทบาทของพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยในปัจจุบัน โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับนพเคราะห์ในสังคมไทยเป็นการประสานความเชื่อเกี่ยวกับเทพนพเคราะห์ ที่ได้รับแนวคิดจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับความเชื่อที่เกี่ยวกับเทพนพเคราะห์ที่ได้รับแนวคิดแบบศาสนาพุทธ การศึกษาพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบันพบว่า ช่วงเวลาในการจัดพิธีมักจัดในช่วงบ่ายถึงค่ำ กลุ่มผู้ประกอบพิธีมีหลากหลาย ได้แก่ พระสงฆ์ โหร พราหมณ์ บัณฑิต และคณะเร่ ในส่วนประเภทของพิธีกรรม พบทั้งพิธีสวดนพเคราะห์ที่สืบสานมาจากพิธีบูชาเทวดานพเคราะห์ และพิธีสวดนพเคราะห์ที่ประดิษฐ์เพื่อวัตถุประสงค์ใหม่ ด้านการศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีสวดนพเคราะห์และปัจจัยในการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า พิธีสวดนพเคราะห์สามารถบรรเทาทุกข์และขจัดความกลัว เสริมความมั่นคงทางจิตใจ ตลอดจนจนสามารถผ่อนคลายความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและการเมือง และในขณะเดียวกันพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบันนำแนวคิดทางทุนนิยมมาใช้บริหารจัดการพิธีกรรม ดังนั้นพิธีกรรมจึงสามารถระดมมวลชน ระดมทุน ตลอดจนจนสามารถชักจูงคนเข้าวัดได้มากยิ่งขึ้น ในส่วนปัจจัยที่ทำให้พิธีสวดนพเคราะห์ได้รับความนิยมนั้น เนื่องจากพิธีสวดนพเคราะห์มีการปรับเปลี่ยน

รูปแบบของพิธีให้เข้ากับพลวัตทางสังคม มีต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีลดลง และมักจัดพิธีสวดศพเคราะห์ในวันหยุดสำคัญและวันหยุดนักขัตฤกษ์ทำให้เดินทางมาร่วมงานได้สะดวกอีกทั้งพิธีสวดศพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบันมีการประดิษฐ์รูปแบบของพิธีให้ลดการผู้ประกอบพิธีกรรมมักสร้างรูปแบบใหม่ ๆ เสมอเพื่อจูงใจมวลชนให้เข้าร่วมพิธีกรรม

ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ (2557) ได้ศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของกลุ่มชนชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐาน และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อในฐานะสื่อเชิงวัฒนธรรมชุมชน และ เพื่อศึกษาสถานภาพบทบาทและการดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมรหรือเขมรถิ่นไทยที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่าวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทยเขมรจะเป็นวิถีแบบชาวชนบทที่เรียบง่าย อาศัยอยู่ รวมกันเป็นกลุ่มหมู่บ้าน เป็นสังคมมิตรไมตรีที่ทุกคนมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ใช้ภาษาเขมร เป็นภาษาในการสื่อสาร ศาลนะตาที่ตั้งอยู่ใจกลางชุมชนเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจที่ชาวชุมชนศรัทธาเคารพนับถือ ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมรจะมีอยู่หลากหลายรูปแบบทั้งที่เกี่ยวกับวงรอบชีวิต เช่น กรูกำเนิดที่เชื่อว่าทุกคนที่เกิดมาจะเทพเจ้าประจำตัวมาท ทำหน้าที่ปกป้อง และพิธีไฉ้จ๊วะที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เป็นการรักษาพยาบาลที่ใช้ความร้อนของไฟมาเป็น เครื่องมือในการรักษา พิธีตามความเชื่อที่เกี่ยวกับชุมชนเช่นพิธีกรรมแซน ควาย ที่ประกอบขึ้นเพื่อเชนสรวงเจ้าที่ไร่นาที่คอยปกป้องไร่นา พิธีกรรมตามความเชื่อที่เกี่ยวกับความเป็นมงคลต่อชีวิต เช่น พิธีแกคร้วะที่ประกอบขึ้นเพื่อเป็นสะเคาะเคราะห์ เป็นต้น การดำรงอยู่ ประเพณี พิธีกรรมตาม ความเชื่อที่มีสามลักษณะคือคงอยู่แต่ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะกับวิถีชุมชนเลื่อนหายเหลือ เพียงเรื่องเล่า และประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน พิธีกรรมและความเชื่อ มีบทบาทต่อความเป็นชุมชนอย่างมากในการขัดเกลา กล่อมเกลากลุ่มชนในประเพณีปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่เป็นมาตรฐานของสังคม

กานต์ทิศา สีหมากสุก (2558) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ กรณีศึกษาเขตตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อในพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ และวิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ไทยทรงดำ ตำบลหนองปรัง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับเรื่องผี ขวัญ ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม และความเชื่อเกี่ยวกับมนต์ โดยมีผีบรรพบุรุษเกี่ยวข้องกัวิถีชีวิตของไทยทรงดำมาก

ที่สุด ความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ ต่าบลหนองปรงในปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 6 เรื่อง ได้แก่ ความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด ความเชื่อในช่วงวัยเด็ก ความเชื่อในช่วงวัยรุ่น ความเชื่อในช่วงวัยผู้ใหญ่ ความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเจ็บป่วย ความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายและหลังการตาย ในส่วนของปัจจัยที่ทำให้ยังคงดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไป มีทั้งสาเหตุที่มาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในที่ยังคงดำรงอยู่ ได้แก่ ครอบครัว ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความสามัคคี การมีผู้นำชุมชนที่ใส่ใจกับความ เป็นไทยทรงดำ และระบบเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยภายนอกที่ยังคงดำรงอยู่ ได้แก่ ระบบการปกครองของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย ระบบการศึกษาในโรงเรียนเทคโนโลยีสื่อสารและการ โทรคมนาคม ส่วนปัจจัยภายในที่ทำให้เปลี่ยนแปลง ได้แก่ การปลูกฝังความเชื่อและค่านิยมใน ครอบครัว สภาพแวดล้อมของชุมชน สภาพแวดล้อมทางสังคม และเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัย ภายนอกที่ทำให้เปลี่ยนแปลง ได้แก่ เหตุการณ์บ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย ความเจริญทางด้าน การศึกษา คติความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเจริญทางด้าน การแพทย์และสาธารณสุข ความ เจริญทางเทคโนโลยี ความเจริญทางด้านสังคมและชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรม นักวิชาการได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ ของประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีลักษณะที่มีทั้งเหมือนและต่างกันตามปัจจัย การดำรงอยู่ของ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกยังไม่มีผู้ศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจใน พิธีกรรมนี้ และอนุรักษ์พิธีกรรมเฮ็ดเวียกให้ดำรงอยู่ต่อไป รวมทั้งเพื่อปลูกจิตสำนึกสำหรับ เยาวชนชาวอีสานรุ่นหลังให้เห็นความสำคัญของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นการศึกษาด้านคติชนในสังคมที่สืบต่อกันมาผ่านระบบความเชื่อและสะท้อนออกมาในรูปแบบพิธีกรรม โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
3. เพื่อวิเคราะห์การดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

วัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น เป็นประเด็นหลักของการศึกษา โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. การเสนอผลการศึกษา

พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยในหมู่บ้านหนองหลวง หมู่ที่ 4 ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ดังนี้

1. **ประวัติหมู่บ้าน** บ้านหนองหลวง หมู่ที่ 4 ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย หมู่บ้านนี้จากคำบอกเล่าของ ป่อ วงศ์ศิริ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านหนองหลวง ได้ให้ข้อมูลว่าหมู่บ้านหนองหลวง ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2479 ตรงกับปี ชวด ซึ่งย้ายมาจากหมู่บ้านตาดปูน (ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านร้าง) ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองหลวงในปัจจุบันประมาณ 1 กิโลเมตร บ้านตาดปูนในอดีตนั้นเป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำไหลผ่าน มีลาดหินหรือชาวบ้านเรียกว่าตาด ชาวบ้านมักขุดเอาหินมาเผาทำเป็นปูนเคี้ยวกินกับหมากจึงเรียกชื่อ

หมู่บ้านว่า “บ้านตาดปุ่น” เมื่อปีพุทธศักราช 2478-2479 มีประชากรประมาณ 66 ครัวเรือน มีนายก้อน สารมะโน เป็นผู้นำหมู่บ้านในสมัยนั้น ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ข้าว และทำนา มีวัด 1 แห่งคือวัดบ้านตาดปุ่น โดยมีพระอาจารย์เจียร เป็นเจ้าอาวาส ก่อนจะย้ายจากบ้านตาดปุ่นมาอยู่ที่หมู่บ้านหนองหลวงนั้น เนื่องจากเกิดโรคห่าระบาดอย่างหนัก ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านล้มตายกันเป็นจำนวนมาก แต่ชาวบ้านเชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นการกระทำของภูตผีปีศาจ โดยเชื่อว่าเหตุเกิดจากนายน้อยทา หรือชาวบ้านตาดปุ่นเรียกว่า “ตาพ่อนอ” เป็นพรานป่าชาวจังหวัดน่านได้มาแต่งงานอยู่กับหญิงสาวชาวบ้านตาดปุ่น ซึ่งคืนวันหนึ่งเขาฝันว่ามีผู้ชายร่างใหญ่บอกให้ไปขุดเอาไหสมบัติที่ฝังอยู่บริเวณที่เขากำลังฟันไร่ (ถางพง) แต่มีข้อแม้ว่า เมื่อได้ไหสมบัติไปแล้ว ต้องบวชอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ เพื่อเป็นการตอบแทน พอวันรุ่งขึ้นเขาได้ไปยังบริเวณนั้นตามความฝันของตน ปรากฏว่าเมื่อขุดลงไปความลึกได้ประมาณศอกเศษ ก็พบไหสมบัตินั้นซึ่งมีความสูงเกือบ 2 ศอกตามความฝันทุกประการ นายน้อยทาได้นำไหนั้นกลับมาที่บ้านที่อาศัย พอเปิดดูข้างในไหนั้น พบว่ามีเงินทองเต็มถึงปากไห ซึ่งเงินนั้นชาวบ้านเรียกว่า เงินป้อม เงินเสียน เงินฮาง เขาได้นำสมบัติที่อยู่ในไหนั้นมาใช้จนหมดสิ้น แต่ไม่ได้บวชให้เจ้าของสมบัตินั้น ตามคำที่ชายร่างใหญ่ซึ่งเข้าใจว่าเป็นผีนั้นสั่งไว้ ถัดจากนั้นมาไม่นานนายน้อยทาได้เสียชีวิตลงโดยไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านตาดปุ่นเชื่อว่าวิญญาณผีเจ้าของไหสมบัตินั้นไม่พอใจ และตามมาเอาชีวิตของเขา หลังจากนายน้อยทาเสียชีวิตได้ไม่นานในช่วงระยะเวลาไม่ถึง 1 อาทิตย์ชาวบ้านได้ล้มตายติด ๆ กันเป็นจำนวนมากกว่า 30 คน ถึงขนาดที่ว่าเอาศพหนึ่งไปฝังกลับมาถึงหมู่บ้านมีคนเสียชีวิตรออยู่แล้ว ในจำนวนนั้นมีเด็กกว่า 20 คนที่เสียชีวิต ชาวบ้านเกิดความหวาดผวากลัวในอำนาจสิ่งลึกลับ ว่าวิญญาณผีมาเอาชีวิตของชาวบ้านไปเพราะโกรธแค้น และตามมารบกวนคนในหมู่บ้าน เมื่อตกตอนกลางคืนในแต่ละวัน ชาวบ้านมักได้ยินเสียงร้องของม้า เสียงควมม้ารอบบริเวณหมู่บ้าน เสียงนกเค้าร้องดังโหยหวนชวนให้กลัว และมีเสียงพูดคุยกันเสียงดังฟังไม่รู้เรื่อง ชาวบ้านอยู่อย่างหวาดกลัวไม่มีความสุข ผู้นำหมู่บ้านจึงได้ประชุมชาวบ้านว่าเราจะทำบุญครั้งใหญ่ เมื่อตกลงกันแล้วชาวบ้านจึงได้เดินทางด้วยเท้าเปล่าลัดเลาะป่าไปทางหนองแม่ลูก (ชื่อหนองน้ำในแถบนั้น) เพื่อไปนิมนต์ ยาคูธูนิ ปภากโร (พระครูวารีศรีสวัสดิ์อินทร) วัดโพหนอง บ้านหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่โด่งดังในสมัยนั้น เพื่อมาทำพิธีขับไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งหลายให้หมดไปจากหมู่บ้าน ในพิธีกรรมนั้นชาวบ้านพากันหามยาคุนิน แห่รอบหมู่บ้านเพื่อทำพิธีว่านกรวดหว่านทราย แต่ไม่เป็นผล เพราะวันต่อมาหลังจากทำพิธีไม่นาน ย่าแม่กันและย่าม่อนของเขา ซึ่งเป็นผู้อาวุโสสูงสุดในหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แม่บ้าน แม่เมือง” ได้เสียชีวิตไล่เลี่ยกัน ชาวบ้านพากันวิพากษ์กันไปต่าง ๆ นานา จนในที่สุดชาวบ้านพากันแยกย้ายอพยพออกจาก

หมู่บ้านไป เพราะกลัวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ชาวบ้านประมาณ 40 ครอบครัวย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านนาเจียง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านตาตปุนประมาณ 2 กิโลเมตร ส่วนอีกประมาณ 5-8 ครอบครัวได้ไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ภูไฮ่เทิง (บ้านเก่าห้วยข้าวหลาม ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านร้าง) ส่วนชาวบ้านที่เหลืออพยพไปอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องตามหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น บ้านห้วยด้ว บ้านแก่งแล่น บ้านกกโพธิ์ บ้านห้วยไคร้ ฯลฯ จึงทำให้หมู่บ้านตาตปุนเป็นหมู่บ้านร้างนับแต่บัดนั้นมา

ต่อมาครอบครัวของนายसान วงศ์ศิริ และนายที วงศ์ศิริ ที่อพยพย้ายมาจากบ้านตาตปุน มาอยู่ที่บ้านนาเจียงได้ประมาณ 10 เดือน ปรึกษากันว่าเราน่าจะย้ายครอบครัวไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ดีกว่านี้ เพราะว่าที่นี่ไม่ค่อยสงบสุขมีความวุ่นวายชาวบ้านแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน พอปรึกษากันเสร็จทั้ง 2 ครอบครัวจึงตกลงย้ายครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานใหม่ ยังบริเวณหนองน้ำใหญ่ (สระหนองหลวง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหนองสระ ในปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ถัดจากบ้านนาเจียง ประมาณ 1 กิโลเมตร บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์นานาชนิด เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา แมงดา แมงขี้เต่า แมงเข้หมี่ กว้าง เลื้อ แร้ง ฯลฯ เป็นจำนวนมาก และบริเวณนี้เหมาะแก่การเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งตอนมาตั้งบ้านเรือนเป็นครั้งแรกมีประชากรเพียง 2 ครอบครัว เท่านั้นคือ ครอบครัวของนายसान และนางลอง วงศ์ศิริ มีบุตรติดตามมาด้วย 1 คนคือ นายบ่อ วงศ์ศิริ (ผู้ให้ข้อมูล) ตอนนั้นอายุได้ 12 ปี และครอบครัวของนายที และนางวาน วงศ์ศิริ มีบุตรธิดาติดตามมาด้วย 3 คนคือ นางนวล วงศ์ศิริ นายถัน วงศ์ศิริ (สามีของนางนวล) และนายมี วงศ์ศิริ รวม 8 คน ได้ทำมาหากินอยู่อย่างมีความสุขมาโดยตลอด ภายหลังจากนั้นอีก 2-3 ปีได้มีบ้านเรือนเพิ่มขึ้นอีก 3 หลัง รวมเป็น 5 หลังคาเรือน คือ ครอบครัวของนายคำภา วงศ์ศิริ นายจันทร นางสูง วงศ์ศิริ (ย้ายมาจากบ้านเก่าห้วยข้าวหลาม) และชาวบ้านจำนวนหนึ่งจากบ้านโคกหวางวัง ทำให้หมู่บ้านมีประชากรเพิ่มขึ้น จึงคิดชวนกันตั้งชื่อหมู่บ้าน ชาวบ้านทั้งหมดจึงตกลงกันว่า จะตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองหลวง” ตามลักษณะของหนองน้ำในหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ และใช้ร่วมกันไม่ใช่เป็นของคนใดคนหนึ่ง เปรียบเสมือนกับของหลวงจึงตั้งชื่อหมู่บ้านดังกล่าว (บ่อ วงศ์ศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2560)

2. ที่ตั้งและอาณาเขต บ้านหนองหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านซ่งลี หมู่ที่ 5 ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ทิศใต้ ติดกับบ้านนาเจียง หมู่ที่ 3 ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านโนนแสงแก้ว หมู่ที่ 10 ตำบลร่องจิก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านนาเปี้ย หมู่ที่ 7 ตำบลนาหอ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพ 6 แสดงพื้นที่วิจัย

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, ม.ป.ป., สื่อดอนไลน์

3. ประชากร จากการสำรวจข้อมูลประชากร ณ วันที่ 1 มีนาคม 2560 พบว่า ประชากรในหมู่บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีจำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 653 คน ชาย แบ่งเป็น ชาย 345 คน หญิง 308 คน (ต่วน จันทะวงค์, ผู้ให้สัมภาษณ์ , วันที่ 6 มิถุนายน 2560)

4. อาชีพของชาวบ้านหนองหลวง ชาวบ้านหนองหลวงมีอาชีพที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มอาชีพ ดังนี้

4.1 กลุ่มปศุสัตว์ คือการเลี้ยงหมู เลี้ยงโค กระบือ ไก่ ในอดีตชาวบ้านหนองหลวงนิยมเลี้ยงสัตว์ประเภทนี้มาก แต่ในปัจจุบันเหลือน้อยลงแต่ยังคงมีอยู่ประปราย

4.2 กลุ่มรับจ้าง ชาวบ้านบางส่วนมีอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างกรีดยาง รับจ้างทำงานในไร่แบบรายวัน และอื่น ๆ

4.3 กลุ่มเร่ขายลอตเตอรี เป็นอาชีพเสริมของชาวบ้านหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเสร็จแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะเร่ขายลอตเตอรีทั้งในหมู่บ้านและต่างจังหวัด

4.4 กลุ่มเกษตรกรรม เช่น การทำนาปลูกข้าวทำไร่ข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน การทำไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง ชিং และทำสวน เช่น สวนยางพารา สวนแก้วมังกร สวนมะขาม สวนมะม่วง เป็นต้น ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมนี้เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านหนองหลวง

5. ศาสนสถาน ชาวบ้านหนองหลวง นับถือพระพุทธศาสนาทั้งหมด มีวัด 1 แห่ง คือวัดสว่างอรุณ สร้างเมื่อปีพุทธศักราช 2483 ที่พักสงฆ์ 1 แห่งคือ ที่พักสงฆ์ป่าช้าบ้านหนองหลวง

6. สถานศึกษา มีโรงเรียน 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านหนองหลวง สร้างเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2515 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

7. การสาธารณูปโภค บ้านหนองหลวงมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีประปาหมู่บ้าน 2 แห่งแต่สภาพน้ำใช้ได้เฉพาะการอุปโภคเท่านั้น ไม่สามารถใช้บริโภคได้ ชาวบ้านต้องซื้อน้ำดื่มหรือหาภาชนะเก็บน้ำฝนไว้ในช่วงฤดูฝน เพื่อใช้สำหรับบริโภค

8. การสื่อสาร ในหมู่บ้านหนองหลวงมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ 1 แห่ง สามารถติดต่อสื่อสารได้สะดวก และยังสามารถใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ติดต่อสื่อสารได้ทุกระบบ

9. การสาธารณสุข บ้านหนองหลวงไม่มีสถานอนามัยประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านจะไปใช้บริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกงาม ซึ่งอยู่ห่างออกไป 4 กิโลเมตร หรือที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชด่านซ้าย ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 16 กิโลเมตร

10. สถานที่หรือสิ่งสวยงามตามธรรมชาติ น้ำตกตาดเป็อย อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นน้ำตกขนาดใหญ่มี 3 ชั้น ภายในบริเวณน้ำตกมีถ้ำพระ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคูเมือง ซึ่งทุก ๆ ปีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ชาวบ้านจะร่วมกันไปสรงน้ำพระพุทธรูปในถ้ำเพื่อความเป็นสิริมงคล

1.9. ขนบธรรมเนียมประเพณี กิจกรรมทางศาสนาและสังคมของชาวบ้านหนองหลวง มีดังนี้

เดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม งานบุญข้าวเปลือกข้าวสาร (บุญคูณลาน)

เดือนเมษายน งานบุญปีใหม่สงกรานต์ แห่ต้นดอกไม้

เดือนมิถุนายน งานบุญเฮ็ดเวียกบ้าน (บุญกลางบ้าน 3 วัน 2 คืน)

เดือนกรกฎาคม งานบุญเข้าพรรษา

เดือนตุลาคม งานบุญออกพรรษา แห่ปราสาทผึ้ง

เดือนพฤศจิกายน งานลอยกระทง (ต่วน จันทะวงค์, ผู้ให้สัมภาระณ์, วันที่

6 มิถุนายน 2560)

วิทยากร

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของวิทยากร นอกจากจะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ว่าเป็นผู้มีความรู้เรื่องพิธีกรรมเฮ็ดเวียกอย่างแท้จริง แล้วยังมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. อายุ 50 ปีขึ้นไป กับทั้งเป็นชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาและปัจจุบันอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

2. เคยเข้าร่วมพิธีกรรมเฮ็ดเวียกในหมู่บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง

การวิจัยในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือและอนุเคราะห์จากวิทยากรผู้มีความรู้ และมีคุณสมบัติของวิทยากรที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ข้างต้น ซึ่งวิทยากรดังกล่าวประกอบด้วย

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน

1. นางมี จันทะวงศ์ อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

2. นางวาด สายโสภา อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

3. นางถนอม จันทะวงศ์ อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

4. นางสุกี้ วงศ์ศิริ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

5. นางคำ วงศ์ศิริ อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

6. นายอำนาจ วงศ์ศิริ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

7. นายสุนีย์ พิมพ์สารี อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

8. นายต่วน จันทะวงศ์ อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 89 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

9. นายประเสริฐ วงศ์ศิริ อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

10. นายบุญเตรียม สารมะโน อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 76 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

พิธีกรรมเห็ดเวียงเหียน

1. นายบ่อ วังคีรี อายุ 90 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

2. นางเตย วังคีรี อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

3. นางกอง วังคีรี อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

4. นายสุที วันทองสุข อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

5. นายแก้ว วังคีรี อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

6. นางสุกี วังคีรี อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

7. นายอำนาจ วังคีรี อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

8. นายสุเทพ วังคีรี อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

9. นางสมจิต สารมะโน อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

10. นายอุดม สารมะโน อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

11. นายจวน วังคีรี อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

12. นางบุญเรือน วังคีรี อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

พิธีกรรมเห็ดเวียงคน

1. นายสุที วันทองสุข อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

2. นายแก้ว วงศ์ศิริ อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
3. นางสุกี้ วงศ์ศิริ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
4. นายอำนาจ วงศ์ศิริ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
5. นางบุญเลิศ พิมพ์สารี อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
6. นางคำเพ็ญ วงศ์ศิริ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
7. นางจำปี มณีศรี อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
8. นายทองสิน วงศ์ศิริ อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
9. นายอุดม สารมะโน อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
10. นางคำเพ็ญ วงศ์ศิริ อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร
11. นางบุญเรือน วงศ์ศิริ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 4 บ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อาชีพเกษตรกร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่ทำการศึกษาไว้กว้าง ๆ ล่วงหน้า มีการกำหนดคำถามเพื่อเป็นแนวทางและคำถามสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม โดยกำหนดลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบปลายเปิด ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อการสัมภาษณ์ไว้ดังนี้

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเฮ็ดเวียกในหมู่บ้านหนองหลวง ลำดับขั้นตอน องค์ประกอบในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

1.2 ผลหลังจากการเข้าร่วมพิธีกรรมเฮ็ดเวียกต่อชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

2. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อบันทึกรายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ระหว่างการทำพิธีกรรมเฮ็ดเวียก แบบบันทึกสร้างตามวัตถุประสงค์ดังนี้

2.1 องค์ประกอบขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

2.2 ความเชื่อและการดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

แบบบันทึกข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ทำสองขั้นตอน คือ การจดบันทึกย่อขณะทำการสังเกต และบันทึกหลังการสังเกต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเก็บข้อมูลขั้นที่สอง คือนำบันทึกที่ย่อไว้นามาเรียบเรียงใหม่ เพื่อให้มีข้อความขยายมากขึ้น และทุกครั้งผู้วิจัยได้บันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำมาเรียบเรียงใหม่ในภายหลังเพื่อตอบให้ตรงจุดประสงค์ที่วางไว้

3. การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไปขณะศึกษาในหมู่บ้านและพิธีกรรมเฮ็ดเวียกแต่ละประเภท

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้โอกาสขณะที่เข้าร่วมพิธีกรรมเฮ็ดเวียก โดยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพิธี คือ การช่วยเหลือในการเตรียมพิธี ตลอดจนเข้าร่วมพิธีที่ทางหมู่บ้านจัดขึ้น โดยการเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยพูดคุยและดูพิธีกรรมต่าง ๆ แล้วจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

4. การบันทึกข้อมูลด้วยกล้องถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เครื่องบันทึกเสียง เพื่อบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวและเสียงในการทำความเข้าใจเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ซึ่งการบันทึกภาพเคลื่อนไหวนั้นจำเป็นต้องมีการบันทึกขณะประกอบพิธีกรรม เพราะในการประกอบพิธีกรรมนั้นการสัมภาษณ์อาจรบกวนสมาธิ และทำให้เกิดความสับสนของผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้วิจัยจึงบันทึกภาพเคลื่อนไหวเพื่อบันทึกบรรยากาศลำดับขั้นตอน เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำพิธีกรรม และนำมาสอบถามผู้ประกอบพิธีกรรมภายหลังเมื่อเสร็จพิธี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการวิจัย โดยดำเนินการ ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการได้รับข้อมูล
2. ศึกษาและเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ด้านสังคม ประชากร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์และค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ จากหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

3. ผู้วิจัยสัมภาษณ์วิทยากรที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาแล้ว การสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและแบบบันทึกข้อมูลสนาม ผู้วิจัยใช้กล้องถ่ายภาพนิ่งและเครื่องบันทึกเสียงในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลในส่วน of ความเชื่อและพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

4. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลพิธีกรรมโดยการร่วมสังเวยการณแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ซึ่งทำให้สามารถบันทึกขั้นตอนองค์ประกอบ สัญลักษณ์ ตลอดจนผลของพิธีกรรมและยังทำให้ผู้วิจัยสามารถสัมภาษณ์วิทยากรขณะประกอบพิธีกรรมได้ แต่บางพิธีกรรมก็ไม่สามารถสัมภาษณ์วิทยากรได้ ผู้วิจัยได้ใช้กล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหวเพื่อบันทึกพิธีกรรมทุกขั้นตอนและสอบถามสัมภาษณ์วิทยากรหลังเสร็จพิธีกรรม โดยผู้วิจัยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ช่วงตอนเย็นหลังจากวิทยากรรับประทานอาหารเย็นเสร็จเรียบร้อยแล้ว

5. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยตระหนักถึงประเด็นของการวิจัยครั้งนี้เป็นสำคัญโดยเชื่อว่าข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมานั้น ต้องครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจน สมบูรณ์ครบถ้วน ดังนั้นผู้วิจัยจึงตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำการศึกษาข้อมูลในหมู่บ้าน โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ จัดทำแบบบันทึกข้อมูลขึ้นมาเฉพาะ ทำให้ผู้วิจัยมีความสะดวกในการแยกหมวดหมู่และประเภทของข้อมูลไว้ และการตรวจสอบข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อมูลการสัมภาษณ์กับข้อมูลพิธีกรรมที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและแยกเป็นหมวดหมู่แล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบ ขั้นตอน เกี่ยวกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องเคราะห์ของคนในภาคอีสาน มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

2. วิเคราะห์ความเชื่อของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

3. วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน

การเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาคั้งนี้ เป็นการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอ ด่านซ้าย จังหวัดเลย” ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกตและเข้าร่วมพิธีกรรม ตลอดจนสนทนากลุ่มวิทยากรผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้าน หนองหลวง โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านหนองหลวงที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลงพื้นที่สำรวจหมู่บ้าน และข้อมูลภาคสนามที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมมา ทำการศึกษาและวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

องค์ประกอบ ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง พบว่า พิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือพิธีกรรมเฮ็ดเวียก หมู่บ้าน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน (เรือน) และพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน ซึ่งมีองค์ประกอบที่มีทั้ง เหมือนและต่างกันไป เพื่อความสะดวกในการศึกษาผู้วิจัยได้แยกประเภทองค์ประกอบของ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกในแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน เป็นภาษาพูดของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย หรือในภาษาไทยกลางเรียกว่าพิธีสะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้าน หนองหลวงให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และถือปฏิบัติสืบทอดจากอดีตจวบจนปัจจุบัน นับเป็นหนึ่งในประเพณีพิธีกรรมที่อยู่ในฮีตสิบสองของชาวอีสาน ซึ่งชาวอีสานโดยทั่วไปเรียกว่า “บุญซำฮะ” (ซำฮะ) หมายถึง การทำความสะอาด เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งที่ไม่ดี เป็นเสนียดจัญไร อันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง ถือเป็นการปัดเป่าความชั่วร้าย ที่เป็นภัยต่าง ๆ ให้ออกจากหมู่บ้าน เช่น ภัยจากโรคระบาด ฝนแล้ง หรือภัยที่เกิดจากบรรดา ภูตผีปีศาจจำพวกผีปอบ ผีเป่า ผีโพง จะเข้ามาแทรก ซึ่งจะทำให้คนในหมู่บ้านเจ็บไข้ได้ป่วย ฯลฯ ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านจะพากันเก็บกวาดบ้านเรือนให้เรียบร้อย เป็นการทำความ สะอาดครั้งยิ่งใหญ่ในรอบปี เพื่อสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้ขจัดออกไป อันจะนำมาสู่ ความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าของบุญเตรียม สารมะโน ทำให้ทราบว่า พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านนี้ เป็นพิธีกรรมที่จะต้องจัดขึ้นทุกปี หากปีใดไม่ได้กระทำ จะทำให้คน ในหมู่บ้านเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ และฝนฟ้าก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาลหรือฝนแล้ง

จากอดีตที่ผ่านมาเมื่ออยู่ปีหนึ่งที่ชาวบ้านไม่ได้จัดพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านตามช่วงระยะเวลาที่เคยกระทำกันมาคือในช่วงเดือนเจ็ด (มิถุนายน) ในช่วงระยะเวลานั้นชาวบ้านหนองหลวงต่างเจ็บป่วย ฝนแล้งส่งผลให้พืชผลทางการเกษตรเสียหาย ผู้นำหมู่บ้านพร้อมกับผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ต่างมีความเห็นว่า การที่หมู่บ้านไม่ได้จัดพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านเจ็บป่วย ฝนแล้ง จึงตกลงกันว่าจะต้องจัดพิธีกรรมขึ้น ซึ่งหลังจากกระทำพิธีกรรมไม่กี่วันฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อความศรัทธาต่อพิธีกรรมดังกล่าวมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามบุญเตรียม สารมะโน ยังได้กล่าวว่า พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านนี้เป็นพิธีกรรมที่มีมาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลแล้ว โดยมีที่มาจากเมืองไพศาลีเกิดพายุภัย ชาวเวียกพากันแพงเพราะฝนแล้ง ผู้คนล้มตายเพราะความอดอยากเป็นอันมาก เกิดโรคระบาดคืออหิวาตกโรค บ้านเมืองเต็มไปด้วยซากศพ ชาวเมืองจึงไปอาราธนาพระพุทธรูปเจ้ามาระงับเภทภัย พระพุทธรูปองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ 500 รูป เสด็จจากกรุงราชคฤห์มายังเมืองไพศาลีด้วยเรือเป็นระยะเวลาเจ็ดวันจึงถึง เมื่อพระองค์เสด็จถึง ฝนทำใหญ่ได้ตกลงมาจนน้ำท่วมถึงหัวเข่า พัดเอาซากศพลอยไปตามน้ำ ครั้นนั้นพระพุทธรูปองค์ตรัสเรียกพระอานนท์มาเรียนเอาคาถา แล้วถือเอาบาตรน้ำมนต์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าไปประพรมทั่วพระนคร นับแต่นั้นมาชาวเมืองก็อยู่อย่างมีความสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ชาวอีสานจึงได้ยึดถือช่วงเวลาในเดือน 7 หรือเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว กระทำพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านหรือการทำบุญช่าชะในเดือน 7 สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (บุญเตรียม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2560)

อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรมีขวัญกำลังใจในการประกอบอาชีพ และขจัดสิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านให้หมดไป ตลอดจนเป็นการสร้างสิ่งที่เป็นมงคลให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านนี้ ชาวอีสานได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป นับเป็นพิธีกรรมสำคัญอีกพิธีหนึ่งของชาวอีสาน จากการศึกษาพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่ามีองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน ดังนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านมีทั้งหมดอยู่ 2 ฝ่ายได้แก่ ผู้ทำพิธี และผู้เข้าร่วมพิธี โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ผู้ทำพิธี คือผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งแบ่งผู้นำในการประกอบพิธีกรรมอยู่ 2 ฝ่าย ได้แก่

1.1.1 ผู้นำฝ่ายพระสงฆ์ หมายถึงพระสงฆ์ที่ชาวบ้านได้นิมนต์มาเพื่อเจริญพระพุทธมนต์บทต่าง ๆ ซึ่งการนิมนต์พระสงฆ์ได้กำหนดไว้ว่าต้องนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 9 รูปขึ้นไป จะเป็นจำนวนคู่หรือคี่ก็ได้ แต่ต้องมากกว่า 9 รูป ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ประจำวัดภายในหมู่บ้าน แต่บางปีหากพระสงฆ์ที่วัดภายในหมู่บ้านไม่เพียงพอก็สามารถนิมนต์พระสงฆ์จากวัดที่อยู่ต่างหมู่บ้านได้ ในการนิมนต์พระสงฆ์นั้นจะเป็นการนิมนต์ด้วยวาจาโดยการนำเอาดอกไม้ธูปเทียนไปถวาย พร้อมทั้งนิมนต์พระสงฆ์โดยบอกถึงวัตถุประสงค์ของการนิมนต์ สำหรับหน้าที่ของการนิมนต์พระสงฆ์นั้นมิได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง แต่โดยหน้าที่แล้วมีคณายกประจำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ จะเป็นผู้ทำหน้าที่นิมนต์พระสงฆ์ (บุญเตรียม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

1.1.2 ผู้นำฝ่ายฆราวาส หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาและวางแผนในการจัดเตรียมสถานที่ รวมถึงอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมชนิดต่าง ๆ รวมทั้งเป็นผู้นำชาวบ้านในการกล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และอาราธนาพระปริตรในพิธีกรรม ซึ่งผู้นำฝ่ายฆราวาสคือมีคณายกหรือทายก ซึ่งปัจจุบันก็คือ นายบุญเตรียม สารมะโน

1.2 ผู้เข้าร่วมพิธี ซึ่งเป็นผู้รับการเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน ได้แก่ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ และมีคเระห์คือชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ทุกคน มีหน้าที่ในการจัดเตรียมสถานที่ รวมถึงอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมชนิดต่าง ๆ ตามที่มีคณายกบอกและแนะนำ

2. สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม คือศูนย์กลางหมู่บ้านหรือทางสามแพร่ง ซึ่งในแต่ละปีอาจจะเปลี่ยนสถานที่ประกอบพิธีกรรมได้ตามความเหมาะสม แต่ให้อยู่ในบริเวณศูนย์กลางของหมู่บ้าน ในปัจจุบันมีการใช้สถานที่อยู่ 2 จุดคือ บริเวณหน้าบ้านของนางคำ วังศิริ และบริเวณหน้าบ้านของนายต่วน จันทะวงศ์ (ต่วน จันทะวงศ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

3. วันเวลาในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านเป็นพิธีกรรมที่คนในหมู่บ้านทำร่วมกัน ในการประกอบพิธีจะต้องกำหนดวันเวลาที่แน่นอน และมีการเตรียมการล่วงหน้า ซึ่งจะประกอบพิธีกรรมในวันใดก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชาวบ้านที่จะตกลงร่วมกัน แต่จะอยู่ในช่วงเดือน 7 คือเดือนมิถุนายนของทุกปี และกระทำกันในวันข้างขึ้น วันข้างแรมไม่ให้ทำเพราะเชื่อว่าเป็นมงคล ผู้ใหญ่บ้านจะนัดประชุมชาวบ้านเพื่อหา

วันในการประกอบพิธี หลังจากนั้นก็จะประกาศให้ทราบโดยทั่วกันทั้งหมู่บ้านเพื่อให้มีการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติ ในการจัดพิธีนั้นจะกระทำอยู่ 3 วัน โดยวันที่หนึ่งและวันที่สองประกอบพิธีกรรมเฉพาะตอนเย็นคือเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 19.30 น. ถึงเวลาประมาณ 20.30 น. วันสุดท้าย คือวันที่สามประกอบพิธีกรรมเฉพาะตอนเช้าคือเริ่มตั้งแต่เวลา 07.00 น. ถึงเวลาประมาณ 9.30 น.

4. เครื่องประกอบในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านนั้นเป็นพิธีกรรมใหญ่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน และเป็นพิธีกรรมที่ต้องใช้เครื่องประกอบพิธีกรรมหลายอย่าง ซึ่งแต่ละอย่างล้วนมีความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านทั้งสิ้น ได้แก่

4.1 พาบัญคุณ (พานมงคล) หมายถึง พานสิ่งของต่าง ๆ ที่จัดไว้สำหรับบูชาคุณพระรัตนตรัย และเป็นเครื่องประกอบในการเจริญพระพุทธมนต์เพื่อทำน้ामนต์ สิ่งของต่าง ๆ จะถูกนำมาจัดเรียงใส่ในพานข้าวหย่องคือถาดที่ทำจากหวายหรือไม้มีฐานยกสูงจากพื้นประมาณ 20-30 เซนติเมตร ใช้ในกรณีที่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในงานมงคลต่าง ๆ โดยเฉพาะในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านจะขาดไม่ได้ พาบัญคุณประกอบด้วย

ภาพ 7 แสดงพาบัญคุณ (พานมงคล) ที่จัดไว้สำหรับบูชาพระรัตนตรัย

4.1.1 โขยบูชา (กรวยบูชา) คือกรวยที่ทำจากใบตองสำหรับบูชาพระรัตนตรัย จำนวน 9 กรวย ในแต่ละกรวยประกอบไปด้วย ดอกไม้สีขาว 5 ดอก เทียนเล่มเล็ก 5 เล่ม ก้อย อ้อย อย่างละ 1 ชิ้น ห้อยยาเส้น (ยาเส้นที่ห่อด้วยใบตองลักษณะคล้ายกับการห่อเมี่ยงคำ) 1 ห่อ เมี่ยง (ทำจากขิงหรือตะไคร้ห่อด้วยใบมันสำปะหลัง) 1 คำ หมาก 3 ชิ้น และรูป 3 ดอก

ภาพ 8 แสดงโขยบูชา (กรวยบูชา)

4.1.2 โขยคาย หมายถึง กรวยที่ทำจากใบตองสำหรับใส่เงินค่าครูจำนวน 1 กรวย ลักษณะเหมือนกับโขยบูชา (กรวยบูชา) ข้างในกรวยประกอบด้วย เทียนเล่มเล็ก 5 เล่ม ดอกไม้สีขาว 5 ดอก รวมเรียกว่าชั้นห้า และเทียนเล่มเล็ก 8 เล่ม ดอกไม้สีขาว 8 ดอก รวมเรียกว่า ชั้นแปด เงินจำนวน 4 บาท ทั้งหมดถูกจัดลงในโขยหรือกรวย รวมแล้วเรียกว่า “โขยคาย”

ภาพ 9 แสดงโขยบูชา (กรวยบูชา)

4.1.3 กระทงจอกแก้ว คือถ้วยสำหรับใส่สิ่งของเก่าอย่างทำจากใบตอง ลักษณะคล้ายกระทงแต่มีขนาดเล็ก รูปทรงกลมมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4-5 เซนติเมตร จำนวน 9 จอก ประกอบไปด้วย จอกข้าวเปลือก จอกข้าวสาร จอกทราย จอกแษฐ์ (กรวด) จอกข้าวตอกแตก (ข้าวเปลือกคั่ว) จอกกล้วย (ใส่กล้วยดิบจำนวน 9 ชิ้น) จอกอ้อย (ใส่อ้อยจำนวน 9 ชิ้น) จอกคำเมียง (ใส่เมียงจำนวน 9 คำ) จอกคำหมาก (ใส่หมากจำนวน 9 คำ)

ภาพ 10 แสดงกระทงจอกแก้ว

4.1.4 ต้นหมากเบ็ง หรือต้นหมากเบญจ จำนวน 2 ต้น ทำจากใบตองมี 5 ชั้น ลักษณะเป็นรูปกรวยคว่ำหลาย ๆ อัน ตรึงให้เป็นชุดเดียวกันกมัดด้วยไม้กมัด ที่ส่วนปลาย ประดับด้วยดอกไม้สีขาวเล็ก ๆ คล้ายกับพานพุ่ม สูงประมาณ 15-20 เซนติเมตร

ภาพ 11 แสดงต้นหมากเบ็ง หรือต้นหมากเบญจ

4.1.5 เทียนเวียนหัว เป็นเทียนที่มีความยาวเท่ากับรอบศีรษะ สำหรับให้
 ประธานสงฆ์จุดทำน้มนต์จำนวน 1 เล่ม

ภาพ 12 แสดงเทียนเวียนหัว

4.1.6 เทียนใต้ (เทียนสำหรับใช้จุดในพิธี) จำนวน 3 เล่ม คือเทียนสำหรับจุด
 เวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ โดยนำไปปักไว้ตรงจอกทราย จอกข้าวเปลือก และจอก
 ข้าวสาร อย่างละ 1 เล่ม

ภาพ 13 แสดงเทียนใต้ (เทียนสำหรับใช้จุดในพิธี)

4.1.7 ชั้นใส่น้ำเพื่อทำน้มนต์ ในชั้นน้ำใส่ผลส้มป่อยเผาไฟลงไปจำนวน 3 ผล ส้มป่อยเป็นผลของพืชชนิดหนึ่งที่เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย มีหนามแข็ง

ภาพ 14 แสดงชั้นใส่น้ำเพื่อทำน้มนต์

4.1.8 ไม้พรมน้มนต์ ทำจากลำต้นของหญ้าคาแห้งตัดให้มีความยาวประมาณ 30 - 40 เซนติเมตร นำมามัดรวมกันประมาณ 1 กำมือ ใช้สำหรับให้พระสงฆ์ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ (มี จันทะวงศ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพ 15 แสดงไม้พรมน้มนต์

4.2 โขยหมากแจก หรือบั้งแจก จำนวน 4 กรวย เป็นกรวยทำจากใบตองแต่พับกันกรวยขึ้นมาถึงปากกรวยจะได้ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู สำหรับใส่ลงในพาข้าวหรือ ถาดอาหาร 4 ถาด ถาดละ 1 กรวย สำหรับถวายพระสงฆ์ 4 รูปแรก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พาแจก” ซึ่งพาแจกนี้เป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลที่ได้กระทำมาตั้งแต่วันแรกให้บรรพบุรุษที่ได้ก่อตั้งหมู่บ้านหนองหลวง และพ่อแม่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปก่อนเป็นการแบ่ง

ส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ท่านเหล่านี้ เหมือนกับการแจกจ่ายสิ่งของ จึงเรียกว่า “แจก” ซึ่งในไชย
หมากแจกทั้งสิ้นแต่ละกรวยประกอบไปด้วยเทียนเล่มเล็ก 5 เล่ม ดอกไม้สีขาว 5 ดอก ยาสูบ
(บุหรี) 1 มวน เมียง 1 คำห่อหมากและยาเส้น 1 ห่อ ซึ่งห่อด้วยใบตองลักษณะคล้ายกับการห่อ
เมียงคำ (คำ วังคีรี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพ 16 แสดงไชยหมากแจก หรือบั้งแจก สำหรับใส่ในถาดภัตตาหาร

ถวายแด่พระสงฆ์ 4 รูปแรก

4.3 ตุ่มใส่น้ำเพื่อทำน้ำมนต์ จัดวางไว้ในตรงกลางเต็นท์ปะรำพิธี โยงด้ายสายสิญจน์
จากพระพุทธรูปมาวนรอบตุ่ม 1 รอบ นำไม้ไขว้ตีนกา (ไม้มงคล) และเทียนเวียนหัววางไขว้บนปาก
ตุ่ม ภายในตุ่มใส่ จอก แหน หญ้าไซ ส้มป่อย (ถนอม จันทะวงศ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน
2560)

ภาพ 17 แสดงตุ่มใส่น้ำเพื่อทำน้ำมนต์ และไม้ไขว้ตีนกา (ไม้มงคล)

4.4 ฝ่ายอ้อมบ้าน (สายสัญญาณสำหรับรอบหมู่บ้าน) คือด้ายสายสัญญาณที่ทำจากฝ่ายหรือเรียกว่าด้ายดิบโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ จนได้เป็นด้ายเส้นเล็ก ๆ จากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันถัก 9 เส้นด้ายให้เป็น 1 เส้นสายสัญญาณ หรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “สาวด้ายหรือจับด้าย” เพื่อใช้รอบทั้งหมู่บ้านหลังจากที่ประกอบพิธีกรรมเสร็จ (วาด สายโสภณ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพ 18 แสดงฝ่ายอ้อมบ้านสำหรับนำไปล้อมรอบทั่วหมู่บ้านหลังจากเสร็จพิธีกรรม

4.5 ฝ่ายชะตาบ้าน คือด้ายสายสัญญาณที่มัดห้อยไว้กับไม้ไผ่ตรงข้ามโต๊ะหมู่และประธานสงฆ์ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 7 เส้น ความยาวประมาณ 1 วา มัดเรียงกันไว้ห่างกันเส้นละประมาณ 1 คืบ

ภาพ 19 แสดงฝ่ายชะตาบ้าน

4.6 ต้นเสดกะลัด หรือต้นเศวตฉัตร มีลักษณะคล้ายกับต้นเงินผ้าป่า ความสูงประมาณ 1 เมตร ส่วนลำต้นทำจากหญ้าคามัดรวมกันเป็นมัดส่วนล่างมัดเป็น 3 ส่วน เพื่อทำขาตั้ง ส่วนบนมัดเป็น 3 ส่วนแต่เหลือส่วนกลางไว้เพื่อทำเป็นยอด ประดับด้วยช่อน้อยจำนวน 100 ช่อขึ้นไป ซึ่งช่อนั้นทำจากกระดาษสีขาวตัดเป็นรูปสามเหลี่ยมปักลงไปทีลำต้น สำหรับนำไปห้อยบริเวณใกล้กับฝ้ายชะตาบ้าน

ภาพ 20 แสดงต้นเสดกะลัด (เศวตฉัตร)

4.7 เครื่องประกอบสี่ทิศ สำหรับมัดไว้กับเสาของเต็นท์ปะรำพิธีทั้ง 4 ทิศ โดยเครื่องประกอบพิธีแต่ละชุดประกอบด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย หน่อมะพร้าว หน่อหมาก ดอกบัวหลวงบาน ดอกบัวน้อยบาน ดอกบัวน้อยตูม ตลอดจนทั้งปิ่น ดาบ และหอก ซึ่งทำจากไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้จ้าว ไม้สา ฯลฯ

ภาพ 21 แสดงเครื่องประกอบสี่ทิศ

4.8. ฮ้านจอกแก้ว (แทนบูชา) ทำขึ้นเพื่อเป็นสถานที่บูชาเทวดาที่ได้อััญเชิญมาจากทิศต่าง ๆ เพื่อมาร่วมฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เป็นแทนบูชาที่มีลักษณะเป็นเสา 4 เสา ทำจากไม้ไผ่ มีพื้นด้านบน มีฝารอบ 3 ด้าน คือด้านซ้าย ด้านขวา และด้านหลัง โดยเหลือด้านหน้าไว้ มุงหลังคาด้วยหญ้าคาหรือวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้แทนกันได้ มีความสูงจากพื้นดินถึงหลังคาประมาณ 2 เมตร ความกว้างด้านละ 1 เมตร ภายในประกอบด้วยเครื่องบูชาคือ ดอกไม้ ขาวจำนวน 1 คู่ จอกแก้วที่ทำจากกาบกล้วยจำนวน 9 จอก โดยวิธีการทำจอกแก้วดังกล่าวมีวิธีการทำคือตัดกาบกล้วยให้ยาวประมาณ 25 เซนติเมตร จากนั้นเนียนด้านใดด้านหนึ่งทำปลายให้แหลมเป็นสามเหลี่ยม ทำจนครบ 3 อัน เสร็จแล้วนำมาประกบกันเสียบด้วยไม้ดอก จะได้จอกแก้วทรงกระบอก ทำจนครบจำนวน 9 อัน เสร็จแล้วนำเทียนเล่มเล็ก และธูป ปักลงไปที่ยอดปากของจอกแก้ว อย่างละ 1 จนครบ 9 อัน (อำนวยการ วังคีรี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพ 22 แสดงจอกแก้ว

ภาพ 23 แสดงฮ้านจอกแก้ว (แทนบูชา)

4.9 กระทงเกล้าห้อง จำนวน 1 กระทง เป็นกระทงที่ใช้บูชาเทวดานพเคราะห์ทำจากกาบกล้วยพับให้เป็นลักษณะถาดสี่เหลี่ยมกว้างยาวด้านละประมาณ 50 เซนติเมตร ภายในคั่นด้วยกาบกล้วยเป็นห้อง ๆ รวม 9 ห้อง พื้นใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นตะแกรงแล้วปูรองด้วยใบตองหรือกระดาษ ภายในประกอบด้วย อาหารและสิ่งของจำนวน 7 ชนิด ได้แก่

4.9.1 จอกส้มจอกหวาน คือกรวยเล็ก ๆ ที่ทำจากใบมะม่วงหรือใบขนุนเป็นภาชนะสำหรับใส่แกงส้มแกงหวานลงในกระทงแต่ละห้องจำนวนห้องละ 8 รวมทั้งหมด 144 อัน

ภาพ 24 แสดงจอกส้มจอกหวาน

4.9.2 แกงส้ม ทำมาจากหน่อไม้ตอง ใส่ลงในกระทงห้องละ 8 จอก

4.9.3 แกงหวาน ทำจากมะละกอหรือแกงผักใส่น้ำตาลใส่ลงในกระทงห้องละ 8 จอก

ภาพ 25 แสดงแกงส้มแกงหวาน

4.9.4 เมียง ทำจากขิง ลำต้นข่า หรือตะไคร้ตำให้พอแหลกแล้วห่อด้วยใบมันสำปะหลัง ใส่ลงในกระทงห้องละ 8 คำ

4.9.5 คำหมาก ได้จากใบพลูป้ายด้วยปูนขาวพ่นให้เป็นม้วน นำผลหมากแห้ง สีสเลียด เปลือกหาคัด และยาเส้นมัดรวมกันด้วยเส้นฝ้าย เรียกว่า “คำหมาก” ใส่ลงในกระทงห้องละ 8 คำ

ภาพ 26 แสดงห่อเมียงและคำหมาก

4.9.6 ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว เป็นข้าวเหนียวที่นึ่งเสร็จแล้วนำมาคลุกกับสีที่ต้องการ เป็นสีที่หาได้จากท้องถิ่นหรือตามธรรมชาติ เช่น สีดำได้จากผงถ่าน งามดำหรือซีเมนต์ไฟ สีแดงได้ปูนที่ใช้กินหมากผสมกับขมิ้น สีเหลืองจากขมิ้น หรือไข่ต้มส่วนที่เป็นไข่แดง ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “มอนไข่” ส่วนข้าวขาวได้จากข้าวเหนียวนึ่งธรรมดา ทั้งหมดปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ใส่ลงไป ในกระทงห้องละ 8 ก้อน

ภาพ 27 แสดงข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว

4.9.7 กั้วยดิบ อ้อย หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือใส่ลงในกระทงห้อง
ละ 8 ชิ้น

ภาพ 28 แสดงกั้วยดิบและอ้อยที่หั่นแล้ว

4.9.8 เทียนเล่มเล็ก นับใส่ลงในกระทงห้องละ 2 เล่ม หรือจะใส่ห้องละ 8 เล่มก็ได้

ภาพ 29 แสดงเทียนเล่มเล็ก

4.9.9 ช่อ ชุง (ธง) ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นซี่ความยาวประมาณ 40 เซนติเมตร ความหนาบางประมาณ 2-3 มิลลิเมตร แต่ละหลักทำให้เป็นรอยบาก 3 รอย แต่ละรอยมี 3 บาก ถ้าบากขึ้นเรียกว่า ชุงหรือธง ถ้าบากลงเรียกว่า ช่อ ทั้งสองอย่างมีความต่างกันดังกล่าว ทั้งหมดจะย้อมสี ดำ แดง เหลือง เช่นเดียวกันกับการย้อมข้าวเหนียว ส่วนสีขาวคือสีของไม้ไม้ไม่ต้องย้อม เสร็จแล้วปักช่อและชุงทุกสีลงบนขอบของกระทงทุกห้อง ห้องละ 8 หลัก

ภาพ 30 แสดงช่อ ชุง (ธง)

4.9.10 ข้าวตอก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ข้าวตอกแตก” ได้จากการเอาข้าวเปลือกที่เป็นข้าวเหนียวมาคั่วให้ร้อนจนกว่าจะแตกออกจากเปลือก โปรยลงในกระทงในแต่ละห้องทั้ง 9 ไม่มีการกำหนดจำนวนใส่โปรยในปริมาณพอสมควร

ภาพ 31 แสดงข้าวตอก หรือข้าวตอกแตก

4.9.11 รูปปั้นเทวดา และสัตว์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ช้าง วัว ครุฑ แมว ราชสีห์ เสือ นาก และหนู ทำมาจากดินเหนียวหรือดินน้ำมัน โดยมีหลักการใส่ลงในกระทงแต่ละห้อง ดังนี้

รูปปั้นเทวดา	ใส่ลงในห้องกลาง ประจำทิศอากาศกลางหา
รูปปั้นช้าง	ใส่ลงในห้องบนกลางรูปปั้นเทวดา ประจำทิศอุดร
รูปปั้นวัว	ใส่ลงในห้องมุมขวามือบน ถัดจากรูปปั้นช้าง ประจำทิศอีสาน
รูปปั้นครุฑ	ใส่ลงในห้องข้างล่างรูปปั้นวัว ประจำทิศบูรพา
รูปปั้นแมว	ใส่ลงในห้องมุมขวามือล่างข้างล่างรูปปั้นครุฑ ประจำทิศ อาคเนย์
รูปปั้นราชสีห์	ใส่ลงในห้องข้างล่างกลางรูปปั้นเทวดา ตรงกลางระหว่าง รูปปั้นเสือและแมว ประจำทิศทักษิณ
รูปปั้นเสือ	ใส่ลงในห้องมุมซ้ายมือล่าง ประจำทิศหริดี
รูปปั้นนาค	ใส่ลงในห้องข้างบนรูปปั้นเสือ ประจำทิศประจิม
รูปปั้นหนู	ใส่ลงในห้องมุมซ้ายมือบน ประจำทิศพายัพ (บุญเตรียม

สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2560)

ภาพ 32 แสดงรูปปั้นเทวดา และสัตว์ประเภทต่าง ๆ

ภาพ 33 แสดงกระทงเก้าห้อง

4.10 กระทงเวียงใน เป็นกระทงที่ทำจากกาบกล้วยพับให้เป็นลักษณะถาดสี่เหลี่ยม กว้างยาวด้านละประมาณ 20 เซนติเมตร พื้นใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นตะแกรงแล้วปูรองด้วยใบตองหรือกระดาษ มีจำนวน 4 กระทง คือ

4.10.1 กระทงทิศบูรพา (ตะวันออก) ใส่รูปปั้นครุฑ และรูปปั้นเทวดา ปักช่อและตุ้ง (ธง) สีเขียวบนขอบกระทงอย่างละ 4 หลัก

4.10.2 กระทงทิศปรักฉิม (ตะวันตก) รูปปั้นนาคและรูปปั้นเทวดา ปักช่อและตุ้ง (ธง) สีขาวบนขอบกระทงอย่างละ 4 หลัก

4.10.3 กระทงทิศอุดร (เหนือ) ใส่รูปปั้นช้างและรูปปั้นเทวดา ปักช่อและตุ้ง (ธง) สีเหลืองบนขอบกระทง อย่างละ 4 หลัก

4.10.4 กระทงทิศทักษิณ (ใต้) ใส่รูปปั้นราชสีห์และรูปปั้นเทวดา ปักช่อและตุ้ง (ธง) สีขาวบนขอบกระทงอย่างละ 4 หลัก

ภายในกระทงแต่ละอันประกอบด้วย จอกส้ม จอกหวาน แกงส้ม แกงหวาน เมี่ยงคำหมาก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว กล้วยดิบ อ้อย เทียนเล่มเล็ก ใส่อย่างละ 4 เสตกะสัต (เศวตฉัตร) ทำจากกาบกล้วยเนียนให้มีลักษณะเหมือนดอกแหม่มเสียบด้วยไม้ไผ่ผ่าซีก แล้วเสียบลงบนมุมขอบกระทงทั้งสี่มุมมุมละ 1 อันทุกกระทง ข้าวดอกไม้กำหนดจำนวนและขวดใส่น้ำกระทงละ 1 ขวด กระทงเวียงในนี้จะเก็บไว้ในหมู่บ้านจนครบ 3 วันนับจากวันประกอบพิธี จึงจะรื้อได้ (บุญเตรียม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2560)

ภาพ 34 แสดงกระทงเวียงในทิศทักษิณ (ใต้)

4.11 กระทงเวียงนอก คือกระทงสะเดาะเคราะห์หรือกระทงส่งเคราะห์ จะนำไปทิ้งนอกหมู่บ้านตามทิศต่าง ๆ หลังจากที่ประกอบพิธีกรรมเสร็จ มีวิธีการทำเหมือนกับกระทงเวียงใน แต่มีขนาดใหญ่กว่าคือ มีความกว้างยาวด้านละประมาณ 40 เซนติเมตร มีจำนวน 8 กระทงประกอบด้วย

- 4.11.1 กระทงทิศอุดร (เหนือ) ใส่รูปปั้นช้าง
- 4.11.2 กระทงทิศทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ใส่รูปปั้นวัว
- 4.11.3 กระทงทิศบูรพา (ตะวันออก) ใส่รูปปั้นครุฑ
- 4.11.4 กระทงทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้) ใส่รูปปั้นแมว
- 4.11.5 กระทงทักษิณ (ใต้) ใส่รูปปั้นราชสีห์
- 4.11.6 กระทงทิศหรดี (ตะวันตกเฉียงใต้) ใส่รูปปั้นเสือ
- 4.11.7 กระทงทิศปรตจิม (ตะวันตก) ใส่รูปปั้นนาค
- 4.11.8 กระทงทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) ใส่รูปปั้นหนู

ภายในกระทงแต่ละกระทงมีเครื่องประกอบเหมือนกับกระทงเวียงใน แต่จำนวนไม่เท่ากันคือ จอกส้ม จอกหวาน แกงส้ม แกงหวาน เมี่ยง คำหมาก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว กล้วยดิบ อ้อย เทียนเล่มเล็ก ช่อ ธูป ใส่อย่างละ 8 เสด็จฉัตรที่ทำจากกาบ กล้วยปักขอบของกระทง กระทงละ 4 อัน และข้าวตอกไม่กำหนดจำนวน (บุญเตรียม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2560)

ภาพ 35 แสดงกระทงเวียงนอกทิศทักษิณ (ใต้)

4.12 คุตทรายแฮ เป็นอุปกรณ์ที่ทำจากฝากะต๋ิบข้าวเหนียว ปัจจุบันชาวบ้าน บางรายจะใช้ถังพลาสติกแทน ซึ่งภายในใส่ทราย แฮ่ (กรวด) ขวดใส่น้ำ และฝ้ายผูกแขนซึ่งมัดไว้ตรงปากขวดน้ำ ตามจำนวนของสมาชิกในครอบครัว นำกรวยที่ทำจากใบตองคว่ำปิดปากขวดน้ำไว้

ภาพ 36 แสดงคุตทรายแฮ่

4.13 คุน้ำมนต์ คือธงสำหรับใส่น้ำเพื่อทำน้ำมนต์ ซึ่งในถงนั้นจะใส่ผลมะกรูด ใบว่านชน (ใบพลับพลึง) ใบและดอกว่านธรณีสาร ผลส้มป่อย ใบโกศล ใบหมากเขียบ (ใบน้อยหน้า) ตามที่จะหาได้ นำมาใส่ลงไปในถงน้ำนั้น และเทียนเวียนหัวอีก 1 เล่ม

ภาพ 37 แสดงคุน้ำมนต์

ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน

การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน จัดขึ้นเป็นระยะเวลา 3 วัน ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงรายละเอียดของลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมในแต่ละวันเป็นลำดับไป โดยแบ่งขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมในแต่ละวันออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วันที่หนึ่งของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน

วันที่หนึ่งของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “วันแต่ง” หมายถึง วันเตรียมงาน เป็นวันที่ชาวบ้านทุกคนจะต้องมาจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สิ่งของต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ในพิธีให้ครบถ้วนสมบูรณ์ไม่ให้เกิดตกบกพร่องเพราะเป็นงานประจำปีของหมู่บ้าน ซึ่งจะเห็นถึงพลังความสามัคคีของชาวบ้านทุกคนที่ร่วมแรงร่วมใจกันเป็นอย่างดี มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน และมีการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** เนื่องจากพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านเป็นพิธีกรรมส่วนรวม กล่าวคือเป็นพิธีกรรมของชาวบ้านทุกคนที่จะต้องมีส่วนร่วมในพิธี ดังนั้น ในวันแรกนี้ ชาวบ้านจะมาช่วยกันจัดเตรียมสถานที่บริเวณทางสามแพร่งกลางหมู่บ้านและเครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขั้นเตรียมการในวันแรกมีดังนี้

1.1 การรวบรวมเงินบริจาค เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะเป็นผู้รับเงินบริจาค จากชาวบ้านที่นำมาใช้จ่ายในงาน โดยรับบริจาคเป็นหลังคาเรือนและมีการจดบันทึกรายนามผู้

บริจาคทุกครั้ง จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และมีโอกาสเข้าร่วมการประชุม ชาวบ้านเห็นชอบในการเก็บเงินครัวเรือนละ 50 บาท ซึ่งในหมู่บ้านมีทั้งหมด 158 ครัวเรือน รวมแล้วเป็นเงินจำนวน 7,900 บาท เพื่อใช้ในการจัดพิธีกรรม โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าอาหารสำหรับถวายพระสงฆ์และเลี้ยงชาวบ้านทั้งหมดที่มาร่วมงาน ซึ่งอาหารส่วนหนึ่งเป็นอาหารที่ชาวบ้านนำมาร่วมทำบุญด้วย รองลงมาเป็นค่าเครื่องไทยธรรมสำหรับถวายพระสงฆ์ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

1.2 การสร้างปะรำพิธี เป็นหน้าที่ของชาวบ้านผู้ชายที่จะช่วยกันสร้างปะรำพิธีกลางหมู่บ้านหรือทางสามแพร่ง ในปัจจุบันใช้เต็นท์ทำเป็นปะรำพิธีแทน จากนั้นช่วยกันทำความสะอาดบริเวณปะรำพิธีให้เรียบร้อย เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ ชาวบ้านจะจัดอาสนะสงฆ์ไว้เฉพาะโดยการนำแคร่มาทำเป็นฐานที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ ซึ่งมีความสูงกว่าที่นั่งของชาวบ้าน พระสงฆ์ที่มาในพิธีจะนั่งเรียงเป็นแถว ดังนั้นการปูลาดอาสนะจะปูให้ยาวเป็นแถวตามแนวยาว ส่วนชาวบ้านใช้เสื่อปูนั่งกับพื้น

1.3 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น มิด พรำ เสียม จอบ เชือก ฯลฯ ชาวบ้านจะนำมาจากบ้านของตน เพื่อนำมาใช้ในการจัดเตรียมสถานที่และเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภท

1.4 การจัดเครื่องรับรองสำหรับพระสงฆ์ เป็นหน้าที่ของมัคนายก ซึ่งเครื่องรับรองพระสงฆ์นั้นประกอบด้วย กระโถน น้ำพร้อมแก้ว หมาก พลุ บุหรี่ จัดใส่ภาชนะไว้ โดยมีแนวปฏิบัติคือ ให้จัดไว้ด้านซ้ายมือของพระสงฆ์แต่ละรูป เรียงไปตามลำดับจากพระสงฆ์รูปแรกจนไปถึงพระสงฆ์รูปสุดท้าย

1.5 การจัดตั้งพระพุทธรูปและเครื่องบูชา เป็นหน้าที่ของมัคนายก ในการจัดจะใช้โต๊ะหมู่บูชา ถ้าไม่มีโต๊ะหมู่บูชา ก็ควรจัดโต๊ะหรือม้าเตี้ยตั้งซ้อนกันสองสามชั้น ชั้นล่างให้ใหญ่กว่าชั้นบนตามลำดับ แต่ถ้าไม่มีโต๊ะที่ได้สัดส่วนก็ใช้โต๊ะหรือม้าตัวเตี้ยแล้วปูลาดด้วยผ้าขาวก็ได้ ส่วนเครื่องสักการบูชาใช้ดอกไม้ ธูป เทียน บนโต๊ะประกอบด้วย แจกัน 1 คู่ เชิงเทียน 1 คู่ และกระถางธูป 1 กระถาง ตั้งเครื่องสักการบูชาไว้ทางด้านขวาของพระสงฆ์ สำหรับพระพุทธรูปให้หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือซึ่งถือว่าพระพุทธรูปเจ้าเป็นโลกอุดระ (โลกอุดร) แต่ถ้าหากสถานที่ไม่เอื้ออำนวยจะหันพระพักตร์ไปทางทิศใดก็ได้ไม่ถือว่าผิดหรือเกิดโทษแต่อย่างใด จำนวนพระพุทธรูปที่จะตั้งเป็นพระประธานจะมีเพียงองค์เดียว มักเป็นพระพุทธรูปปางสะดุ้งมารหรือปางสมาธิ ในส่วนของเครื่องประกอบบูชาและสักการบูชา จะประกอบด้วยดอกไม้ปักแจกันจะใช้ดอกบัวหรือดอกไม้สีขาว สีเหลือง สีแดง ฯลฯ เทียนจุดบูชาพระ 2 เล่ม

ปักไว้บน เชิงเทียน รูปบูชาพระ 3 ดอกปักไว้ที่กระถางรูป (บุญเตรียม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์ , 4 มิถุนายน 2560)

1.6 การเตรียมภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์ ภาชนะที่ใส่น้ำเพื่อทำน้ำพระพุทธรูปมนต์ จะใช้ตุ่มน้ำขนาดประมาณ 200 ลิตร จัดวางไว้ตรงกลางเต็นท์ปะรำพิธี นำน้ำสะอาดใส่ลงไป ในตุ่ม เตรียมเทียนยาวไว้ 1 เล่ม โยงด้ายสายสิญจน์จากพระพุทธรูปมาวนรอบตุ่มน้ำ 1 รอบ นำไม้ไผ่ขี้ติงกา (ไม้มงคล) วางไขว้บนปากตุ่ม ภายในตุ่มใส่ จอก แหน หญาไซ ผักส้มป่อย ที่ประพรมน้ำพระพุทธรูปมนต์จะใช้หญ้าคามัดเป็นกำแล้วตัดปลายและรากทิ้งให้มีความยาวประมาณ 1 ศอก จากนั้นเตรียมขันใส่น้ำสะอาดไว้อีก 1 ใบสำหรับประสงฆ์ทำน้ำมนต์ใน พาบัญคุณ ทุกรูปคือจัดตั้งน้ำเพื่อทำน้ำพระพุทธรูปมนต์จัดไว้ 2 ที่ คือที่กลางปะรำพิธีจะใช้ตุ่มน้ำขนาด 200 ลิตร และที่พาบัญคุณอีก 1 ที่สำหรับให้ประสงฆ์ที่ทำพิธี

1.7 การจัดเตรียมเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ มีการแบ่งหน้าที่กันจัดเตรียม ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ในส่วนของชาวบ้านผู้ชายจะมีหน้าที่ทำต้นเสดกะสัด เครื่องประกอบ ลีทิด ส้านจอกแก้ว (แทนบูชา) ช่อธง เป็นต้น ในส่วนของชาวบ้านผู้หญิงมีหน้าที่จัดเตรียม พาบัญคุณ (พานมงคล) ฝ้ายอ้อมบ้าน คำหมาก เมียง บุหรี่ กัลวย อ้อย ซึ่งต้องใช้เป็นจำนวนมาก และเครื่องประกอบพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนจะต้องเตรียมมาเอง ก็คือธูปใส่กรวดทรายและธูปน้ำสำหรับนำกลับไปทำพิธีที่เรือนของตนเอง ซึ่งรายละเอียดของ เครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภทผู้วิจัยได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อเครื่องประกอบใน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านข้างต้น

ภาพ 38 แสดงชาวบ้านผู้ชายและชาวบ้านผู้หญิงกำลังช่วยกันจัดเตรียมเครื่องบูชา และเครื่องเซ่นไหว้

1.8 การจัดเตรียมเครื่องไทยธรรม สิ่งของสำหรับถวายพระสงฆ์เหล่านั้นเรียกว่าทานวัตถุประกอบด้วย น้ำ เครื่องดื่มต่าง ๆ ธูป เทียน สบู่ หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่ควรแก่สมณะบริโภค รวมถึงการเตรียมปัจจัยใส่ซองไว้เพื่อเตรียมถวายพระสงฆ์ในแต่ละวัน มัคทายกวัดและกรรมการวัดเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนนี้

1.9 การจัดเตรียมอาหารหวานคาวสำหรับเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยงาน กลุ่มแม่บ้านประจำหมู่บ้านเป็นผู้ที่รับหน้าที่จัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้สำหรับเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยเตรียมงาน ซึ่งอาหารส่วนใหญ่ก็จะเป็นอาหารประจำถิ่น เช่น ส้มตำ เมี่ยงหัวทูน แกงหน่อไม้ ข้าวต้มคั่ว ข้าวต้มหมก เป็นต้น และอาหารส่วนหนึ่งชาวบ้านที่ใครพอจะมีอะไรก็นำมารวมกัน เช่น ข้าวสาร มะพร้าว น้ำตาล ผักผลไม้ต่าง ๆ ฯลฯ

ภาพ 39 แสดงชาวบ้านช่วยกันจัดเตรียมสถานที่และเครื่องประกอบพิธีในวันหนึ่ง

2. ขั้นตอนการดำเนินการ หลังจากจัดเตรียมสถานที่และเครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในส่วนของวันแรกเสร็จแล้ว หลังจากชาวบ้านรับประทานอาหารเช้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะมารวมตัวกันที่สถานที่ประกอบพิธีกรรม ผู้ที่ได้รับหน้าที่ให้ไปรับพระสงฆ์จะจัดรถไปรับพระสงฆ์ที่วัดเพื่อเดินทางมาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์หรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “พิธีเข้าฝ้ายบุญคุณ” หมายถึง การเข้ามานั่งในพิธีกรรมที่มีด้ายสายสิญจน์วนรอบและมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อพระสงฆ์เดินทางมาถึงสถานที่ประกอบพิธีกรรมและนั่งบนอาสนะเรียบร้อยแล้ว มัคทายกหรือชาวบ้านผู้ชายเข้าประเคนน้ำ ชันน้ำหรือแก้วน้ำ หมาก พลูบู่หรือ รวมถึงน้ำร้อน น้ำชา เครื่องดื่มที่ได้จัดเตรียมไว้ ถวายพระสงฆ์ เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว

เวลาประมาณ 19.30 น. ก็เริ่มประกอบพิธีกรรม ในการประกอบพิธีกรรมเสด็จเวียกหมู่บ้านในคืนวันแรก จะดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 ขั้นตอนการบูชาพระรัตนตรัย หลังจากที่ได้เตรียมอุปกรณ์เครื่องประกอบพิธีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อใกล้เวลาที่จะประกอบพิธีกรรม มัคทายกผู้นำฝ่ายฆราวาสจะตีฆ้อง 3 ครั้ง เป็นการเอาฤกษ์เอาชัยและส่งสัญญาณให้บรรดาเทวดาททั้งหลายได้รับรู้ รวมถึงเป็นเสียงสัญญาณบอกชาวบ้านว่าได้เวลาที่จะประกอบพิธีกรรมแล้ว เมื่อถึงเวลาที่จะประกอบพิธีกรรมตัวแทนชาวบ้านคือผู้ใหญ่บ้านจตุรปูเทียญบูชาพระรัตนตรัยที่หน้าโต๊ะหมู่บูชา จากนั้นยกพานดอกไม้ธูปเทียนถือไว้ระหว่างอก มัคทายกหรือทายกนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยทุกคนว่าพร้อมกัน ดังนี้

อิมิณา สักกาเรนะ ตัง พุทฺธัง อะภิปฺปูชะยามะ อิมิณา สักกาเรนะ ตัง อัมมัง อะภิปฺปูชะยามะ อิมิณา สักกาเรนะ ตัง สังฆัง อะภิปฺปูชะยามะ. เมื่อกล่าวบทนี้จบลงผู้ใหญ่บ้านยกพานดอกไม้ธูปเทียนประเคนที่โต๊ะหมู่บูชา จากนั้นกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยต่อ ดังนี้

อะระหัง สัมมา สัมพุทฺโธ ภาวะวา พุทฺธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ภาวะวะตา อัมโม อัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สวาระสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

เมื่อทุกคนกล่าวโดยพร้อมเพรียงกันจบถึงบทนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านยกพานดอกไม้ธูปเทียนสำหรับสมათานศีลขึ้นไว้ระหว่างอก จากนั้นมัคทายกกล่าวนำต่อด้วยบทอาารานาศีล ดังนี้

มะยัง ภันเต วิสฺสุ วิสฺสุ รักขะนัตถายะ ติสระระเณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ
ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสฺสุ วิสฺสุ รักขะนัตถายะ ติสระระเณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ
ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสฺสุ วิสฺสุ รักขะนัตถายะ ติสระระเณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ

เมื่อกล่าวบทนี้จบแล้ว ผู้ใหญ่บ้านยกพานดอกไม้ธูปเทียนสำหรับสมათานศีลประเคนที่พระสงฆ์องค์ประธาน ไหว้หนึ่งครั้งจากนั้นตั้งใจรับศีลจากพระสงฆ์โดยกล่าวตามพระท่านเป็นลำดับไป ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

เมื่อกล่าว นะโม 3 จบแล้ว ต่อด้วยบทว่า

พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

อัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สวระณัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ ฐัมมัง สวระณัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ สังฆัง สวระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทฺธัง สวระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ฐัมมัง สวระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังฆัง สวระณัง คัจฉามิ

เมื่อประธานสงฆ์สวดบทว่า “ติสวระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง” ชาวบ้านรับพร้อมกันว่า “อามะ ภันเต” ต่อจากนั้นประธานสงฆ์กล่าวให้ศีล 5 ชาวบ้านทุกคนกล่าวตามที่ประธานสงฆ์กล่าวจนครบทุกข้อ ดังนี้

ปาณาติปาตา เวระมณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อทินนาทานา เวระมณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 กาเมสุมิจฉาจารา เวระมณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 มุสาวาทา เวระมณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 สุรา เมระยะ มัชชะ ปะมาทัฏฐานา เวระมณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ.

ประธานสงฆ์กล่าวสรุปศีล ว่า “อิมานิ ปัญจะ ลิกขาปะทานิ สีเลนะ สุกติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสธะเย” ชาวบ้านเปล่งคำสาธุการพร้อมกัน 3 ครั้ง และกราบลง 3 ครั้ง จากนั้นมีคณาภิกษุกล่าวคำอาราธนาพระปริตรและชาวบ้าน ทุกคนที่อยู่ในพิธีกล่าวโดยพร้อมเพรียงกัน ดังนี้

วิปัติปะฏิพาหายะ	สัพพะสัมปัตติสิทิยา
สัพพะทุกขะวินาสายะ	ปริตตัง พุทธะ มังคะลัง
วิปัติปะฏิพาหายะ	สัพพะสัมปัตติสิทิยา
สัพพะภะยะวินาสายะ	ปริตตัง พุทธะ มังคะลัง
วิปัติปะฏิพาหายะ	สัพพะสัมปัตติสิทิยา
สัพพะโรคะวินาสายะ	ปริตตัง พุทธะ มังคะลัง ฯ

2.2 ขั้นตอนการเจริญพระพุทธมนต์ เมื่อกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล และอาราธนาพระปริตร โดยพระสงฆ์รูปที่ 3 ตั้งतालปัตรสวดบทชุมนุมเทวดา ผู้ใหญ่บ้าน ประเคนพานบุญคุณ และขันน้ำมนต์แด่ประธานสงฆ์ จากนั้นเดินออกไปจุดธูปเทียนที่ปักอยู่ที่ จอกแก้วจำนวน 9 จอกที่อยู่ในฮ้านแก้วข้างเต็นท์ปะรำพิธี เพื่อบูชาเทวดาที่ปกปักรักษาหมู่บ้าน และเทวดาประจำทิศต่าง ๆ หลังจากทีพระสงฆ์รูปที่ 3 สวดบทชุมนุมเทวดาจบลงแล้วพระสงฆ์ ทั้งหมด เริ่มสวดบทปุพพภาคนมการ ไตรสรณคัมม นมการสิทธิคาถา นโมการัญญภูกะ

มงคลสูตร รัตนสูตร กรณียเมตตสูตร ชั้นอธิปริตร วัฏฏกปริตร พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ โอสถปริตร โพชฌังคปริตร อภยปริตร คาถาโพธิบาท คาถาหว่านทราย ชยปริตร เทวดาอุยโยชนคาถา และสัพพมงคลคาถา ตามลำดับ หลังจากที่ได้รับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว มัคคานายกตีฆ้อง 3 ครั้ง เพื่อความเป็นสิริมงคล และตามความเชื่อเป็นการส่งเทวดาให้กลับที่อยู่ของตน

ภาพ 40 แสดงผู้ใหญ่อำเภอหนองหลวงจตุรพิธวันบูชาเทวดาที่ฮ้านจอกแก้ว

2.3 ขั้นตอนการทำน้ำมนต์ ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมเมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตร บทคาถาว่า อเสวนา จะ พาลานัง... ผู้ใหญ่อำเภอจตุรพิธวันน้ำมนต์ที่อยู่ในพาศุภคุณแล้วจับยกประเคนแต่ประธานสงฆ์เพื่อให้ท่านหยดเทียนลงในขันน้ำมนต์พร้อมกันนั้นมัคคานายกนำเทียนเวียนหัว (เทียนยาว) มามัดบิตรวมกันและนำด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากพระพุทธรูปมาเวียนรอบเทียน 3 รอบแล้วจุดเทียนให้หยดลงในตุ่มน้ำกลางเต็นท์ปะรำพิธี

ภาพ 41 แสดงขณะที่ประธานสงฆ์และมัคคานายกประกอบพิธีกรรมทำน้ำมนต์

2.4 ขั้นตอนการถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ หลังจากที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จ ตัวแทนชาวบ้านซึ่งเป็นผู้มีอาวุโสจำนวนเท่ากับพระสงฆ์ที่ได้กราบอาราธนา นิมนต์มา นั่งประจำที่ต่อหน้าพระสงฆ์แต่ละรูปเรียงไปตามลำดับ จากนั้นมีคณายนกกล่าวคำถวาย ดังนี้

อิมานิ มะยัง ภันเต จะตูปัจจะยาทีนิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆ์สสะ โอิโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ จะตูปัจจะยาทีนิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาคู อัมหากัง ทีชะรัตตัง หิตายะ สุขายะฯ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย เครื่องไทยธรรม มีปัจจัยสี่เป็นต้น พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับเครื่องไทยธรรม มีปัจจัยสี่เป็นต้น พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ

เมื่อกล่าวคำถวายเสร็จ ตัวแทนของชาวบ้านยกเครื่องไทยธรรมประเคนแด่พระสงฆ์จนครบทุกรูป จากนั้นพระสงฆ์อนุโมทนาเป็นภาษาบาลี ชาวบ้านกรวดน้ำรับพร พอเสร็จแล้วตามประเพณีของชาวบ้านหนองหลวงที่เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ก่อนที่จะเสร็จ พิธีกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธศาสนาจะต้องมีการกล่าวคำกราบลาพระรัตนตรัย ก่อน พิธีกรรมนั้นถึงจะเสร็จสมบูรณ์ (มี จันทวงศ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2560) ดังนั้น มีคณายนกกล่าวคำกราบลาพระรัตนตรัยว่า “อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ะคะวะวา พุทธัง ะคะวันตัง อภิวาเทมิ สวากขาโต ะคะวะตะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สวาจะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ” กราบลง 3 ครั้งเป็นเสร็จพิธีกรรมการเสด็จเรียกหมู่บ้านในวันแรก

2.5 ขั้นตอนหลังจากการเจริญพระพุทธมนต์เสร็จ ชาวบ้านจะช่วยกันเก็บกวาดบริเวณเต็นท์ปะรำพิธีให้สะอาด ม้วนเสื่อและเก็บข้าวของบางส่วนให้เป็นที่เป็นทางเพื่อสำหรับไว้ทำพิธีต่อในวันที่สองของประกอบพิธีกรรมเสด็จเรียกหมู่บ้าน

วันที่สองของพิธีกรรมเสด็จเรียกหมู่บ้าน

พิธีกรรมเสด็จเรียกหมู่บ้านในวันที่สองจะประกอบพิธีกรรมเฉพาะในตอนกลางคืนเท่านั้น ดังนั้นในช่วงกลางวันหลังจากที่ชาวบ้านรับประทานอาหารเช้าเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะมารวมตัวกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีสำหรับเสด็จเรียกหมู่บ้านต่อจากวันแรก เพื่อสำหรับไว้ใช้ประกอบพิธีกรรมในวันสุดท้ายคือวันที่สาม โดยมีการปฏิบัติดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** ในการเตรียมการวันที่สองของพิธีกรรมเสด็จเรียกหมู่บ้านมีการเตรียมการคล้ายกับวันที่หนึ่งเป็นต้นว่า การจัดเครื่องรับรองสำหรับพระสงฆ์ การจัดเตรียมเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ การจัดเตรียมอาหารหวานคาวสำหรับเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยงาน

และเตรียมวัตถุดิบสำหรับทำอาหารที่จะถวายแด่พระสงฆ์ที่มาประกอบพิธีกรรมในตอนเช้าของวันที่สาม ซึ่งการเตรียมการในวันที่สองที่สำคัญมีดังนี้

1.1 การเตรียมกระทงสำหรับสะเดาะเคราะห์และส่งเคราะห์ เพื่อใช้สำหรับประกอบพิธีในตอนเช้าของวันที่สาม ซึ่งส่วนนี้ผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จะมาช่วยกันทำกระทง ซึ่งมีทั้งหมด 3 ประเภทคือ กระทงแก้ห้อย 1 กระทง กระทงเวียงใน 4 กระทง กระทงเวียงนอก 8 กระทง รวมทั้งหมด 13 กระทง รายละเอียดของกระทงแต่ละประเภทผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น

ภาพ 42 แสดงชาวบ้านผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่กำลังช่วยกันทำกระทงแต่ละประเภท

1.2 การย้อมสีช่อและสีธง ซึ่งประกอบไปด้วยสีดำ แดง เหลือง ขาว เขียว เพื่อเตรียมไว้สำหรับปักกรอบกระทงแต่ละประเภทซึ่งจะต้องใช้เป็นจำนวนมาก การย้อมสีช่อและธงนั้นใครจะทำก็ได้ไม่มีการกำหนดตัวบุคคล

ภาพ 43 แสดงการย้อมสีช่อและสีธง

1.3 การจัดเตรียมจอกส้มจอกหวาน แกงส้ม แกงหวาน สำหรับใส่ลงในกระทง ซึ่งจะต้องใช้เป็นจำนวนมาก ดังนั้นชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงจะช่วยกันจัดเตรียมไว้สำหรับใช้ในพิธี

ภาพ 44 แสดงชาวบ้านผู้หญิงช่วยกันจัดเตรียมจอกส้ม จอกหวาน แกงส้ม แกงหวาน

2. ขั้นตอนการดำเนินการ ในขั้นตอนการดำเนินการในวันที่สองมีลำดับขั้นตอนเหมือนกับคืนวันแรกทุกประการ คือ มีขั้นตอนการบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล และอาราธนาพระปริตร ขั้นตอนการเจริญพระพุทธมนต์ ขั้นตอนการทำน้ามนต์ ขั้นตอนการถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ และขั้นตอนหลังจากการเจริญพระพุทธมนต์เสร็จ

ภาพ 45 แสดงพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในคืนวันที่สอง

วันที่สามของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน

วันที่สามเป็นวันสุดท้าย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วันแจก” คือวันที่ชาวบ้านถวายทาน ครั้งใหญ่แต่พระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปถึงบรรพบุรุษที่ได้ก่อตั้งหมู่บ้านหนองหลวง หรือพ่อแม่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไป ซึ่งคำว่า “แจก” ในที่นี้ หมายถึงการแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ ที่ล่วงลับไป คล้ายกับการแจกสิ่งของต่าง ๆ จึงเรียกว่าวันแจก (สุกิ วงศ์ศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 7 มิถุนายน 2560) ซึ่งวันแจกนี้เป็นการทำบุญให้ทานก่อนที่จะมีการส่งเคราะห์บ้าน ต่อชะตา บ้านชะตาเมือง เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เพื่อให้ท่านเหล่านั้น ช่วยให้การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านหรือการสะเดาะเคราะห์หมู่บ้านเป็นไปอย่างราบรื่น และช่วยขับไล่สิ่งไม่ดีให้ออกไปจากหมู่บ้าน ดังนั้นวันที่สามนี้จึงเป็นวันที่มีความสำคัญ กว่าสองวันที่ผ่านมา เมื่อเปรียบดูแล้วเหมือนกับการรวมตัวของชาวบ้านและเหล่าวิญญาณ บรรพบุรุษเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งหลายให้ออกไปจากหมู่บ้าน พิธีกรรมในวันสุดท้ายนี้จะเสร็จ ก่อนเวลาเที่ยงวัน โดยผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านในวันที่สามเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านในวันที่สามเป็นวันสุดท้ายและเป็นวันที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยมีการเตรียมการดังนี้

1.1 การปักช่อปักธงรอบกระทงแต่ละประเภท มีคนยกและชาวบ้านจำนวนหนึ่งจะ มาปักช่อปักธงรอบกระทงทั้งหมดทั้ง 13 กระทง โดยแบ่งเป็นกระทงเก้าห้อง 1 กระทง กระทงเวียงใน 4 กระทง และกระทงเวียงนอก 8 กระทง

ภาพ 46 แสดงการปักช่อปักธงรอบกระทงแต่ละประเภท

1.2 การนับเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ใส่ลงในกระทง ในการนับเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ลงในกระทงจะต้องนับใส่ให้ถูกต้องตามจำนวนโดยมัคนายกจะเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาและดูแลในส่วนนี้

ภาพ 47 แสดงการนับเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ใส่ลงในกระทง

1.3 การจ้ำคิง การจ้ำคิง (ร่างกาย) คือการที่ชาวบ้านผู้ที่รับการเห็ดเวียกทุกคนจะนำคำข้าวเหนียวจ้ำตามร่างกายของตนเอง และลูกหลานญาติพี่น้อง พร้อมทั้งตัดเล็บมือใส่ลงไปในกระทง และถากเอารังแมลงหมาล่า หรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “ขี้หยอดแมงใย” ตามบ้านเรือนของตนนำมาใส่ลงไปในกระทง 9 ห่อง หรือในกระทงเวียงนอกเท่านั้น กระทงเวียงในจะไม่มีการใส่ลงไป (ถนอม จันทะวงศ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 7 มิถุนายน 2560)

1.4 วางกระทงตามจุดต่าง ๆ หลังจากทีนับเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ใส่ลงไปในกระทงแต่ละประเภทเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มัคนายกพร้อมชาวบ้านจำนวนหนึ่งนำกระทงเวียงในทั้ง 4 กระทงไปวางไว้บนหลักไม้ไผ่ผ่าสี่ที่ปักไว้ประจำทิศทั้งสี่บริเวณรอบเต็นท์ปะรำพิธี โดยหลักการวางมีดังนี้

กระทงเวียงในที่มีรูปปั้นครุฑ	ช่อสูงย่อมเขี้ยวให้วางไว้ทางทิศตะวันออก
กระทงเวียงในที่มีรูปปั้นนาค	ช่อสูงย่อมสี่ขาให้วางไว้ทางทิศตะวันตก
กระทงเวียงในที่มีรูปปั้นช้าง	ช่อสูงย่อมสี่เหลี่ยมให้วางไว้ทางทิศเหนือ
กระทงเวียงในที่มีรูปปั้นราชสีห์	ช่อสูงย่อมสี่ขาให้วางไว้ทางทิศใต้

การวางกระถางเวียงในนั้นจะต้องวางให้ถูกต้องตามทิศต่าง ๆ ตามที่บรรพบุรุษได้สืบทอดปฏิบัติกันมา ในส่วนของกระถางเวียงนอกทั้ง 8 กระถางที่เตรียมไว้ วางประจำทิศทั้งสี่โดยวางเป็นคู่ไว้ประจำทิศของกระถางเวียงในที่มีหลักไม้ไผ่ปักอยู่ โดยหลักการวางมีดังนี้

กระถางเวียงนอกที่มีรูปปั้นช้างและวัว ให้วางคู่กันไว้ทางทิศเหนือ

กระถางเวียงนอกที่มีรูปปั้นราชสีห์และเสือ ให้วางคู่กันไว้ทางทิศใต้

กระถางเวียงนอกที่มีรูปปั้นครุฑและแมว ให้วางคู่กันไว้ทางทิศตะวันออก

กระถางเวียงนอกที่มีรูปปั้นหนูและนาค ให้วางคู่กันไว้ทางทิศตะวันตก

การวางกระถางเวียงนอกนั้นถึงแม้จะมีอยู่ 8 กระถางซึ่งหมายถึงทิศทั้งแปด แต่ให้วางไว้เฉพาะทิศใหญ่ 4 ทิศโดยวางเป็นคู่คือทิศเหนือคู่กับทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทิศใต้คู่กับทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันออกคู่กับทิศตะวันออกเฉียงใต้ และทิศตะวันตกคู่กับทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ในส่วนกระถางเก้าห้องวางไว้ทางทิศตะวันตกของเต็นท์ปะรำพิธี (บุญเตรียม สารมณเณ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2560)

1.5 การเตรียมสถานที่ตั้งบาตร ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องพระสงฆ์ก็จะจัดโต๊ะปูผ้าขาวสำหรับตั้งบาตร และนำเอาบาตรที่วัดในหมู่บ้านมาให้พอกับจำนวนพระสงฆ์ที่กราบอาราธนานิมนต์มาตั้งเรียงไว้ให้เรียบร้อย

1.6 การเตรียมอาหารหวานคาว ในส่วนของแม่ครัวก็เตรียมทำสำหรับกับข้าวเพื่อที่จะถวายภัตตาหารเช้าแก่พระสงฆ์ และเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรม อาหารส่วนหนึ่งชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะนำมาช่วยด้วย

1.7 การเตรียมคุดทรายแฉ่ และคูน้ำมนต์ ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะนำมาวางไว้ข้างเต็นท์ปะรำพิธี ซึ่งคุดทรายแฉ่นั้นหลังจากที่ผ่านพิธีกรรมแล้วจะนำกลับไปหว่านรอบบ้านที่อาศัยของตนเอง ในส่วนคูน้ำมนต์เพื่อทำน้ำมนต์สำหรับนำกลับไปอาบที่บ้าน

ภาพ 48 แสดงคุดทรายแฉ่และคูน้ำมนต์ ของชาวบ้านแต่ละครอบครัว

1.8 การเตรียมฝ้ายชะตาบ้าน หมายถึงด้ายสายสิญจน์นำมามัดห้อยไว้กับไม้ไผ่ตรงข้ามหน้าโต๊ะหมู่และประธานสงฆ์ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 7 เส้น ความยาวประมาณ 1 วา มัดเรียงกันไว้ห่างกันเส้นละประมาณ 1 คืบ

2. ขั้นตอนการดำเนินการ การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านในวันที่สามนี้ ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการได้ 12 ขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นตอนการบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล และอาราธนาพระปริตร มีขั้นตอนการดำเนินการเหมือนกับวันที่หนึ่งและวันที่สอง

2.2 ขั้นตอนการเจริญพระพุทธมนต์ มีขั้นตอนการดำเนินการเหมือนกับวันที่หนึ่งและวันที่สอง

2.3 ขั้นตอนการทำน้ำมนต์ ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมเมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตร บทคาถาว่า อเสวนา จะ พาลานัง... ผู้ใหญ่บ้านจุดเทียนน้ำมนต์ที่อยู่ในพานบุญคุณแล้วจับยกประเคนแต่ประธานสงฆ์เพื่อให้ประธานสงฆ์หยดเทียนลงในขันน้ำมนต์พร้อมกันนั้นมัคนายก็นำเทียนเวียนหัว (เทียนยาว) มามัดบิดรวมกันและนำด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากพระพุทธรูปเวียนรอบเทียน 3 รอบแล้วจุดเทียนให้หยดลงในตุ่มน้ำกลางเต็นท์ปะรำพิธี และชาวบ้านผู้ชายส่วนหนึ่งช่วยกันนำเทียนเวียนหัวที่ชาวบ้านนำมารวมกันไว้มัดเป็นกำ กำละประมาณ 10-20 เล่ม จุดเทียนเวียนหัวทำน้ำมนต์หยดลงในถังน้ำทุกถังที่ตั้งรวมกันอยู่ข้างเต็นท์ปะรำพิธี ซึ่งในขั้นตอนนี้จะกระทำไปพร้อมกับประธานสงฆ์ที่กำลังหยดเทียนทำน้ำมนต์อยู่ที่อาสนะสงฆ์

ภาพ 49 แสดงการทำน้ำมนต์สำหรับชาวบ้านนำไปอาบ

2.4 ขั้นตอนการตักบาตร ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมเมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทชัยมงคลคาถา พาหุง สะหัสสะมะภินิม... ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีกรรมเริ่มใส่บาตรที่ตั้งเรียงไว้บนโต๊ะ

2.5 ขั้นตอนการแสดงพระธรรมเทศนา หลังจากที่ชาวบ้านตักบาตรเสร็จแล้ว มีคนายกจะกล่าวคำอาราธนาธรรม ว่า พรหมมา จะ โลกาทิปะติ สะหัมปะติ กัตถัญชะลี อันธิวะรัง อะยาจะละ สันตีระ สัตตาปปะระชัคคะชาติกา เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง ฯ จากนั้นพระสงฆ์เริ่มแสดงพระธรรมเทศนาสลาภวิสาสูตร

2.6 ขั้นตอนการต่อชะตาบ้าน เป็นขั้นตอนที่กระทำในขณะที่พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา มีคนายกใช้ไฟจุดฝ้ายต่อชะตาบ้านจำนวน 7 เส้น ที่มีดเรียงไว้ใกล้บริเวณหน้าโต๊ะหมู่บูชา ไปจนกว่าด้ายนั้นจะไหม้หมด

ภาพ 50 แสดงมีคนายกกำลังจุดฝ้ายต่อชะตาบ้าน

2.7 ขั้นตอนการถวายเครื่องไทยธรรม หลังจากที่ต่อชะตาบ้านเสร็จแล้ว ผู้ใหญ่บ้านยกสำรับอาหารสำหรับถวายแด่พระพุทธรูป หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พาพระพุทธรูป” ขึ้นไว้ระหว่างอก มีคนายกนำพาแจกจำนวน 4 พา มาตั้งเรียงไว้หน้าพระสงฆ์สี่รูปแรก พร้อมกับสำรับอาหาร ต่าง ๆ จากนั้นมีคนายกนำกล่าวคำถวายข้าวพระพุทธรูปและภัตตาหารเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ พอกล่าวจบผู้ใหญ่บ้านยกพาพระพุทธรูปวางบนหน้าโต๊ะหมู่บูชา ตัวแทนชาวบ้านที่นั่งอยู่ใกล้ที่พระสงฆ์นั่ง ยกพาแจกและสำรับอาหารประเคนแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา

2.8 ขั้นตอนการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ หลังจากทีประเคนภัตตาหารและเครื่องไทยธรรมแล้ว ประธานสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้แก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธี เอ็ดเรียกหมู่บ้านจากนั้นพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้า แล้วชาวบ้านรับประทานอาหารร่วมกัน

2.9 ขั้นตอนการสวดส่งกระทง เป็นขั้นตอนที่กระทำหลังจากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จและชาวบ้านรับประทานอาหารเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์จำนวน 4 รูปทำพิธีสวดส่งกระทงโดยเริ่มสวดจากกระทงทางทิศเหนือ ไปทิศตะวันออก ทิศใต้ ลิ้นสุดที่ทิศตะวันตกตามลำดับ ในขณะที่พระสงฆ์สวดส่งกระทงอยู่นั้น พระสงฆ์รูปแรกที่มีพรชามากที่สุดจะเทน้ำที่อยู่ในขวดลงในกระทงเวียงในก่อน จากนั้นเทลงในกระทงเวียงนอกทั้งสองกระทงที่วางอยู่ด้านล่าง พระสงฆ์ทั้งหลายสวดวนไปจบครบทิศ

ภาพ 51 แสดงพระสงฆ์สวดส่งกระทงสะเดาะเคราะห์

2.10 ขั้นตอนการส่งกระทง เมื่อพระสงฆ์ทั้ง 4 รูปสวดส่งกระทงเสร็จแล้ว ชาวบ้านผู้ที่มีหน้าที่ไปส่งกระทงซึ่งเป็นผู้ชาย จะยกกระทงเวียงนอกทั้ง 8 กระทงไปทิ้งนอกหมู่บ้านตามทิศต่าง ๆ ส่วนกระทงเก้าห้องให้จะนำไปทิ้งทางทิศตะวันตก ยกเว้นกระทงเวียงในทั้ง 4 กระทงจะไม่นำออกไปทิ้ง ให้คงไว้ที่เดิมจนกว่าจะครบ 3 วันจึงจะสามารถรื้อทิ้งได้ (บุญเตรียมสารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2560) ในอดีตหลังจากพระสวดส่งกระทงเสร็จแล้วระหว่างทางที่ไปส่งกระทงนอกหมู่บ้านตามทิศต่าง ๆ จะมีการยิงปืนขึ้นฟ้าเป็นระยะ ๆ และเมื่อถึงบริเวณที่ทิ้งกระทง ชาวบ้านจะวางกระทงทิ้งไว้ตรงบริเวณนั้น และจะใช้ปืนยิงกระทงเวียง

นอกทั้ง 8 กระทงรวมทั้งกระทงเก้าห้องอีก 1 กระทงให้แหล่งกระจาย ตามความเชื่อว่าเป็นการยิงเคราะห์ทั้งหลายให้หมดสิ้นไป แต่ในปัจจุบันเนื่องจากการยิงปืนหรือมีปืนไว้ครอบครองเป็นสิ่งผิดกฎหมาย จึงทำให้การยิงปืนส่งและยิงกระทงหายไป (สุนีย์ พิมพ์สารี, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2560)

ภาพ 52 แสดงกระทงที่ผ่านพิธีกรรมเซ็ดเวียกหมู่บ้านแล้วถูกนำไปตั้งนอกหมู่บ้าน

2.11 ขั้นตอนการล้อมฝ้ายล้อมบ้าน (สายสิญจน์สำหรับรอบหมู่บ้าน) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมเซ็ดเวียกหมู่บ้าน หลังจากที่ตั้งกระทงแต่ละประเภทแล้ว ชาวบ้านที่มีหน้าที่ในการนำด้ายสายสิญจน์ที่ผ่านพิธีกรรมแล้ว จะนำด้ายสายสิญจน์มาล้อมรอบทั่วทั้งหมู่บ้านเพื่อเป็นการป้องกันสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายและป้องกันเคราะห์ทั้งหลายไม่กลับเข้ามาในหมู่บ้านได้อีก ซึ่งมีข้อปฏิบัติอยู่ว่าด้ายสายสิญจน์ที่ล้อมรอบหมู่บ้านนั้นจะต้องให้สูงกว่าระดับศีรษะ ภายในสามวันไม่ให้ขาดออกจากกัน (ประเสริฐ วังศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2560)

ภาพ 53 แสดงการล้อมด้ายสายสิญจน์รอบทั้งหมู่บ้าน

3. ขั้นตอนหลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม ขั้นตอนหลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม ชาวบ้านช่วยกันเก็บของและทำความสะอาดบริเวณที่ประกอบพิธีกรรม ฮ้านจอกแก้วถูกรื้อนำไปไว้ที่โคนต้นไม้ที่วัด และสิ่งหนึ่งที่ยังต้องคงไว้ในบริเวณสถานที่ประกอบพิธีนั้น คือกระทงเวียนในทั้งสี่กระทงจะต้องตั้งไว้ให้ครบ 3 วันหลังจากที่ประกอบพิธีกรรมแล้วจึงจะนำไปทิ้งไว้ที่โคนต้นไม้ในวัด

อย่างไรก็ตามหลังจากที่ประกอบพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วชาวบ้านเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านหนองหลวงแต่ละครัวเรือนจะนำกรวด ทราย น้ำมนต์ น้ำในขวด และด้ายผูกแขนที่ผ่านพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว กลับมาที่เรือนหรือที่อยู่อาศัยของตน โดยนำกรวดทรายและน้ำมาหยอดลงตรงเสาบ้านทุกต้น ส่วนหนึ่งหว่านรอบเรือนที่อยู่อาศัย ด้ายผูกแขนนำมาผูกแขนให้สมาชิกในครอบครัวและส่วนหนึ่งนำไปมัดเสาเอกของเรือน เป็นอันเสร็จ (อำนวย วังศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2560)

ภาพ 54 แสดงการหว่านทรายและแห่ (กรวด) รอบเรือนที่อยู่อาศัยของตนเอง

พิธีกรรมเห็ดเวียกเฮียน (เรือน)

พิธีกรรมเห็ดเวียกเฮียน (เรือน) หรือบ้านที่อยู่อาศัย เป็นพิธีกรรมสวดอุบาทร ซึ่งเป็นการสวดในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในครอบครัวที่ทำให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย อยู่อย่างไม่มีความสุข มีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ภู ตัวแลน หรือสัตว์ป่าเข้าเรือน นึ่งข้าวกลายเป็นข้าวสีแดง นึ่งข้าวแล้วหม้อข้าวคว่ำ พ้าผ่าเรือนหรือบริเวณที่อยู่อาศัย อีกาบินมาจับหลังคาเรือน ฯลฯ สิ่งที่ไม่ดีเหล่านี้เรียกว่าอุบาทร เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะต้องทำพิธีเห็ดเวียกเฮียน (อุตม สารมะโน, ผู้ให้

สัมภาษณ์, วันที่ 8 ธันวาคม 2560) ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน ของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีองค์ประกอบของพิธีกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนมีทั้งหมดอยู่ 3 ฝ่ายได้แก่ ผู้นำพิธี ผู้รับการเฮ็ดเวียก (เจ้าของเรือน) และผู้เข้าร่วมพิธี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ผู้ทำพิธี หมายถึง ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “อาจารย์ธรรม” ทำหน้าที่เป็นผู้สวดในการประกอบพิธีกรรม เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน อาจารย์ธรรมจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านหนองหลวงให้ความเคารพนับถือ มีข้อสังเกตว่า ผู้ที่จะเป็นผู้ทำพิธี หรืออาจารย์ธรรมนั้นต้องเคยบวชเรียนในพระพุทธศาสนามาแล้ว เมื่อลาสิกขาบทแล้วจะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านว่าเป็นผู้รู้ เพราะถือว่าเป็นผู้รู้เกี่ยวกับพิธีการต่าง ๆ และสามารถท่องมนต์คาถาได้เป็นอย่างดี สำหรับชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคือ คือนายอุดมสารมะโน (จวน วงศ์วี, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 8 ธันวาคม 2560)

1.2 ผู้รับการเฮ็ดเวียก หมายถึง เจ้าของเรือนหรือเจ้าของบ้าน และสมาชิกภายในครอบครัวทุกคนที่อาศัยอยู่ในเรือนที่เกิดเหตุการณ์ที่เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคล เช่น สัตว์ป่าเข้าเรือน ฟ้าผ่าเรือน นิ่งข้าวกลายเป็นข้าวสีแดง เป็นต้น

3. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม หมายถึง บุคคลที่มาร่วมพิธี แต่มิใช่ผู้ที่เข้ารับการเฮ็ดเวียกเฮียน ซึ่งส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องของผู้รับการเฮ็ดเวียกเฮียน คอยช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และเป็นกำลังใจให้กับผู้รับการเฮ็ดเวียกคือเจ้าของเรือน เพื่อให้มีความอบอุ่นใจที่มีญาติพี่น้องมาคอยให้กำลังใจ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันรักใคร่ปรองดองกันระหว่างญาติพี่น้อง

2. สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน คือที่เรือนหรือที่พักอาศัยของผู้รับการเฮ็ดเวียก ซึ่งเป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ที่เชื่อว่าเป็นมงคล

3. เวลาในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนจะถือฤกษ์ยามคือทำในตอนเช้าเวลาใดก็ได้แต่ต้องให้การประกอบพิธีกรรมเสร็จก่อนเที่ยงวัน โดยจะนิยมกระทำเฉพาะในวันอังคาร วันพฤหัสบดี หรือวันเสาร์เท่านั้น ซึ่งเหตุที่ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนในวันอังคาร เนื่องจากเชื่อว่าวันอังคารเป็นวันที่แข็งที่สุดใน

บรรดาวันทั้งหลาย เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วจะสามารถทำให้เรือนที่อยู่อาศัยปราศจากสิ่ง
อัปมงคลชั่วร้ายทั้งหลายได้ สำหรับวันพฤหัสบดีถือว่าเป็น วันสิริมงคลที่เป็นสัญลักษณ์แสดง
ถึงครูบาอาจารย์ หากประกอบพิธีกรรมในวันนี้ถือว่าเป็นวันที่สามารถขับไล่เคราะห์ซึ่งญเวรภัยได้เป็น
อย่างดี เพราะเป็นวันแห่งวิชาความรู้และเวทย์มนต์คาถา ในส่วนวันเสาร์ ตามโบราณถือว่าเป็น
วันแรง วันกล้า และวันแข็ง เป็นวันที่มีเทวดาพิทักษ์คุ้มครอง รักษา (อุดม สารมะโน, ผู้ให้
สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2560)

4. เครื่องประกอบในพิธีกรรมเห็ดเวียงเหียน การประกอบพิธีกรรมแต่ละ
พิธีกรรม เครื่องประกอบในพิธีถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ พิธีกรรมเห็ดเวียง
เหียนของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีอุปกรณ์ที่นำมาใช้เป็นเครื่อง
ประกอบในพิธีกรรมเห็ดเวียงเหียน ดังนี้

4.1 กระทงหน้าวัว เป็นกระทงสำหรับใช้ในพิธีกรรมการสวดถอนสิ่งที่ไม่ดีที่เชื่อว่าเป็น
เสนียดจัญไรออกจากเรือนที่อยู่อาศัย ลักษณะของกระทงเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมคล้ายกับ
ลักษณะหน้าของวัวจึงเรียกว่ากระทงหน้าวัว ทำจากกาบกล้วยพับเป็นสามเหลี่ยม แต่ละด้าน
ยาวด้านละประมาณ 1 คืบ ภายในกระทงหน้าวัวประกอบด้วย คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 4
คำ กล้วยหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ อย่างละ 4 ชิ้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ใน
จอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 4 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1
ก้อน ข้าวดอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่
เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม ไข่ดิบ 1 ลูก และฝ้ายซัก 1 เส้น คือธำมรงค์มัดลาก
กระทงหน้าวัวโดยการใช้ธำมรงค์มัดเป็นเจ็ดเส้นความยาวประมาณ 1 วา (บุญเรือน วังศิริ, ผู้ให้
สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

ภาพ 55 แสดงกระทงหน้าวัว

4.2 กระทงเทวดานพเคราะห์ เป็นกระทงสำหรับใช้ทำพิธีบูชาเทวดานพเคราะห์ เพื่อปรารภรณาให้เทพดาผู้มีฤทธิ์านุภาพช่วยเหลือ ป้องกันและปลดเปลื้องทุกข์ภัยพิบัติ ยังความเกษมสวัสดิ์ให้บังเกิดมี แก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือน กระทงเทวดานพเคราะห์ทำจากกาบกล้วยพับให้เป็นลักษณะถาดสี่เหลี่ยมกว้างยาวด้านละประมาณ 20 เซนติเมตร พื้นของกระทงใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นตะแกรงแล้วปูรองด้วยใบตองหรือกระดาษ มีทั้งหมดจำนวน 9 กระทง ดังนี้

4.2.1 กระทงพระอาทิตย์ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในกระทง ประกอบด้วยช่อและธงสีแดงอย่างละ 6 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 6 คำ กล้วยหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ อย่างละ 6 ชิ้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 6 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นวัว 1 ตัว

4.2.2 กระทงพระจันทร์ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในกระทงประกอบด้วยช่อและธงสีขาว อย่างละ 15 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 15 คำ กล้วยหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ อย่างละ 15 ชิ้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 15 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นครุฑ 1 ตัว

4.2.3 กระทงพระอังคาร อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในกระทงประกอบด้วยช่อและธงสีแดงอย่างละ 8 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 8 คำ กล้วยหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ อย่างละ 8 ชิ้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 8 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสาร ไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นแมว 1 ตัว

4.2.4 กระทงพระพุธ อยู่ทางทิศเหนือในกระทงประกอบด้วยช่อและธงสีดำ อย่างละ 17 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 17 คำ กล้วยหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ อย่างละ 17 ชิ้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 17 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นช้าง 1 ตัว

4.2.5 กระทบพระปะหัทส (พฤษภต) อยู่ทางทิศตะวันตกในกระทบประกอบด้วยช่อและธงสีเหลืองอย่างละ 19 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 19 คำ กั้วยหันเป็นชั้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชั้นเล็ก ๆ อย่างละ 19 ชั้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้ม จอกหวาน ใส่จำนวนอย่างละ 19 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นพญานาค 1 ตัว

4.2.6 กระทบพระศุกร์ อยู่ทางทิศใต้ในกระทบประกอบด้วยช่อและธงสีม่วงอย่างละ 21 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 21 คำ กั้วยหันเป็นชั้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชั้นเล็ก ๆ อย่างละ 21 ชั้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 21 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นราชสีห์ 1 ตัว

4.2.7 กระทบพระเสาร์ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ในกระทบประกอบด้วยช่อและธงสีม่วงอย่างละ 10 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 10 คำ กั้วยหันเป็นชั้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชั้นเล็ก ๆ อย่างละ 10 ชั้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 10 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นเสือ 1 ตัว

4.2.8 กระทบพระราหู อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือในกระทบประกอบด้วยช่อและธงสีเขียวอย่างละ 12 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 12 คำ กั้วยหันเป็นชั้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชั้นเล็ก ๆ อย่างละ 12 ชั้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 12 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นหนู 1 ตัว

4.2.9 กระทบพระลัคณา (พระเกตุ) สำหรับบูชาไว้ข้างในเรือนหรือในห้องพระหลังจากเสร็จพิธี ในกระทบประกอบด้วยช่อและธงสีขาวอย่างละ 9 หลัก คำเมียง คำหมากพลูอย่างละ 9 คำ กั้วยหันเป็นชั้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชั้นเล็ก ๆ อย่างละ 9 ชั้น แกงส้ม แกงหวานจัดใส่ในจอกส้มจอกหวานใส่จำนวนอย่างละ 9 จอก ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ก้อน ข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก ข้าวสารไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1

คู่ เทียนเล่มเล็กสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม รูป 1 ดอก และรูปปั้นเทวดานั่งแท่น 1 องค์ (สุกี้ วังศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

ภาพ 56 แสดงกระทงเทวดานพเคราะห์

4.3 ชั้นคายหรือชั้นครู สำหรับให้อาจารย์ธรรมไว้ใช้ทำพิธีบูชาครูอาจารย์ก่อนจะทำพิธีเฮ็ดเวียกเฮียน โดยใช้ธาดหรือจวนก็ได้เป็นภาชนะรอง ในชั้นคายประกอบด้วย ต้นหมากเบ็ง 1 คู่ ชั้นห้า (เทียน 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่) ชั้นแปด (เทียน 8 คู่ ดอกไม้สีขาว 8 คู่) เงิน 117 บาทตามกำลังวันทั้งหมด และห่อนิมนต์ 1 คู่ ซ้ายขวาทำจากใบตองขนาดความกว้างประมาณ 6 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 15 เซนติเมตร พับซ้ายขวาเข้าหากันแล้วกลัดด้วยไม้กลัดทั้งหัวและท้ายข้างในใส่ดอกไม้สีขาวและเทียนเล่มเล็กอย่างละ 1 คู่ (บุญเรือน วังศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

ภาพ 57 แสดงชั้นคายหรือชั้นครู

4.4 เครื่องอัฐบริหาร คือเครื่องใช้สอยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มี 8 อย่าง คือ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคดเอาจว กระจบอกรองน้ำ เนื่องจากพิธีกรรม เสด็จเรียกเขียนจะไม่ใช้พระสงฆ์ในการประกอบพิธีกรรมแต่ด้วยความเคารพในพระสงฆ์ จึงได้ใช้ เครื่องอัฐบริหารนี้เป็นสัญลักษณ์แทน (แก้ว วังศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

ภาพ 58 แสดงเครื่องอัฐบริหาร

4.5 ถังสำหรับทำนํ้ามนต์ ช่างในใส่นํ้าสะอาด แคร่ (ไม้จันทร์หอม) และฝักส้มป่อย เผาไฟหากไม่มีฝักส้มป่อยให้ใช้ใบแทนได้

4.6 พาเข้า หมายถึง สำหรับอาหาร ซึ่งเป็นอาหารที่ชาวบ้านรับประทานทั่วไป แต่ สิ่งที่ขาดไม่ได้ในสำหรับอาหารคือ พริก เกลือ และนํ้า รวมถึงใส่เทียนเล่มเล็กในถาดสำหรับด้วย 1 คู่ ดอกไม้สีขาวอีก 1 คู่ และคําหมากพลู 1 คํา

ภาพ 59 แสดงพาเข้า

4.7 ฝ้ายอ้อมเสียน หมายถึง เส้นฝ้ายสีขาวสำหรับนำไปล้อมรอบเรือนที่อยู่อาศัย หลังจากผ่านพิธีกรรมแล้ว

4.8 ฝ้ายเฮ็ดเวียก คือ เส้นฝ้ายสีขาวสำหรับใช้โยงจากอาจารย์ธรรมมาหากระทง ในแต่ละกระทงที่วางรอบผู้เข้ารับการเฮ็ดเวียก

4.9 ฝ้ายผูกแขน คือ เส้นฝ้ายสีขาวมีความยาวประมาณ 20 เซนติเมตร สำหรับให้อาจารย์ธรรมปลุกเสกแล้วนำไปผูกแขนให้กับผู้รับการเฮ็ดเวียกคือทุกคนที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้น

ภาพ 60 แสดงฝ้ายเฮ็ดเวียก ฝ้ายผูกแขน และฝ้ายอ้อมเสียน

4.10 เสื้อผ้าของผู้รับการเฮ็ดเวียก คือเสื้อผ้าที่ใส่ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้นคนละ 1 ตัว

ภาพ 61 แสดงเสื้อผ้าของผู้รับการเฮ็ดเวียกเสียน

4.11 มีดดาบ คือ ดาบประจำกายของอาจารย์ธรรมที่ผ่านการปลุกเสกหรือลงอาคมมาแล้ว มีดดาบจะใช้ในขั้นตอนการสวดถอนกระตงหน้าวัวและนำมาวางพาดปากถังน้ำส้มป่อยในขั้นตอนการทำน้ำมนต์ ซึ่งมีดดาบนี้อาจารย์ธรรมเป็นผู้เตรียมมาเอง

4.12. เทียนเวียนหัว เป็นเทียนที่มีความยาวเท่ากับรอบศีรษะ สำหรับให้อาจารย์ธรรมทำน้ำมนต์ 1 เล่ม และนำไปจุดภายในบริเวณเขตของกระทงนพเคราะห์อีก 1 เล่ม

ภาพ 62 แสดงเครื่องประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน

ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน

ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนของชาวบ้านหนองหลวงแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียมการ และขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ

1.1 การเตรียมสถานที่ เมื่อรู้วันที่จะประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนจากอาจารย์ธรรมแล้ว ผู้รับการเฮ็ดเวียกต้องทำความสะอาดเรือนที่อยู่อาศัยให้เรียบร้อยจัดข้าวของที่ระเกะระกะให้เข้าที่ ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนนั้นถ้าเป็นเรือนสองชั้นจะนิยมทำชั้นบนสุด แต่ถ้าชั้นบนไม่เอื้ออำนวยก็อาจทำชั้นล่างของเรือนก็ได้ ถ้าเรือนหลังใดมีห้องพระก็นิยมประกอบพิธีกรรมหน้าห้องพระ หรือในบริเวณที่กว้างที่สุดเพื่อความสะดวกต่อการวางสิ่งของเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ (สุกั วังศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

1.2 การเตรียมกระทงประเภทต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยกระทงทั้งหมด 10 กระทง ได้แก่ กระทงหน้าวัว กระทงพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู และพระลัคนา (พระเกตุ) ในการเตรียมกระทงในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียกเฮียนต้องเตรียมไว้ก่อนวันประกอบพิธีกรรมล่วงหน้า 1 วัน โดยผู้รับการเฮ็ดเวียกเป็นผู้จัดเตรียมเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นซึ่งเป็นผู้รู้เป็นผู้จัดเตรียมให้ก็ได้ (สุทธิ วันทองสุข, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

ภาพ 63 แสดงผู้รับการเฮ็ดเวียกเฮียกเฮียนกำลังทำกระทงประเภทต่าง ๆ

1.3 การจัดเตรียมเครื่องประกอบบูชา เครื่องเซ่นไหว้ และสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ขันคายน เครื่องอัฐบริขาร ถึงสำหรับทำน้ำมนต์ พาเข้า (สำหรับอาหาร) ฝ้ายอ้อมเฮียน ฝ้ายเฮ็ดเวียก ฝ้ายผูกแขน เสื้อผ้าของผู้รับการเฮ็ดเวียก เทียนเวียนหัว และสิ่งของที่ใส่ลงไปกระทง ดังรายละเอียดของสิ่งของเครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในตอนต้น ต้องเตรียมไว้ให้พร้อมเพรียงก่อนถึงวันเวลาที่จะประกอบพิธีกรรม 1 วันผู้รับการเฮ็ดเวียกเป็นผู้จัดเตรียมเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นซึ่งเป็นผู้รู้เป็นผู้จัดเตรียมให้ก็ได้

1.4 การจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภท ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียกเมื่อเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภทเสร็จแล้ว ในตอนเช้าของวันที่ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียกนั้น อาจารย์ธรรมจะมาจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภทตามหลักการที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือก่อนอื่นอาจารย์ธรรมจะทำการสำรวจดูเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละอย่างว่าครบถ้วนหรือไม่ อย่างไร หากยังไม่ครบถ้วนก็จะบอกให้

ทางเจ้าของเรือนทราบและหามาให้ครบตามที่กำหนด เมื่อเครื่องประกอบพิธีกรรมครบทุกอย่างแล้ว อาจารย์ธรรมพร้อมทั้งเจ้าของเรือนก็จะนำเครื่องประกอบพิธีขึ้นไปจัดวางบนเรือนหน้าห้องพระ หรือส่วนใดของบ้านก็ได้แต่ต้องดูให้เหมาะกับการประกอบพิธี (อำนาจ วงศ์ศิริ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

ภาพ 64 แสดงการจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน

2. ขั้นตอนการดำเนินการ ภายหลังจากที่เตรียมสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกครบถ้วนแล้ว อาจารย์ธรรมผู้ทำพิธีจะนำเอากระทงแต่ละกระทงประกอบด้วยกระทงเทวดานพเคราะห์และกระทงหน้าวัว (กระทงสามเหลี่ยม) มาวางตามหลักของการทำพิธี คือวางกระทงให้เหลือช่องกลางไว้สำหรับให้เจ้าของเรือนและสมาชิกในครอบครัวเข้ามานั่งบริเวณภายในเขตของกระทงทั้งหมด จากนั้นนำเสื้อผ้าของทุกคนที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้นมาวางไว้ภายในบริเวณเขตของกระทง นำฝ้ายเฮ็ดเวียกพันรอบกระทงแต่ละกระทง 3 รอบโดยการเวียนซ้ายไปขวาโยงผ่านไปยังฐานพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่หิ้งพระ ลงมาที่เครื่องอัฐบริวาร ซึ่งปลายฝ้ายเฮ็ดเวียกมาถึงสิ้นสุดที่อาจารย์ธรรมนั่ง เมื่อเตรียมสถานที่เสร็จทุกอย่างถูกต้องตามแบบของพิธีกรรมแล้ว อาจารย์ธรรมให้ผู้รับการเฮ็ดเวียก เข้าไปนั่งภายในบริเวณที่กำหนดให้ จากนั้นนั่งประนมมือตั้งใจให้มีสมาธิ อาจารย์ธรรมก็จะเริ่มพิธีกรรมการเฮ็ดเวียก โดยผู้วิจัยแบ่งลำดับขั้นตอนการดำเนินการประกอบพิธีกรรมได้ดังนี้

2.1 ขั้นตอนการบอกกล่าวต่อสิ่งที่เคารพนับถือ เป็นขั้นตอนแรกในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน โดยอาจารย์ธรรมคือนายอุดม สารมะโน นั่งพับเพียบหันหน้าเข้าหาพระพุทธรูปจากนั้นกราบลงสามครั้งแล้วยกชันค้ายขึ้นระหว่างอก พร้อมกับกล่าวถึงคุณบิดา

มารดาครูบาอาจารย์ว่าวันนี้จะทำการเห็ดเวียงเหียนเพื่อความอยู่สุขสวัสดิ์ของผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนหลังนี้ พอบอกกล่าวเสร็จแล้วนำชั้นค้ายวางไว้บริเวณหน้าห้องพระแล้วกราบลงอีกสามครั้ง จากนั้นก็จะเป็นขั้นตอนการปาวเทวดาเป็นขั้นตอนต่อไป

ภาพ 65 แสดงอาจารย์ธรรมบอกกล่าวต่อสิ่งที่เคารพนับถือ

2.2 ขั้นตอนการปาวเทวดา เป็นการแจ้งให้เทวดาอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้รับรู้ถึงการกระทำ อันเป็นการกล่าวอัญเชิญให้ลงมาช่วยอำนวยพรให้ผู้รับการเห็ดเวียงหายจากความเดือดร้อนทั้งหลาย และช่วยดลบันดาลให้ได้รับโชคชัยสมดังปรารถนา อาจารย์ธรรมเริ่มกล่าวอัญเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มารับรู้ถึงการประกอบพิธี ในการปาวเทวดานั้นต้องขึ้นต้นด้วยบทนมัสการพระพุทธเจ้าก่อนดังนี้

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ จากนั้นกล่าวอัญเชิญเทวดา ดังนี้

สักเค กาเม จะ รูปะ คิริลิตะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ

ทีเปรัฏฐะ จะ คาเม ตะระวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต

ภุมมา จายันตุ เทวา ชะละณะละวิสะเม ยักกะคันธัพพะนาคา

ติฏฐันตา สันติเก ยิงฺมุนิวะระวะจะนัง สาณะโวเม สุนันตุ ฯ

สุนันตุ โภณโต เย เทวสังฆา ตูราเทพยดาเจ้าทั้งหลาย สักเคกาเม อันอยู่บน

สวรค์ชั้นกามภพ 6 ชั้น รูปะ ในรูปพรหม 16 ชั้น คิริลิตะระตะเถ บนยอดเขาและเทวห้วย จันตะ

ลิกเข วิมานเน ในวิมานอากาศ ที่เป ตอนอยู่ในทวีปต่าง ๆ มีอุตรกुरुทวีป เป็นต้น รัฐฐู ตอนอยู่ใน
 ขงเขตแคว้น คาเม ตอนอยู่ในหมู่บ้าน ตะรุณะนะคะหะเน ตอนอยู่ในพงไพร ป่าไม้ เคหะวัตถุมหิ
 เขตเต ตอนอยู่ตามเขื่อนชานและไธนาทุกแห่ง ภูมมา ตอนสถิตฮักษาอยู่ภาคพื้นแผ่นดิน อันมีแม่
 ธรณีเป็นเค้า ชะละณะละวิสะเม ตอนอยู่ในแม่น้ำและฝั่งสมุทร ยักชะคันธัพพะนาคา ขออัญเชิญ
 ทั้งพระเวสสุวรรณผู้เป็นราชาของยักษ์ คนธรรพ์และพระยานาค ตัญฐันตา สันติเก ทั้งอยู่ไกล
 และอยู่ใกล้ ได้ยินผู้ข้า เชิญแล้ว ขอจงได้เสด็จมาให้พรลูกหลานมีอนี้ ให้เขานั้นอยู่สวัสดิ เป็นสุขี
 ตราบต่อเท่าอายุเจ้าได้ฮ้อยปีก็ข้าเทอญ ฯ

หลังจากอาจารย์ธรรมกล่าวปาวเทวดาเป็นที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อไปจะเป็น
 ขั้นตอนการยอขันดอกไม้หรือบูชาดอกไม้ เป็นขั้นตอนต่อไป

ภาพ 66 แสดงอาจารย์ธรรมกล่าวปาวเทวดา

2.3 ขั้นตอนการยอขันดอกไม้หรือบูชาดอกไม้ หมายถึงขั้นตอนการบูชาต่อสิ่ง
 คักดีสิทธิ์ทั้งหลายและบุคคลอันเป็นที่เคารพศรัทธาด้วยดอกไม้เครื่องสักการะอันได้แก่ขันห้า
 และขันแปด หรือเรียกว่า “ขันดอกไม้” (เตย วังคีรี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560) โดย
 อาจารย์ธรรมยกขันดอกไม้ถือไว้ระหว่างอก พร้อมกับกล่าวบทว่าดังนี้

สาธุ สาธุ สาธุ คุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม
 คุณพระสงฆ์ คุณพระอรหันตาเจ้า ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นตรี จงมาปกป้องรักษา ลูกศิษย์
 ลูกกรรมสู่ผู้สผู้คนของข้าเทอญ สาธุ

กล่าวจบยกขันดอกไว้ขึ้นเหนือศีรษะ แล้วกล่าวต่อด้วย บทว่า

สาธุ สาธุ ข้าพเจ้า ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระสัมพันธัญญโคตมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอ
 เข้าเฝ้ายังพระลักขณปิติ พระคาชะกาปิติ พระอุพเพ็งคาปิติ พระพรธนาปิติ พระกันนิกา
 ปิติ แห่งภาษาธรรมเจ้า จักขุจงเสด็จลงมาละเอียดย มาปรากฏอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร
 กายทวาร ทวารเมแห่งข้าพเจ้าในกาลบัดนี้เทอญ สาธุ สาธุ ข้าพเจ้าขออาราธนาเอาคุณ
 พระกกุสันโธ พระโกนาคมนโธ พระกัสสะโป พระโคตรโม พระศรีอริยเมตตรัยโยเจ้า จงเสด็จ
 ลงมา ตั้งอยู่ถึงเกล้าถึงขม่อมของข้าพเจ้าในกาลบัดนี้ ของข้าเทอญ สาธุ สาธุ รุกขเทวดา
 ครุฑ นาคน้ำ นางน้อยธรรณี ขอให้มาตัดส่งแจ้งสรณญาณของข้าเทอญ

สวดต่อด้วยบทบูชาดอกไม้เครื่องสักการะต่อพระรัตนตรัย ดังนี้

อิมิณา สักกาเรนะ ตัง พุทฺธัง อะภิปุชฺชยามะ อิมิณา สักกาเรนะ ตัง ธัมมํ อะภิ
 ปุชฺชยามะ อิมิณา สักกาเรนะ ตัง สังฆํ อะภิปุชฺชยามะ พุทฺธะบูชา ธัมมะบูชา สังฆบูชา ผู้ข้าขอ
 บูชาคุณพระพุทธ ผู้ข้าขอบูชาคุณพระธรรม ผู้ข้าขอบูชาคุณพระสงฆ์ ผู้ข้าขอบูชาคุณบิดา
 มารดา ผู้ข้าขอบูชาคุณครูบาอาจารย์ ผู้ข้าขอบูชาพระอรหันต์ทั้งแปดองค์เจ้า トラบต่อเท่าเข้า
 สู่เมืองแก้ว เมืองนิพพาน อย่ามีโจรมีมารมาพจญได้ของข้าเทอญ พุทฺธคารวะตา ธัมมคารวะ
 ตา สังฆคารวะตา ผู้ข้าขอคารวะคุณครูบาอาจารย์ พ่อครูก พ่อครูเค้า พ่อครูเห้ง้า พ่อครู
 ปลาย อาจารย์บาลผู้สอนสั่ง ศิษยานุศิษย์นี้ได้พลาตพลังไปอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี กับหน้าก็ดี
 กับหลังก็ดี ด้วยจิตก็ดี ด้วยใจก็ดี เวลาไปก็ดี เวลามาก็ดี เวลากินก็ดี เวลานอนก็ดี เวลาเจรจาก็
 ดี ขอให้ครูบาอาจารย์สละอภัย แก่ข้าเทอญ

หลังจากกล่าวเสร็จอาจารย์ธรรมยกขันดอกไม้ขึ้นเหนือศีรษะ จากนั้นนำขัน
 ดอกไม้ไปวางไว้ที่หิ้งพระเป็นการบูชาต่อสิ่งที่เคารพนับถือ กราบลงสามครั้งแล้วสวดต่อไปว่า
 ดังนี้

อะระหัง สัมมา สัมพุทฺโธ ะคะวา พุทฺธัง ะคะวันตัง ะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ะคะวะตา ธัมโม ธัมมํ นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สวอะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

ตัง โข ปะนะ ะคะวันตัง เอวัง กัลยาโณ กิตติสัทโท อัพภูคคะโต อิติปิโส
 ะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทูอะนุตตะโร
 ปุริสะทมมะสาระถิสัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทฺโธ ะคะวาติ

หมอบลงกับพื้นพร้อมกับสวดว่า

กาเยนะ วาจาเยนะ เวเจตะสา วา พุทฺเธ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยาเยยัง พุทฺโธ ปะฏิคคัณ
 หะตุ อัจจะยันตัง กาลันตะเร สังวะริตุง ะ พุทฺเธ

เงยหน้าขึ้นสวดต่อไปว่า

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อกะลิกโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิกโก
ปัจจุตตัง เวทิตัพโพ วิญญูสีติ

หมอบลงกับพื้นพร้อมกับสวดว่า

กาเยนะ วาจาเยนะ เจตะสา วา ธัมเม กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง ธัมโม
ปะฏิคคัณหะตุ อัจจะยันตัง กาลันตะเร สังวะริตุง ะ ธัมเม. เงยหน้าขึ้นสวดต่อไปว่า

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ญาเยปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง
จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนย
โย ทักขิเนยโย อัญชะลีกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ. หมอบลงกับพื้นพร้อม
กับสวดว่า

กาเยนะ วาจาเยนะ เจตะสา วา สังฆे กุกัมมัง ปะกะตัง มายา ยัง สังโฆ ปะฏิค
คัณหะตุ อัจจะยันตัง กาลันตะเร สังวะริตุง ะ สังเ

งเยหน้าขึ้นสวดต่อไปว่า

นัตถิ เม สาระณัง อัญญัง พุทโธ เม สาระณัง ะรัง เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต
โหตุ สัพพทา สรรณะอื่นของข้าไม่มีมีแต่คุณพระพุทธรูปเป็นที่พึ่งของเรา

นัตถิ เม สาระณัง อัญญัง ธัมโม เม สาระณัง ะรัง เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต
โหตุ สัพพทา สรรณะอื่นของข้าไม่มีมีแต่คุณพระธรรมเป็นที่พึ่งของเรา

นัตถิ เม สาระณัง อัญญัง สังโฆ เม สาระณัง ะรัง เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต
โหตุ สัพพทา สรรณะอื่นของข้าไม่มีมีแต่คุณพระสงฆ์เป็นที่พึ่งของเรา

อุกาสะ วันทามิ เจตียัง สัพพัง สัพพัญญูเนสสุ ปะติฏฐิตา สะริระธาตุ มะหาโพธิง
พุทธรูปัง สะกะรัง สะทา กายะสา ะจะสา มะนะสาเจวะ วันทาเมเต ตะถาคะเต สะยะเน
อาสะเน สฺวานะ คะมะเน จาปี สัพพะทา

อุกาสะ วันทามิ ภันเต สัพพัง อะปะราธัง ะมะละ เม ภันเต มะยา กะตัง ปุญญัง
สามินา อะนุโมทิตัพพัง สามินา กะตัง ปุญญัง มัยหัง ทาตัพพัง สาธุ สาธุ อะนุโมทามิ

กราบลงหนึ่งครั้งแล้วเงยหน้าขึ้น จากนั้นอาจารย์ธรรมจะสวดต่อไปว่า

พุทโธ บังปิด พระพุทธรูปเจ้าแผลงฤทธิ์ปิดทวารทั้งเก้า ธัมโมบังปิด พระธรรมเจ้า
แผลงฤทธิ์ปิดทวารทั้งเก้า สังโฆ บังปิด พระสังฆเจ้าแผลงฤทธิ์ปิดทวารทั้งเก้า พุทโธ เม สัตตะ
ปักการัง ให้มาก้ามาบังกายหน้าและภายหลังแห่งตนผู้ข้า ธัมโม เม สัตตะปักการัง ให้มาก้ามา
บังกายหน้าและภายหลังแห่งตนผู้ข้า สังโฆ เม สัตตะปักการัง ให้มาก้ามาบังกายหน้าและ
ภายหลังแห่งตนผู้ข้า พุทโธล้อม ธัมโมล้อม สังโฆล้อม พุทโธบังหลัง พุทธรูปบังหน้า ตนข้าอยู่

กลาง พระบางอยู่เกล้า พระเจ้าอยู่หัว ตนตัวแวดล้อม อ้อมตัวผู้ข้า พุทโธบังจิต ธัมโมบังจิต
สังโฆบังใจ ปัญจักขันธา รุกข์ขันโธ เวทนาขันโธ สัญญาขันโธ ทุกโขทุกขัง อัดตะนิพพานัง
ประมั่งสุขัง นิพพานะ ปัจจะโย โหตุ

พอกกล่าวคำบูชาดอกไม้เสร็จแล้ว อาจารย์ธรรมกราบลงสามครั้งจากนั้นก็กล่าว
คำอาราธนาธรรมเป็นขั้นตอนต่อไป

ภาพ 67 แสดงการยอขันดอกไม้หรือบูชาดอกไม้

2.4 ขั้นตอนการอาราธนาธรรม หมายถึง การกล่าวอาราธนาพุทธคุณ ธรรมคุณ
สังฆคุณ และเชื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือรวมถึงครูอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา
ความรู้ทั้งหลายให้แก่อาจารย์ธรรมผู้ประกอบพิธี ให้ส่งดวงธรรมคือคาถาอาคมมายังอาจารย์
ธรรมเพื่อช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งที่เป็นอัปมงคลกลางร้ายทั้งหลายให้หมดไปจากเรือนที่อยู่อาศัย
(อุตม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2560) โดยอาจารย์ธรรมกราบลงสามครั้งจากนั้น
กล่าวคำอาราธนาธรรม ดังนี้

สาธุ สาธุ อุกาสะ ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระรัตนตรัยแก้วทั้งสามประการ
อันอยู่ในที่สูง จงเสด็จลงมาส่งแจ้งสรณญาณผู้ข้าเทอญ สาธุ สาธุ อุกาสะ ข้าพเจ้าขออาราธนา
คุณพระรัตนตรัยแก้วทั้งสามประการ อันมีรัศมีงามสูงเสียดงามแก่กล้าจงเสด็จลงมาตัดส่งแจ้ง
สรณญาณในขอบฟ้าและแดนดิน อุอะระหังปี เย พันตะนัง พุทโธบัง ธัมมัง สังขัง ข้าพเจ้าขอ
อาราธนาพระอรหันตาเจ้า จงเสด็จลงมาตัดส่งแจ้งสรณญาณในขอบฟ้าและแดนดิน อุอะ

ระหังปี เย พันธะนัง พุทธัง ธัมมัง สังฆัง ข้าพเจ้าขออาราธนาพระอรหันตาเจ้า จงเสด็จลงมา
 ตัดสิ่งแฉ่งสรฎาณในขอบฟ้าและแดนดิน อุอะระหัง พุทธะนิมนต์ ธัมมะนิมนต์ สังฆะนิมนต์
 พุทธะนิมนต์ ธัมมะนิมนต์ สังฆะนิมนต์ พุทธะนิมนต์ ธัมมะนิมนต์ สังฆะนิมนต์ มนต์มา มนต์มา
 พ่อครูกก พ่อครูเค้า พ่อครูเห้ง้า พ่อครูปลาย สุตุนสูงงค์ ขอส่งดวงธรรมมาญัตติลูกศิษย์ให้เต็ม
 ดั่งเดิม อาจารย์บาลผู้สอนสั่ง อาจารย์เสริฐองค์แก่ มนต์มา มนต์มา องค์กล้า องค์แก่ มนต์มา
 มนต์มา มนต์มา มนต์มา

ในขั้นตอนการอาราธนาธรรมนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า อาจารย์ธรรมผู้ประกอบพิธี มี
 กิริยาอาการสั่นเล็กน้อยดูเหมือนว่าจะมีอาการคล้ายกับการเข้าทรง แต่มีกิริยาอาการไม่นาน
 นักรู้ก็เป็นปกติ

2.5 ขั้นตอนการทำน้ำมนต์ เป็นการบริกรรมคาถาอาคมลงในถังน้ำส้มป่อย เพื่อ
 ทำน้ำมนต์ขับไล่ถอดถอนเสนียดจัญไรให้ออกไปจากเรือนที่อยู่อาศัย ในขั้นตอนนี้อาจารย์ธรรม
 จะนำเอาเม็ดดาบมาวางพาดไว้ที่ปากของถังน้ำและในขณะที่ประกอบพิธีกรรมอาจารย์ธรรมจะ
 จุดเทียนพร้อมกับการสวดบททำน้ำมนต์เพื่อให้เทียนหยดลงในถังน้ำส้มป่อย เพื่อใช้ประพรม
 ในขณะสวด ซึ่งน้ำมนต์ที่เหลือผู้รับการเอ็ดเรียกเอาไว้สำหรับประพรมหรืออาบก็ได้หลังจาก
 ประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้ว โดยบทสวดเพื่อทำน้ำมนต์มีดังนี้

พุทฺธะนิมนต์ ธัมมะนิมนต์ สังฆะนิมนต์ พุทฺโธคือดวงแก้ว จงนิมนต์ลงมาคลาด
 แคล้วการคัตรู ธัมโมคือดวงแก้ว จงนิมนต์ลงมาคลาดแคล้วการคัตรู สังโฆคือดวงแก้ว
 จงนิมนต์ลงมาคลาดแคล้วการคัตรู พุทฺโธคือพระพุทฺธเจ้าจงนิมนต์ลงมาย่าเกล้าการคัตรู ธัมโม
 คือธรรมะของพระพุทฺธเจ้า จงนิมนต์ลงมาย่าเกล้าการคัตรู สังโฆคือพระสังฆะเจ้า จงนิมนต์ลง
 มาย่าเกล้าการคัตรู อิติปิโส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต
 โลกะวิทูอะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิสัสถา เทวะมะนุสสาณัง พุทฺโธ ภาคะวาติ พุทฺธัง ชีวิตัง
 ชีวิตของข้าพเจ้านี้ ขอถวายไว้แก่พระพุทฺธเจ้า กายกรรมสาม วจิจกรรมสี่ มโนกรรมสาม
 อายตนะภายในหก พระพุทฺธเจ้าไว้ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก สวากขาโต ภาคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก
 อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูสฺสิติ ธัมมัง ชีวิตัง ชีวิตของข้าพเจ้า
 นี้ ขอถวายไว้แก่ธรรมเจ้า กายกรรมสาม วจิจกรรมสี่ มโนกรรมสาม อายตนะภายในหก
 อายตนะภายนอกหกขอถวายไว้แก่พระธรรมเจ้าไว้ว่า เป็นที่พึ่งที่ระลึก สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต
 สวาระกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภาคะวะโต
 สวาระกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ
 ปุริสปุคคะลา เอสะ ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลี
 ภาวะณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ สังฆัง ชีวิตัง ชีวิตของข้าพเจ้านี้ ขอถวายไว้

แก่สังฆะเจ้า กายกรรมสาม วจีกรรมสี่ มโนกรรมสาม อายตนะภายในหก อายตนะภายนอกหก
 ขอลาไว้แก่สังฆะเจ้าไว้ว่า เป็นที่พึงที่ระลึก โอมลิตธิการ ครุบาอาจารย์ให้แก่กูมา กูจักบน ปู่
 ลัมปล่อย ย่าลัมปล่อย มึงเกิดออกมาเป็นต้นอยู่คะคุ่ม เป็นพุ่มอยู่คะดาว กกมิ่งซ่าอยู่เมืองนาค
 ฮากมิ่งซ่าอยู่ดินกลาง ล้ามิ่งซ่าอยู่ดินแก่น เป็นทุกข์แก่คนทั้งหลายชายใหญ่่น้อยหญิง
 น้ำลัมป่อยกว่าสันลากูอีลาหัวท้าวท้าวกระหาย กูอีลาหัวนางนางกะผู้ดีเยี่ยม ๆ กูอีลาหัวข้างกะ
 เกิดเป็นช้างเผือกไพรวัลย์ กูอีลาหัวควายกะเกิดเป็นควายเขาแก้ว กูอีลาหัวสาวสาวกะเข้ามาสู่
 กูอีลาหัวซู้ซู้กะเข้ามาหา โอมพุทธา มหาพุทธา กูอีลาหัวท้าวพญาพญาก็ได้นั่งแท่นแก้ว โอม
 อินทรา มหาอินทรา ให้เจ้าลงมาแก้อย่าได้แพ้คิงนาง โอมพรมมา มหาพรมมา ให้เจ้าลงมาสรง
 น้ำพุทธาภิเษก อ้ายท้าวฝูงแดดและผีฟ้าใส่ เกินหากกูแก้กูสา เขาใส่หุ่นเอาฮอยกูแก้กูสา ไซทอง
 เหลือเป็นพยาธิกูแก้กูสา พ่อธาตุเข้าอยู่ในคิง กูแก้กูสา ฮอยหมาคอง ๆ เहां ๆ กูแก้กูสา นกเค้า
 ฮ้อยอยู่เอาขวัญ กูแก้กูสา อาเพศฮ้อยฝูงหมี่รังเห็น ไหลเข้าสู่ที่ที่ไหลลงน้ำ ชาวปือยามาเต้า
 แก้อลิปปือยามาโฮม โอมพุทธัง ปัจจะเคราะห์ จงกำจัดออกไป วินาสสันติ โอมธัมมัง ปัจจะ
 เคราะห์ จงกำจัดออกไป วินาสสันติ โอมสังฆัง ปัจจะเคราะห์ จงกำจัดออกไป วินาสสันติ โอม
 สวาทายะ ภาวันตุ เต พุทธัง

ในขั้นตอนการสวดทำน้ำมนต์เมื่อสวดจบ อาจารย์ธรรมจุ่มเทียนเวียนหัวที่จุดทำ
 น้ำมนต์ลงในถังน้ำลัมป่อย จากนั้นนำเทียนครูคือเทียนที่เป็นตัวแทนของครูอาจารย์ผู้ถ่ายทอด
 วิชาความรู้เรื่องคาถาอาคมให้แก่อาจารย์ธรรมจำนวน 3 เล่มซึ่งทำจากขี้ผึ้งแท้จุ่มลงในถังน้ำ
 ลัมป่อย 3 ครั้งเพื่อความเป็นสิริมงคลและเพิ่มความขลังในน้ำมนต์ ก่อนจะนำเทียนครูกลับ
 ขึ้นมาห่อผ้าเก็บไว้ในถุงยาม (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 9 ธันวาคม 2560)

ภาพ 68 แสดงการทำน้ำมนต์

2.6 ขั้นตอนการจ้ำคิง ซึ่งคำว่า “คิง” เป็นภาษาถิ่นหมายถึงร่างกาย เป็นขั้นตอนที่อาจารย์ธรรมให้ผู้รับการเห็ดเวียงทุกคนที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้นประนมมือแล้วสอบถามไปที่ละคนว่าปัจจุบันอายุเต็มเท่าไร เกิดวันอะไร จากนั้นก็นำคำข้าวเหนียวปั้นเป็นคำเล็ก ๆ จ้ำไปที่ปลายนิ้วมือโดยใช้คำข้าวเหนียว 1 ก้อนต่อคน พร้อมกับสวดคาถาไปด้วย หรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่าสูตรถอดสูตรถอนเคราะห์เข็ญ ว่าดังนี้

อิมัง โฉ สาระกัง โฉถอด โฉถอน อิมัง สาระกังถอดถอนครูบาอาจารย์ อิมัง สาระกัง โฉกัง ถอดถอนครูบาอาจารย์ อิมัง โฉกังถอด โฉกังถอนครูบาอาจารย์ กังวาสะกัง สาระกัง ถอดถอน วา โฉกัง ถอดถอนครูบาอาจารย์ อิมัง สาระกัง ถอด

พอสวดจบแล้วโยนคำข้าวทิ้งลงในกระทงเทวดานพเคราะห์ตามวันเกิดของแต่ละคน

ภาพ 69 แสดงการจ้ำคิง

2.7 ขั้นตอนการสูตรถอดสูตรถอน เป็นการสวดคาถาอาคมขับไล่สิ่งอัปมงคล ลางร้ายทั้งหลายให้ออกไปจากเรือนที่อยู่อาศัย โดยนำด้ายสายสิญจน์ยาวประมาณ 1 เมตร มัดติดที่ขอบกระทงสำหรับลากในขณะประกอบพิธี จากนั้นจุดเทียนที่ปักอยู่บนมุมขอบของกระทงหน้าวัว อาจารย์ธรรมจับด้ายสายสิญจน์ที่มัดติดกับกระทงขึ้นพร้อมกับกล่าวว่า “มนต์เด้อครูบาอาจารย์มาชักเคราะห์ชักเข็ญไปเด้อครูบาอาจารย์” จากนั้นเริ่มดึงลากกระทงหน้าวัว ออกจากจุดที่ประกอบพิธีออกไปนอกเรือน ในขณะที่ลากกระทงหน้าวัวนั้นก็สวดไปด้วย ดังนี้

อิมัง กังสัง ยา ถอดถอนครูบาอาจารย์ วา สะ กัง ยา ถอด ยา ถอนถอนครูบา
 อาจารย์ ยะทะยะถอน เยโต สาระกัง ถอด เยตะกังถอด ถอนถอนออกมาถอดมาครูบาอาจารย์
 วาเสวะกังถอด ยะกังถอน ยะกังถอน ถอดถอนถอนออกมาครูบาอาจารย์ วาเส ครูบาอาจารย์
 เต โลกัง ยะทะยะถอนเคราะห์เข็ญออกมาครูบาอาจารย์ ชักเคราะห์ชักเข็ญออกไปครูบา
 อาจารย์เคราะห์เข็ญสิ่งฮ้าย ๆ ทั้งหลายถอด จีวังถอนถอนออกมาครูบาอาจารย์ วา โลกัง
 สาระกัง วา โส ครูบาอาจารย์ เตวา เต โส ครูบาอาจารย์ เต โย เต ถอด เต โย เต ถอนถอน
 ออกมาครูบาอาจารย์ ยโส ไร ไร ถอด ยโส ไร ไร ถอนครูบาอาจารย์ ตั้งเต ตั้งถอด ตั้งเต ตั้ง
 ถอนถอนออกมาครูบาอาจารย์ วาโสเก โสกัง ถอนถอนออกมาครูบาอาจารย์ อิมังกัง ยัตตะ
 ยัตถอน ดอนออกมาครูบาอาจารย์ วาสัง ละกัง ยะสังละกังถอดถอนถอนออกมาครูบาอาจารย์
 เต โย ถอด เต โยถอนถอนออกมาครูบาอาจารย์ ยะกัง อิมัง กัง เส เสนียดัจญ์ไรออกจากเรือน
 ชานทั้งหมดครูบาอาจารย์ ยะ มัง กังโส เตวา โส โลเก โลกัง สาระกัง วา ถอด

ภาพ 70 แสดงการสูตรถอดสูตรถอน

เมื่อลากกระทงหน้าวัวออกจากภายในบ้านแล้วให้โยนกระทงทิ้ง โดยให้ใช้ดืบที่อยู่
 ข้างในกระทงหน้าวัวแตกลงกับพื้น จากนั้นอาจารย์ธรรมกลับเข้ามานั่งประจำที่ประกอบ
 พิธีกรรม

ภาพ 71 แสดงการโยนกระถงหน้าวัชพืชนอกเรือน

2.8 ขั้นตอนการสวดบทเห็ดเวียกเฮียน เป็นขั้นตอนที่ทำหลังจากที่ประกอบพิธี สวดธอดสูตรถอนเรียบริบร้อยแล้ว หลังจากให้อาจารย์ธรรมกลับมาตั้งประจำที่แล้วจากนั้นจับ ด้ายสายสิญจน์หันหาเข้าหาผู้รับการเห็ดเวียก ซึ่งนั่งประนมมืออยู่ภายในเขตบริเวณที่ด้าย สายสิญจน์ล้อม จากนั้นเริ่มสวดบทเห็ดเวียกเฮียนดังนี้

นะโมตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโมตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโมตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

โอม โภนโต เทวา ข้าจักเชิญเทโวตนเป็นเค้า กับนางสะอาดเจ้านางน้อยธรรณีผู้มี อิติฤทธิแก่กล้า อันมีผีอยู่ใต้หลุมฟ้าฝูงหมู่พญามาร มีโยทานานอานานเนกชี้ข้างแก้วเมขลา ดินหลังเหยียบแผ่นดินฟ้า ดินหน้าเหยียบแผ่นดินแก้ว องค์ประเสริฐสรรพปัญญาเห็นมารสัตว์มาบังเบียด นางจึงเครียดในจิต นางจึงคิดในใจถึงปารมียอดแก้ว อันสร้างแล้วแต่ภายหลัง สังฆญาติมาทุก ชาติ นางน้อยนาถอภิบาล ถวายมือจับเกตุเกล้า ระลึกถึงเค้าถึงปลาย เป็นอุททะกังไหลหลัง อังเป็นน้ำฟาดฟอง มารตายกองเดียวราด เคราะห์เชิญขาดมาเกียงความฝัน นางแก่นางสะ ลัพพะอุบาทว์พยาธิตื่นในโต ฝันเขาปาดลื่นกับลอกหนัง ฝันเขาขังใส่คอก ฝันเขาตอกกับดิน นางแก่นางสะ ฝันป็นขึ้นต้นไม้ ขึ้นได้แล้วตกลงมา ฝันได้ปงฝ้านวด ฝันได้บวชแห้ว นางแก่นาง สะ ฝันสาวทำไปนอน ฝันได้ทรงอาภรณ์กับย่อง ฝันเห็นฝูงพิน้องฝูงย่าตายาย ฝูงเขาตายไปก่อน

นางแก่นางสะ ผันเก็บต่อนเงินต่อนทอง ผันหมาด้าหมาแดงไล่ยาด ผันมือขาดกับตีนกิด ผันได้
 ผิดผู้ใหญ่ ได้ลุ่มขอนไ้กับขอนนา นางแก่นางสะ สัพพะอุบาทว์ พยาธิเกิดขึ้นในโต ผันโตหลบ
 หลีกข้าง ผันข้างฮ้ายไล่แทงตน ผันคนไล่ลัดฆ่า ผันไฟเทิงฟ้าไหม้เฮียนตน นางแก่นางสะ ผันเห็น
 เตียนกับดาว พระสุริยาผันดินขาดหรือมือกุด ผันว่าหนอนเจาะไล่ ผันได้ให้นำสาว ผันได้คาดไฟ
 ยาวยกจูด ผันได้ปึงยังจับจ้อง ผันได้ส่องแยงเงา ผันได้สะเงาพาแตก ผันได้แบกฝาโลง ผันได้
 ทะโยงทะยานพ้อนแอน ผันได้แล่นนำสาวถอดเนื้อ ผันได้นุ่งเสื้อสีทอง ผันเขาปองถามหนี ผันนั่ง
 ขี้เบ่งอาจมนางแก่นางสะ ผันตกตมปวดช่าง ข้างบวงนา ผันได้ทาขมิ้น กับอ่านอาคม ผันได้ไ้
 ออกลูกเป็นสี่หัวสี่หาง ผันเห็นหมาออกลูกเป็นสองหัวสี่หาง นางแก่นางสะ ผันอ่านเล่นกับขั้บคง
 ผันขั้บคงกับไล่ฟ้า ผันน้ำย่อยหน้าฝนตกฮ้ำ นางแก่นางสะ ผันว่าข้าวเป็นหนอน หลอนข้าวเป็น
 เลือด น้ำเฟือดเองไหไฟ ไปยามไซถึกลูกขนาด ไ้กะตากเมื่อยามแลง นางแก่นางสะ ไปยามแลง
 ฮู้ตื่นเข็ญ ไปยามเช้า ฮู้ตื่นเข็ญพงค์ อยู่เฮียนตนมักเป็นไซ้ หย่างทางไกลมักปวดหัว อยู่เฮียนตัว
 เป็นห้องขี้ฮาก หนูจูบปากในขนม แม่มุมฮู้ถู่ทอง โไฟได้ดั่งหม้อหนึ่งฮ้อง ฮ้องบ่ตีเกิดเสียงดัง
 ระซังบ่ตีเกิดเสียงก้อง นางแก่นางสะ ผันเห็นแม่ต้อปินมาแขวน ผันเห็นแม่แตนปินมาตอด
 ผันเห็นแม่เผิงปินมาต่านางแก่นางสะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เห็ดเวียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

สุถันตุ โภนโต เย เทวา สังฆะ สะมาคะตา ตูราเทวดาเจ้าทั้งหลายฝูงฮักษาภูมิ
 สถานวัดวาศานาที่ภูมาป่าไม้ บ้านเมืองเฮ้าเฮียนที่นี่ จงเสด็จลงมาเยี่ยมยอผ่อดอย ยังฝูงฮัก
 ทั้งหลาย ส่วนดั่งเจ้าเฮ้าเจ้าเฮียนผู้ชื่อว่า (ชื่อครุฑบคร้ว) มีอุปทวะกั้งวลอนตรายหนักหนาฝูงผู้
 ฮักทั้งหลาย จึงได้ตกแต่งแปงพร้อมน้อมนำมายังเครื่องสักการบูชาอันนี้ มาถวายแต่เทวดาเจ้า
 ทั้งหลาย คือว่าภูมเทวดา รุกขเทวดา อากาศเทวดา มเหศักดิ์เทวดาเจ้าทั้งหลายตนหนึ่งอยู่ป่า
 หิมพานต์ ตนหนึ่งอยู่เขาสุเมรุโนราช จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชาเคราะห์อันนี้เทอญ
 เทวดาตนหนึ่งอยู่น้ำสมุทร จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชาอันนี้เทอญ ตูราเทวดาเจ้าตน
 หนึ่งอยู่เบื้องอินทปัตถานคร จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชาอันนี้เทอญ

ตูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่อากาศกลางหาว จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชา
 เคราะห์อันนี้เทอญ วินาเสติ ขอจงให้อุปทวะกั้งวลอันตรายหายไปจากเฮียนชานของ
 (ชื่อครุฑบคร้ว) เทอญ

ตูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องบูรพา ฮักเข็ญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเฮ้าเจ้าเฮียน
 ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชาเคราะห์เข็ญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอากาศเนย์ ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเสียน
ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องทักษิณ ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเสียน
ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องหริดี ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเสียน
ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องปัจจิม ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเสียน
ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องพายัพ ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเสียน
ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอุดร ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเสียน
ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอีสานนคร ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเสียน
ทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราฝูงข้าทั้งหลาย ขนงขนวชวหายหาเครื่องเกี่ยบาบูชาเทวดาเจ้าทั้งหลาย หมายถึง
ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว แกงส้ม แกงหวาน ทุงช่อธงชัย ทุงดำ ทุงแดง ทุงเขียว ทุง
ขาว เศวตธรรตริ พัดจามร มีทุกเยื้องเครื่องกินมีทุกอัน คือว่ากล้วย อ้อย หมากพลู ข้าวเปลือก
ข้าวสาร สามประการมีไว้ถ้าถวายแต่เทวดาเจ้าทั้งหลาย จงมารับเอาเคราะห์อันนี้หนีเมื่อบน
มาชนเอาเชิญอันนี้หนีเมืองฟ้า ตั้งแต่มีมือหน้าเคราะห์หอย่าได้เห็น เชิญหอย่าได้รู้ ให้หายเสียมือนี้
วันนี้ เคราะห์ไปใส่เจ็บขา เคราะห์ไปน่าวปวดท้อง เคราะห์ที่พี่น้องปองว่าความ ก็ให้หายเสียมือนี้
วันนี้ เคราะห์ตานายปองเอาเป็นข้อยก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ เคราะห์ต่อตบ ชนต่อเนื้อ เคราะห์ใช้
เหยียดในคิงก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ เคราะห์ผู้เฒ่าตายจากหลาน เคราะห์ขุนการตายจากปาว
เคราะห์ท้าวตายจากมเหสี เคราะห์เทวีตายจากเจ้า ทางหลังเพื่อนชิงเอา ก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้
เคราะห์ลูกใช้เพื่อนเยียวยา ก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ ขวัญหัวไปหาถนเฒ่าก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้
ขวัญหัวเจ้าขึ้นเว้าต่อถนหลวง ขวัญหัวเจ้าเอาดอกไม้ไปถวายถนเฒ่า ขวัญหัวเจ้าไปหาถน
หล่อปั้นเว้าล่อเอาคนก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ ของข้าเทอญ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
เสียดเวียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

สุณันตุ โภณโต เย เทวา ดูราเทวดาเจ้าทั้งหลาย ก็ขอให้หายอุปัทวกังวล
อันตรายทั้งภายในและภายนอก ต้องใช้ได้พยาธิในตัว เจ็บปวดยวดยิงหนักหนา ให้หาย

ปราศจากความทุกข์ทั้งปวง ความห่วงอย่าได้บังเกิด ความประเสริฐให้แล่นมาหา ไปไต่ก็ขอให้
ได้เงินมา ไปนาก็ขอให้ได้ค้ำก่อน ยามเจ้านอนให้เจ้าได้เงินหมื่น ยามเจ้าตื่นให้เจ้าได้เงินล้าน กิน
อย่าบกกจกอย่าลง คงยังเก่า ความโคกเศร้าวอย่าได้มาหา ความโสกาอย่าได้มาตอม ให้เจ้าคมตั้ง
พริ้วให้เจ้ากล้าตั้งหิน นิจจั่ง ฐวัง สาธุ สาธุ

หลังจากที่อาจารย์ธรรมกล่าวยอวยพรเสร็จแล้ว ผู้รับการเฮ็ดเวียกทุกคนเปล่งคำว่า
“สาธุ” พร้อมกัน จากนั้นจะเป็นการสวดส่งกระทงเทวดานพเคราะห์ไปที่ละกระทง เริ่มต้นที่
กระทงพระอาทิตย์ก่อน โดยผู้รับการเฮ็ดเวียกที่อยู่ภายในบริเวณนั้นจุดธูปเทียนที่อยู่ภายใน
กระทง

ภาพ 72 แสดงผู้รับการเฮ็ดเวียกจุดธูปเทียนที่อยู่ภายในกระทงพระอาทิตย์

หลังจากที่อาจารย์ธรรมกล่าวยอวยพรเสร็จแล้ว จากนั้นจะเป็นการสวดส่งกระทง
เทวดานพเคราะห์ไปที่ละกระทง เริ่มต้นที่กระทงพระอาทิตย์ ไปที่กระทงพระจันทร์ พระอังคาร
พระพุธ พระปะหัส พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู และพระลัคณา ไปตามลำดับ พร้อมกันนั้นเมื่อ
อาจารย์ธรรมสวดถึงกระทงใดให้ผู้รับการเฮ็ดเวียกที่นั่งอยู่ในเขตวงล้อมของกระทงจุดธูป
เทียนที่อยู่ภายในของกระทงนั้นไปที่ละกระทงไปจนครบ ซึ่งบทสวดกระทงมีดังนี้

ดูราพระอาทิตย์เจ้าอยู่เบื้องอีสานนคร เจ้ากุ่มีเครื่องทนิลอาภรณ์อันแดงงามทั้งหก
ปฐูเศร้าวเจ้ากุ่มีจิ้งชั่งวทองเสด็จเข้ามาทั้งยศศักดิ์บริวาร มารับเอาเครื่องสักการบูชาแห่งเจ้าเสื้อ
เจ้าผ้า เจ้ากระทงผู้นี้หากได้บูชาเจ้ากุ่มีในวันนี้ของข้าเทอญ โอมพระอาทิตย์ วิริมาเน นัตถิโต

คะหะเนทัง สัพพะโกชะนัง อาหารัง พูนสันตุ สวาहाยะ ภัยยะวา สันนิรุกโข พระอาทิตย์กำลัง
 กะโรละ ประรุโข มหาพุททะ จันทา อิตถิปโย นะโมพุทฺธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสย
 ยะถิทัง หุลฺล หุลฺล สะวาहाยะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เสร็จเรียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระจันทรเจ้าอยู่เบื้องบูรพา เจ้ากুমี่เครื่องทนิลอารมณ์อันขาวงามปฐูเศร่า
 เจ้ากุกี่ครุฑทองเสด็จลงมาทั้งยศศักดิ์บริวาร มารับเอาเครื่องสักการบูชา แห่งเจ้าเสื้อเจ้าผ้า
 เจ้ากระทงผู้นี้ในวันนี้องข้าเทอญ โอมพระจันทร เสดตะวัตโน เสดตะวัตโต คะคะเนทัง สัพพะ
 โภชนัง อาหารัง พูนสันตุ สวาहाยะ ภัยยะวา สันนิรุกโข มหาพุทฺธันทา อิตถิปโย นะโมพุทฺธัสสะ
 นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถิทัง หุลฺล หุลฺล สะวาहाยะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เสร็จเรียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระอังคารเจ้าอยู่เบื้องอาคเนย์ เจ้ากুমี่เครื่องทนิลอารมณ์อันแดงงามทั้งแปดปฐู
 เศร่าเจ้ากุกี่แมวทองเสด็จลงมาทั้งยศศักดิ์บริวาร จงมารับเอาเครื่องสักการบูชา แห่งเจ้าเสื้อ
 เจ้าผ้าเจ้ากระทงผู้นี้ในวันนี้องข้าเทอญ โอมพระอังคาร ติโตรัตวัตโน เสดตะวัตโต
 คะหะเนทัง สัพพะโภชนัง อาหารัง พูนสันตุ สะวาहाยะ ภัยยะวา สันนิรุกโข พระอังคารกำลัง
 กโรละ ประรุโข มหาพุททะจันทา อิตถิปโย นะโมพุทฺธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสย
 ยะถิทัง หุลฺล หุลฺล สะวาहाยะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เสร็จเรียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระพุธเจ้าเทวา อยู่เบื้องอุดร เจ้ากুমี่เครื่องทนิลอารมณ์อันต่างามปฐูเศร่า
 เจ้ากุกี่ช้างทอง มาทั้งยศศักดิ์บริวารจงมารับเอาเครื่องสักการบูชา แห่งเจ้าเสื้อเจ้าผ้าเจ้ากระทง
 ผู้นี้ในวันนี้องข้าเทอญ โอมพระพุททะ คะนายะ เสดตะวัตโต เสดตะวัตตณะสัมปันโน คะหะเน
 ทัง สัพพะโภชนัง อาหารัง พูนสันตุ สะวาहाยะ ภัยยะวา สันนิรุกโข พระพุธกำลัง กโรละ ประ
 รุกโข มหาพุททะปิโย นะโมพุทฺธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถิทัง หุลฺล หุลฺล สะวา
 हाยะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เสร็จเรียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระปะหัสเจ้า อยู่เบื้องปัจฉิมนคร เจ้ากুমี่เครื่องทนิลอารมณ์อันเหลืองงามปฐู
 เศร่า เจ้ากุกี่นาคทองมาทั้งยศศักดิ์กับบริวาร จงมารับเอาเครื่องสักการบูชา แห่งเจ้าเสื้อเจ้าผ้า

เจ้ากระทงผู้นี้ในวันนี้ของข้าเทอญ โอมพระพฤษ์ พิตะวัณโณ เสตตะวัตโต เสตตะนะ
 สัมปันโน คะหะเนทัง สัพพะโกชะนัง อาหารัง พุนสันตุ สะวาหายะ ภัยยะวา สันนิรุกโข มหา
 พุทธะปิโย นะโมพุทธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถิทัง หุลู หุลู สะวาหายะ
 พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เห็ดเวียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระศุกรเจ้าอยู่เบื้องทักษิณนคร เจ้ากুমี่เครื่องทนิลอาภรณ์ อันมุงงามบั้งเศรั้า
 เจ้ากุกี่ราชสีห์ทองเสด็จลงมาทั้งยศศักดิ์บริวาร จงมารับเอาเครื่องสักการบูชาแห่งเจ้าเสือเจ้า
 ผ่าเจ้ากระทงผู้นี้ในวันนี้ของข้าเทอญ เสตตะวัณโณ เสตตะวัตโต คะหะเนทัง สัพพะโกชะนัง
 อาหารัง พุนสันตุ สะวาหายะ โอมพระศุกร เสตตะวัตโต เสตตะวัณโณ คะหะเนทัง สัพพะ
 โกชะนัง พุนสันตุ สะวาหายะ ภัยยะวา สันนิรุกโข พระศุกรกำลังกะโร ประรุกโข นะโมพุทธัสสะ
 นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถิทัง หุลู หุลู สะวาหายะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เห็ดเวียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระเสาร์เจ้า อยู่เบื้องหริณนคร เจ้ากুমี่เครื่องทนิลอาภรณ์อันต่างามบั้งเศรั้า
 เจ้ากุกี่เสือทองเสด็จลงมาทั้งยศศักดิ์บริวาร จงมารับเอาเครื่องสักการบูชาแห่งเจ้าเสือเจ้าผ่า
 เจ้ากระทงผู้นี้ในวันนี้ของข้าเทอญ โอมพระเสาร์ กัณหาวัณโณ กัณหาวัตโต กัณหาวัตตะสัมปัน
 โน คะหะเนทัง สัพพะโกชะนัง พุนสันตุ สะวาหายะ ภัยยะวา สันนิรุกโข พระเสาร์กำลังกะโร
 ประรุกโข นะโมพุทธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถิทัง หุลู หุลู สะวาหายะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เห็ดเวียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระราหูเจ้าอยู่เบื้องพายัพนคร มีเครื่องทนิลอาภรณ์บั้งเศรั้าเจ้ากุกี่หนูทอง
 เสด็จลงมาทั้งยศศักดิ์บริวาร จงมารับเอาเครื่องสักการบูชาแห่งเจ้าเสือเจ้าผ่าเจ้ากระทงผู้นี้ใน
 วันนี้ของข้าเทอญ โอมพระราหู ยานีวิตโต ยานีวิตตะสัมปันโน คะหะเนทัง สัพพะโกชะนัง
 อาหารัง พุนสันตุ สะวาหายะ ภัยยะวา สันนิรุกโข นะโมพุทธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ
 เสยยะถิทัง หุลู หุลู สะวาหายะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ
 เห็ดเวียกทุกคนแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

ดูราพระลักณาเจ้า อยู่เบื้องอากาศกลางหาว เจ้ากুমี่เครื่องทนิลอาภรณ์อันขาวงาม
 บั้งเศรั้า เจ้ากุกี่เทวดานั่งแท่นทองเข้ามาทั้งยศศักดิ์บริวาร จงมารับเอาเครื่องสักการบูชาแห่ง
 เจ้าเสือเจ้าผ่าเจ้ากระทงผู้นี้ในวันนี้ของข้าเทอญ

เทวดาเจ้าทั้งหลายเสวยข้าวน้ำโภชนาอาหารทั้งมวล พร้อมเครื่องสักการบูชา ทั้งหลาย มีทั้งข้าวตอกดอกไม้ เฝ็งเทียน ช่อธูปทั้งหลายเหล่านี้ จักถวายแก่เทวดาเจ้าทั้งหลาย คือว่าเจ้าเสื้อ เจ้าผ้า เจ้าเฝ็ง เจ้าเทียน เจ้าเทียนเจ้าชาน เจ้าเครื่องกียาบูชา เจ้าธูปผู้นี้มีนามว่า (ผู้รับกวรเห็ดเหียกเหียนทุกคนเอ๋ยชื่อของตนเอง)..จงมีโชคมีชัยชนะพาบแพ้วข้าศึกศัตรู หายเคราะห์หายนาม หายพยาธิโรคภัย ภายในและภายนอก ต้องใช้ได้พยาธิโรคภัย เจ็บปวดทั้งมวลก็ ให้หายเสียมื่อวันนี้ ของข้าเทอญ แต่ไปหน้าอย่าได้พบอันธพาล อย่าได้พานอันตราย จงให้มี ลากจงให้บังเกิดขึ้นทุกก้าทุกฝ่าย อย่าได้เป็นเคราะห์เป็นเข็ญจักครั้งของข้าเทอญ เทวดาเจ้า ทั้งหลายเสวยข้าวน้ำโภชนาอาหารแล้ว จงเสด็จลีลาคาไปสู่ที่อยู่แห่งตน ขอจงให้บังเกิดมั่ง คะละแก่เจ้าเหี้ยเจ้าเหียนทั้งหลายของข้าเทอญ นิพพานะ ปัจจะโย โหตุ อาราระนัง กะโรมะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ เห็ดเหียกทุกคน จากนั้นอาจารย์ธรรมลุกขึ้นจากที่นั่งพร้อมกับนำเทียนมาจุดด้วยสายสิญจน์ ที่เวียนรอบกระทงไปที่ละกระทงจนครบ หลังจากขั้นตอนการสวดบทเห็ดเหียกเหียนเสร็จแล้ว จะเป็นขั้นตอนการประพรมน้ำมนต์

ภาพ 73 แสดงอาจารย์ธรรมสวดบทเห็ดเหียกเหียนให้แก่ผู้รับการเห็ดเหียก

2.9 ขั้นตอนประพรมน้ำมนต์ เป็นขั้นตอนหลังจากที่สวดบทเห็ดเหียกเหียนเสร็จแล้ว หลังจากที้อาจารย์ธรรมจุดด้วยสายสิญจน์ที่ล้อมรอบกระทงแต่ละกระทงแล้วจากนั้นก็ ประพรมน้ำมนต์ให้แก่ผู้รับการเห็ดเหียกเหียนทุกคน

ภาพ 74 แสดงอาจารย์ธรรมประพรมนำมนต์ให้แก่ผู้รับการเฮ็ดเวียกเฮียน

2.10 ชั้นผูกแขน เป็นขั้นตอนที่อาจารย์ธรรมนำฝ่ายผูกแขนที่ปลุกเสกในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนแล้ว นำมาผูกแขนให้แก่ผู้รับการเฮ็ดเวียกเฮียนทุกคนในครอบครัว เพื่อความเป็นสิริมงคลและป้องกันเคราะห์ หรือสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายไม่ให้นำมาบงกช ในขณะผูกข้อแขนนั้น อาจารย์ธรรมจะท่องบทผูกแขนไปด้วย ดังนี้

ฮ้ายกวาดหนี ๆ ตีกวาดเข้า ๆ กู้...ขวัญมาเดื่อ ฝ่ายบวรวิเศษ ฝ่ายแก้วเกิดมุงคุณ ปุณลงมาตกแต่ง กวัดอ้วแก้วงกหลา ผัดออกมาเป็นหลอด ถอดออกมาเป็นปุย สุยออกมาเป็นเส้น เส้นแหลละสีพันคำ เส้นหนึ่งขาวใสส่อง เป็นดั่งแก้วมุกส่องใสแสง ภายพองแพงอันล้ำเลิศฝ่ายแก้วเกิดเมืองชวน ปันลงมาสามดอก กอบแล้วจึงผูกแขน ผูกแขนแล้วสิมีฤทธิ์สูงเฮื่องไปหน้า อันหมู่โรคาใช้หวัดโอบมาผ่า พบแต่ทางก้าวหน้าเจริญขึ้นบ่ถอย ผูกแขนซ้ายให้เจ้าขวัญมาผูกแขนขวาให้ขวัญเจ้าอยู่ สามสิบสองขวัญแลนมาเต่า เก้าสิบสองขวัญแลนมาโฮมพุทโธสิทธิเดช ธัมโมสิทธิเดช สังฆสิทธิเดช ฝ่ายเส้นนี้เป็นฝ่ายศักดิ์สิทธิ์ องค์พุทโธผู้มีฤทธิ์ทอดประทานมาให้ ขอเจ้ามีสิริสวัสดิ ผาบแพ้วหมู่พระยามาร อย่าได้มีอันมาพานบังเบียด ให้เจ้าคมดั่งพราให้เจ้ากล้าดั่งหิน ให้เจ้ามีทรัพย์สินหลาย ๆ ให้เจ้ามีแต่ได้อย่ามีเสีย ให้มีชัยสิทธิโชค ให้เจ้าลูราขร้าย สมแสงปรารณา ทุกคำเข้าให้สมภาพออก สุขอยู่ในราตรีคอดยสบายเบาเนื้อ ยามนึ่งนอนในห้องสวรรค์ ภัยให้พ้นโคก ให้เจ้าได้ก่อเกื้อชูศาสนา โรคาใช้หวัดไอให้เห็นห่าง เจ็บหลังทั้งปวดท้องเห็บแข่งเข่าขา อย่ามีแนวขัดข้องแนวใดก็ให้ผ่าน คือดั่งคำผู้เว้าใสเหลืออม สูงเฮื่อง ยามเมื่อเจ้าหย่างย้ายเดินถิ่นทางไกล อย่าได้มีภัยพาลยากแคลนคั่งฮ้อน

ค้นลงทุนไปค้าให้กำไรหลาย ลงทุนทีอละน้อยกำไรนั้นให้ได้หลาย อายุ วัฒนัง สุขัง พลัง อายุนี้ให้เจ้ายืนยาวมันพันปีอย่างชูล่วง วรรณะใสดั่งแก้วยืนมันพันวสา สุขังนี้ให้เจ้าสุขสิ้นล้นเกิน คนในโลก พลังให้พลังแสงดั่งช้างสารกล้าแสนโต อุ อะ มุ มะ มูล มา กินอย่าบกจกอย่าลง กินมือเข้าให้ไหลเข้ามือแลง เงินไหลนองทองไหลมาเด้อ นอนหลับให้เจ้าได้เงินพัน นอนฝันให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสน แบนมือให้ได้แก้วมณีโชติ โทษฮ้ายอย่ามาพาลภัยฮ้ายอย่ามาเบียด หมั่นยีน หมั่นยีนเด้อ

หลังจากที่อาจารย์ธรรมผูกแขนให้ผู้รับการเห็ดเวียกทุกคนในเรือนนั้นเสร็จแล้วทุกคนก็จะหันหน้าไปทางหิ้งพระแล้วกราบพระรัตนตรัยพร้อมกัน จากนั้นอาจารย์ธรรมจะเก็บสิ่งของประจำตัวของท่านซึ่งได้แก่ เทียนนครู มีดดาบ เครื่องอัฐบริขาร และตำราบทสวดเพื่อนำกลับไปไว้ที่บ้านของอาจารย์ธรรมตามเดิม และเมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้วขั้นสุดท้ายของพิธีกรรมเห็ดเวียกเขียนก็คือขั้นการล้อมเรือนด้วยกระทงและด้ายสายสิญจน์

ภาพ 75 แสดงอาจารย์ธรรมผูกแขนให้แก่ผู้รับการเห็ดเวียกเขียน

2.11 ขั้นการล้อมเรือนด้วยกระทงและด้ายล้อมเขียน เป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมเห็ดเวียกเขียน จากที่พิธีกรรมทุกอย่างเสร็จสิ้นแล้วอาจารย์ธรรมพร้อมกับผู้รับการเห็ดเวียกคือผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้นจะช่วยกันนำกระทงทั้งหมดที่อยู่ในเรือนออกมานอกเรือน ยกเว้นกระทงพระลัคนา (พระเกตุ) ให้วางไว้ส่วนกลางของเรือนหรือวางไว้ใต้หิ้งพระประจำ

เรือนที่อยู่อาศัย และหลังจากนั้นนำเสียมมาขุดหลุมลึกประมาณหนึ่งศอกจำนวนแปดหลุมตามทิศทั้งแปดของเรือน แล้วนำหลักไม้ไผ่ขนาดความยาวประมาณ 2 เมตรจำนวน 8 หลัก โดยปลายของไม้ไผ่แต่ละหลักผ่าเป็นสี่ส่วนฝังลงไปหลุมเพื่อสำหรับทำเป็นที่วางกระทง แต่ถ้าเรือนหลังไหนที่มีชั้นเดียวหลังคาต่ำสามารถนำกระทงไปวางบนหลังคาได้เลย ในกรณีที่บริเวณรอบเรือนเป็นพื้นปูนไม่สามารถขุดหลุมได้ก็ให้หาโต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ ที่มีความสูงพอสมควรและเหมาะสมใช้วางแทนได้ หลังจากฝังหลักไม้ไผ่เสร็จแล้ว อาจารย์ธรรมจะนำกระทงไปวางไว้บนหลักไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ตามแต่ละทิศจนครบ จากนั้นนำฝ้ายอ้อมเสียนวนล้อมรอบเรือนอีกหนึ่งรอบ รอให้ครบสามวันจึงค่อยนำกระทงทั้งหมดไปทิ้งที่โคนต้นไม้ใหญ่ เป็นเสร็จพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน

ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนนั้นมีข้อห้ามว่า หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้วในช่วงระยะเวลา 3 วัน ห้ามนำสิ่งของที่อยู่ในเรือนให้ใครยืม หรือห้ามนำสิ่งของทุกอย่างออกนอกเรือนเป็นอันขาด แต่ถ้าบางสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ เช่น เงิน รถ เป็นต้นให้นำไปฝากไว้กับญาติพี่น้องก่อนที่จะประกอบพิธี มิฉะนั้นการประกอบพิธีกรรมถือว่าไม่สำเร็จ หรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “เฮ็ดเวียกบดก” อันเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณ (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2560)

ภาพ 76 แสดงกระทงเทวดานพเคราะห์ที่อยู่บนหลักไม้

พิธีกรรมเห็ดเวียกคน

พิธีกรรมเห็ดเวียกคน คือ พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่งของชาวบ้านหนองหลวง เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวของบุคคลนั้นโดยตรง การเจ็บป่วย ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ มีความทุกข์ร้อนใจ รวมทั้งเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เป็นต้น วิฤตการณ์เหล่านี้ เมื่อเกิดกับตนเอง คนในครอบครัว หรือคนข้างเคียง ชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่าเป็นผลมาจากการกระทำของผีสามเทวดาและอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเหตุไม่ดีกับชีวิต จึงต้องประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกคนขึ้น เพื่อให้เกิดความสบายใจ เพราะเชื่อว่าการได้ประกอบพิธีกรรมดังกล่าวแล้วจะทำให้การดำเนินชีวิตดีขึ้น (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2560) จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์วิทยากรพบว่าพิธีกรรมเห็ดเวียกคนของชาวบ้านหนองหลวงอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มี 3 ประเภทได้แก่

1. พิธีกรรมเห็ดเวียกต่ออายุ เป็นการทำให้พิธีกรรมให้แก่ผู้ที่อยู่ระหว่างเจ็บป่วยหรือหมอดูได้ทำนายว่าชะตาถึงฆาต หรือชะตาขาด ทำให้บุคคลที่ถูกทำนายและญาติพี่น้องเกิดความไม่สบายใจ จึงได้ทำพิธีเห็ดเวียกต่ออายุนี้ขึ้น เพราะเชื่อว่าการได้ผ่านพิธีกรรมนี้แล้วเคราะห์ร้ายที่จะเกิดกับตนก็จะหายไป ทำให้เกิดความสบายใจขึ้น ทำให้ผู้ป่วยมีชีวิตรอดต่อไป ไม่มีความทุกข์ร้อนและเจ็บไข้ได้ป่วย โรคภัยและศัตรูไม่มาเบียดเบียน จะอยู่ดีกินดี(อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2560)

2. พิธีกรรมเห็ดเวียกเมื่อมีเหตุไม่ดีเกิดกับบุคคล เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นให้แก่บุคคลที่ได้รับการทำนายดวงชะตาราศีว่าอยู่ในระหว่างช่วงชะตาที่จะมีเคราะห์หรือมีสิ่งอัปมงคลเกิดขึ้นในชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระยะเวลาอันใกล้ ตลอดทั้งมีลางร้ายบอกเหตุทำให้ไม่สบายใจจึงจัดพิธีกรรมเห็ดเวียกขึ้นเพื่อป้องกันเคราะห์ที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งเชื่อว่าการได้จัดพิธีแล้ว จะทำให้บุคคลนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2560)

3. พิธีกรรมเห็ดเวียกส่งราหู เป็นพิธีที่จัดขึ้นเมื่อถูกหมอดูหรืออาจารย์ธรรมทำนายทายทักว่ามีราหูแทรกให้เกิดความทุกข์ร้อน กลุ้มใจ เจ็บไข้ได้ป่วย เกิดอุบัติเหตุ ซึ่งเชื่อกันว่าราหูเป็นเทพฝ่ายมารหรือเทวดา ผิวสีดำ มีฤทธิ์มากจะสามารถบดบังพระจันทร์และ พระอาทิตย์ เมื่อคนอายุครบปีที่จะมีราหูมาเสวยอายุ ก็จะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีกับตน พระราหู หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เทพราหู เป็นเทวดานพเคราะห์องค์หนึ่งในคติของชาวอีสาน ซึ่งมีความเชื่อกันว่าสามารถบันดาลประโยชน์และโทษให้เกิดขึ้นกับบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้น เพื่อให้สิ่งเลวร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นบรรเทาเบาบางลง และแปรเปลี่ยนเป็นสิ่งที่ดี ให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่

การงาน มีโชคมีลาภ เจริญก้าวหน้าร่ำรวยยิ่งขึ้น จึงได้มีพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหูขึ้น (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2560)

อย่างไรก็ตามพิธีกรรมเห็ดเวียงคนของชาวบ้านหนองหลวงทั้ง 3 ประเภทนั้น มีองค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีที่คล้ายกัน จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้นำในการประกอบพิธีคือนายอุดม สารมะโน ซึ่งเป็นอาจารย์ธรรมประจำหมู่บ้านหนองหลวง ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ได้ให้ข้อมูลว่าพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหูเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านหนองหลวง นิยมกระทำกันมากที่สุด เพราะว่าเป็นพิธีกรรมที่จะต้องทำเมื่อมีอายุครบตามกำหนดของการเสวยอายุของพระราหูหรือมีราหูแทรก ดังนั้นผู้วิจัยจะขอแสดงรายละเอียดในส่วนองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหูพิธีกรรมเดียวเพราะเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านหนองหลวงกระทำบ่อยที่สุดกว่าบรรดาพิธีกรรมอีก 2 พิธีกรรมข้างต้นนั้น ซึ่งมีองค์ประกอบของพิธีกรรมที่สำคัญแบ่งได้ดังนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหู บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหูมีทั้งหมดอยู่ 3 ฝ่ายได้แก่ ผู้นำพิธี ผู้รับการเห็ดเวียง และผู้เข้าร่วมพิธี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ผู้ทำพิธี คืออาจารย์ธรรม ในพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหูของชาวบ้านหนองหลวง เป็นอาจารย์ธรรมคนเดียวกับอาจารย์ธรรมเห็ดเวียงเฮียน คือนายอุดม สารมะโน

1.2 ผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหู หมายถึง บุคคลที่มีอายุครบปีที่ราหูจะมาเสวยคือถ้าเป็นผู้ชายมีอายุเริ่มที่ 21 ปี 29 ปี 37 ปี เป็นต้น ถ้าเป็นผู้หญิงมีอายุเริ่มที่ 17 ปี 25 ปี 33 ปี เป็นต้น โดยมีหลักการนับอายุที่ราหูจะมาเสวยคือนับขึ้นทีละ 8 ปีไปเรื่อย ๆ และรวมถึงบุคคลที่กำลังเจ็บป่วย ไม่สบาย หรือผู้ที่ประสบเคราะห์ร้ายต่าง ๆ ถูกทำนายทายทักว่ามีราหูแทรก (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2560)

1.3 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม หมายถึง บุคคลที่มาร่วมพิธี แต่ไม่ใช่ผู้ที่เข้ารับการเห็ดเวียงส่งราหู ซึ่งส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้อง คอยช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และเป็นกำลังใจให้กับผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหู เพื่อให้มีความอบอุ่นใจที่มีญาติพี่น้องมาคอยให้กำลังใจ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันรักใคร่ปรองดองกันระหว่างญาติพี่น้อง

2. สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหู สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียงส่งราหู จะประกอบพิธีกรรมที่บ้านหรือที่พักอาศัยของผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหู หรือถ้าไม่สะดวกที่จะประกอบพิธีกรรมที่บ้านของผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหู ก็สามารถประกอบพิธีกรรมที่บ้านของอาจารย์ธรรมได้

3. วันเวลาในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหูจะถือฤกษ์ยามโดยนิยมกระทำกันในวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์เท่านั้น ในส่วนของเวลาในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหูนั้นไม่ได้กำหนดแน่นอนจะเป็นเวลาใดก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ประกอบพิธีกรรม (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2560)

4. เครื่องประกอบในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู มีเครื่องประกอบพิธีกรรม ดังนี้

- 4.1 ชันคาย
- 4.2 ถังสำหรับทำน้ำมนต์
- 4.3 ฝ้ายเฮ็ดเวียก
- 4.4 ฝ้ายผูกแขน
- 4.5 มีดดาบ
- 4.6 เทียนเวียนหัว

4.7 กระทงส่งราหู เป็นกระทงสำหรับใช้บูชาพระราหูเพื่อปรารภนาให้ท่านช่วยเหลือป้องกันและปลดเปลื้องทุกข์ภัยพิบัติ ยิ่งความเกษมสวัสดิ์ให้บังเกิดมีผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหู ด้วยการบูชาด้วยสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้พระราหูพึงพอใจ กระทงส่งราหูทำจากกาบกล้วยพับให้เป็นลักษณะถาดสี่เหลี่ยมกว้างยาวด้านละประมาณ 30 เซนติเมตร พื้นใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นตะแกรงแล้วปูรองด้วยใบตองหรือกระดาษ ข้างในกระทงประกอบด้วย ช่อและธงสีดำ คำเมียง คำหมากพลู แกงส้ม แกงหวาน กล้วยหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ จอกส้ม จอกหวาน ใส่จำนวนเท่าอายุของผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหู เช่น อายุ 21 ก็ใส่จำนวนอย่างละ 21 ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาวอย่างละ 1 ปั้น ข้าวดอกแดง ข้าวเปลือก ข้าวสารอย่างละ 1 กำมือ ดอกไม้สีขาว 1 คู่ เทียนเล่มเล็ก 1 คู่ เทียนจุดเล่มเล็ก 1 เล่ม ฐูป 1 ดอก และรูปปั้นหนู 1 ตัว (อุดม สารมะโน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2560)

ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู

ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหูของชาวบ้านหนองหลวงแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียมการ และขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู ผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหูต้องตระเตรียมวัสดุสิ่งของต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ในพิธีให้ครบพร้อมก่อนถึงวันที่จะประกอบพิธีกรรม 1 วันตามที่อาจารย์ธรรมสั่ง ถ้าผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหูไม่สะดวกที่จะเตรียมเองจะให้ผู้รู้หรือ

อาจารย์ธรรมตระเตรียมให้ก็ได้ แล้วแต่ข้อตกลงของทั้งสองฝ่ายขึ้นอยู่กับความสะดวกหรือความพร้อมของผู้ประกอบพิธีกรรม การเตรียมการในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหุมิดังนี้

1.1 การเตรียมสถานที่ การเตรียมสถานที่เฮ็ดเวียกส่งราหุมิหลักการคล้ายกันกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนคือ เมื่อรู้วันเวลาที่จะประกอบพิธีกรรมแล้วถ้าประกอบพิธีกรรมขึ้นที่เรือนของผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหุ เจ้าของเรือนต้องทำความสะอาดเรือนที่อยู่อาศัยให้เรียบร้อยจัดข้าวของที่ระเกะระกะให้เข้าที่ แต่ถ้าประกอบพิธีกรรมที่เรือนของอาจารย์ธรรม ผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหุก็ไม่ต้องเตรียมการจัดสถานที่แต่อย่างใด

1.2 การเตรียมกระทงเฮ็ดเวียกส่งราหุ ต้องเตรียมไว้ก่อนวันประกอบพิธีกรรมล่วงหน้า 1 วัน โดยผู้รับการเฮ็ดเวียกเป็นผู้จัดเตรียมเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นซึ่งเป็นผู้รู้เป็นผู้จัดเตรียมให้ก็ได้

1.3 การจัดเตรียมเครื่องประกอบบูชา เครื่องเช่น ไห้ว และสิ่งของต่าง ๆ เมื่อเตรียมกระทงเฮ็ดเวียกส่งราหุแล้ว ผู้รับการเฮ็ดเวียกพร้อมกับญาติพี่น้องหรือผู้ที่มีความรู้ในด้านนี้ช่วยกันจัดเตรียมซึ่งได้แก่ ชนคาย ถึงสำหรับทำนํ้ามนต์ ฝ้ายเฮ็ดเวียก ฝ้ายผูกแขน มีดดาบ เทียนเวียนหัว และจัดเตรียมสิ่งของที่จะใส่ลงในกระทงเฮ็ดเวียกส่งราหุ ได้แก่ ช่อธงสีดํา คำเมียง คำหมากพลู แกงส้ม แกงหวาน กลัวยั่นเป็นชั้นเล็ก ๆ อ้อยตัดเป็นชั้นเล็ก ๆ จอกส้ม จอกหวาน ข้าวดํา ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว รูปปั้นหนู ดอกไม้ เทียนเล่มเล็ก รูปข้าวตอกแตก ข้าวเปลือก และข้าวสาร

ภาพ 77 แสดงการจัดเตรียมกระทงเฮ็ดเวียกส่งราหุ

1.4 การจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรมเสด็จเสวยเสวยราหู เมื่อเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภทครบพร้อมแล้ว ในวันรุ่งขึ้นก่อนเวลาประกอบพิธีกรรม อาจารย์ธรรมจะจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และสำรวจเครื่องประกอบพิธีแต่ละอย่างว่าครบหรือไม่ ถ้าหากไม่ครบอาจารย์ธรรมก็จะหามาใส่ให้ครบตามจำนวน เมื่อทุกอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว อาจารย์ธรรมก็จะนำเครื่องประกอบพิธีแต่ละอย่างวางไว้หน้าห้องพระเพื่อเตรียมที่จะประกอบพิธีกรรม

2. ขั้นตอนการดำเนินการ ภายหลังจากที่เตรียมสิ่งของเครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อประกอบพิธีกรรมเสด็จเสวยเสวยราหูครบถ้วนแล้ว อาจารย์ธรรมจะนำเอากระทงมาวางตามหลักของการทำพิธี คืออันดับแรกวางกระทงเสด็จเสวยเสวยราหูไว้ข้างหลังผู้รับการเสด็จเสวย จากนั้นนั่งประนมมือตั้งใจให้มีสมาธิ อาจารย์ธรรมก็จะเริ่มพิธีกรรมการเสด็จเสวยราหู โดยมีลำดับขั้นตอนบางขั้นตอนเหมือนกับการประกอบพิธีกรรมเสด็จเสวยเสวยราหู ดังนั้นในพิธีกรรมเสด็จเสวยเสวยราหูนี้ในขั้นตอนที่เหมือนกันผู้วิจัยขอไม่อธิบายในรายละเอียดเพราะได้อธิบายไว้แล้วในพิธีกรรมเสด็จเสวยเสวยราหู ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการประกอบพิธีกรรมเสด็จเสวยเสวยราหู ได้ดังนี้

2.1 ขั้นตอนการบอกกล่าวต่อสิ่งที่เคารพนับถือ อาจารย์ธรรมคือนายอุดม สารมะโน นั่งพับเพียบหันหน้าเข้าหาพระพุทธรูปจากนั้นก็กราบลงสามครั้งแล้วยกชันคายนขึ้นระหว่างอก พร้อมกับบอกกล่าวถึงคุณบิดามารดาครูบาอาจารย์ว่าวันนี้จะทำการเสด็จเสวยเสวยราหูเพื่อความอยู่สุขสวัสดิ์ของผู้รับการเสด็จเสวยเสวยราหู พบบอกกล่าวเสร็จแล้วนำชันคายนวางไว้บริเวณหน้าห้องพระแล้วกราบลงอีกสามครั้ง

2.2 ขั้นตอนการป่าวเทวดา เป็นการแจ้งให้เทวดาอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้รับรู้ถึงการกระทำ พร้อมกับอัญเชิญให้ลงมาช่วยอำนวยพรให้ผู้รับการเสด็จเสวยเสวยราหูหายจากความเจ็บป่วย ความไม่สบายใจ และช่วยดลบันดาลให้ได้รับโชคชัยสมดังปรารถนา อาจารย์ธรรมเริ่มกล่าวเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มารับรู้ถึงการประกอบพิธี

2.3 ขั้นตอนการยอขันดอกไม้หรือบูชาดอกไม้ หมายถึงขั้นตอนการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและบุคคลอันเป็นที่เคารพศรัทธาด้วยดอกไม้เครื่องสักการะอันได้แก่ขันห้า และขันแปด หรือเรียกว่า “ขันดอกไม้” โดยอาจารย์ธรรมยกขันดอกไม้ถือไว้ระหว่างอกจากนั้นก็กล่าวคำบูชาดอกไม้ไปตามลำดับ

2.4 ขั้นตอนการอาราธนาธรรม หมายถึง การกล่าวอาราธนาพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และเชื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือรวมถึงครูอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทั้งหลายให้แก่อาจารย์ธรรมผู้ประกอบพิธี ให้ส่งดวงธรรมคือคาถาอาคมมายังอาจารย์

ธรรมเพื่อช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งที่เป็นอุปมงคล ความเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งหลายให้ออกไปจากเนื้อจากตัวของผู้รับการเห็ดเวียง

2.5 ขั้นตอนการทำนํ้ามนต์ เป็นการบริกรรมคาถาอาคมลงในถ้ำนํ้าส้มป่อย เพื่อทำนํ้ามนต์ขับไล่ถอดถอนเสนียดจัญไรให้ออกไปจากเรือนที่อยู่อาศัย ในขั้นตอนนี้อาจารย์ธรรมจะนำเอาเม็ดดาบมาวางพาดไว้ที่ปากของถ้ำนํ้าและในขณะที่ประกอบพิธีกรรมอาจารย์ธรรมจะจุดเทียนพร้อมกับการสวดบททำนํ้ามนต์เพื่อให้เทียนหยดลงในถ้ำนํ้าส้มป่อย เพื่อใช้ประพรมในขณะที่สวด ซึ่งนํ้ามนต์ที่เหลือผู้รับการเห็ดเวียงเอาไว้สำหรับประพรมหรืออาบก็ได้หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้ว

2.6 ขั้นตอนการจำคิง ซึ่งคำว่า “คิง” เป็นภาษาถิ่นหมายถึงร่างกาย เป็นขั้นตอนที่อาจารย์ธรรมให้ผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหูประนมมือ จากนั้นก็นำคำข้าวเหนียวปั้นเป็นคำเล็ก ๆ จำนวน 1 ก้อนเข้าไปที่ปลายนิ้วมือพร้อมกับสวดคาถาไปด้วยหรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่าสูตรถอดสูตรถอนเคราะห์เห็ดซึ่งมีคำสวดเหมือนกับพิธีกรรมเห็ดเวียงเขียน

2.7 ขั้นตอนการสวดบทเห็ดเวียงส่งราหู เป็นขั้นตอนที่ทำหลังจากที่ประกอบพิธีทำนํ้ามนต์เสร็จแล้ว โดยให้ผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหูหนึ่งหันหน้าเข้าหากระทงจากนั้นอาจารย์ธรรมนำฝ้ายเห็ดเวียงครอบกระทงสามรอบโยงผ่านมาบนบ่าซ้ายของผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหูผ่านลงมายังต้นหมากเบ็งที่อยู่ในชั้นคายแล้วเวียนรอบต้นหมากเบ็งอีกสามรอบ ซึ่งปลายฝ้ายเห็ดเวียงมาสิ้นสุดที่อาจารย์ธรรมซึ่งนั่งอยู่ข้างหลังของผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหู เสร็จแล้วผู้รับการเห็ดเวียงหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจุดธูปในกระทงและจุดเทียนเวียนหัวที่ตั้งอยู่ข้างหน้ากระทง จากนั้นอาจารย์ธรรมจะเริ่มสวดบทเห็ดเวียงส่งราหูดังนี้

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

โอม โภนโต เทวา ข้าจักเชิญเทโวตนเป็นเค้า กับนางสะอาดเจ้านางน้อยธรณีผู้มีอิทธิฤทธิ์แก่กล้า อันมีฝีมืออยู่ใต้หลุ่มฟ้าผ่องหมู่พญามาร มีโยทานานอนานเนกชี้ข้างแก้วเมขลา ดินหลังเหยียบแผ่นดินฟ้า ดินหน้าเหยียบแผ่นดินแก้ว องค์ประเสริฐสัตบุรุษเห็นมารสัตว์มาบังเบียดนางจึงเครียดในจิต นางจึงคิดในใจถึงปารมียอดแก้ว อันสร้างแล้วแต่ภายหลัง สังขญาติมาทุกชาติ นางน้อยนาถอภิบาล ถวายมือจับเบตูกเกล้า ระลึกถึงเค้าถึงปลาย เป็นอุททะกังไพลหลังอั่งเป็นน้ำฟาดฟอง มารตายกองเดียวรดาต เคราะห์ี่เชิญขาดมาเกียงความฝัน นางแก่นางสะลัพะอะอุบาทว์พยาธิเกิดขึ้นในโต ฝันเขาปาดลั่นกับลอกหนัง ฝันเขาขังใส่คอก ฝันเขาตอกกับดิน นางแก่นางสะ ฝันป็นขึ้นต้นไม้ ขึ้นได้แล้วตกลงมา ฝันได้ปงผ่านวด ฝันได้บวชแก่หัว นางแก่นาง

สะ ผันสาวทำไปนอน ผันได้ทรงอารมณ์กับย่อง ผันเห็นฝูงพี่น้องฝูงย่าตายาย ฝูงเขาตายไปก่อน นางแก่นางสะ ผันเก็บต่อนเงินต่อนทอง ผันหมาดำหมาแดงไล่ยาด ผันมือขาดกับตีนกิด ผันได้ ผิดผู้ใหญ่ ได้ส้อมขอนไส้กับขอนนา นางแก่นางสะ สัพพะอุบาทว์ พยาธิเกิดขึ้นในโต ผันโตหลบ หลีกช้าง ผันช้างฮ้ายไล่แทงตน ผันคนไล่ลัดฆ่า ผันไฟเทิงฟ้าไหม้เหียนตน นางแก่นางสะ ผันเห็น เตียนกับดาว พระสุริยาผันตีนขาดหรือมือกุด ผันว่าหนอนเจาะไล่ ผันได้ให้นำสาว ผันได้คาดไฟ ยาวยกจุด ผันได้ปึงยังจับจ้อง ผันได้ส่องแยงเงา ผันได้สะเกาพาแตก ผันได้แบกฝาโลง ผันได้ทะ โยงทะยานพ้อนแอน ผันได้แล่นนำสาวถอดเนื้อ ผันได้นั่งเสื่อสีทอง ผันเขาปองถามหนี่ ผันนั่งชี้ เบ่งอาจม นางแก่นางสะ ผันตกตมปवादช่าง ช่างบวกรนา ผันได้ทาขมึ้น กับอ่านอาคม ผันได้ไก่อ ออกลูกเป็นสี่หัวสี่หาง ผันเห็นหมาออกลูกเป็นสองหัวสี่หาง นางแก่นางสะ ผันอ่านเล่นกับขบคง ผันขบคงกับไล่ฟ้า ผันน้ำย่อยหน้าฝนตกฮ่า นางแก่นางสะ ผันว่าข้าวเป็นหนอน หลอนข้าวเป็น เลือด น้ำเฟือดแองไหไฟ ไปยามไซถึกลูกขนาด ไก่อะตากเมื่อยามแลง นางแก่นางสะ ไปยามแลง ฮู้ตื่นเข็ญ ไปยามเช้า ฮู้ตื่นเข็ญพงค์ อยู่เหียนตนมักเป็นไซ้ หย่างทางไกลมักปवादหัว อยู่เหียนตัว เป็นท้องชี้ฮาก หนูจวบปากในขนมูม แม่งมูมฮู้ถู่ทอง ไพบ่ได้ตั้งหม้อหนึ่งฮ้อง ฮ้องบ่ตีเกิดเสียงดัง ระฮังบ่ตีเกิดเสียงก้อง นางแก่นางสะ ผันเห็นแม่ต้อบินมาแขวน ผันเห็นแม่แต่นบินมาตอด ผัน เห็นแม่เผิงบินมาต่านางแก่นางสะ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการ เห็ดเวียกส่งราหูแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

สุถันตุ โภนโต เย เทวา สังฆะ สะมาคะตา ตูราเทวดาเจ้าทั้งหลายฝูงฮักษาภูมิ สถานวัตตาศาสนาที่ภูผาป่าไม้ บ้านเมืองเฮ้าเหียนที่นี้ จงเสด็จลงมาเยี่ยมยอผ่อดอย ยังฝูงข้า ทั้งหลาย ส่วนตั้งเจ้าชะตาผู้นี้ชื่อว่า...(ชื่อผู้รับการเห็ดเวียกส่งราหู)...มีอุปทะวะกังวลอนตรายหนัก หนาฝูงผู้ข้าทั้งหลาย จึงได้ตกแต่งแปงพร้อมน้อมนำมายังเครื่องกียาบูชาอันนี้ มาถวายแด่ เทวดาเจ้าทั้งหลาย คือว่าภูมเทวดา รุกขเทวดา อากาศเทวดา มเหศักดิ์เทวดาเจ้าทั้งหลายตน หนึ่งอยู่ป่า หิมพานต์ ตนหนึ่งอยู่เขาสุเมรุโนราช จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชาเคราะห์อัน นี้เทอญ เทวดาตนหนึ่งอยู่น้ำสมุทร จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชาอันนี้เทอญ ตูราเทวดา เจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอินทปัตถสถานคร จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชาอันนี้เทอญ

ตูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่อากาศกลางหาว จงเสด็จลงมาเอาเครื่องสักการบูชา เคราะห์อันนี้เทอญ วินาเสติ ขอจงให้อุปทะวะกังวลอันตรายทั้งหลายทั้งมวลหายไปจากเนื้อ จากคิงของเจ้าชะตาผู้นี้ชื่อว่า...(ชื่อผู้รับการเห็ดเวียกส่งราหู)...เทอญ

ตูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องบูรพา ชักเข็ญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลง มาเอาเครื่องสักการบูชาเคราะห์เข็ญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอากาศเนย์ ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องทักษิณ ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องหริดี ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องปัจฉิม ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องพายัพ ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอุดร ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราเทวดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอีสานนคร ชักเชิญมาเป็นเหตุแก่เจ้าชะตาผู้นี้ จงเสด็จลงมาเอายังเครื่องสักการบูชาเคราะห์เชิญเวรฮ้าย อันนี้เทอญ

ดูราฝูงข้าทั้งหลาย ได้ขมขวนขวยหาเครื่องกียาบูชาเทวดาเจ้าทั้งหลาย หมายถึง ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว แกงส้ม แกงหวาน รุงช่อ รุงชัย รุงดำ รุงแดง รุงเขียว รุงขาว เศวตจรฉัตร พัดจามร มีทุกเยื้องเครื่องกินมีทุกอัน คือว่ากล้วย อ้อย หมากพลู ข้าวเปลือก ข้าวสาร สามประการมีไว้ถ้าถวายแด่เทวดาเจ้าทั้งหลาย จงมารับเอาเคราะห์อันนี้หนีเมื่อบน มาชนเอาเชิญอันนี้หนีเมื่อฟ้า ตั้งแต่มีมือหน้าเคราะห์อย่าได้เห็น เชิญอย่าได้รู้ให้หายเสียมือนี้วันนี้ เคราะห์ไปझेเจ็บขา เคราะห์ไปนาปวดท้อง เคราะห์พี่น้องปองว่าความก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ เคราะห์ตานายปองเอาเป็นข้อยก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ เคราะห์ต่อตน ชนต่อเนื้อ เคราะห์ใช้เหยียในคิงก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ เคราะห์ผู้เฒ่าตายจากหลาน เคราะห์ขุนการตายจากบ่าว เคราะห์ท้าวตายจากมเหสี เคราะห์เทวีตายจากเจ้า ทางหลังพินชิงเอา ก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ เคราะห์ลูกใช้เพื่อนเหยียวยาก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ ขวัญหัวไปหาแกนเฒ่าก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ ขวัญหัวเจ้าขึ้นเว้าต่อแกนหลวง ขวัญหัวเจ้าเอาดอกไม้ไปถวายแกนดีก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ ขวัญหัวเจ้าไปหาแกนหล่อปั้นเว้าล่อเอาคนก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้ ของข้าเทอญ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการเสียดเวียกส่งราหูแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

สุณันตุ โภณโต เย เทวา ดูราเทวดาเจ้าทั้งหลาย ก็ขอให้หายอุปัทวกังวลอันตรายทั้งภายในและภายนอก ต้องใช้ได้พยาธิในตัว เจ็บปวดควดยิ่งหนักหนา ให้หาย อุปัทวกังวลอันตราย

เดียดฮ้อนฮวนหวย ผุงข้าทั้งหลายจึงแต่งเครื่องสักการบูชาเทวดาเจ้าทั้งหลายเป็นต้นว่า ข้าวตอก ดอกไม้ เฝิงเทียน มาเรียงตั้งกันไว้สองหน้าประดับประดาไว้ถ้า เทวบุตรเทวดาเจ้าทั้งหลาย คือว่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระปะหัส พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู พระลัคณา พระเพลิง พระพาย พระนารายณ์อุบาทว์ พระเกตุ พระภัย เทวดาเจ้าทั้งหลาย จงมาเสวยเครื่องสักการบูชา มารับเอาเคราะห์เข็ญเวรฮ้ายอันนี้แล้ว แต่ไปหน้าจงให้ขอให้เจ้าชะตาเจ้ากระทางผู้นี้ อยู่สุขสวัสดิ์มีเงินค้ำ ช่างม้า มีข้อยข้าหญิงชาย มีวัวควายหลายบ่ อาจนับได้ ด้วยคุณรูกขเทวดาเจ้าทั้งหลาย จงให้หายเสียยังโผยพยาธิอุบาทว์ทั้งมวล เป็นต้นว่า พยาธิเกิดเก่าเกิดใหม่และภายนอกก็ขอให้หายเสียมีอันนี้ของข้าเทอญ สัตตา ธัมมาวุฒิชธรรม ทั้งเจ็ดประการ คือ อายุ วัณณะ สุขะ พละ อโรคาภะนะภาวะถ้วนห้า อุตตานะ ภาวะถ้วนหก อธิปไตยยะถ้วนเจ็ด จงมาจำเริญยังชั้นธสันดานแห่งผู้ข้าทั้งหลายทุกมีทุกยาม トラบต่อเท่า เข้าสู่เนรพาน ขอความสุขจงบังเกิด อย่าได้มีโจรมีมารมาผจญ ของข้าเทอญ นิพพานะ ปัจจะโย โหตุ

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหูแล้วสวดต่อไปว่าดังนี้

สุณันตุ โภณโต เย เทวา ตูราเทวดาเจ้าทั้งหลายคือว่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระปะหัส พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู พระลัคณาเจ้าทั้งเก้าตนนี้ อันได้เป็นมิตรกันก็ดี อันได้เป็นศัตรูกันก็ดี จึงได้มาบังเกิดเป็นอุบาทว์พยาธิฮ้าย อุบัติทวงวอลอันตรายทั้งภายในและภายนอกต้องใช้ได้พยาธิ เจ็บปวดยวดยั้งหนักหนาเป็นต้นว่า เจ็บหัว มัวตา และปวดท้อง แก่เจ้าเลือดเจ้าผ้าเจ้าชะตาผู้นี้ จึงได้เจตนาแต่งเครื่องสักการบูชาแก่เทวดาเจ้าทั้งหลาย จงพร้อมกันมาฮับเอาเครื่องสักการบูชาทั้งหลายมวลหมุ่นี้แล้ว ขอจงให้หายพยาธิ อุบัติทวงวอลอันตรายทั้งหลาย แก่เจ้าเลือดเจ้าผ้าเจ้าเฝิงเจ้าเทียนเจ้าชะตาผู้นี้ ในวันนี้มีอนันยามนี้ ด้วยเดชเทวดาเจ้าทั้งหลาย อันเกิดแต่เลือดแต่ลมแต่ผีแต่เส้นแต่เอ็นแต่พยาธิ อันเหลือกว่านั้น ขอให้หายเสียทุกประการของข้าเทอญ ตั้งแต่นี้ไปภายนอกขอให้เจ้าเลือด เจ้าผ้า เจ้าเฝิง เจ้าเทียนเจ้าชะตาผู้น้อยสุขสำราญบานใจอย่าได้ขาด สัพพะเทวา อิมัสสะมิง วินาสสันตุ สะวาหาเย

พอสวดจบถึงตรงนี้อาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหูพร้อมกับกล่าวอวยพรเป็นภาษาถิ่นว่าดังนี้

สาธุเดือครุบาอาจารย์คั้นเฮ็ดเวียกส่งราหูแล้ว ให้ลูกกรรมมีโชคมีลาภ พาบแพ้ข้าศึกศัตรู หมูพญาमार ปรารถนาสิ่งใดให้เจ้าสมดังหวัง ให้ไหลหลั่งมาคือฝน การงานตนก็ดี การไปก็ดี การมาก็ดี สิ่งที่ได้ก็ขอให้ได้สมดังใจหมาย ขอให้เจ้าชะตาคือ (ชื่อผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหู)...อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากความทุกข์ทั้งปวง ความห่วงอย่าได้บังเกิด ความ

ประเสริฐให้เล่นมาหา ไปไฮ้ก็ขอให้ได้เงินมา ไปนาก็ขอให้ได้ค้ำก่อน ยามเจ้านอนให้เจ้าได้เงินหมื่น ยามเจ้าตื่นให้เจ้าได้เงินล้าน กินอย่าบกจกอย่าลง คงยังเก่า ความโศกเศร้าอย่าได้มาหา ความโศกอย่าได้มาตอม ให้เจ้าคมดังพร้าวให้เจ้ากล้ำดังหิน นิจจิง ฐูวัง สาธุ สาธุ

หลังจากที่อาจารย์ธรรมกล่าวอวยพรเสร็จแล้ว ผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหูเปล่งคำ ว่า “สาธุ” จากนั้นอาจารย์ธรรมเริ่มสวดส่งกระทงพระราชูโดยสวดสามจบ ดังนี้

ดูราพระราหูเจ้าอยู่เบื้องพายัพนคร มีเครื่องทนิลอาภรณ์อันด่างาม มีอายุได้ (อายุของผู้รับการเห็ดส่งราหู) ปี ปฐุ้เศร้าเจ้ากูราหุอมจันทร์ ชีหนุทองเสด็จลงมาทั้งยศศักดิ์บวิวาร จงมารับเอาเครื่องสักการบูชาแห่งเจ้าชะตาเจ้ากระทงผู้นี้ในวันนี้ของข้าเทอญ โอมพระราชู ยานีวิตโถ ยานีวิตตะสัมปันโน คะหะเนทัง สัพพะโกชะนัง อหารัง พูนสันตุ สะวาหะยะ ภัยยะ วา สันนิรุกโข นะโมพุทฺธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถิทัง หุลู หุลู สะวา หะยะ

พอสวดจบถึงตรงนี้ในแต่ละจบอาจารย์ธรรมประพรมน้ำส้มป่อยสามครั้งให้กับ ผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหู จากนั้นอาจารย์ธรรมลุกขึ้นจากที่นั่งพร้อมกับนำเทียนมาจุดท้าย สายสิญจน์ที่เวียนรอบกระทง

ภาพ 78 แสดงขณะที่อาจารย์ธรรมกำลังประกอบพิธีสวดเห็ดเวียงส่งราหู

2.8 ขั้นตอนการสะน้ำส้มป่อย เป็นขั้นตอนที่อาจารย์ธรรมนำน้ำส้มป่อยที่ผ่านการสวดแล้วมาเทลงบนหลังมือของผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหู โดยให้ผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหูยื่นมือทั้ง

สองข้างเข้าไปในกระทงแล้วคว่ำมือทั้งสองลง จากนั้นอาจารย์ธรรมจะนำน้ำส้มป่อยเทลงไปที่หลังมือทั้งสองข้างพร้อมกับสวดคาถาดังนี้

โสโร ราหูเกตุ จะ มหาลาภัง สัพพะ ะยัง วินาสสันติ สัพพะ ทุกขัง
 วินาสสันติ สัพพะ โรคัง วินาสสันติ ลักขณา อะหัง วันทาமி สัพพะทา สัพพะเทวา มัง ปาละยัน
 ตุสัพพะทา เอเตนะ มังคะละเตชะนะ สัพพะโสถถี ะวันตุเต คัจฉะ อุมุมหิ โอกาเส ติฏฐาหิ
 คัจฉะ อุมุมหิ โอกาเส ติฏฐาหิ คัจฉะ อุมุมหิ โอกาเส ติฏฐาหิ

2.9 ขั้นตอนการส่งกระทง หลังจากที่ทำอาจารย์ธรรมจะนำน้ำส้มป่อยให้ผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหูเสร็จแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีคือญาติพี่น้องจะนำกระทงออกไปจากจุดที่ประกอบพิธีเพื่อส่งกระทง ในการส่งกระทงนั้นต้องนำออกไปให้พ้นนอกชายคาเรือน และให้ส่งกระทงในด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือเท่านั้นเพราะเชื่อว่าพระราหูประจำอยู่ที่ทิศดังกล่าว โดยการส่งกระทงนั้นมีแนวปฏิบัติว่าถ้าผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหูมีอายุไม่เกิน 45 ปี เวลาส่งกระทงหรือวางกระทงลงที่พื้นดินให้ว่า “บูชาเจ้ากู บูชาพระราหู” แต่ถ้าผู้รับการเฮ็ดเวียกมีอายุเกิน 45 ปีไปแล้วให้ว่า “สะ” เพียงคำเดียว ซึ่งหมายถึงการปล่อยหรือการทิ้งไป

2.10 ขั้นตอนการผูกแขน เป็นขั้นตอนที่ทำหลังจากที่ส่งกระทงเสร็จแล้ว อาจารย์ธรรมนำผ้าผูกแขนที่ผ่านพิธีกรรมมาผูกข้อมือให้แก่ผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหู เพื่อความเป็นสิริมงคล ในขณะที่อาจารย์ธรรมผูกแขนก็จะกล่าวคำผูกแขนไปด้วย ในขั้นนี้มีคำกล่าวผูกแขนเหมือนกันกับขั้นผูกแขนในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเขียนทุกประการ

2.11 ขั้นตอนประพรมน้ำมนต์ เป็นขั้นตอนหลังจากที่ผูกข้อมือเสร็จแล้ว อาจารย์ธรรมประพรมน้ำมนต์ให้แก่ผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหู และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทุกคน เพื่อความอยู่ดีมีสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป จากนั้นอาจารย์ธรรมพร้อมกับผู้รับการเฮ็ดเวียกและผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยพร้อมกัน กล่าวจบกราบลงสามครั้งเป็นเสร็จพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู

ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

พิธีกรรมเฮ็ดเวียก เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานของชาวบ้านหนองหลวงอำเภอคำชะอี จังหวัดเลย เกิดจากความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ในเรื่องที่เหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบายว่าสิ่งนั้นสามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ และเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองหลวง ที่มีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นโดยจะเข้าใจว่าสิ่งเหล่านั้นมีอิทธิฤทธิ์ มีอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถบันดาลให้ดีและร้ายได้ การประกอบพิธีกรรมจะช่วยให้เกิดความสบายใจได้ ชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อเรื่องการทำดี การทำบุญโดยเฉพาะในเรื่องการทำบุญครั้งใหญ่ในหมู่บ้านที่จะต้องปฏิบัติทุกปี การเห็นเคราะห์เห็นกลาง ถ้ามีเคราะห์ก็

ต้องแก้ไข ไม่ปล่อยให้เหตุการณ์ผ่านไป แต่จะต้องรีบไปปรึกษาอาจารย์ธรรมหรือผู้ที่มีความรู้ เรื่องการทำนายในทางโหราศาสตร์ พร้อมกับเล่าเหตุการณ์ที่เห็นให้ฟังและทำการเห็ดเวียก (สะเดาะเคราะห์) อุดม สารมะโน (ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2560) ผู้เป็นอาจารย์ธรรมได้ให้ ข้อมูลว่า บุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ารับการประกอบพิธีเห็ดเวียกนั้น จะเป็นผู้ที่มีความไม่สบายใจ กังวลใจ ไม่มีความสุข ประสบอุบัติเหตุ เจ็บไข้ได้ป่วย เจ็บปวด ๆ แอด ๆ สามวันสี่วัน ไข้ ไปหาทั้งหมดปัจจุบันและแผนโบราณก็ไม่สามารถช่วยแก้ไขได้ ทำให้ร่างกายเสื่อมโทรมลง หนึ่งข้าวเหนียวแล้วมีสีแดงปะปนอยู่ สัตว์ป่าเข้าบ้าน ฟ้าผ่าบริเวณเรือนที่อยู่อาศัย เป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ผิดปกติไม่เป็นมงคลและอาจเกิดเหตุร้ายขึ้น จึงต้องทำพิธีแก้ไขให้ เหตุร้ายกลายเป็นดี จากหนักให้เบาบางลงไป อีกกรณีหนึ่งคือในแต่ละปีจะต้องมีการทำบุญ สะเดาะเคราะห์ครั้งใหญ่ในหมู่บ้านนั้นก็คือพิธีกรรมเห็ดเวียกหมู่บ้าน ซึ่งจัดขึ้นตามความเชื่อ ที่ว่าเมื่อถึงเดือนเจ็ดต้องทำบุญเห็ดเวียกหมู่บ้านเพื่อชำระจิตใจให้สะอาดและเพื่อปัดเป่า รังควาญสิ่งไม่เป็นมงคลออกจากหมู่บ้าน ซึ่งมีพิธีกรรมทั้งทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อใน สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติจะกระทำในวันเดียวกัน โดยในวันงานชาวบ้านจะพากันนำ ภัตตาหารมาถวายแต่พระภิกษุสงฆ์และร่วมกันฟังเทศน์ฟังธรรม รวมทั้งสะเดาะเคราะห์ส่ง เเคราะห์หมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านพ้นจากภัยพิบัติและช่วยขับไล่สิ่งไม่ดีไม่งามออกไปจากหมู่บ้าน ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล

ในการประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกนั้นหากเป็นการประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกหมู่บ้าน เกิดขึ้นจากความสมัครสมานสามัคคีร่วมแรงร่วมใจของคนทั้งหมู่บ้าน ถ้าเป็นการประกอบ พิธีกรรมเห็ดเวียกเฮียนและเห็ดเวียกคนนั้นจะเป็นไปด้วยความสมัครใจของผู้เข้ารับการ เห็ดเวียก โดยผู้เข้ารับการเห็ดเวียกพร้อมที่จะให้ผู้ประกอบพิธีคืออาจารย์ธรรมประกอบ พิธีกรรมให้เพื่อให้เกิดความมั่นใจ มีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ที่ได้ผ่านพิธีกรรม เห็ดเวียกแล้วจิตใจจะสบาย อบอุ่นใจ ร่างกายมีสภาพที่ดีขึ้น อันเกิดจากความเชื่อมั่นว่าตนเอง ไม่ถูกทอดทิ้ง แต่จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครองภัยอันตราย และอำนาจอวยพรให้ประสบแต่ สิ่งที่ดีงาม อย่างไรก็ตาม ความเชื่อในพิธีกรรมเห็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอ ด่านซ้าย จังหวัดเลย ยังปรากฏในลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อการจัดพิธีกรรมเห็ดเวียกหมู่บ้าน

พิธีกรรมเห็ดเวียกหมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่มีการปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน เป็นพิธีกรรมของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยชาวบ้านมีความเชื่อต่อ พิธีกรรม 3 เรื่องผสมผสานกัน คือ

1.1 ความเชื่อเรื่องศาสนา ชาวบ้านหนองหลวง มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำหมู่บ้าน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านเป็นพิธีกรรมที่เกิดมาจากเมืองไพศาลี ประเทศอินเดีย ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งในขณะนั้นฝนแล้งเป็นระยะเวลานาน ได้เกิดทุพภิกขภัยจึงทำให้เกิดโรคระบาดผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านทราบว่าเป็นเพราะพระพุทธรูปองค์ประทับอยู่ไม่ไกล จึงไปนิมนต์พระพุทธรูปองค์มาปิดเป่าเหตุวิฤกติดังกล่าว เมื่อพระพุทธรูปองค์เสด็จมาถึงได้เกิดฝนตกในบริเวณเมืองนั้นทำให้เกิดความชุ่มชื้น ในขณะเดียวกันพระพุทธรูปองค์โปรดให้พระอานนท์เป็นประธานสวดขับไล่สิ่งที่ไม่ดีและประพรมน้ำมนต์ไปทั่วเมือง ทำให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุขขึ้นตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านหนองหลวงจึงเชื่อว่าการที่ได้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในหมู่บ้าน จะทำให้บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านมีความอยู่ดีกินดี ถือว่าเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ในหมู่บ้าน และพระพุทธรูปองค์ที่พระสงฆ์ใช้สวด ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถชำระล้างสิ่งที่ไม่ดี เป็นเสนียดจัญไรที่จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง ซึ่งถือว่าเป็นการปิดเป่าความชั่วร้ายต่าง ๆ เช่น ภัยจากโรคระบาด ฝนแล้ง หรือภัยที่เกิดจากบรรดาภูตผีปีศาจจำพวกผีปอบ ผีเป่า ผีโพง จะเข้ามาแทรก ซึ่งจะทำให้คนในหมู่บ้านเจ็บไข้ได้ป่วย ฯลฯ ให้ออกจากหมู่บ้านได้ อย่างไรก็ตามในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านยังมีความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ กล่าวคือความเชื่อเรื่องเคราะห์ โชคชะตา ราศี ซึ่งเป็นความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และยังมีเชื่อในเรื่องเทวดานพเคราะห์ ว่ามีอำนาจที่จะบันดาลความทุกข์และความสุขได้ ถ้าเทวดาเหล่านั้นพอใจก็จะสามารถบันดาลความสุขให้แก่ชาวบ้านได้ แต่ถ้าหากเทวดาเหล่านั้นไม่พอใจก็จะสามารถบันดาลความทุกข์ให้ได้เช่นกัน ชาวบ้านจึงมีความเชื่อที่ว่าถ้าหากเช่นไหว้บูชาเทวดานพเคราะห์เหล่านั้นแล้วจะทำให้ท่านเหล่านั้นพอใจและดลบันดาลความสุขให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน

1.2 ความเชื่อเรื่องการนับถือเทวดาประจำหมู่บ้าน เทวดาประจำหมู่บ้านเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใกล้ชิดกับชาวบ้านและหมู่บ้าน ซึ่งปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้มีความสุขรอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ มีชีวิตที่ยืนยาว ในขณะเดียวกันก็บันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตทางเกษตรกรรมดีตามที่คาดหวัง ดังนั้นการจะทำให้เทวดาประจำหมู่บ้านพอใจ จึงต้องมีการบูชาเช่นไหว้ด้วยการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน เพื่อเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ สะเดาะเคราะห์ต่อชะตาหมู่บ้านและคนในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน เป็นการต่ออายุผู้คนในหมู่บ้านให้ยืนยาว ทำให้คนที่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือคนที่มีโรคภัยไข้เจ็บหายจากโรคภัยเหล่านั้น รวมถึงยังเชื่อว่าการทำมาหากินของคนในหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ จึงต้องมีการประกอบพิธีกรรม เฮ็ดเวียกหมู่บ้านขึ้นทุกปีเพื่อให้เทวดาประจำหมู่บ้านเกิดความพึงพอใจ

1.3 ความเชื่อเรื่องลางบอกเหตุ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องสัตว์ร้ายหรือสัตว์ป่า วิ่งเข้าในหมู่บ้านหรือวิ่งมาตายในหมู่บ้าน เช่น ตัวแลน งู กิ้ง กวาง เสือ นกแสก เป็นต้น ชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่าเป็นลางร้ายบอกเหตุ อาจทำให้คนในหมู่บ้านเจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นร้ายแรง และต้องมีคนในหมู่บ้านเสียชีวิตแน่นอน ดังนั้นชาวบ้านหนองหลวง เชื่อว่าเมื่อเจอเหตุการณ์ดังกล่าวในหมู่บ้านจะต้องประกอบพิธีเฮ็ดเวียกหมู่บ้านขึ้นโดยเชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านแล้วจะทำให้เหตุการณ์ที่ไม่ดีดังกล่าวทุเลาเบาบางลงได้

การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน จึงเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ในหมู่บ้าน และการบูชาเช่นไหว้เทวดาประจำหมู่บ้าน ผสมผสานกับการทำบุญเพื่อสะเดาะเคราะห์สืบชะตาหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านและเชื่อว่าช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายที่มีอยู่ในหมู่บ้านให้หมดไป อีกทั้งยังเชื่อว่าจะช่วยให้การดำเนินชีวิตในหมู่บ้านเป็นไปด้วยความราบรื่น เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้คนในหมู่บ้านอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง

2. ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน หรือพิธีกรรมสวดอุบาทว์ เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ สิ่งที่ไม่ดีหรือมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับผู้ประสบเคราะห์หรือบุคคลภายในครอบครัว ที่ทำให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย อยู่ไม่สบาย ไม่มีความสุข เห็นลางที่ไม่ดี เช่น งู ตัวแลน หรือสัตว์ป่า เข้าเรือน นิ่งข้าวกลายเป็นข้าวสีแดง นิ่งข้าวแล้วหม้อข้าวคว่ำ ฟ้าผ่าเรือน หรือบริเวณที่อยู่อาศัย อีกาจับหลังคาเรือน เป็นต้น สิ่งที่ไม่ดีเหล่านี้เรียกว่า “อุบาทว์” เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ตามความเชื่อคือ จะทำให้คนที่อาศัยอยู่ในเรือนจะเจ็บไข้ได้ป่วย อยู่ไม่สงบ ได้รับความอันตรายต่าง ๆ ฯลฯ จึงต้องทำพิธีเฮ็ดเวียกเฮียน หรือการสวดอุบาทว์ขึ้นเพื่อให้เกิดความสบายใจแก่ผู้อยู่อาศัย โดยชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่าเมื่อได้ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนแล้วจะทำให้เจ้าของเรือนและคนที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้นมีความสุขสวัสดิ และเทวดาที่รักษาบ้านเรือนนั้นก็พอใจในการกระทำดังกล่าว และดลบันดาลให้อยู่สุขสบาย มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบกิจการต่าง ๆ

3. ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนของชาวบ้านหนองหลวงอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มี 3 ประเภท คือ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกต่ออายุ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเมื่อมีเหตุไม่ดีเกิดกับบุคคล และ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู ชาวบ้านหนองหลวงประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภทขึ้นด้วยความเชื่อดังนี้

3.1 ความเชื่อต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียกต่ออายุ เป็นพิธีกรรมที่ประกอบขึ้นให้แก่ผู้ที่อยู่ระหว่างเจ็บป่วย เมื่อได้รับการรักษาแล้วอาการก็ยังไม่ดีขึ้น หรือผู้ที่ได้รับการทำนายจาก

อาจารย์ธรรมหรือหมอดูว่าชะตาราศีไม่ค่อยดี ดวงตกดวงไม่ค่อยดี ดวงอาจถึงฆาต หรือชะตาขาด หากประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกต่ออายุแล้วชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อว่า จะทำให้มีอายุยืนยาว และทำให้หายจากการเจ็บป่วย มีความสบายใจขึ้น

3.2 ความเชื่อต่อพิธีกรรมเห็ดเวียกเมื่อมีเหตุไม่ดีขึ้นกับบุคคล เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเมื่อผู้ที่ได้รับการทำนายดวงชะตาราศี ว่ามีเคราะห์ และมีความเชื่อว่าตนนั้นอยู่ในระหว่างช่วงชะตาที่จะมีเคราะห์ หรือสิ่งอัปมงคลเกิดขึ้นในชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระยะเวลาอันใกล้ ผู้รับการเห็ดเวียกเป็นผู้ที่ประสบเคราะห์ร้าย มีลางร้ายบอกเหตุทำให้ไม่สบายใจ ถูกทักว่าจะมีเคราะห์เจ็บไข้ได้ป่วย การงานไม่ดี มีความกังวล เป็นต้น ชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกเมื่อมีเหตุไม่ดีขึ้นกับบุคคลแล้ว จะสามารถป้องกันเคราะห์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ทำให้ชีวิตมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิต

3.3 พิธีกรรมเห็ดเวียกส่งราหู พระราหู หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เทพร่าหู เป็นเทวดานพเคราะห์องค์หนึ่งในคติของชาวอีสาน โดยเฉพาะชาวบ้านหนองหลวงเชื่อกันว่าเมื่อถึงเวลาหนึ่งราหูจะมาเสวยอายุของคนเราทำให้เจ็บปวดป่วยไข้ ไม่สบาย หรือประสบอุบัติเหตุได้ จึงจำเป็นต้องประกอบพิธีส่งราหูเพื่อให้นานไปอยู่ในที่ของตนดั้งเดิม ดังนั้นชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่า พระราหูสามารถบันดาลประโยชน์และโทษให้เกิดขึ้นกับบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ได้ เมื่อประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกส่งราหูแล้ว สิ่งเลวร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นจะบรรเทาเบาบางลง และแปรเปลี่ยนเป็นสิ่งที่ดี ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดความสุขสวัสดิ์ มีความสำเร็จในชีวิต มีโชคมีลาภเจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

จากการศึกษาความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงที่มีต่อที่มาของการจัดพิธีกรรมเห็ดเวียกทั้ง 3 ประเภท กล่าวได้ว่าการประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกเป็นกระบวนการสังคมที่เกิดจากความเชื่อเรื่องเคราะห์ โชค ลาง ผสมผสานกับความศรัทธาศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยการประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกนั้นมีเป้าหมายเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับชาวบ้าน และผู้เข้ารับการเห็ดเวียก ให้มีความสบายใจและสามารถดำเนินชีวิตได้เป็นปกติต่อไป

ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อองค์ประกอบของพิธีกรรมเห็ดเวียก

ในการศึกษาพิธีกรรมเห็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความเชื่อในพิธีกรรมที่นำเสนอผ่านผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม วันเวลาในการประกอบพิธีกรรม และเครื่องประกอบในพิธีกรรม เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงวิธีการสื่อสาร และความเชื่อของชาวบ้าน

หนองหลวง ที่มีต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียกผ่านความหมายเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งความเชื่อที่ปรากฏ ออกมาจากสัญลักษณ์จะแสดงให้เห็นถึงวิธีการติดต่อสื่อสารของชาวบ้านกับอำนาจเหนือ ธรรมชาติต่าง ๆ หรือมนุษย์ด้วยกันเอง ตลอดจนคนแสดงให้เห็นถึงวิถีคิดและวิถีแก้ปัญหาของ ผู้คนกับความชั่วร้ายหรือภัยพิบัติต่าง ๆ

สำหรับความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง มีองค์ประกอบที่ จะต้องศึกษา ได้แก่ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม สถานที่ในการประกอบ พิธีกรรม ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม และเครื่องประกอบในพิธีกรรม ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก คือผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินการประกอบ พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ผู้นำต้องเป็นผู้รู้องค์ประกอบของพิธีกรรมทั้งหมดหรือเป็นผู้คอยให้ คำปรึกษาในเรื่องพิธีกรรมและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก โดยชาวบ้านหนอง หลวงเชื่อว่า ผู้ทำพิธีหรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกนั้นเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ต้อง คอยประสาน ติดต่อ หรือสื่อสารระหว่างคนกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ได้ ซึ่งผู้นำในการประกอบ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกต้องเคยบวชในพระพุทธศาสนามาแล้วเท่านั้น เมื่อลาสิกขาบทแล้วจะได้รับ การยอมรับจากชาวบ้านว่าเป็นผู้รู้ เพราะถือว่าเป็นผู้รู้เกี่ยวกับพิธีการต่าง ๆ และสามารถท่อง มนต์คาถาได้เป็นอย่างดี คุณสมบัติของผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกที่จำเป็นต้องมีคือ ต้องเป็นตัวอย่างให้แก่ชาวบ้านหนองหลวงในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม

2. ความเชื่อเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมคือผู้ที่มีเคราะห์ไม่ดีหรือโชคร้าย จะต้องมีการประกอบ พิธีกรรมเฮ็ดเวียก อาจจะเป็นใครก็ได้ในหมู่บ้าน โดยมีอาจารย์ธรรมหรือในพิธีเฮ็ดเวียกบาง ประเภทก็มีพระสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่ในการสวดเพื่อป้องกันภัยและให้เป็นสิริมงคล การที่พระสงฆ์ได้ เข้ามาร่วมในพิธีกรรมในที่นี้คือพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่าง ความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติจำพวกผี ไสยศาสตร์ นอกจากบุคคลที่กล่าวมาแล้วในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนและเฮ็ดเวียกคนยังมีญาติพี่น้องของ ผู้รับการเฮ็ดเวียกหรือผู้ที่ประสบเคราะห์มาร่วมพิธีด้วยซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังแรงใจของญาติ พี่น้องที่ส่งให้กับบุคคลผู้รับการเฮ็ดเวียกหรือผู้ที่ประสบเคราะห์ และแสดงให้เห็นพลังศรัทธาต่อ ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวง ที่มีความเชื่อว่าเมื่อใครได้รับการเฮ็ดเวียกแล้วจะทำให้สิ่ง ร้าย ๆ ผ่อนคลายกลายเป็นดีได้ มีความสุข ความเจริญ อายุยืนยาว ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

ทั้งหลาย และถ้าเป็นพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านก็จะทำให้บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุขฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย

3. ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกทั้ง 3 ประเภทจะแตกต่างกันไป พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน จะประกอบพิธีกรรมที่กลางหมู่บ้านหรือทางสามแพร่งโดยมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ที่เทวดาอารักษ์ประจำหมู่บ้านสิงสถิตอยู่เพื่อที่จะให้ท่านเหล่านั้นมาร่วมพิธีด้วยและช่วยคลบนตาลให้หมู่บ้านเกิดความอยู่เย็นเป็นสุข สำหรับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนและพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนจะประกอบพิธีกรรมที่เรือนหรือที่พักอาศัยของผู้รับการเฮ็ดเวียกนั้น ชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อว่าเรือนของผู้รับการเฮ็ดเวียกมีเทวดาอารักษ์สิงสถิตอยู่ และเป็นการเชื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นให้มาร่วมพิธีกรรมด้วย โดยอาจารย์ธรรมจะร้ายเวทย์มนต์อัญเชิญเทวดาให้มาปกป้องรักษาเรือนที่อยู่อาศัยด้วย และในการประกอบพิธีกรรมที่ห้องพระนั้นชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบริเวณที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในเรือน รวมทั้งเป็นบริเวณที่คนในเรือนนั้นให้ความเคารพมากที่สุด ในกรณีที่ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกที่บ้านของอาจารย์ธรรม ชาวบ้านเชื่อว่าที่บ้านของอาจารย์ธรรมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นที่อยู่ของอาจารย์ธรรมและเป็นสถานที่สำหรับไหว้พระสวดมนต์ของอาจารย์ธรรมทุกวัน ถ้าหากประกอบพิธีกรรมในสถานที่ดังกล่าวจะทำให้พิธีกรรมมีความขลังมากขึ้น

4. ความเชื่อเกี่ยวกับวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

วันเวลาในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ถ้าประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านจะประกอบพิธีกรรมในเดือนมิถุนายน หรือเดือน 7 เพราะชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่าเป็นช่วงที่มีพุทธาณูภาพมากกล่าวคือเป็นช่วงที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาระงับภัยที่เกิดขึ้นในเมืองไพศาลีในประเทศอินเดีย ได้แก่ทุพภิกขภัย ข้าวยากหามากเพราะฝนแล้ง ผู้คนล้มตายเพราะความอดอยากเป็นอันมาก เกิดอหิวาตกโรค บ้านเมืองเต็มไปด้วยซากศพ แต่เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงฝนท่าใหญ่ได้ตกลงมาและพัดเอาซากศพลอยไปตามน้ำ ความทุกข์อันเกิดจากภัยทั้งหลายของชาวเมืองที่เกิดขึ้นได้ระงับดับหายไป จนทำให้ชาวเมืองมีความสุขดังเดิม ข้าวน้ำอุดมสมบูรณ์เพราะฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านจึงได้ยึดถือเอาเดือนดังกล่าวประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน และการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนและเฮ็ดเวียกคน จะนิยมกระทำกันในวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ วันอื่นไม่นิยมทำ เพราะชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อว่าในวันอังคารเป็นวันที่แข็งที่สุดในบรรดาวันทั้งหลาย เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วจะสามารถทำให้บุคคลและเรือนที่อยู่อาศัยปราศจากสิ่งอัปมงคลชั่วร้ายทั้งหลายได้ สำหรับวันพฤหัสบดีถือว่าเป็นวันสิริมงคลที่เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงครูบาอาจารย์หากประกอบพิธีกรรม

ในวันนี้ถือว่าจะสามารถขับไล่เคราะห์เชิงเวรภัยได้ดีมาก เพราะเป็นวันแห่งวิชาความรู้และเวทย์มนต์คาถา ส่วนวันเสาร์ ตามโบราณถือว่าเป็นวันแรง วันกล้า และวันแข็ง เป็นวันที่มีเทวดาพิทักษ์คุ้มครอง รักษา ซึ่งการกำหนดวันของการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวเป็นไปเพื่อความสบายใจตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา ส่วนในเรื่องของเวลาถ้าเป็นพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนจะประกอบพิธีกรรมในตอนเช้าชาวบ้านเชื่อว่าตอนเช้าเป็นเวลาที่ดีถึงวันใหม่การประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนในตอนเช้าก็เปรียบเสมือนกับการเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่ดีกว่าเดิมและการประกอบพิธีกรรมเฮียนนั้นต้องให้การเสร็จก่อนเที่ยงวันนั้นชาวบ้านเชื่อว่าถ้าเลยเวลาที่เที่ยงวันไปแล้วการประกอบพิธีกรรมอาจจะไม่เป็นผลหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เฮ็ดเวียกบตก” ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณและได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา อีกหนึ่งการประกอบพิธีกรรมให้แล้วเสร็จในตอนเช้า เพื่อตอนเที่ยงจะได้เก็บข้าวของต่าง ๆ เจ้าของเรือนหรือผู้มาช่วยงานจะได้พักผ่อน

5. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องประกอบในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

เครื่องประกอบพิธีกรรม คือ วัสดุสิ่งของที่เตรียมไว้ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกแต่ละประเภท ทั้งนี้ในเครื่องประกอบพิธีกรรมชนิดต่าง ๆ เมื่อพิจารณาตามความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย แล้วพบว่าเครื่องประกอบพิธีแต่ละอย่างล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้าน ซึ่งสื่อถึงความหมายต่าง ๆ ที่เป็นมงคลตามความเชื่อที่บรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา อีกทั้งยังแฝงคติคำสอนโดยนัยไว้อีกด้วย จากการที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้รู้ ผู้ทำพิธี ผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี เกี่ยวกับความเชื่อโดยทั่วไปที่สัมพันธ์กับเครื่องประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก สามารถจำแนกออกได้ดังนี้

5.1 พานบุญคุณ (พานมงคล) เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมเพื่อแสดงการสักการบูชาพระรัตนตรัยด้วยอามิส (การบูชาด้วยสิ่งของ) ด้วยสิ่งของอันเป็นมงคลต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น เมื่อประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการเจริญพระพุทธมนต์ของพระสงฆ์จะต้องจัดทำพานบุญคุณขึ้น เชื่อว่าจะเกิดความเป็นสิริมงคลขึ้นให้กับหมู่บ้านและชาวบ้าน

5.2 โขยบูชา (กรวยบูชา) เป็นกรวยที่จัดไว้เพื่อแสดงความเคารพบูชาต่อพระรัตนตรัยอย่างสูงสุด เชื่อว่าการได้บูชาพระรัตนตรัย ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จะสามารถปกป้องรักษาคุ้มครองให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดีมีความสุข เป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้าน

5.3 โขยคาย (กรวยสำหรับใส่ค่าครู) และขันคาย เป็นที่ใส่เงิน อันหมายถึงทรัพย์สินสิ่งของมีค่าที่ต้องเสียไปเพื่อแลกกับเคราะห์ดีที่จะได้คืนกลับมา ตลอดจนหมายถึงเครื่องบูชาครู

สำหรับเป็นค่าตอบแทนให้กับพระสงฆ์ หรืออาจารย์ธรรมผู้นำประกอบพิธีกรรมที่เสียสละเวลา มาประกอบพิธีกรรมให้ อีกทั้งหมายถึงการใช้เงินเพื่อต่อหรือซื้ออายุให้สำหรับคนที่ป่วยหรือ คาดว่าจะอายุสั้นอีกด้วย

5.4 โขยหมากแจก หรือบั้งแจก เป็นกรวยที่ใส่ในถาดสำหรับภัตตาหาร ถวายแด่ พระสงฆ์สี่รูปแรกที่ชาวบ้านเรียกว่า “พาแจก” เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษผู้มีพระคุณทั้งหลาย เพราะชาวบ้านเชื่อว่าถาดสำหรับภัตตาหาร 4 ถาดนี้จัด เพื่อถวายอุทิศเจาะจงไปถึงบรรพบุรุษของหมู่บ้านที่ได้ล่วงลับไปแล้วเท่านั้นและเขาเหล่านั้นก็จะได้รับอาหารเหล่านี้จากการทำบุญอุทิศไปให้ของชาวบ้าน

5.5 กระทงจอกแก้ว คือถ้วยสำหรับใส่สิ่งของเก๋อย่าง คือ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวตอกแตก กัลล้วย อ้อย เมียง หมาก กรวด และทราย ทำจากใบตองลักษณะคล้ายกระทงแต่ มีขนาดเล็ก ใช้ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน มีความเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ในเรื่องของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ดินฟ้าอากาศ เป็นต้น

5.6 ต้นหมากเบ็ง ต้นหมากเบญจ (พานพุ่ม) หรือชั้นหมากเบ็ง คือการเย็บกระทง ใบตองประดับตกแต่งด้วยดอกไม้สีขาว คือดอกพุท การประดิษฐ์ต้นหมากเบ็งเป็นเครื่อง ลักการบูชา ก็เพื่อให้ต้นหมากเบ็งนั้นมีคุณค่าและมีความหมายว่าเป็นการถวายพุ่มหรือพาน ดอกไม้แด่พระพุทธเจ้า หรือแก่เทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อัญเชิญมาในบริเวณพิธี นัยการใช้ดอกพุทประดับต้นหมากเบ็งเพราะดอกพุทเป็นดอกไม้ที่มีชื่อเรียกพ้องกับคำว่า พุท ที่หมายถึงพระพุทธเจ้า ดังนั้นดอกพุทจึงเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายว่าเป็นดอกไม้ที่ควรแก่ การนำมาถวายเป็นพุทบูชา และถวายแก่เทพเจ้า เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย

5.7 ฮ้านจอกแก้ว (แทนบูชา) สร้างขึ้นด้วยความเชื่อว่าเป็นสถานที่ประทับ ชั่วคราวสำหรับบรรดาเทวดาทั้งหลายที่ได้อัญเชิญมาจากทิศต่าง ๆ เพื่อมาร่วมฟังพระสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งข้างในประกอบด้วยจอกแก้วจำนวน 9 จอก เป็นสัญลักษณ์แทนเทวดา จากทิศทั้งแปดและอีกหนึ่งที่สำหรับมหาเทพหรือพระอิศวร

5.8 กระทงเก้าห้อง หรือกระทงเทวดานพเคราะห์ เป็นกระทงที่ทำขึ้นเพื่อเป็น เครื่องสักการบูชาแด่เทวดาโดยรวม เป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง รวมทั้ง เทวดาและเทพเจ้าต่าง ๆ นำมาถวายเป็นเครื่องสักการะ ส่วนการนำเครื่องสักการบูชาทั้งปวง ใส่ลงไปในห้องกระทงหรือในกระทงนั้นมีความหมายว่า ได้ถวายสักการบูชาแก่เทวดานพ เคราะห์ ซึ่งก็คือเทวดาประจำทิศทั้งแปดรวมทั้งเทวดาต่าง ๆ ตามคติในศาสนาพราหมณ์ ส่วน ที่ได้เว้นช่องไว้ตรงกลางของกระทง เป็นช่องสำหรับสักการบูชามหาเทพหรือพระอิศวรซึ่งเป็น ประธาน เพื่อทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อย ไม่ให้เทวดาประจำทิศแต่ละทิศมาแย่งเครื่อง

ลักษณะซึ่งกันและกัน และการถวายเครื่องสักการเทวดาประจำทิศผ่านกระทรง ยังเชื่อว่าเป็น การสะเดาะเคราะห์ให้แก่ผู้คน ให้หมดเคราะห์ หมดโรคหรือความโชคร้ายสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ หมด ลื่นไปได้ คือเมื่อเทวดาประจำทิศลงมารับเครื่องสักการบูชาในกระทรงแล้ว ก็เกิดความสุข พอดีใจจากนั้นก็ทำหน้าที่ปกป้องรักษาผู้คน รักษาบ้านเรือน รักษาหมู่บ้าน ช่วยขจัดปัดเป่าเรื่อง ร้ายต่าง ๆ ให้หายไปพร้อมทั้งประทานแต่ความโชคดี ความอุดมสมบูรณ์มาให้

5.9 กระทรงเวียงในทั้ง 4 กระทรง เป็นกระทรงที่จัดถวายแต่เทวดาประจำทิศใหญ่ทั้ง สี่ทิศที่เรียกว่า “ท้าวจตุโลกบาล” ได้แก่ ท้าวธตรฐ ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันออก ท้าววิรุฬหก ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศใต้ ท้าววิรูปักษ์ ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันตก และท้าวภูเวง (ท้าวเวสสุวรรณ) ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศเหนือ เชื่อว่าเทวดาเหล่านี้เป็นเทวดาที่รักษาทุกข์ สุข ของมนุษย์โลกไว้ทั้ง 4 ทิศ และทำหน้าที่ป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่มนุษย์โลกทั้งหลาย

5.10 กระทรงเวียงนอก เป็นกระทรงที่จัดถวายเจาะจงแต่เทวดาประจำทิศในแต่ละทิศ ทั้งแปด เชื่อว่าเพื่อให้เทวดาแต่ละทิศเกิดความพอใจ เมื่อเกิดความพอใจแล้วก็จะทำหน้าที่ปก ปักรักษาผู้คน รักษาบ้านเมือง ช่วยขจัดปัดเป่าเรื่องร้ายต่าง ๆ ให้หายไป และประทานให้เกิด ความโชคดี นำความอุดมสมบูรณ์มาให้

5.11 ต้นเสดกะสัด หรือต้นเศวตฉัตร การนำเศวตฉัตรมาประกอบในพิธีกรรม เห็ดเวียงนั้นตามคติดั้งเดิมถือว่าฉัตรเป็นเครื่องอิสริยยศสำหรับบุคคลชั้นสูง โดยเฉพาะ อิสริยยศสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ และการที่นำกระดาศหรือผ้ามาตัดทำฉัตรซ้อนเป็นชั้น ๆ ยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงที่อยู่ของเทวดาบนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ดังนั้นการประกอบพิธีกรรม เห็ดเวียง ของชาวบ้านหนองหลวงโดยเฉพาะเห็ดเวียงหมู่บ้าน มีการสวดอัญเชิญเทวดาให้มา ชุมนุมในระหว่างการประกอบพิธีกรรมประกอบกับฉัตรที่ห้อยไว้ภายในบริเวณพิธีก็มีความหมายเกี่ยวข้องกับสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่ประทับของเทวดาหรือเทพเจ้า การนำ เศวตฉัตรมาเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจึงเชื่อว่า สวรรค์ที่ประทับของเทวดาหรือเทพ เจ้าที่เสด็จมาร่วมพิธีกรรม และยังมีความหมายว่าฉัตรเป็นเครื่องประดับเกียรติยศที่ควรคู่แก่ การถวายแต่เทวดาหรือเทพเจ้า ที่ได้อัญเชิญมาในบริเวณสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียง

5.12 เครื่องอัฐบริวาร คือเครื่องใช้สอยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเชื่อว่าเป็น สิ่งของที่เป็นของสูงและเป็นมงคลเพราะเป็นสิ่งที่ต้องใช้ในการดำรงชีวิตของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาจึงเปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์แทนพระสงฆ์

5.13 เสื้อผ้าของผู้รับการเห็ดเวียง ชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่า การนำเอาเสื้อผ้า ของผู้รับการเห็ดเวียงมาเป็นเครื่องประกอบในพิธีเห็ดเวียงเพราะว่ามีคราบเหงื่อไคลหรือกลิ่น ตัวของเจ้าของเสื้อนั้นติดอยู่ เป็นสัญลักษณ์แทนตัวของผู้รับการเห็ดเวียง

5.14 ดาบ หอก ปืน เชื่อว่าเป็นเครื่องอิสริยยศของเทวดาและเทพเจ้าทั้งหลายเป็นเครื่องศัสตราวุธของเทวดา ดังนั้นด้วยความเชื่อดังกล่าวชาวบ้านจึงได้นำ ดาบ หอก ปืนมาเป็นประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็นเครื่องประดับเกียรติยศที่ควรคู่แก่การถวายแต่เทวดาหรือเทพเจ้าที่ได้อัญเชิญมาในบริเวณสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรมเสด็จเวียนเพื่อให้เทวดาและเทพเจ้าเหล่านั้นมีความพึงพอใจ และอีกนัยหนึ่งในพิธีกรรมเสด็จเวียนเสียนและเสด็จเวียนคนมีการใช้ดาบในการประกอบพิธีทำน้ำมนต์และสูตรถอดสูตรถอนมีความเชื่อว่าดาบสามารถไล่สิ่งชั่วร้าย ความอับมงคลทั้งหลายให้หายไปจากร่างกายและเรือนที่อยู่อาศัยได้ จึงใช้ดาบในการประกอบพิธีกรรมดังที่กล่าวมา

5.15 ซ่อ ชูง (ธง) ที่ปักในกระทงต่าง ๆ เชื่อว่าเป็นการแจ้งให้เทวดาได้ทราบว่าได้ประกอบพิธีกรรมเสด็จเวียนขึ้นอยู่ในสถานที่ที่มีช่อธงปักไว้นั้น และยังเชื่อว่าเป็นการบอกอาณาเขตของเทวดาแต่ละทิศที่ได้อัญเชิญให้ลงมาประทับในบริเวณที่ช่อและธงปักอยู่ เพื่อคอยเป็นผู้พิทักษ์รักษาบริเวณที่ประกอบพิธีกรรมเสด็จเวียนนั้นให้เป็นไปด้วยความราบรื่น

5.16 ด้ายสายสิญจน์ ในพิธีกรรมเสด็จเวียนแต่ละประเภทมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของการนำไปใช้ได้แก่ ฝ่ายอ้อมบ้าน (สายสิญจน์สำหรับรอบหมู่บ้าน) ฝ่ายอ้อมเสียน (สายสิญจน์สำหรับรอบเรือนที่อยู่อาศัย) และฝ่ายเสด็จเวียน ซึ่งด้ายสายสิญจน์นำมาใช้ในพิธีกรรมเสด็จเวียนมีการนำมาใช้โดยโยงล้อมรอบบริเวณพิธีโดยรอบ การโยงรอบทั้งหมดบ้าน การโยงรอบเรือนที่อยู่อาศัย และการโยงระหว่างอาจารย์ธรรมและผู้เข้ารับการเสด็จเวียน การนำด้ายสายสิญจน์มาใช้ในการประกอบพิธีกรรมเป็นที่นิยมทั้งในศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ โดยเชื่อว่าด้ายสายสิญจน์มีอำนาจในการคุ้มครองป้องกันสรรพอุบัตระอันตรายมิให้มาทำลายในการประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านหนองหลวงจึงนำด้ายสายสิญจน์มาล้อมปักปันเขตแดนให้รู้ว่า ภายในสายสิญจน์เป็นเขตแดนพุทธรักษา ธรรมรักษา และสังฆรักษา ปีศาจ หรือวิญญาณแห่งความชั่วร้ายก็มีอาจที่จะเข้าไปในบริเวณที่ล้อมรอบไว้ได้ และในการประกอบพิธีกรรมเสด็จเวียนยังใช้ ด้ายสายสิญจน์เข้ามาเป็นสิ่งที่ช่วยป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดจากการกระทำของภูต ผี ปีศาจ เชื้อสายสิญจน์เปรียบเสมือนชายเพชรวิเศษ ที่สามารถป้องกันสรรพอันตรายได้ทุกประการ และยังเชื่อว่าด้ายสายสิญจน์ที่อาจารย์ธรรมถือไว้แล้วโยงไปยังกระทงเครื่องสักการะ โยงผ่านไปยังเครื่องบูชาในขณะที่อาจารย์ธรรมสวดคาถานั้น ก็จะทำให้อำนาจของบทสวดสามารถแล่นไปตามด้ายสายสิญจน์ที่โยงไปยังสิ่งต่าง ๆ นั้นได้

5.17 ตุ่มน้ำมนต์ ในพิธีกรรมเสด็จเวียนหมู่บ้านเป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นสิริมงคล เพราะว่าเป็นน้ำที่ชาวบ้านจะนำกลับไปอาบที่บ้านของตนเองเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยเชื่อว่าน้ำมนต์ในตุ่มสามารถช่วยชำระล้างสิ่งไม่ดีอันเป็นเคราะห์ให้หมดไป ภายในตุ่มน้ำมนต์จะ

ใส่ จอก แหน หญ้าไซ อันเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ เพราะเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ในน้ำ และมีไม้ไขว้ตีนกา (ไม้มวงคล) ที่วางไขว้บนปากตุ่มน้ำมนต์ เป็นสัญลักษณ์แห่งเท้าของพระยาภาณุ เอก ผู้ให้กำเนิดครั้งแรกแห่งพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ในภัทรกัป คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ และพระศรีอาริยะ

5.18 ไม้พรมน้ำมนต์ ทำจากลำต้นของหญ้าคา เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงการปิดป่า สัตว์สิ่งชั่วร้ายและสิ่งที่เป็นอัปมงคลให้ออกไป อีกนัยหนึ่งหญ้าคาเป็นสัญลักษณ์แทนความอดทน ยั่งยืน เพราะว่าเป็นพืชที่มีความทนต่อดินฟ้าอากาศ และหญ้าคาเป็นที่รองนั่งของพระพุทธเจ้าในกาลตรัสรู้ เรียกว่ามหาโพธิบัลลังก์ ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่าหญ้าคาเป็นเครื่องกำจัดศัตรู เภทภัย ไรคา พญามารต่าง ๆ

5.19 จอกส้มจอกหวาน เป็นภาชนะสำหรับใส่แกงส้มแกงหวานทำจากใบขนุน หรือใบมะม่วงชาวบ้านเชื่อว่าใบขนุนเป็นสัญลักษณ์ของการค้าชุกคุดหนุนให้อยู่เย็นเป็นสุข มีอยู่มีกิน เพราะว่าต้นขนุนเป็นต้นไม้มงคลมาแต่โบราณเชื่อว่าจะช่วยค้าชุกคุดหนุนชีวิตให้มีแต่ความสุข คนในสมัยโบราณจึงมักนิยมปลูกต้นขนุนไว้บริเวณบ้าน และใบของขนุนและใบของมะม่วงมีลักษณะเรียบมันลื่น ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตราบรื่น ผ่านปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้อย่างไม่ติดขัดจึงใช้ใบของขนุนมาทำเป็นภาชนะใส่ของส้มของหวานในพิธีกรรม เพื่อที่จะให้ชาวปลาอาหารมีอยู่มีกินอย่างไม่ขาดให้เป็นไปอย่างราบรื่นเหมือนใบขนุน

5.20 รูปปั้นสัตว์ประเภทต่าง ๆ ตามความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงเชื่อว่าในทิศทั้งแปดมีสัตว์อยู่ประจำในแต่ละทิศ ดังนี้

ช้าง	เป็นสัตว์ประจำทิศเหนือ
วัว	เป็นสัตว์ประจำทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ครุฑ	เป็นสัตว์ประจำทิศตะวันออก
แมว	เป็นสัตว์ประจำทิศตะวันออกเฉียงใต้
ราชสีห์	เป็นสัตว์ประจำทิศใต้
เสือ	เป็นสัตว์ประจำทิศตะวันตกเฉียงใต้
นาค	เป็นสัตว์ประจำทิศตะวันตก
หนู	เป็นสัตว์ประจำทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

ชาวบ้านหนองหลวงแต่อดีตเชื่อถือสืบต่อกันมาว่า ในแต่ละทิศทั้งแปดทิศมีเทวดาและสัตว์ประจำทิศเป็นอารักษ์อยู่ประจำแต่ละทิศ เทวดาและสัตว์ประจำทิศเหล่านั้นก็จะบันดาลให้เกิดความสุขและบันดาลลมฝนให้ตกลงมา ดังนั้นการปั้นรูปสัตว์สัตว์ประจำทิศในการประกอบ

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกจึงเท่ากับเป็นการจำลองระบบจักรวาลซึ่งประกอบด้วยทิศทั้งแปดมาให้เห็น
 อย่างเป็นรูปธรรมและยังเป็นการเสริมสร้างให้พิธีกรรมมีความน่าศรัทธายิ่งขึ้น

5.21 รูปเทียน ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเชื่อว่ารูปและเทียนที่นำมาจุด
 เพื่อสักการบูชาในระหว่างประกอบพิธี ก็เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่
 อยู่บริเวณที่ประกอบพิธีกรรม และยังเชื่อว่าควันรูปและแสงเทียนคือสิ่งที่ใช้ติดต่อบetweenมนุษย์
 กับเทพเจ้า เทวดา หรือกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ไม่ว่าจะเห็นได้ด้วยตาเปล่าของมนุษย์ได้

5.22 ดอกไม้สีขาว เชื่อว่าเป็นสิแห่งความบริสุทธิ์ สะอาด สีขาวจะช่วยชะล้างสิ่งไม่
 ดีออกไปจากร่างกายของผู้รับการเฮ็ดเวียก และเชื่อว่าดอกไม้สีขาวเป็นของสูงเพราะเป็น
 สัญลักษณ์แก่การสักการบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าการนำดอกไม้สีขาวมาบูชาพระ
 หรือเทพเทวาทั้งหลาย จะสามารถบันดาลให้เกิดความสุขหมดยุขหมดโรคภัยไข้เจ็บ
 เหมือนดังสีขาวของดอกไม้ตัวเอง

5.23 ชันห้า คือการนำเอาดอกไม้สีขาวจำนวน 5 คู่ หรือจำนวน 10 ดอกหรือ 10
 ช่อ พร้อมกับเทียนจำนวนอย่างละ 5 คู่ ความหมายของชันห้า เป็นความหมายในเชิงสัญลักษณ์
 ที่มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในหมู่พุทธศาสนิกชนและมีความหมายตามคติทาง
 พระพุทธศาสนาว่าเป็นสัญลักษณ์ของรูปกับนามที่แยกออกไว้เป็นห้ากองคือ รูป เวทนา
 สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งสิ่งเหล่านั้นรวมกันเป็นชีวิตร่างกายของมนุษย์ การจัดชันห้ามา
 เป็นเครื่องสักการบูชา จึงเป็นการแสดงถึงการถวายสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายด้วยชีวิต
 และร่างกายโดยใช้ดอกไม้และเทียนเป็นสัญลักษณ์แทน

5.24 ใบไม้ ใบไม้ที่นำมาเป็นเครื่องสักการบูชา ได้แก่ ใบว่านชน (พลับพลึง) ใบ
 ว่านธรณีสาร ใบโกศล ใบหมากเขียบ (ใบของน้อยหน้า) เป็นต้น เชื่อว่าใบไม้เหล่านี้เป็นใบไม้
 มงคลและมีความหมายสื่อถึงการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้หมดไป เช่น ใบว่านชน (ใบ
 พลับพลึง) เป็นสัญลักษณ์ของการขจัดเคราะห์ให้ออกไปตามชื่อ ใบและดอกว่านธรณีสาร เป็น
 สัญลักษณ์ การขับไล่ และรอดพ้นจากสิ่งอัปมงคลเสนียดจัญไรต่าง ๆ เพราะลักษณะของดอก
 จะอยู่ใต้ใบ ชาวบ้านเชื่อว่าว่านธรณีสารสามารถแผ่อิทธิพลคุ้มครองให้รอดพ้นจากมนต์ดำ
 เสนียดจัญไรต่าง ๆ ได้ เหมือนกับใบของว่านที่ช่วยปกป้องแสงแดดและเม็ดฝนให้แก่ดอกของ
 มันเอง ใบโกศล เป็นสัญลักษณ์ ช่วยคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข เพราะชื่อพ้องกับคำว่า “กุศล”
 หมายถึงความฉลาดในการสร้างคุณงามความดี อันจะส่งผลให้เกิดความสุข ใบหมากเขียบ (ใบ
 น้อยหน้า) เป็นสัญลักษณ์ของการขับไล่สิ่งอัปมงคล เสนียดจัญไรทั้งหลายให้ออกไปจาก
 ร่างกาย และที่อยู่อาศัย เพราะในสมัยอดีตชาวบ้านหนองหลวงนำใบมากำจัดเหา และอีกนัย
 หนึ่งคำว่า “เขียบ” เมื่อพูดตามภาษาท้องถิ่นของชาวบ้านออกเสียงคล้ายกับคำว่า “เหยียบ”

เชื่อว่าเป็นการเหยียบเคราะห์หรือสิ่งไม่ดีให้หมดไป ดังนั้นการที่ได้ใช้ใบไม้ดังกล่าวมาเป็นเครื่องสักการบูชา ก็เพื่อเป็นการสร้างความเป็นสิริมงคลให้เกิดขึ้นในการประกอบพิธีกรรม และยังถือว่าใบไม้เหล่านั้นคือใบไม้แห่งความเป็นสิริมงคลควรแก่การนำมาสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้อัญเชิญมาในการประกอบพิธีกรรม

5.25 ต้นกล้วย เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญงอกงามและความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้าน เพราะกล้วยเจริญเติบโตได้ง่ายและแตกหน่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด และการนำต้นกล้วยมาเป็นใช้เป็นเครื่องประกอบหรือประดับในบริเวณประกอบพิธีก็เพื่อความ เป็นสิริมงคล และความอุดมสมบูรณ์นั่นเอง

5.26 ต้นอ้อย เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความสุข เพราะอ้อยเป็นพืชที่ให้ความหวานและทำเป็นน้ำตาลได้ จึงเปรียบเทียบความหวานของอ้อยเหมือนกับความสุข และอีกนัยหนึ่งมีความเชื่อว่าอ้อยเป็นพืชที่เกี่ยวกับเทพเจ้าหรือเทวดามาก่อนเป็นพืชที่มีอยู่ในแดนสวรรค์ ดังนั้นชาวบ้านหนองหลวงจึงมีความเชื่อว่าอ้อยเป็นอาหารทิพย์อย่างหนึ่งของชาวสวรรค์ที่มีอยู่บนโลกมนุษย์ จากความเชื่อที่ว่าอ้อยเป็นพืชสวรรค์จึงทำให้ผู้คนนิยมนำต้นอ้อยมาใช้ปักในบริเวณที่ประกอบพิธีกรรม

5.27 กล้ามะพร้าว กล้าหมาก เป็นสัญลักษณ์ของจุดเริ่มต้นที่จะเจริญรุ่งเรืองต่อไปเรื่อย ๆ เหมือนกับการเจริญเติบโตของกล้ามะพร้าว กล้าหมาก และมะพร้าวเป็นพืชที่มีจั่นหรือมีดอก เมื่อเริ่มออกดอกช่อหนึ่ง จะมีหลายดอกจัดเป็นพวง เมื่อออกผลก็มีผลมากมาย ซึ่งเรียกว่าทะลาย จากคุณสมบัติดังกล่าวทำให้มะพร้าวเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์แห่งผลผลิตทางการเกษตร อีกนัยหนึ่งผลของมะพร้าวและหมากนั้นเกิดอยู่บนที่สูง ถือว่าเป็นของที่เก็บได้ยากจึงเหมาะที่จะนำถวายแต่เทวดาผู้ที่อยู่สวรรค์

5.28 ดอกบัว เป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา เพราะชาวบ้านหนองหลวงมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงได้นำดอกบัวมาเป็นเครื่องประกอบพิธีเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชาวบ้าน และอีกนัยหนึ่ง ดอกบัวเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ในน้ำ จึงเป็นสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์ทางน้ำ

5.29 ส้มป่อย การนำฝักส้มป่อยมาใช้ในพิธีกรรมเข็ดเวียกมีความเชื่อว่า ส้มป่อยเป็นสัญลักษณ์ของการปลดปล่อยเคราะห์ทั้งหลายให้หมดไปจากชีวิต จากบ้านเรือน และจากหมู่บ้าน และเชื่อว่าสามารถปัดเสนียดจัญไรได้ และอีกอย่างหนึ่งคือคำว่า ป่อย พ้องกับคำว่าปลดปล่อย คือปลดปล่อยเคราะห์ให้หมดไปนั่นเอง

5.30 แกงส้มทำจากหน่อไม้ดอง เป็นอาหารที่ชาวบ้านหนองหลวงนิยมรับประทาน จึงเชื่อว่าเทวดาก็น่าจะชอบเหมือนกันจึงใช้เป็นเครื่องเช่นสังเวียให้แก่เทวดาทั้งหลาย และอีก

นัยหนึ่งแกงส้มที่ทำจากหน่อไม้คองชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของการมีกินมีใช้ และยาวนาน เพราะว่าหน่อไม้คองเป็นอาหารที่เก็บไว้กินได้นานนับปีโดยไม่เสีย เป็นภูมิปัญญาของคนในสมัยก่อน ดังนั้นการใช้หน่อไม้คองมาเป็นของเซ่นไหว้เทวดาก็เพื่อให้ท่านได้ช่วยให้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ มีกินอย่างไม่ขาด

5.31 แกงหวาน ทำจากมะละกอหรือแกงผักใส่น้ำตาล เชื่อว่าเป็นอาหารที่เทวดาชอบ และเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความสุกและความรัก เพราะว่าอาหารที่หวานไม่ว่าคนหรือสัตว์ ก็ชอบรับประทาน อาหารเกือบทุกชนิดมีส่วนผสมของรสหวานเจือปนอยู่ ทำให้รสชาติอาหารอร่อย เช่น ขนมต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อได้กินเข้าไปก็ยอมทำให้มีความสุข หรือแม้แต่การดำเนินชีวิตถ้ามีความสุขก็จะเรียกว่า หวาน ถ้าชีวิตมีปัญหาอุปสรรคไม่มีความสุข ก็จะเรียกว่า ขมขื่น เป็นต้น ดังนั้นก็เชื่อว่าเทวดาก็ชอบอาหารที่มีรสหวานเหมือนกัน

5.32 เมียง หมาก พลุ และบุหรี เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความเคารพนับถือและแสดงการต้อนรับด้วยความยินดียิ่ง ในที่นี้หมายถึงการแสดงความเคารพนับถือและต้อนรับเทวดาทั้งหลาย เพราะว่าในสมัยอดีตเป็นของคบเคี้ยวที่ชาวไทยอีสานสมัยโบราณใช้ในการต้อนรับผู้มาเยือน และใช้แสดงความเคารพนับถือ เช่น ลูกศิษย์มอบให้อาจารย์ ภรรยามอบให้สามี ลูกหลานมอบให้ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น และอย่างหนึ่งโดยทั่วไปของชาวบ้านหนองหลวงในอดีตนิยมเคี้ยวหมาก รับประทานเมียง และสูบบุหรีกันอยู่โดยทั่วไป ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงเชื่อและเข้าใจว่าเทวดาหรือเทพเจ้าต่าง ๆ ก็น่าจะนิยมด้วยเช่นกัน จึงได้จัดใส่ไว้เป็นเครื่องเซ่นสังเวย

5.33 ข้าวตอกแตก (ข้าวเปลือกคั่ว) เป็นสัญลักษณ์ของการหมดไปแห่งเคราะห์ทั้งหลายทั้งปวงไม่ให้เกิดขึ้นได้อีก เหมือนลักษณะของข้าวตอกแตกที่ทำจากข้าวเปลือกที่คั่วแล้วไม่สามารถงอกขึ้นเป็นต้นข้าวได้อีกต่อไป เพราะถูกความร้อนจนแตกออก การประกอบพิธีกรรมเซ่นเซียดเปรียบเสมือนการคั่วข้าวเปลือก และเมื่อประกอบพิธีกรรมเป็นที่เรียบร้อยแล้วสิ่งอุปมงคลทั้งหลายเปรียบเสมือนข้าวตอกแตกที่ถูกความร้อนแล้วแตกออกไป

5.34 ข้าวเปลือก ข้าวสาร เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของผลผลิตที่ได้จากความสมบูรณ์ของธรรมชาติ เป็นเครื่องหมายแทนความกินดีอยู่ดี มีกินมีใช้ของชาวบ้านทุกคน

5.35 ข้าวสีต่าง ๆ เป็นเครื่องเซ่นสังเวยเทวดาประจำทิศต่าง ๆ ชาวบ้านเชื่อว่าข้าวสีต่าง ๆ อันได้แก่สีด้า สีแดง สีเหลือง และสีขาวเป็นอาหารที่เทวดาชื่นชอบ ดังนั้นเพื่อที่จะทำให้เทวดาทั้งหลายพึงพอใจจึงได้จัดหามาเป็นเครื่องเซ่นสังเวย โดยมีความเชื่อว่าบรรดาเทวดาทั้งหลายจะช่วยดลบันดาลให้เกิดความสุข อีกนัยหนึ่งการที่มีต่าง ๆ แสดงถึงการจำแนกสิ่งของที่ถวายเทวดาแต่ละทิศ ให้เห็นว่าแตกต่างกัน

เครื่องประกอบพิธีเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน ของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนา และเทวดาผู้ปกป้องรักษาหมู่บ้านตามคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ รวมถึงบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ความเป็นอยู่ของท้องถิ่นในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมยุคสมัยนั้น ๆ และเครื่องประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการสื่อสารของชาวบ้านหนองหลวงผ่านพิธีกรรมเฮ็ดเวียกที่ใช้เครื่องเช่นโห่บูชาเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดความหมายแทนสิ่งที่กำหนดขึ้นในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกความหมายและความเชื่อที่ปรากฏผ่านสัญลักษณ์ในพิธีกรรมจึงแสดงให้เห็นถึงวิธีการสื่อสารของมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่มนุษย์ไม่สามารถติดต่อสื่อสารได้โดยตรงจึงต้องสื่อผ่านสัญลักษณ์ในพิธีกรรมแทน

การดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกและความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในหมู่บ้าน เกิดจากปัจจัยหลายอย่างที่คอยเกื้อหนุน ส่งเสริมให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกตามความเชื่อดังอยู่ ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องนี้ทำให้ทราบว่าปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง เกิดจากปัจจัยหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีบทบาทและหน้าที่สำคัญต่อหมู่บ้านและชาวบ้านหนองหลวง ได้แก่

1.1 พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเป็นเครื่องมือที่สร้างสัมพันธภาพระหว่างคนในกลุ่มชน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อและสังคมทำให้เกิดความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ อาทิ ความสัมพันธ์ด้านครอบครัว เมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวมีปัญหาหรือไม่สบาย ทำให้คนในครอบครัวมีความกังวลใจไปด้วย ทุกคนในครอบครัวต้องมีส่วนร่วมช่วยกันปรึกษาหารือหาทางแก้ไข และอาจารย์ธรรมก็ทำการดูวันเดือนปีเกิด ทำนายทายทักโชคชะตาให้บุตรหลาน เมื่อรู้ว่ามิเหตุไม่ดีก็จะทำการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ทุกคนในครอบครัวร่วมกันหาอุปกรณ์ในการจัดทำพิธี ไม่มีใครขัดแย้งหรือโต้แย้งกัน ทำให้เป็นผลดีในด้านความอบอุ่นในครอบครัว เมื่อมีการทำพิธีกรรมเฮ็ดเวียกในครอบครัว ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการให้กำลังใจจัดหาอุปกรณ์เพื่อมาประกอบพิธีกรรม เมื่อผู้รับการเฮ็ดเวียกมีอาการดีขึ้นทำให้ครอบครัวมีความสุข และประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่ ในความสัมพันธ์ด้านกลุ่มชน เช่นในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน จากการที่ผู้วิจัยได้ร่วมพิธีกรรมตั้งแต่ต้นนั้นพบว่าในช่วงการเตรียมงานผู้ชายในหมู่บ้านจะมาช่วยกันสร้างปะรำพิธี จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละ

ประเภท ขณะทำงานทุกคนต่างก็ช่วยกันทำงานอย่างขยันขันแข็ง พุดคุยกันอย่างสนุกสนาน ผู้หญิงก็จะช่วยกันทำกับข้าวเพื่อเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน ส่วนผู้สูงอายุบางคนทีพอจะช่วยงานได้ก็จะนั่งล้อมวงจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมประเภทต่าง ๆ และมีการพุดคุยถามไถ่สารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน ผู้สูงอายุบางคนก็จะมานั่งให้กำลังใจและให้คำปรึกษาแนะนำต่าง ๆ ทั้งหมดนี้เป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน แสดงให้เห็นถึงพลังความสามัคคีและสัมพันธภาพระหว่างคนในกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี

1.2 พิธีเฮ็ดเวียกสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านหนองหลวง พิธีกรรมเฮ็ดเวียก เป็นพิธีกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้านหรือผู้เข้ารับการเฮ็ดเวียกได้เกิดความรู้สึกมีความมั่นใจ มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตต่อไปได้ เช่น ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านเครื่องประกอบพิธีส่วนใหญ่เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ในด้านพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำฝน เมื่อได้ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านแล้วจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตทางการเกษตรจะดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยลดบันดาลความอุดมสมบูรณ์มาให้ ช่วยขจัดทุกข์บำรุงสุขตามความเชื่อได้อีกด้วย จึงถือได้ว่าพิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีส่วนในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้านพร้อมที่จะดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพด้วยความสบายใจ และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาหรืออุปสรรคได้อย่างมั่นใจ และในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกแต่ละประเภทนั้นทั้งถ้อยคำในบทเฮ็ดเวียกที่มีการกล่าวอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพื่ออัญเชิญให้มาช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและมาช่วยรับเอาเคราะห์เข็ญเวรภัยของผู้รับการเฮ็ดเวียกไป รวมถึงมีการกล่าวคำที่เป็นมงคล และถ้อยคำชมชูสิ่งที่ทำให้เกิดเคราะห์ต่าง ๆ พิธีกรรมที่จัดขึ้นมีลักษณะเป็นพิธีการซึ่งดำเนินการอย่างมีระบบและขั้นตอนที่เป็นไปตามลำดับ เป็นสิ่งที่สร้างความศรัทธาให้แก่ผู้เข้ารับการเฮ็ดเวียก อีกทั้งเครื่องประกอบพิธีล้วนได้รับการเลือกสรรจัดทำเป็นอย่างดีมีความละเอียดอีกทั้งต้องใช้ความวิริยะเอาใจใส่ในการตระเตรียมเพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอาจารย์ธรรมผู้นำประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและเชื่อถือจากชาวบ้านหนองหลวงรวมทั้งคนในต่างถิ่น จึงทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเป็นกำลังใจและเป็นที่ยึดมั่นใจของชาวบ้านว่าสามารถช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายอัปมงคลทั้งหลายได้

1.3 พิธีกรรมเฮ็ดเวียกสอนให้ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความกตัญญู ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ ญาติพี่น้องหรือผู้มีพระคุณที่ตนนับถือ เช่น ในกรณีเมื่อคนในครอบครัวหรือญาติ พี่น้องเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดความไม่สบายใจ ผู้ที่อยู่ในฐานะลูกหรือหลานจะรีบช่วยกันแก้ไขเบื้องต้นคือให้กำลังใจ เพราะกำลังใจจากคนในครอบครัวนับว่าเป็นยารักษาที่สามารถรักษาอาการป่วยทางใจได้ดีที่สุด

จากนั้นก็จะไปปรึกษาสอบถามอาจารย์ธรรมให้ช่วยทำนายดู ดวงชะตาให้ เมื่อทำนายว่ามีเคราะห์ก็จะจัดพิธีกรรมเห็ดเวียงให้ การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงถึงความกตัญญูที่ลูกหลานมีต่อบิดา มารดา บรรพบุรุษที่ยังมีชีวิตอยู่ และอีกตัวอย่างหนึ่งที่เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความกตัญญูคือ “พาแจก” ในพิธีกรรมเห็ดเวียงหมู่บ้าน ซึ่งพาแจกนี้เป็นสำหรับภัตตาหารที่ถวายแด่พระสงฆ์รูปแรก เพื่อถวายอุทิศเจาะจงไปถึงบรรพบุรุษของหมู่บ้าน เป็นการแสดงถึงความเคารพ กตัญญู ที่ลูกหลานยังมีต่อบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว

1.4 พิธีกรรมเห็ดเวียงสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ชาวบ้าน พิธีกรรมเห็ดเวียงของชาวบ้านหนองหลวงเป็นพิธีกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งในด้านของเครื่องประกอบพิธี เช่น ช่อ ชุง (ชง) จะทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกลักษณะคล้ายไม้ตอก ช่อ ชุง แต่ละหลักทำเป็นปากสามรอย แต่ละรอยมีสามปาก ถ้าปากขึ้นเรียกว่าช่อ ถ้าปากลงเรียกว่าช่อ พาบุญคุณ โขยหมากแจก ฮ้านจอกแก้ว เป็นต้น ด้านขั้นตอนการประกอบพิธี เช่น ขั้นตอนการส่งกระทงในพิธีเห็ดเวียงส่งราหุมิแนวปฏิบัติว่าถ้าผู้รับการเห็ดเวียงส่งราหุมิอายุไม่เกิน 45 ปีเวลาส่งกระทงหรือวางกระทงบนพื้นดินจะพูดว่า “บูชาเจ้ากู บูชาพระราหุ” แต่ถ้ามีอายุเกิน 45 ปีจะพูดว่า “สะ” (ปล่อย) คำเดียว และสิ่งที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดประการหนึ่งคือ เนื้อหาบทสวดและสำเนียงการสวดที่เป็นภาษาถิ่นหรือที่ชาวบ้านหนองหลวงเรียกว่า “ภาษาไทดำ” จากตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นว่าพิธีกรรมเห็ดเวียงของชาวบ้านหนองหลวงมีลักษณะเฉพาะถิ่นทำให้ชาวบ้านหนองหลวงเกิดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในพิธีกรรมของตน และต้องการให้พิธีกรรมนี้ดำรงอยู่ตลอดไป

1.5 พิธีกรรมเห็ดเวียงเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ทำบุญ เนื่องจากชาวบ้านหนองหลวงทั้งหมดนับถือพระพุทธศาสนา มีนิสัยชอบทำบุญ ทำทาน ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่าการบริจาคทรัพย์ วัตถุสิ่งของจะทำให้เกิดอานิสงส์ จะเห็นได้ในพิธีกรรมเห็ดเวียงหมู่บ้าน ชาวบ้านแต่ละครอบครัวมีจิตศรัทธานำจตุปัจจัย รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ มาร่วมบริจาคในการจัดพิธีด้วย การกระทำเช่นนี้จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พิธีกรรมเห็ดเวียงยังดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน เพราะเป็นไปตามนิสัยและความเชื่อของชาวบ้านที่ชอบทำบุญทำทานอยู่เป็นประจำ

1.6 พิธีกรรมเห็ดเวียงมีผู้ควบคุมให้ชาวบ้านปฏิบัติตาม การควบคุมชาวบ้านให้ปฏิบัติตาม เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งเสริมให้พิธีกรรมและความเชื่อดำรงอยู่ได้ เพราะความเชื่อคือสิ่งที่ เป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้ การที่ชาวบ้านจะเชื่อในสิ่งใด ๆ จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้เห็น รวมทั้งจะต้องมีผู้ที่คอยควบคุมให้ชาวบ้านรุ่นต่อ ๆ มาได้ประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อเหล่านั้น โดยผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมให้ชาวบ้านได้ปฏิบัติตามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ

ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน อาจารย์ธรรม ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา บุคคลเหล่านี้นอกจากจะคอยควบคุมให้กลุ่มชนปฏิบัติตามแล้ว ยังควบคุมผ่านกระบวนการที่เป็นเรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ว่าเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่สามารถดลบันดาลให้เกิดผลดี หรือผลร้ายแก่ตัวบุคคล หรือหมู่บ้านได้

2. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีการถ่ายทอดความเชื่อ

การถ่ายทอดความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่นเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่ส่งเสริมให้ความเชื่อและพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวงยังคงดำรงอยู่ในหมู่บ้าน ด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ของชาวบ้านหนองหลวง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดโดยผ่านกระบวนการที่ถูกผสมผสานกลมกลืนอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ผ่านการประพฤติปฏิบัติและยอมรับตามระเบียบแบบแผนของความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกนั้น โดยกระบวนการถ่ายทอดความเชื่อจะผสมรวมอยู่ในการกระทำแบบอย่างของผู้อาวุโส ผ่านวิธีการสั่งสอน ผ่านกระบวนการบอกเล่าจากผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่ถ่ายทอดมาอย่างสมาชิกในหมู่บ้าน หรือสมาชิกในครอบครัว จากรุ่นหนึ่งมาสู่อีกหนึ่ง ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดนี้เป็นกลไกสำคัญที่จะคอยผลักดันให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวงยังสามารถดำรงอยู่ในหมู่บ้านได้ และความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกก็ยังคงอยู่ต่อไปถ้าหากชาวบ้านหนองหลวงยังให้ความสำคัญกับกระบวนการถ่ายทอดเหล่านี้ ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความเชื่อจะเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน อาจารย์ธรรม ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา ซึ่งมีการประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียก ผ่านขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบต่อมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่ครั้งอดีต ซึ่งการถ่ายทอดความเชื่อถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ความเชื่อในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกนั้นยังคงดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งสืบไป

3. ชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านหนองหลวง ที่ว่าด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ เวทย์มนต์คาถา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า ผีसाง เทวดา เคราะห์ดี เคราะห์ร้าย เป็นต้น ที่ส่งผลต่อสภาพความมั่นคงทางด้านจิตใจ ซึ่งพิธีกรรมเฮ็ดเวียกที่จัดขึ้นนั้น จัดขึ้นตามความเชื่อความศรัทธาและความประสงค์ของชาวบ้านทุกช่วงวัย เพื่อสะเดาะเคราะห์ทั้งหลายให้หมดไป โดยมีเหตุผลประการสำคัญคือ เมื่อได้ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย เกิดความสบายใจ มีความอยู่ดีกินดี เป็นต้น

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นการศึกษาด้านคติชนในสังคมที่สืบต่อกันมาผ่านระบบความเชื่อ และสะท้อนออกมาในรูปแบบพิธีกรรม โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในสองลักษณะ คือ ข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม แล้วนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีความเชื่อเรื่องหนึ่ง ที่เหมือนกับชาวอีสานโดยทั่วไปคือความเชื่อเรื่องเคราะห์ โดยในหมู่บ้านหนองหลวงมีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเคราะห์ที่เรียกว่า “พิธีกรรมเฮ็ดเวียก” ซึ่งมีการประกอบพิธีขึ้น ทั้งที่เรือนหรือที่อยู่อาศัยและบริเวณศูนย์กลางของหมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่มีมาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน โดยมูลเหตุเนื่องมาจากมีเหตุการณ์ไม่ปกติ เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ในเรือนที่อยู่อาศัย และตัวของบุคคลแต่ละคนเอง ด้วยเหตุนี้จึงมีการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกขึ้น ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่มีที่มาจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยครั้ง พุทธกาล ผนวกกับความเชื่อเรื่องเคราะห์ และความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน ได้อย่างกลมกลืน
2. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน (เรือน) หรือบ้านที่อยู่อาศัย เป็นพิธีกรรมสวดอุบาทว์ ซึ่งจะสวดในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในครอบครัว ที่ทำให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย อยู่อย่าง ไม่มีความสุข มีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้น เช่น งู ตัวแลน หรือสัตว์ป่า เข้าเรือน นิ่งข้าวกลายเป็นข้าว สีแดง นิ่งข้าวแล้วหม้อข้าวคว่ำ ฟ้าผ้าเรือนหรือบริเวณที่อยู่อาศัย อีกาบินมาจับหลังคาเรือน ฯลฯ สิ่งที่ไม่ดีเหล่านี้เรียกว่า อุบาทว์ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำพิธีเฮ็ดเวียกเฮียน
3. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่งของชาวบ้าน หนองหลวง เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวของบุคคลโดยตรงคือ มีการเจ็บป่วย ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ มีความทุกข์ร้อนใจ รวมทั้งเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนยัง แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกต่ออายุ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเมื่อมีเหตุไม่ดีเกิดขึ้นกับบุคคล และพิธีกรรมเฮ็ดเวียกส่งราหู ในบรรดาพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนทั้ง 3 ประเภท พิธีกรรม เฮ็ดเวียกส่งราหูเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านหนองหลวงนิยมทำมากที่สุด

องค์ประกอบของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกทั้ง 3 ประเภทมีองค์ประกอบของพิธีกรรม 4 องค์ประกอบคือ

1. บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรม ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านมีบุคคลที่เข้าร่วมในพิธีแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายแรกคือ ผู้ทำพิธี ซึ่งมีทั้งผู้นำฝ่ายพระสงฆ์และผู้นำฝ่ายฆราวาสคือ มัคทายก และอีกฝ่ายหนึ่งคือ ผู้เข้าร่วมพิธีคือ ชาวบ้านหรือผู้มีเคราะห์ ในส่วนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนและพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน มีบุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกรรมอยู่ 3 ฝ่ายคือ ผู้ทำพิธีคือ อาจารย์ธรรม ผู้รับการเฮ็ดเวียก และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ซึ่งส่วนมากเป็นญาติพี่น้องของผู้รับการเฮ็ดเวียก

2. สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม แบ่งเป็น 3 แห่งตามประเภทของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกได้แก่ สถานที่แรกคือ ทางสามแพร่งหรือบริเวณศูนย์กลางของหมู่บ้าน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน สถานที่แห่งที่สองคือ เรือนหรือที่พักอาศัย เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน และสถานที่แห่งที่สามคือ ที่เรือนของอาจารย์ธรรม เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน ซึ่งพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนนี้สามารถประกอบพิธีได้ทั้งที่เรือนของผู้รับการเฮ็ดเวียกหรือที่เรือนของอาจารย์ธรรม

3. วันเวลาในการประกอบพิธีกรรม ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านจัดขึ้นในช่วงประมาณเดือน 7 คือ เดือนมิถุนายนของทุกปี จัดพิธีอยู่ 3 วัน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนมีการถือฤกษ์ยามคือ ในตอนเช้าเวลาใดก็ได้แต่ต้องให้การประกอบพิธีกรรมเสร็จก่อนเที่ยงวัน โดยจะนิยมกระทำเฉพาะในวันอังคาร วันพฤหัสบดี หรือวันเสาร์เท่านั้น ส่วนพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน กำหนดวันเหมือนกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน แต่ไม่กำหนดเวลาจะเป็นเวลาใดก็ได้

4. เครื่องประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก พิธีกรรมเฮ็ดเวียกทั้ง 3 ประเภทมีเครื่องประกอบพิธีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันดังนี้

4.1 พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านเครื่องประกอบพิธีกรรมที่สำคัญได้แก่ พานบุญคุณ (พานมงคล) โขยบูชา (กรวยบูชา) โขยคาย กระทงจอกแก้ว ต้นหมากเบ็ง เทียนเวียนหัว เทียนใต้ (เทียนสำหรับใช้จุดในพิธี) ชันใส่น้ำเพื่อทำนํ้ามนต์ ไม้พรมนํ้ามนต์ โขยหมากแจกหรือบั้งแจก ตุ่มใส่น้ำเพื่อทำนํ้ามนต์ ฝ่ายอ้อมบ้าน ฝ่ายชะตาบ้าน ต้นเสดกะสัตหรือต้นเศวตฉัตร เครื่องประกอบสี่ทิศ ฮ้านจอกแก้ว กระทงเก้าห้อง กระทงเวียงใน กระทงเวียงนอก คุทรายแสะ และคูนํ้ามนต์

4.2 พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน เครื่องประกอบพิธีที่สำคัญได้แก่ กระทงหน้าวัว กระทงเทวดานพเคราะห์ ชันคาย เครื่องอัฐบริขาร ถังน้ำสำหรับทำนํ้ามนต์ พาเข้า (สำหรับ

อาหาร) ฝ่ายอ้อมเสียน ฝ่ายเฮ็ดเวียก ฝ่ายผูกแขน เลื้อผ้าของผู้รับการเฮ็ดเวียก มีดดาบ และเทียนเวียนหัว

4.3 พิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกสงฆราหูที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้น เครื่องประกอบพิธีที่สำคัญได้แก่ ชั้นคาย ถังสำหรับทำนํ้ามนต์ ฝ่ายเฮ็ดเวียก ฝ่ายผูกแขน มีดดาบ เทียนเวียนหัว และกระทงสงฆราหู

ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

ขั้นตอนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกทั้ง 3 ประเภท แบ่งได้ดังนี้

1. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน มีขั้นเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการ และขั้นตอนหลังเสร็จสิ้นพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 3 วันคือ ขั้นเตรียมการวันที่หนึ่งรวบรวมเงินบริจาค สร้างปะรำพิธี เตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จัดเครื่องรับรองสำหรับพระสงฆ์ จัดตั้งพระพุทธรูปและเครื่องบูชา เตรียมภาชนะสำหรับทำนํ้ามนต์ เตรียมเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ เตรียมเครื่องไทยธรรม เตรียมอาหารหวานคาวสำหรับเลี้ยงชาวบ้าน จากนั้นเข้าสู่ขั้นตอนการดำเนินการประกอบด้วย ขั้นตอนการบูชาพระรัตนตรัย ขั้นตอนการเจริญพระพุทธรูปมนต์ ขั้นตอนการทำนํ้ามนต์ ขั้นตอนการถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ขั้นตอนหลังจากการเจริญพระพุทธรูปมนต์ในวันที่สอง ขั้นเตรียมการ เริ่มตั้งแต่การเตรียมกระทงสำหรับสะเดาะเคราะห์และส่งเคราะห์ การขอมลีส้มและสั้ดุง การจัดเตรียมจอกส้มจอกหวาน ในส่วนขั้นตอนการดำเนินการมีลำดับขั้นตอนเหมือนกับคืนวันแรกทุกประการ ในวันที่สามซึ่งเป็นวันสุดท้าย มีขั้นเตรียมการโดยเริ่มตั้งแต่การปักช่อปักธูปรอบกระทงแต่ละประเภท การนับเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ การจัดการวางกระทงตามจุดต่าง ๆ การเตรียมสถานที่ตั้งกบาตร การเตรียมอาหารหวานคาว การเตรียมคุทรายแสบและคูนํ้ามนต์ และการเตรียมฝ่ายชะตาบ้าน ในส่วนขั้นตอนการดำเนินการในวันที่สามประกอบด้วย ขั้นตอนการบูชาพระรัตนตรัย ขั้นตอนการเจริญพระพุทธรูปมนต์ ขั้นตอนการทำนํ้ามนต์ ขั้นตอนการตั้งกบาตร ขั้นตอนการแสดงธรรม ขั้นตอนการต่อชะตาบ้าน ขั้นตอนการถวายเครื่องไทยธรรม ขั้นตอนการประพรมนํ้าพระพุทธรูปมนต์ ขั้นตอนการสวดกระทง ขั้นตอนการส่งกระทง ขั้นตอนการล้อมฝ้ายอ้อมบ้าน และในส่วนของขั้นตอนหลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม เป็นขั้นตอนการทำความสะอาดบริเวณสถานที่ประกอบพิธี และการนำกรวดทราย นํ้ามนต์ ฝ้ายผูกแขน มาที่เรือนหรือที่อยู่อาศัย

2. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเสียน มีขั้นเตรียมการประกอบด้วย การเตรียมสถานที่ การเตรียมเครื่องประกอบบูชา การจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภท โดยมีขั้นตอนการดำเนินการได้แก่ ขั้นตอนการบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ ขั้นตอนการป่าวเทวดา ขั้นตอนการยอขันดอกไม้หรือบูชาดอกไม้ ขั้นตอนการอาราธนาธรรม ขั้นตอนการทำนํ้ามนต์

ขั้นตอนการจำคิง ขั้นตอนการสูตรถอดสูตรถอน ขั้นตอนการสวดบทเห็ดเวียกเสียน ขั้นตอนการประพรมน้ำมนต์ ขั้นผูกแขน และขั้นการล้อมเรือนด้วยกระทงและฟ้าย้อมเสียน

3. พิธีเห็ดเวียกส่งราหู มีขั้นเตรียมการประกอบด้วย การเตรียมสถานที่ การเตรียมกระทงเห็ดเวียกส่งราหู การจัดเตรียมเครื่องประกอบบูชา เครื่องเซ่นไหว้ และสิ่งของต่าง ๆ และการจัดวางเครื่องประกอบพิธีกรรม ในขั้นตอนการดำเนินการประกอบด้วยขั้นตอนการบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขั้นตอนการป่าวเทวดา ขั้นตอนการยอขันดอกไม้หรือบูชาดอกไม้ ขั้นตอนการอาราธนาธรรม ขั้นตอนการทำน้ำมนต์ ขั้นตอนการจำคิง ขั้นตอนการสวดบทเห็ดเวียกส่งราหู ขั้นตอนการสะน้ำส้มป่อย ขั้นตอนการส่งกระทง ขั้นการผูกแขน และขั้นประพรมน้ำมนต์

ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อพิธีกรรมเห็ดเวียก

ความเชื่อในพิธีกรรมเห็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่าในพิธีกรรมเห็ดเวียกมีการผสมผสานความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิมคือ สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยความเชื่อในพิธีกรรมเห็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ประกอบด้วย

1. ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อการจัดพิธีกรรมเห็ดเวียก ชาวบ้านเชื่อว่าผู้ที่ได้ผ่านพิธีกรรมเห็ดเวียกแล้วจะทำให้จิตใจจะสบาย อบอุ่นใจ ร่างกายมีสภาพที่ดีขึ้น และจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายและอำนวยความสะดวกพรให้ประสบแต่สิ่งที่ดีงาม โดยแยกความเชื่อแต่ละพิธีกรรมออกเป็น

1.1 ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อการจัดพิธีกรรมเห็ดเวียกหมู่บ้าน โดยชาวบ้านมีความเชื่อต่อพิธีกรรม 3 เรื่องผสมผสานกัน คือ เรื่องที่หนึ่งความเชื่อเรื่องศาสนาที่เชื่อว่าพิธีกรรมเห็ดเวียกหมู่บ้านนี้มีที่มาจากตำนานในทางพระพุทธศาสนา เรื่องที่สองความเชื่อเรื่องการนับถือเทวดาประจำหมู่บ้านที่เชื่อว่าท่านเหล่านี้จะช่วยปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้มีความสุข รอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ มีชีวิตยืนยาว ในขณะที่เดียวกันกับบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตทางการเกษตรดีตามที่คาดหวัง และเรื่องที่สามความเชื่อเรื่องลางบอกเหตุ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องสัตว์ร้ายหรือสัตว์ป่าวิ่งเข้าในหมู่บ้านหรือวิ่งมาตายในหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นมงคลจะต้องประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกหมู่บ้านขึ้นโดยเชื่อว่าจะทำให้ลางร้ายเหล่านี้ไม่สามารถทำอันตรายให้แก่ชาวบ้านได้

1.2 ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อพิธีกรรมเห็ดเวียกเสียน เชื่อว่าเมื่อได้ประกอบพิธีกรรมเห็ดเวียกเสียนแล้วจะทำให้เจ้าของเรือนและคนที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้นมี

ความสุขสวัสดิ์ และเทวดาที่รักษาบ้านเรือนนั้นก็จะพอใจในการกระทำดังกล่าว และดลบันดาลให้อยู่สุขสบาย มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบกิจการต่าง ๆ

1.3 ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว เชื่อว่าสิ่งเลวร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วจะบรรเทาเบาบางลงไปได้ และแปรเปลี่ยนเป็นสิ่งที่ดี ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดความสวัสดิ์ มีความสำเร็จในชีวิต มีโชคมีลาภเจริญก้าวหน้าร่ำรวยยิ่งขึ้นไป

2. ความเชื่อของชาวบ้านหนองหลวงต่อองค์ประกอบของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก พบว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับผู้นำพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี สถานที่ในการประกอบพิธี วันเวลาในการประกอบพิธี และเครื่องประกอบพิธี ดังนี้

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับผู้นำในการประกอบพิธีกรรม เชื่อว่าเป็นผู้ที่สามารถเป็นสื่อกลางที่คอยประสานติดต่อหรือสื่อสารระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านหนองหลวงเคารพนับถือได้

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เชื่อว่าผู้รับการเฮ็ดเวียกคือ ผู้ที่มีเคราะห์ไม่ดีหรือโชคร้ายจะต้องมีการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก โดยมีญาติพี่น้องมาร่วมในพิธีกรรมด้วยเพื่อเป็นกำลังใจ ซึ่งเมื่อใครได้รับการเฮ็ดเวียกแล้ว จะทำให้สิ่งร้าย ๆ ผ่อนคลายกลายเป็นดีได้

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมทั้ง 3 ประเภทจะแตกต่างกันไป ได้แก่ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้าน จะจัดขึ้นที่บริเวณศูนย์กลางหมู่บ้านหรือทางสามแพร่ง โดยเชื่อว่าเป็นสถานที่ที่มีเทวดาอารักษ์ประจำหมู่บ้านสิงสถิตอยู่ ส่วนพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนจัดขึ้นที่เรือนหรือที่พักอาศัย เชื่อว่าจะมีเทวดาอารักษ์ประจำเรือนอยู่ ซึ่งเทวดาเหล่านี้จะช่วยดลบันดาลให้มีความอยู่เย็นเป็นสุข หรือที่ห้องพระอันเป็นบริเวณที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในเรือน และในส่วนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนจะจัดขึ้นที่บ้านของอาจารย์ธรรม เชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และทำให้พิธีกรรมมีความขลัง หรือจะกระทำที่เรือนของผู้รับการเฮ็ดเวียกก็ได้โดยมีความเชื่อเช่นเดียวกับพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน

2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม เชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านในเดือน 7 (เดือนมิถุนายน) เป็นช่วงที่มีพืชมงคลมากเพราะเป็นช่วงเวลาที่พระพุทธรูปองค์เสด็จมาระงับภัยที่เกิดขึ้นที่เมืองไพศาลีตามตำนานในพระพุทธศาสนา ในส่วนของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียนและเฮ็ดเวียกคนจะกระทำกันในวันอังคาร เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่แข็งที่สุดในบรรดาวันทั้งหลาย วันพฤหัสบดีเป็นวันสิริมงคลเป็นวันที่สามารถขับไล่เคราะห์เข็ญเวรภัยได้ดี และวันเสาร์เป็นวันกล้าวันแข็ง และเป็นวันที่มีเทวดาพิทักษ์คุ้มครองรักษา

ถ้าเป็นพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกเหี้ยนจะต้องประกอบพิธีให้เสร็จก่อนเที่ยงวันเพราะเชื่อว่า ถ้าเลยเที่ยงวันไปแล้วการประกอบพิธีอาจไม่เป็นผลหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เห็ดเหี้ยกบตก”

2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องประกอบพิธีกรรม ผู้วิจัยพบว่าเครื่องประกอบพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกทั้งสามประเภท ล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้าน ที่สื่อถึงความหมายต่าง ๆ ที่เป็นมงคลตามความเชื่อที่บรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา อีกทั้งยังแฝงคติคำสอนโดยนัยไว้อีกด้วย อันได้แก่ พานบุญคุณ (พานมงคล) จะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลเกิดขึ้นในหมู่บ้านและชาวบ้าน ไชยบูชา เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเคารพบูชาในพระรัตนตรัย ไชยกาย แสดงถึงการบูชาครู ไชยหมากแจกหรือบั้งแจก แสดงถึงความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษ กระทงจอกแก้ว เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ในด้านพืชพันธุ์ธัญญาหาร ดินฟ้าอากาศ ต้นหมากเบ็ง หรือต้นหมากเบญจ (พานพุ่ม) เป็นสิ่งของที่ถวายแด่พระพุทธเจ้าตลอดถึงเทพเจ้าทั้งหลาย ฮ้านจอกแก้ว เชื่อว่าเป็นสถานที่ประทับชั่วคราวสำหรับเทวดาจากทิศทั้งแปด กระทงเก้าห้อง เชื่อว่าเป็นเครื่องสักการบูชาแต่เทวดาโดยรวม กระทงเวียงใน เชื่อว่าเป็นกระทงที่จัดถวายแต่ท้าวจตุโลกบาล กระทงเวียงนอกเชื่อว่าเป็นกระทงที่จัดถวายเจาะจงแต่เทวดาประจำทิศทั้งแปด ต้นเสดกะลัดหรือต้นเศวตฉัตร เป็นสัญลักษณ์แทนสวรรค์ที่ประทับของเทวดาต่าง ๆ เครื่องอัฐบริขาร เป็นสัญลักษณ์แทนพระสงฆ์ เสื้อผ้าของผู้รับการเห็ดเหี้ยก เป็นสัญลักษณ์แทนตัวของผู้รับการเห็ดเหี้ยก ดาบ หอก ปืน เชื่อว่าเป็นเครื่องประกอบอิสริยยศของเทวดาและเทพเจ้าทั้งหลายกับทั้งเป็นเครื่องศาสตราวุธของเทวดา ซ่อจุง เชื่อว่าเป็นการบอกอาณาเขตของเทวดาแต่ละทิศ ฝ่ายอ้อมบ้าน ฝ่ายอ้อมเหี้ยน และฝ่ายเห็ดเหี้ยกเชื่อว่าเป็นชายเพชรวิเศษที่สามารถป้องกันสรรพอันตรายได้ทุกประการ ตุ่มน้ำมนต์ เป็นสัญลักษณ์แทนความสิริมงคลและความอุดมสมบูรณ์ ไม้พรมน้ำมนต์ เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงการปิดเป่าสลัดสิ่งชั่วร้ายให้ออกไป จอกลัมจอกหวาน เชื่อว่าจะทำให้ชีวิตราบรื่นและมีอยู่มีกินอย่างไม่ขัดสน รูปปั้นสัตว์ประเภทต่าง ๆ เชื่อว่าเป็นสัตว์ประจำทิศในแต่ละทิศ รูปเทียน เชื่อว่าควนรูปและแสงเทียนสามารถใช้ติดต่อบรรพบุรุษกับเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ ดอกไม้สีขาว เชื่อว่าเป็นของสูงสำหรับบูชาพระพุทธเจ้าและเทพเทวาทั้งหลาย รวมทั้งจะช่วยชะล้างสิ่งไม่ดีออกไปจากร่างกายของผู้รับการเห็ดเหี้ยกได้ ชันห้า เป็นสัญลักษณ์แทนการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายด้วยชีวิตและร่างกาย ใบไม้ เช่น ใบว่านชน ใบว่านธรณีสาร ใบโกศ เป็นต้น เชื่อว่าเป็นใบไม้มงคลและสามารถขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้หมดไปได้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย กล้ามะพร้าว กล้าหมาก เป็นสัญลักษณ์ของความสุข ความเจริญรุ่งเรือง และความอุดมสมบูรณ์ ดอกบัว เป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา สัมป่อย เป็นสัญลักษณ์แห่งความปลดปล่อยเคราะห์ทั้งหลายให้หมดไปจากชีวิต แกงลัมทำจากหน่อไม้ตอง เป็นลักษณะของ

การมีกินมีใช้ แกงหวาน เป็นสัญลักษณ์ของความสุขและความรัก เมียงหมาก พลุ และบุหรี เป็นสัญลักษณ์แสดงความเคารพนับถือและการต้อนรับ ข้าวตอกแตก เป็นสัญลักษณ์ของการหมดไปแห่งเคราะห์ทั้งหลายไม่ให้เกิดขึ้นอีก ข้าวเปลือก ข้าวสาร เป็นสัญลักษณ์ของความกินดี อยู่ดี มีกินมีใช้ ข้าวสีต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์การจำแนกสิ่งของที่ถวายเทวดาแต่ละทิศให้เห็นว่า แตกต่างกันและเชื่อว่าเป็นข้าวที่เทวดาชอบ

การดำรงอยู่ของพิธีกรรมเฮ็ดเวียก

ในปัจจุบันพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่ของชาวบ้านหนองหลวงยังคงดำรงอยู่และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะ

1. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านเป็นพิธีกรรมที่ยังคงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญต่อ หมู่บ้านและชาวบ้านในหลายด้าน เช่น เป็นเครื่องมือที่สร้างสัมพันธภาพระหว่างคนในกลุ่มชน สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านให้เกิดความรู้สึกมีความมั่นใจ มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับ อุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต สอนให้ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความกตัญญู สร้างเอกลักษณ์ให้แก่ชาวบ้าน ทำให้เกิดความหวงแหนและความภาคภูมิใจในพิธีกรรมของตนเอง เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ทำบุญ และควบคุมให้ชาวบ้านปฏิบัติตาม

2. พิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีการถ่ายทอดความเชื่อไปสู่รุ่นต่อ ๆ ไป โดยมีผู้อาวุโส อาจารย์ ธรรม ปู่ ย่า ตา ยาย และบิดามารดา เป็นผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อด้วยการปฏิบัติ เป็นแบบอย่าง ผ่านวิธีการสั่งสอน และกระบวนการบอกเล่า ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดนี้เป็น กลไกสำคัญที่จะคอยผลักดันให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกยังสามารถดำรงอยู่ได้ในหมู่บ้าน

3. ชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อพิธีกรรมเฮ็ดเวียกที่เชื่อว่าเมื่อได้ ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกแล้วจะทำให้เคราะห์ทั้งหลายหมดไป มีความปลอดภัย มีความสบายใจ และมีความอยู่ดีกินดี ดังนั้นสิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกยังสามารถ ดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “พิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย” โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์และแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่ มาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ สามารถนำมา อภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวงมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือพิธีกรรม เฮ็ดเวียกหมู่บ้าน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเฮียน และพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคน ซึ่งพิธีกรรมทั้ง 3 ประเภทนี้

เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ชาวบ้านให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและเชื่อถือปฏิบัติสืบทอดจากอดีตจวบจนปัจจุบัน เป็นพิธีกรรมที่ปัดเป่าความชั่วร้ายและเภทภัยต่าง ๆ เช่น ภัยจากโรคระบาด ฝนแล้ง หรือภัยที่เกิดจากบรรดาภูตผีปีศาจจำพวกผีปอบ ผีเป่า เคราะห์เข็ญเวรภัย ฯลฯ ให้ออกไปจากหมู่บ้าน บ้านเรือนที่อยู่อาศัย และตัวของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฐานันตย์ สุพรรณ (2549) ที่กล่าวว่า การสะเดาะเคราะห์ เป็นการขับไล่และปัดเป่าสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้าย อุบาทว์ทั้งปวงให้หมดไปให้พ้นไปจากชีวิต ดังนั้นพิธีกรรมเฮ็ดเวียกจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้อยู่ในความประมาท ตลอดจนแก้ไขความเดือดร้อนให้หายไปได้ และป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าอีกด้วยซึ่งสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีความสำคัญต่อชาวบ้านหนองหลวงก็คือความเชื่อในเรื่องเคราะห์ ผีสงเทวดา ที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของชาวบ้านเสมอมา ประกอบกับการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจเพราะเกิดจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เมื่อมีเหตุการณ์ใดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อดังกล่าว เช่น เมื่อมีคนในครอบครัวหรือคนในหมู่บ้านมีอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุหรือป่วยเป็นเวลานาน การแพทย์สมัยใหม่วินิจฉัยโรคไม่พบ ก็จะทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการทางจิตใจ คือมีการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกขึ้น

ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวงนั้นมีองค์ประกอบของพิธีกรรมที่สอดคล้องกับงานวิจัยของไพรวลัย ชมภูพาน (2540) ที่ได้ศึกษาพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และ กรานต์จนาพร คำป้อม (2547) ที่ได้ศึกษาพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองตุม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่าพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ บุคคลที่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม วันเวลาในการประกอบพิธีกรรม และวัตถุสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และมีขั้นตอนที่เป็นลักษณะเฉพาะของพิธีกรรมแต่ละประเภท กระบวนการในการจัดพิธีกรรม ตลอดจนเครื่องเช่นไหว้ เครื่องสังเวช เครื่องสักการบูชาสำหรับเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ นี่เป็นสิ่งที่ชาวบ้านหรือผู้รับการเฮ็ดเวียกจะต้องเอาใจใส่ โดยปฏิบัติตามคำแนะนำของอาจารย์ธรรมอย่างเคร่งครัด ถ้าการจัดพิธีกรรมเป็นไปอย่างถูกต้องจะทำให้เกิดผลในทางที่ดี ในทางตรงกันข้ามถ้ามีความบกพร่องในองค์ประกอบใด ๆ เกิดขึ้น เชื่อว่าจะส่งผลกระทบต่อผลในทางที่ไม่ดีตามมา

จากการศึกษาเรื่ององค์ประกอบของพิธีกรรมเฮ็ดเวียกทำให้ผู้วิจัยพบว่า ผู้ทำพิธีหรือผู้นำพิธี เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเวียก นอกจากนี้จะเป็นผู้รู้เรื่องพิธีกรรมเฮ็ดเวียกทั้งหมดแล้ว ยังต้องให้คำปรึกษาในเรื่องพิธีกรรมและขั้นตอนต่าง ๆ ผู้นำพิธี

เปรียบเสมือนผู้ที่ต้องคอยประสาน ติดต่อ หรือสื่อสารระหว่างคนและอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งต้องมีภูมิรู้ ภูมิธรรม มีความเคร่งครัดในเรื่องข้อห้าม มีศีลธรรมประจำตัวเสมอ ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางใจให้แก่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความอุ่นใจ ส่วนสถานที่และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมทั้ง 3 ประเภทจะแตกต่างกันไป ได้แก่ พิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านจะกระทำประมาณเดือนมิถุนายนที่ทางสามแพร่งหรือบริเวณศูนย์กลางหมู่บ้าน พิธีกรรมเฮ็ดเวียกเขียนจะกระทำตอนเช้าที่เรือนหรือที่พักอาศัยเท่านั้น และพิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนจะกระทำในเวลาใดก็ได้อยู่ที่ความพร้อม โดยจัดขึ้นที่เรือนของผู้รับการเฮ็ดเวียกหรือเรือนของอาจารย์ธรรมก็ได้ สาเหตุของความแตกต่างมาจากพิธีกรรมเฮ็ดเวียกมีทั้งส่วนรวมและส่วนบุคคล ถ้าเฉพาะบุคคล เช่น พิธีกรรมเฮ็ดเวียกคนเป็นเรื่องของแต่ละคนที่ได้รับเคราะห์ ดังนั้นการแก้ปัญหาหรือการจัดพิธีจึงกระทำที่เรือนของผู้รับการเฮ็ดเวียกหรือบ้านของอาจารย์ธรรม โดยยึดเอาความสะดวกหรือความพร้อมในการจัด คือบางครั้งผู้รับการเฮ็ดเวียกส่งราหูมาที่เรือนของอาจารย์ธรรมไม่ได้เนื่องจากป่วยหนักก็ให้อาจารย์ธรรมมาประกอบพิธีกรรมที่เรือนของผู้รับการเฮ็ดเวียก เป็นต้น ส่วนการใช้พื้นที่ทางสามแพร่งหรือบริเวณศูนย์กลางของหมู่บ้านในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกหมู่บ้านนั้น แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านที่จะเดินทางมาประกอบพิธีกรรมได้ง่ายเพราะอยู่ส่วนกลางของหมู่บ้าน รวมถึงเป็นบริเวณที่กว้างขวางเหมาะที่จะประกอบพิธีกรรมที่มีชาวบ้านมาร่วมทั้งหมด ในส่วนของการวิเคราะห์ความเชื่อและสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกข้างต้นพบว่า วัสดุอุปกรณ์ที่กำหนดขึ้นมานั้นเป็นตัวแทนของผู้รับการเฮ็ดเวียก ตลอดจนเป็นตัวแทนสิ่งที่กำจัดและป้องกันเคราะห์ สัญลักษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงวิธีการสื่อสารของชาวบ้านหนองหลวงผ่านพิธีกรรมเฮ็ดเวียกที่อาศัยเครื่องบูชา เครื่องเซ่นไหว้เป็นสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดความหมายแทนสิ่งที่กำหนดขึ้น ความหมายและความเชื่อที่ปรากฏผ่านสัญลักษณ์ในพิธีกรรมเฮ็ดเวียกจึงแสดงให้เห็นถึงวิธีการติดต่อสื่อสารของชาวบ้านกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถติดต่อได้โดยตรง จึงต้องกระทำผ่านสัญลักษณ์ในพิธีกรรมแทน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของวรรณภา จันทรอ่อน (2557, หน้า 104) ที่ว่าองค์ประกอบของพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นย่อมมีความหมายและสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่

อย่างไรก็ตาม การที่พิธีกรรมเฮ็ดเวียกของชาวบ้านหนองหลวง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย สามารถดำรงอยู่ได้ในปัจจุบันเนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อหมู่บ้านและชาวบ้าน เช่น ช่วยทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันเป็นการสร้างสัมพันธภาพทั้งในระดับครอบครัว เครือญาติ และกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้านผู้ที่มีเคราะห์หรือมีความทุกข์ เช่น ในกรณีที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย

หรือบิดามารดาเกิดความทุกข์ที่เชื่อว่ามีเคราะห์ ผู้เป็นบุตรหลานแสดงความกตัญญูด้วยการปฏิบัติตามความเชื่อที่ว่าจะต้องทำพิธีเฮ็ดเรียกให้ท่านเหล่านั้น ได้หายจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น ในกรณีพิธีกรรมเฮ็ดเรียกหมู่บ้านจะเป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่ชาวบ้านทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ทำกิจกรรมต้องพึ่งพาน้ำฝนในการเพาะปลูกโดยเชื่อว่าพิธีกรรมเฮ็ดเรียกหมู่บ้านจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลจึงทำให้ชาวบ้านมีความมั่นใจที่จะประกอบอาชีพของตน ตัวอย่างดังกล่าวมานี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมเฮ็ดเรียกมีบทบาทและหน้าที่สำคัญต่อชาวบ้านและหมู่บ้านเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวันเพ็ญ กาบทอง (2547, หน้า 1) ที่พบว่าพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ที่ยังดำรงอยู่อย่างมั่นคงในสังคมได้เพราะทำหน้าที่และมีบทบาทในการบำบัดทางจิตใจให้แก่ผู้คนในสังคมได้ และสิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ความเชื่อและพิธีกรรมเฮ็ดเรียกยังดำรงอยู่ได้นั้นคือ ชาวบ้านมีการถ่ายทอดความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ ผู้อาวุโส อาจารย์ธรรม ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ ซึ่งท่านเหล่านี้มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างและคอยบอกสอนแนะนำเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีกรรมเฮ็ดเรียกให้กับบรรดารุ่นต่อ ๆ มา ให้ความเชื่อความศรัทธาต่อพิธีกรรมเฮ็ดเรียก ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า เมื่อได้ประกอบพิธีกรรมเฮ็ดเรียกจะส่งผลดีต่อผู้ที่ได้กระทำและจะทำให้มีความสุขสบายใจ มีความอยู่ดีกินดี ปราศจากเภทภัยต่าง ๆ ฯลฯ ความเชื่อดังกล่าวเกิดจากการที่ได้รับถ่ายทอดจากจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้พิธีกรรมเฮ็ดเรียกของชาวบ้านหนองหลวงดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของพัชรินทร์ สมหอม (2554, หน้า 203) ที่พบว่าปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ประเพณีพิธีกรรมดำรงอยู่ได้ก็คือ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้และการให้คุณค่าของความหมายให้คนภายในชุมชนได้รับรู้และสามารถถ่ายทอดบอกต่อได้

พิธีกรรมเฮ็ดเรียกของชาวบ้านหนองหลวง เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านมีความนิยมและยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งอดีตที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้มาจนถึงปัจจุบัน แต่ในความเป็นปัจจุบันนั้นแฝงไปด้วยความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องรายละเอียดของพิธีกรรม มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่บ้านเมืองมีความเจริญขึ้น ทำให้รายละเอียดของพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไป แต่ถึงกระนั้นพิธีกรรมเฮ็ดเรียกที่จัดขึ้นก็ยังคงแนวคิดและสาระสำคัญของพิธีกรรมดั้งเดิมไว้ได้ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น เครื่องประกอบพิธี ซึ่งในสมัยอดีตนั้นเครื่องประกอบพิธีเฮ็ดเรียก ได้มาจากธรรมชาติทั้งหมด แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น สีของธง (ธง) ที่ปักรอบกระทง ในสมัยอดีตได้สีจากธรรมชาติทั้งหมด เช่นสีแดงได้จากขมิ้นกับปูน สีเหลืองได้จากขมิ้น สีดำได้จากถ่านไฟ สีเขียวได้จากใบจิวหรือใบน้อยหน้า แต่ในปัจจุบันใช้สีผสมอาหารแทนสีธรรมชาติ รูปปั้นเทวดาและสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ ช้าง วัว ครุฑ แมว ราชนิธิ์

เสือ นาค และหนู ในสมัยอดีตนั้นใช้ดินเหนียว แต่ปัจจุบันเปลี่ยนไปใช้ดินน้ำมันแทน ฝ่ายอ้อมบ้านในพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกหมู่บ้าน ใช้หญ้าคาตากเป็นเชือกหลังจากทำพิธีเสร็จแล้วจะนำไปล้อมรอบทั่วทั้งหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันมีการนำด้ายสีขาวที่วางขายตามร้านสังฆภัณฑ์แทน ซึ่งสาเหตุที่เครื่องประกอบพิธีมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องมาจากความเจริญด้านเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน ความสะดวกสบายก็เข้ามา ทำให้เครื่องประกอบพิธีบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป คนหันไปพึ่งพาสິงที่ให้ความสะดวกมากขึ้น ในส่วนของความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกคนและเห็ดเหี้ยกเหียน มีความละเอียดมากโดยเฉพาะกระทงเห็ดเหี้ยกแต่ละประเภทและสิ่งของที่ใส่ลงในกระทงว่ามีอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร ในอดีตคนในครอบครัวหรือญาติพี่น้องจะช่วยกันจัดเตรียมเครื่องทำพิธี โดยมีคนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้เรื่องเครื่องพิธีเป็นคนช่วยดู เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสร้างความสามัคคีในหมู่ญาติพี่น้อง แต่ในปัจจุบันชาวบ้านบางรายจ้างให้ผู้ที่มีความรู้เรื่องพิธีเป็นผู้จัดเตรียมให้ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีเห็ดเหี้ยกนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านนำค่านิยมของคนในสังคมเมืองมาใช้ เพราะสังคมในเมืองใหญ่เป็นสังคมที่มีความเร่งรีบ เอาความสะดวกเป็นใหญ่ จึงทำให้การจัดเตรียมเครื่องทำพิธีเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยทำกันมาแต่ครั้งอดีต

การวิจัยเรื่องพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ทำให้ผู้วิจัยได้พบว่า ชาวบ้านหนองหลวงมีความเชื่อในพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกอย่างเหนียวแน่น โดยอาจารย์ธรรมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านที่คอยให้คำปรึกษาเมื่อชาวบ้านเกิดความไม่สบายใจหรือทุกข์ร้อนใจ และในพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกยังสอนให้ชาวบ้านไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต กล่าวคือเมื่อใดก็ตามที่ถูกทำนายทายทักหรือประสบพบเจอกับสิ่งที่ไม่เป็นมงคลก็ให้มีสติอยู่กับตัวแล้วคิดหาวิธีในการแก้ไขปัญหานั้นๆ เพื่อให้ตนเองนั้นเกิดความสบายใจและดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยความปลอดภัย ดังนั้นตราบใดที่ชาวบ้านหนองหลวงยังมีความเชื่อถือศรัทธาในพิธีกรรมเห็ดเหี้ยกอยู่ พิธีกรรมเห็ดเหี้ยกก็จะยังคงดำรงอยู่คู่กับชาวบ้านและหมู่บ้านหนองหลวงไปตราบนานเท่านาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ในการวิจัยเรื่อง พิธีกรรมเห็ดเหี้ยก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงคติชนวิทยา โดยผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบ ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่ของพิธีกรรมเห็ดเหี้ยก ด้วยเหตุที่แต่ละท้องถิ่นล้วนแต่มีเอกลักษณ์

ความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำผลวิจัยนี้ไปใช้อาจพบความเหมือนและความแตกต่างของรูปแบบ องค์ประกอบ ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่ในพิธีกรรม ผู้ที่นำผลวิจัยไปใช้จะต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น แล้วปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การทำวิจัยเชิงคดีชนวิทยาในเรื่ององค์ประกอบ ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่ ยังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ที่น่าสนใจในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยผู้สนใจสามารถศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูลได้ตามหัวข้อที่ได้เสนอแนะดังนี้

1. ศึกษาพิธีกรรมของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยเกี่ยวกับขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่
2. ศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมเฮ็ดเวียกกับพิธีกรรมที่มีจุดประสงค์คล้ายคลึงกันในชุมชนภาคอื่น ๆ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมศาสนา. (2552). **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรานต์จนาพร คำป้อม. (2547). **พิธีสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองตุม ตำบลหนองตุม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- กานต์ทิศา สีหมากสูง. (2558). **วิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ: กรณีศึกษาเขตตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี**. ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- กิ่งแก้ว อัดถาวร. (2525). **ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย**. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา: **อารยธรรม หน่วยที่ 6** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ขนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอ เอสพริ้นติ้งเฮ้าส์.
- จำเนียร พันทวี. (2540). **พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมุ่มน กิ่งอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- จิรนนท์ ดิประเสริฐ. (2537). **การสะเดาะเคราะห์ เสี่ยงทาย แก้วบน ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- เจริญ ตันมหาพราน. (2538). **ประเพณีท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: แสงแดด.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2537). **เอกสารรวบรวมบทความ ความเชื่อและพิธีกรรม: ภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท**. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- เฉลิมพล ตันสกุล. (2543). **พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข**. กรุงเทพฯ: สหประชาพานิชย์.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2539). **คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ของวัดเขาอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ฐานิตย์ สุพรม. (2549). **การจัดทำข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องพิธีส่งเคราะห์ของชุมชนบ้านผาตั้ง ตำบลขุนควร อำเภอปาง จังหวัดพะเยา**. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศษ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์. (2557). **การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มชนชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอปงน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี**. ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

- ณัชชา สกุลงาม. (2555). **พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชนชาติมอญ: กรณีศึกษา ชุมชนชาวมอญ บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง หมู่ 2 ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ. เดือน คำดี. (2541). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองเพชร ชำนิกล้า. (2535). **ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ : กรณีศึกษา บ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.
- ทิพวรรณ คำมา. (2546). **การดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีของกะเหรี่ยงคริสต์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ที่ว่าการอำเภอด่านซ้าย. (2560). **บรรยายสรุปอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประจำปี 2559**. เลย: ที่ว่าการอำเภอด่านซ้าย.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้. (2547). **ใต้...หรรษา มีลุย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธวัช ปุณโณทก. (2529). **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน**. ใน **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2555). **ประเพณี พิธีกรรมกับความเชื่อดั้งเดิม**. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาไทยศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 23). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- น้ำมนต์ อยู่อินทร์. (2553). **การดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวในสังคมไทย ปัจจุบัน: กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนโพธิ์ ตำบลชายนาวา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. ดุษฎีนิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- บุญมี แทนแก้ว. (2547). **ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปกรณ์ ต้นสกุล. (2552). **ความสำคัญของพิธีกรรมตามประเพณีโบราณ**. ใน **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. (2546). **วัฒนธรรมพื้นบ้านประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- ประสิทธิ์ รัตนมณี. (2554). **เรื่องใหญ่ของชนกลุ่มเล็ก ๆ: พิธีกรรมรับ-ส่งเทวดา ที่ควนโนรีโคกโพธิ์ ในปัตตานี**. วารสารรัฐสมิแล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 32(1), 51-56.

ประเสริฐ รุณรา. (2557). **พิธีสวดนพเคราะห์: พลวัตของพิธีกรรมประดิษฐ์ในสังคมไทย**

ปัจจุบัน. ดุษฎีนิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2529). **ศติความเชื่อของชาวอีสาน ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ศติ**

ความเชื่อ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรินทร์ สมหอม. (2554). **ประเพณีปะลองเปิงดำจ๊ก (บุญส่งข้าวแช่): ความหมาย บทบาท**

และปัจจัยการดำรงอยู่ในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,

มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

พิมพ์นภัส จินดาวงศ์. (2554). **การดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ**

ผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน. ดุษฎีนิพนธ์ อ.ด.,

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พูนศิลป์ จันทร์สูงเนิน. (2540). **พิธีกรรมที่เกี่ยวกับโซกลาง ของชาวบ้านหนองไหล่**

ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

ไพรวลัย ชมภูพาน. (2540). **พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองเหล็ก**

อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

มณี พยอมยงค์. (2529). **ความเชื่อของคนไทย ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ศติความเชื่อ.**

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2555). **ประเพณีและพิธีกรรมไทย. ใน ประมวลสาระชุดวิชา**

ไทยศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 23). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542ก). **ส่งพระสระแก้ว สระพระ**

เคราะห์. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ (หน้า 6555-6557). กรุงเทพฯ:

สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542ข). **ปู่ดชา (สะเดาะเคราะห์-**

ย้อยท่าอุเทน). ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน** (เล่มที่ 7, หน้า 2441-2443).

กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พ

ริ้นดั่งกรุ๊ป.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.** กรุงเทพฯ:

ศิริวัฒนาอินเตอร์พรีนธ์.

- รุ่งรังษี วิบูลชัย. (2538). การดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านสีดา ตำบล
ข้าวปุ้น อำเภอภูพาน จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,
 มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- เริง อรรถวิบูลย์. (2521). **ความรู้เรื่องพิธีสงฆ์**. กรุงเทพฯ: ศึกษาศาสตร์พานิช.
- ลักขณา ศกุนะสิงห์. (2556). **ความเชื่อและประเพณี : เกิด แต่งงาน ตาย**. กรุงเทพฯ:
 พรราวเพรส (2002).
- วรรณภา จันทร์อ่อน. (2557). **การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและพลวัตของพิธีกรรมแต่ง
 แก้วเสียดเคราะห์ ของชาวไทพวน บ้านฝื่อ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี**.
 วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- วันเพ็ญ กาบทอง. (2547). **พิธีสะเดาะเคราะห์ที่วัดโบสถ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**.
 วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.
- วาสนา แก้วหล้ม และคณะ. (2553). **แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน: กรณีศึกษาการแพทย์พื้นมรดก
 รักษาโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
 แห่งชาติ.
- วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย. (2554). ตู๊กตาเสียดกบาล. **ความรู้คือประทับใจ**, 1(2), 3-5.
- ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์สิทธิ์. (2559). **สวดมนต์นพเคราะห์ ต่อชะตา เสริมบารมี**. กรุงเทพฯ:
 เลียงเชียงเพียรเพื่อพุทธศาสน์.
- ศิริพร อุ่นเรือน. (2554). **การศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมส่งเคราะห์
 ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา**. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม., มหาวิทยาลัย
 นเรศวร, พิษณุโลก.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โรงเรียนนาวิรัตน์. (2539). **ประเพณีและพิธีกรรมพื้นบ้านเมือง
 แพร่**. แพร่: เมืองแพร่การพิมพ์.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2515). **ประชุมตำนานลานนาไทย เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). **หลักสังคมวิทยา Principle of Sociology**. กรุงเทพฯ:
 โอเดียนสโตร์.
- สรวง บุญเจิม. (2536). **มรดกอีสาน**. อุบลราชธานี: อีสานออฟเซ็ทการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (15 กรกฎาคม 2556). **พิธีเสียดกบาล**.
 สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2560, จาก <http://kanchanapisek>.

สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย. (2560). **บรรยายสรุปจังหวัดเลย ประจำปี**

2559. เลข: สำนักงานจังหวัดเลย ศาลากลางจังหวัดเลย.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง. (18 กรกฎาคม 2553). **การส่งตัวเป็งตัวจน.** สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2560, จาก http://culturelampang-chit130512.blogspot.com/2010/07/blog-post_2164.html

ลำสิ รักสุทธิ. (2544). **สืบสานตำนานงานบุญ ประเพณีอีสาน.** กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

สุกัญญา จันทะสุน. (2538). **ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด: การศึกษา “พิธี เสนเรื่อน” ของชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัย ศิลปากร, กรุงเทพฯ.

สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร. (2536). **ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก อำเภอ ด่านซ้าย จังหวัดเลย.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

สุพรรณ บุญยอม. (2554). **ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มี อิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์.** วิทยานิพนธ์ พศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, สุรินทร์.

สุภัตรา ลำอาจศรี. (2556). **ประเพณีแห่งนางตาน: กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.

สุเมธ เมธาวิทยากุล. (2547). **พิธีกรรมไทย.** สงขลา: เทมการพิมพ์.

เสาวลักษณ์ อนันตคานต์. (2543). **ทฤษฎีคติชนและวิธีการศึกษา.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อมารสิ เถียรถาวร. (2532). **เจ้าพ่อศรีนครเตา: บทบาทและความสำคัญในการถือผีในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษา บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิ พันธ์ จังหวัดมหาสารคาม.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

อาภรณ์ อุกฤษณ์. (2532). **พิธีลอยเรือ: ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาบ้านหัวแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

อุดม เขยกิ่งวงศ์. (2545). **ประเพณี พิธีกรรมท้องถิ่นไทย.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

อุมาภรณ์ วงศ์วิไลศักดิ์. (2547). **ประเพณีและพิธีกรรมของชาวลอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.

เอกรัฐ ศรีสว่าง. (2552). **ดนตรีรำมะนาในพิธีลอยเรือ: กรณีศึกษาชาวเลอุ้งลาไ้วย เกาะ
หลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ ศป.ม.,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยพะเยา

UNIVERSITY OF PHAYAO

วิทยากร

ภาพ 79 นายบ่อ วังศิริ

ภาพ 80 นางเตย วังศิริ

ภาพ 81 นางมี จันทะวงศ์

ภาพ 82 นางกอง วังศิริ

ภาพ 83 นายสุที วันทองสุข

ภาพ 84 นายแก้ว วังศิริ

ภาพ 85 นางวาด สายโสภา

ภาพ 86 นางถนอม จันทะวงศ์

ภาพ 87 นางสุกี วังคีรี

ภาพ 88 นางคำ วังคีรี

ภาพ 89 นายอำนาจ วังศิริ

ภาพ 90 นายสุนีย์ พิมพ์สารี

ภาพ 91 นายสุเทพ วงศ์ศิริ

ภาพ 92 นางสมจิต สารมะโน

ภาพ 93 นางบุญเลิศ พิมป์สารี

ภาพ 94 นายต่วน จันทะวงศ์

ภาพ 95 นางคำเฟียน วังศิริ

ภาพ 96 นายประเสริฐ วังศิริ

ภาพ 97 นางจำปี มณีศรี

ภาพ 98 นายทองสิน วังศิริ

ภาพ 99 นายอุดม สารมะโน

ภาพ 100 นายบุญเตรียม สารมะโน

ภาพ 101 นายจวน วังคีรี

ภาพ 102 นางบุญเรือน วังคีรี

ภาพ 103 นางคำเพียร วังคีรี

ภาพ 104 นายธานีินทร์ ศรีบุรีรินทร์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระมหาปิยพงษ์ วัังศิริ
วัน เดือน ปี เกิด	30 มกราคม 2534
สถานที่เกิด	73 หมู่ 4 ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
วุฒิการศึกษา	พธ.บ. (การสอนพระพุทธศาสนา), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่อยู่ปัจจุบัน	156 ถนนบุญวาทย์ ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ผลงานตีพิมพ์	ปิยพงษ์ วัังศิริ และเปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (2563). (อยู่ระหว่างการตีพิมพ์). พิธีกรรมเฮ็ดเวียก ของชาวบ้านหนองหลวง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย: ขั้นตอน ความเชื่อ และการดำรงอยู่. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา. 8(2).

